

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE İSLAM VE SOSYALİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
EMEK VE ADALET PLATFORMU VE ANTİKAPİTALİST
MÜSLÜMANLAR**

Bayram KOCA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

TÜRKİYE'DE İSLAM VE SOSYALİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
EMEK VE ADALET PLATFORMU VE ANTİKAPİTALİST
MÜSLÜMANLAR

Bayram KOCA

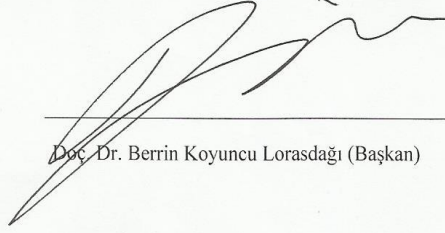
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

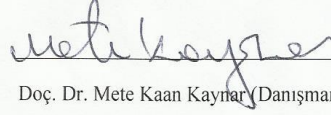
Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

Bayram Koca tarafından hazırlanan "Türkiye'de İslam ve Sosyalizm İlişkisi Bağlamında Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar" başlıklı bu çalışma, 10 Haziran 2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı (Başkan)

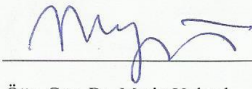
Doç. Dr. Mete Kaan Kaynar (Danışman)

Doç. Dr. Yücel Demirer

Öğr. Gör. Dr. Doğançan Özsel

Öğr. Gör. Dr. Metin Yüksel

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Yusuf Çelik

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10 Haziran 2013

Bayram Koca

TEŞEKKÜR

Değerli eleştirileri ve yol göstericiliğiyle bana destek olmaktan vazgeçmeyen danışmanım Doç. Dr. Mete Kaan Kaynar'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezin her aşamasında değerli fikirleri ile beni yönlendiren Arş. Gör. Kadir Dede'ye ve Öğr. Gör. Dr. Metin Yüksel'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Tez için gereken saha çalışmasında bana yol gösteren ve abilik yapan Ayhan Bilgen'e teşekkürlerimi sunarım. Emek ve Adalet Platformu'ndan Delil Cizreli ve Özgür Kaya başta olmak üzere platformun her üyesine misafirperverlikleri ve yardımları için teşekkür ederim. Ayrıca Antikapitalist Müslümanlar'dan Mem Aslan ve Bülent Durukan başta olmak üzere, hareketin her üyesine gösterdikleri samimiyet ve fedakârlıklarından dolayı teşekkür ederim.

Çalışmam için gerekli ortamı sağlayan ve desteklerini hiç esirgemeyen değerli dostlarım Oral Özdemir, Selman Saç ve abim Selçuk Koca'ya içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak da bana olan güvenlerini hiç kaybetmeyen ve beni bugünlere getiren aileme teşekkür ederim.

ÖZET

KOCA, Bayram, *Türkiye’de İslam ve Sosyalizm İlişkisi Bağlamında Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar*, Yüksek Lisans Tezi, 2013, Ankara

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunan kişilerin ve oluşumların gelişimini ortaya koymak ve bu görüşün günümüzdeki temsilcisi olan Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar’ın eylemlerini ve söylemlerini İslam ve sosyalizm kavramları üzerinden tartışmaktır.

Birinci bölümde, İslam ve sosyalizmin ortaklaştığı ve ayrıştığı noktalar tartışılmış, İslam ve sosyalizmin ortak hareket edebilirliğine dair bir kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

İkinci Bölümde, 19. yüzyıldan itibaren, Osmanlı ve Türkiye’de İslam ve sosyalizm birlikteliğinin gelişimi aydınlar, partiler, dergiler ve dernekler üzerinden tartışılmıştır.

Üçüncü ve sonuç bölümlerinde ise İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların örgütlü hali olan Yeni Siyaset Girişimi ve HAS Parti deneyimlerinden bahsedilmiş, İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak hareket edebilirliği Emek ve Adalet Platformu ile Antikapitalist Müslümanlar üzerinden değerlendirilmiş ve bu iki örgütün Sol-İslam’ın gelişimindeki rolü tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

İslam, Sosyalizm, Sol-İslam, Emek ve Adalet Platformu, Antikapitalist Müslümanlar

ABSTRACT

KOCA, Bayram, *A Study on The Relationship Between Islam and Socialism in Turkey: The Labor and Justice Platform and Anticapitalist Muslims*, Master Thesis, 2013, Ankara

This study aims to analyse the relationship between Islam and socialism in Turkey with specific reference to two organizations: Labor and Justice Platform and Anticapitalist Muslims. This study is composed of three chapters.

In the first chapter, it is discussed similar and dissimilar points between Islam and socialism and attempted to draw a common conceptual framework on the probability of joint action of Islam and socialism

In the second chapter, it is discussed the mutual evolution of Islam and socialism via intellectuals, parties, magazines and associations in Ottoman and Turkey from 19. century.

In the third chapter and in concluding part, it is discussed the New Politics Initiative and HAS Party which are supported by the people who share the common values of Islam and socialism and analysed leftists and islamists joint action on Labor and Justice Platform and Anticapitalist Muslims and evaluated the role of these two structures' on development of Left-Islam.

Key Words:

Islam, Socialism, Left-Islam, Labor and Justice Platform , Anticapitalist Muslims

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAM VE SOSYALİZM	7
1.1. İSLAM VE İSLAMCILIK	8
1.2. SOL VE SOSYALİZM	14
1.3. İSLAM VE SOSYALİZM	16
1.3.1. İslam’da Evrensellik: Kardeşlik	17
1.3.2. İslam’da Mülkiyet: Emek ve Paylaşım	18
1.3.3. İslam’da Sınıf: Dayanışma, Başkaldırı, Eşitlik, Özgürlük ve Yeni Bir Toplum Projesi	21
1.3.4. İslam’da Devlet: Adalet ve Demokrasi	25
1.3.5. İslam’da Ekonomi: Homo İslamicus.....	26
1.3.6. İslam ile Sosyalizmin Çatıştığı Yönler	28
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE İSLAMCILIK VE SOSYALİZM	30

2.1.	İSLAMCILIĞIN VE SOSYALİZMİN ÇIKIŞI: GENÇ OSMANLILAR	32
2.2.	II. MEŞRUTİYET VE KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ.....	33
2.3.	CUMHURİYET DÖNEMİ	35
2.4.	MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM (MDD) VE SULTAN GALİYEV	36
2.5.	ÇOK PARTİLİ DÖNEM.....	38
2.6.	MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA İSYAN	40
2.7.	TÜRKİYE’DE İSLAMCI VE SOSYALİST AYDINLAR.....	42
2.8.	12 EYLÜL SONRASI DÖNEM	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EMEK VE ADALET PLATFORMU VE ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR .....

3.1.	MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ	56
3.2.	ADALET VE KALKINMA PARTİSİ.....	63
3.3.	SOL-İSLAM’IN İKİ ÖNEMLİ TEMSİLCİSİ: MEHMET BEKAROĞLU VE İHSAN ELİAÇIK.....	66
3.4.	YENİ SİYASET GİRİŞİMİ YA DA ‘MÜSLÜMAN-SOL HAREKETİ’	70
3.5.	MİLLİ GÖRÜŞ’E DÖNÜŞ: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ADAYLIĞI	73
3.6.	MİLLİ GÖRÜŞ YENİDEN BÖLÜNÜYOR: HAS PARTİ.....	74
3.7.	EMEK VE ADALET PLATFORMU: KULA KULLUĞA VE SÖMÜRÜYE KARŞI.....	77
3.7.1	Değerlere Odaklanmak.....	79
3.7.2.	Farklı Bir Eylem Tipolojisine	81
3.7.3.	Lüks Otel Önü İftarları.....	82
3.7.4.	Birimiz Üşüyorsa Herkes Üşür	85
3.7.5.	Taşeron İşçiler	86
3.7.6.	Taksim Gezi Parkı Eylemleri.....	87

3.7.7.	Gelenek Vurgusu.....	89
3.8.	ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR: ALLAH, EKMEK, ÖZGÜRLÜK .	93
3.8.1.	Devrime Çağrı.....	95
3.8.2.	Kapitalizmle Mücadele Derneği	97
3.8.3.	1 Mayıs İşçi Bayramı	98
3.8.4.	NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği.....	101
3.8.5.	Taksim Gezi Parkı Eylemleri.....	102
3.8.6.	Sivas Katliamı Anmaları	107
3.8.7.	Gelenekten Kopuş	108
3.9.	EMEK VE ADALET PLATFORMU VE ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR'IN KIYASLANMASI.....	110
3.9.1.	Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar Arasındaki Temel Ayrılıklar.....	111
3.9.2.	Eyleme ya da Tartışmaya Odaklanma.....	113
	SONUÇ	116
	KAYNAKÇA	124
	EKLER	138
EK 1.	EMEK VE ADALET PLATFORMU İLKELERİ.....	138
EK 2.	ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR MANİFESTOSU	141
EK 3.	MÜLAKATLAR	148
EK 3.1.	Mehmet Bekaroğlu	148
EK 3.2.	İhsan Eliaçık	154

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKA-DER	: Anadolu Kültür Araştırma Derneği
AKM	: Antikapitalist Müslümanlar
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
ATÜT	: Asya Tipi Üretim Tarzı
bkz:	: Bakınız
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DEP	: Demokrasi Partisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	: Demokrat Parti
DP	: Demokratik Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
EAP	: Emek ve Adalet Platformu
EMEP	: Emek Partisi
ESP	: Ezilenlerin Sosyalist Partisi
FHDD	: Filistin Halkıyla Dayanışma Derneği
FP	: Fazilet Partisi
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HAS PARTİ	: Halkın Sesi Partisi
HEP	: Halkın Emek Partisi
Hız.	: Hazreti
IDP	: İslahatçı Demokrasi Partisi
İHD	: İnsan Hakları Derneği

İKİP	: İşçi Kardeşliği Partisi
İŞÇİ-DER	: İşçi Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği
İT	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
KCK	: Kürdistan Topuluklar Birliği
KOMİTERN	: Komünist Enternasyonel
KUDÜS-DER	: Kudüs İslami Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği
Mazlum-Der	: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
MÇP	: Milliyetçi Çalışma Partisi
MDD	: Milli Demokratik Devrim
MGH	: Milli Görüş Hareketi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
MP	: Millet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
OSF	: Osmanlı Sosyalist Fırkası
s.	: Sayfa
SP	: Saadet Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAŞIŞ-DER	: Taşeron İşçileri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TOKAD	: Toplumsal Dayanışma Kültür Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Derneği
TSF	: Türkiye Sosyalist Fırkası
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UID-DER	: Uluslararası İşçi Dayanışması Derneği
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YTP	: Yeni Türkiye Partisi

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1: <i>Birikim</i> dergisinin iki yüz ellinci sayısında çıkan bir fotoğraf.....	17
Fotoğraf 2: <i>Birikim</i> dergisinin iki yüz ellinci sayısının kapağı.....	53
Fotoğraf 3: <i>Emek ve Adalet Platformu</i> 'nun amblemi.....	78
Fotoğraf 4: Emek ve Adalet Platformu'nun 2012 yılının Ramazan ayında düzenlediği Lüks Otel Önü İftarları'ndan bir fotoğraf.....	83
Fotoğraf 5: Platformun Gezi Parkı için düzenlediği forumdan bir fotoğraf.....	89
Fotoğraf 6: Antikapitalist Müslümanlar'ın Amblemi.....	94
Fotoğraf 7: Antikapitalist Müslümanlar'ın 2012 1 Mayıs'ında taşıdığı bir afiş.....	99
Fotoğraf 8: Antikapitalist Müslümanlar'ın Taksim Gezi Parkı'nda düzenlediği Kandil programından bir fotoğraf.....	107

GİRİŞ

İnsanlığın tarım toplumunda sonraki aşaması olan kapitalizm, en genel anlamıyla sermayenin bireysel sahipliğinin temel üretim aracı olduğu ekonomik sistemdir. 16. ve 19. yüzyıllar arası gelişen ve kurumsallaşan kapitalizm, çok küçük bir kesimi memnun etmekle birlikte, asıl olarak geniş halk kitlelerini mağdur etmektedir. Kapitalizmin getirmiş olduğu sömürünün çokça olduğu bir dünyaya karşı sosyalizm alternatif olarak ortaya çıkmış, daha adaletli, daha eşitlikçi bir dünya kurmayı hedeflemiştir. Sömürünün karşısında yer alan dinler ise –özellikle ‘İbrahimi dinler’ olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet- geldikleri dönemlerin statükosuna, egemen gücüne karşı mücadele etmiş, ezilenin yanında yer almıştır.

Özellikle 18. yüzyılla 20. yüzyıl başına kadar yayılcı kapitalist Avrupalı devletler, dünyanın geri kalanını sömürgeleştirmişlerdir. Hem pazar hem de hammadde kaynağı olarak görülen Batı dışındaki ülkelerin neredeyse tamamı sömürgeleştirilmiştir. Edward Said, 1914 yılında, doğrudan veya dolaylı olarak Avrupa yönetimindeki sömürgelerin yeryüzünün yaklaşık % 85’ini oluşturduğunu belirtmiştir (Said, 2012, s. 50). Dolayısıyla 19. ve 20. yüzyıllar, dünyada sömürünün had safhada olduğu dönemler olmuştur. Bir tarafta açlık ve sefalet kol gezerken, diğer tarafta küçük bir azınlık bolluk içinde yaşamını sürdürmüştür. Bu şartlar altında, din(ler) ve sosyalizm, yoksulların, ezilenlerin haklarını savunmayı hedefleyip ortak düşmana karşı, dünyanın farklı yerlerinde mücadele etmişlerdir. Bu bağlamda insanlar, inanan-inanmayan ayrımı yerine ezen-ezilen şeklinde kategorize edilmiş, ortak düşmana karşı cephe genişletilerek, hedef daraltılmıştır.

Sosyalizm ile dinin belli amaçlar uğruna birlikte hareket etmesi -bu tezin konusu olan İslam’a özgü bir durum olmayıp, sosyalizmin başka dinlerle de birlikte hareket etmesi söz konusudur. Bunun belki de en güzel örneği, Latin Amerika’da *Kurtuluş Teolojisi* (*Liberation Theology*) adı altında, Hıristiyanlık ve sosyalizmin birlikteliği ile

verilmiştir.¹ 1960'ların başlarında, Batılı güçlerin eski sömürgeleri olan Latin Amerika ülkelerinde, Katolik yoksullar arasında *Taban Cemaatleri (Christian Base Communities)* giderek artan bir hızla çoğalmıştır. Söz konusu bu cemaatler, nesillerdir ailelerinin işlediği topraklarından, yöneticiler tarafından dış borçları kapatmak ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek gerekçesiyle atılmıştır. Bu insanların çoğu büyük şehirlerin gecekondü bölgelerine sürülmüş ve orada Kurtuluş Teolojisi'nin doğduğu ortamı oluşturmuşlardır (Rowland, 2011, s. 21). Cemaatler, kutsal kitabı teolojik açıdan yorumlamak yerine, dünyevi bir yorumla, ezilenlerin yanında, daha eşitlikçi, daha adaletli bir dünya oluşturacak şekilde yorumlamaya başlamışlardır. Kendilerine, Hz. İsa'yı örnek alan bu cemaatler, sevgi ve adalet için onun gibi mücadeleye girişmişlerdir. Latin Amerika'da, Kurtuluş Teolojisi'nin filizlendiği yıllarda toplumsal ortam, askeri darbelerle işbaşına gelen diktatörlükler dönemi olup toplumsal baskının had safhada olduğu yıllardır. Bu baskı ve zulüm yıllarında, 1968 yılında toplanan Latin Amerika Piskoposlar Konferansı'nda, Kilise'nin 'insanlık dışı sefaleti' belirtmesiyle birlikte İncil, daha dinamik ve pratiğe yönelik yorumlanmaya başlanmıştır. Kilise'nin bir kısmı, diktatörlüklere karşı direnen halkın yanında yer alırken, diğer kısmı da diktatörlüklerin yanında yer almıştır. Yoksulluk ve sefalet şartları altında filizlenen Kurtuluş Teolojisi, İncil'i ve Hz. İsa'nın yaşamını temel alıp siyasal ve toplumsal şartları değiştirmeye yönelik olarak ortaya çıkmış bir girişimdir. Ezilenlerin ezenlere karşı birleştiği bu teolojiyi işler hale getiren ise deneyimler ve ezilen insanların çabalarıdır (Rowland, 2011, s. 20). Netice itibarıyla Kurtuluş Teolojisi adı altında ezilenler, zulme karşı, Hıristiyanlığı temel alarak din adamlarının da desteğiyle mücadeleye girişmişlerdir. Kurtuluş Teolojisi, Hıristiyanlık özelinde, din ve sosyalizmin ortak amaçlara yönelik birlikte hareket etmesinin bir örneği olmuştur. Ancak din ve sosyalizmin ortak amaçlar uğruna birlikteliği sadece Hıristiyanlık özelinde gerçekleşmemiş, İslam ile sosyalizmin ortak amaçlara yönelik birlikteliği de görülmüştür.

19. yüzyıldan 20. yüzyıla Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerin büyük kısmı, Batılı devletlerin sömürgesi altında idi. Hem askeri hem de teknolojik olarak Batılı

---

¹ Rosa Luxemburg 1905 yılında kaleme aldığı 'Kilise ve Sosyalizm', Vladimir Lenin 1905'te 'Sosyalizm ve Din', Leo Tolstoy'un 1893'te yazdığı 'Tanrının Egemenliği İçimizdedir' adlı çalışması, din ve sosyalizmin ortak işaret eden düşünür ve yazarların eserleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tolstoy, 2009); (Luxemburg, 2013).

devletlerden geri durumda olan Müslümanların çoğunlukta olduğu toplumlar, kendilerini sorgulamaya başlamışlardır. Bu bağlamda hatanın İslam’da değil, Müslümanlarda olduğu belirtilmiş, İslam’ı yeniden hayata hâkim kılma çabaları başlatılmıştır (Kara, 2011, s. 17). Netice itibariyle 19. yüzyılda, *İslamcılık* adı altında İslam’ın bir ideolojiye dönüşmesi, geri kalmışlıktan kurtulmak için bir çaba olarak ortaya çıkmıştır. Sosyalizm de, 19. yüzyılda Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından sistematik hale getirilerek ve kapitalizme alternatif olarak, ezilenlerin sesi olma amacıyla yola çıkmış bir ideoloji olup; daha adaletli, daha eşitlikçi bir dünya kurmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda aynı dönemlerde ezilmişlerin sesi olma niyetiyle yola çıkan İslam(cılık) ve sosyalizm, ortak düşmana karşı, ortak amaçlarını gerçekleştirmek için birlikte hareket edebilmişlerdir. Sultan Galiyev öncülüğünde Orta Asya’da, Mısır, Suriye gibi ülkelerle Orta Doğu’da İslam ve sosyalizmin birlikte hareket edebileceğini deneyimlemişlerdir. Türkiye’de ise gerek Türkiye’nin kendine özgü şartları gerekse dünya konjonktüründen dolayı, İslam ve sosyalizmin ortak hareket etmesi, dünya ile kıyaslandığında görece geç ortaya çıkmış bir durumdur. İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların birlikte hareket edebilirliğinin Türkiye’deki seyri, Genç Osmanlılar’la başlayıp kesintilerle ve baskı altında 2000’li yıllara kadar kişiler üzerinden ve zor şartlar altında devam etmiştir. 2000’li yıllarla birlikte, İslam ve sosyalizm ortak amaçlar belirleyecek ve hareket edebilecek görece serbest bir ortam bulmuş olup ortak çatı altında hareket edebileceği duruma gelmiştir.

İslam ve sosyalizm arasındaki ilişkiyi, Mustafa Sibai *İslam Sosyalizmi*, Ali Şeriatî *Sol-İslam*, Hasan Hanefî *İslami Sol* Nurettin Topçu, *Müslüman Anadolu Sosyalizmi*, Seyyid Kutub *Sosyal Adalet*, Birikim dergisi *Sol İlahiyat*, Roger Garaudy *İslamiyet ve Sosyalizm*, son dönemde İslam ve sosyalizm arasındaki ilişki dendiğinde akla gelen yazar İhsan Eliaçık ise *Sosyalislam* adı altında tartışmıştır. Ayrıca 2000’li yıllarda Mehmet Bekaroğlu ve Ertuğrul Günay öncülüğünde kurulan Yeni Siyaset Girişimi, basında *Müslüman-Sol Hareketi* olarak anılmıştır. Bu çalışmada İslam ve sosyalizm arasındaki ilişki anlatırken İslam temel alınıp sosyalizm ile adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar üzerinden bağlantı kurulduğu için *Sol-İslam* kavramı kullanılacaktır. Ayrıca İslamcılık akımı çerçevesinde fikirlerini ortaya koyan Seyyid Kutub, Ali Şeriatî, Mustafa Sibai gibi düşünürlerin İslam yorumu temel alınıp sosyalizm ile ilişki kurulmaya

çalışılacaktır. Bu çalışmanın temel argümanı İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak amaçlar etrafında birlikte edebilirliğini incelemektir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de İslam ve sosyalizm ilişkisini Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar adlı oluşumların çıkış şartları ve gelişim süreçlerini inceleyerek İslam ve sosyalizm kavramları üzerinden bu iki oluşum eylem ve söylemlerini tartışmaktır. Bu konuyla ilgili olarak yapılmış akademik bir çalışmanın bulunmaması bu konuda bir araştırmayı gerekli kılmıştır. Bu, çalışmanın literatüre en önemli katkısı olarak belirtilebilir. Bu bağlamda bu çalışma, hem İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların Türkiye’deki gelişimi hem de günümüzdeki temsilcileri Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar üzerine literatürdeki boşluğu bir nebze de olsa gidermek istenmektedir.

Bu tez çalışması için nitel (qualitative) araştırma yöntemleri kullanılmış olup birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden çalışma yürütülmüştür. Birincil kaynaklar olarak hem Sol-İslam’ın Türkiye’de önde gelen iki temsilcisi Mehmet Bekaroğlu ve İhsan Eliaçık ile hem de Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar’ın aktivistleri ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar, 20 Mart ile 27 Mart 2013 tarihleri arasında Ankara ve İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Aktivistler ile mülakatlar yapılırken farklı özellikteki kişilerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Bu bağlamda İslamcı kadın, sosyalist kadın, İslamcı erkek, sosyalist erkek ve farklı yaş aralığındaki aktivistler seçilmiştir. Toplamda 13 aktivistle derinlemesine mülakat yapılmış, bazı aktivistlerin isteği üzerine cinsiyetine uygun takma isim verilmiştir. Ayrıca *Yeni Siyaset Girişimi*’nin sözcüsü ve Mazlum-Der eski genel başkanı Ayhan Bilgen ile HAS Parti Genel Başkan Yardımcısı, Türkiye Birleşik İşçi Partisi eski genel başkanı ve Emek ve Adalet Platformu’nun kurucularından Zeki Kılıçarslan’la da görüşülmüştür.

Öte yandan bu çalışma, Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar’ın temel metinleri,² kendi web sitelerindeki yazıları analiz edilerek oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca zaman zaman bu iki yapının düzenlemiş olduğu söyleşilere, eylemlere, toplantılara katılmış, bu iki yapının nasıl işlediği gözlenmiştir; Emek ve Adalet Platformu’nun düzenlediği ve Asım Öz ve Mehmet Bekaroğlu’nun konuk

---

² Emek ve Adalet Platformu İlkeleri ve Antikapitalist Müslümanlar Manifestosu *Ekler* kısmında yer almaktadır. Ayrıca her iki oluşum da, temel metinlerinin eleştiriye ve öneriye açık olduğunu belirtmişlerdir.

olduğu Perşembe Söyleşileri'ne katılmış, Ankara'da Emek ve Adalet Platformu'nun kurucu aktivistlerinden Sabahattin Gökalp öncülüğünde düzenlenen İslamcılık okumalarına ve belgesel izleme programlarına katılmıştır. Emek ve Adalet Platformu'nun e-posta grubuna üye olunmuş ve oradaki tartışmalar takip edilmiştir. Antikapitalist Müslümanlar'ın İstanbul'da haftalık genel toplantısına ve derneğin Ankara'daki örgütlenme toplantılarına katılmıştır. Ayrıca Ankara'da Antikapitalist Müslümanlar ile 2013 1 Mayıs İşçi Bayramı'na ve 7 Haziran 2013 tarihinde Ankara Kuğulu Parkta düzenlenen Gezi Parkı protestolarında ölen kişiler için kılınan gıyabi cenaze namazına katılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada katılımcı gözlemci yöntemi de kullanılmıştır. Bu çalışmada 23 Haziran 2013 tarihine kadarki süreç incelemiş, sonraki süreç çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır; Birinci bölümde, İslam ve sosyalizmin kendine özgü kavramlar üzerinden ortaklaştığı ve ayrıştığı noktalar tartışılmış, İslam ve sosyalizmin ne düzeyde ortak hareket edebildiği kavramsal düzeyde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda İslamcılık akımı çerçevesinde fikirlerini ortaya koyan ve İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunan önde gelen düşünürler Ali Şeriati, Seyyid Kutub, Roger Garaudy, Mustafa Sibai ve Türkiye'de 2000'li yıllarda İhsan Eliaçık gibi kişilerin çalışmaları temel alınarak, İslam ve sosyalizmin birlikte hareket ettikleri ortak alanın temel kavramları tartışılmıştır. İkinci bölümde, 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı ve Türkiye'de İslam ve sosyalizmin birlikteliğinin gelişimi aydınlar, partiler, dergiler ve dernekler üzerinden tartışılmış; İslam ve sosyalizmin ortaklığının geçirdiği evreler ve Türkiye'deki koşulları ele alınmıştır. Bu bağlamda Genç Osmanlılar, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası, Yeşil Ordu Derneği gibi oluşumlar, Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, Cemil Meriç, Sezai Karakoç, İdris Küçükömer, İsmet Özel, Nuri Pakdil, Nurettin Topçu gibi aydınlar, Birikim, Umran, Tezkire, Doğudan, Özgün Düşünce, İslamiyat gibi dergiler yalnızca İslam ve sosyalizmin ortaklaştığı noktalar temelinde incelenmiştir. Bu bölüm, Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'ın yukarıdaki kişilerin ve oluşumların birikimine sahip çıkmaları ve onlardan faydalanmaları sebebiyle ele alınmıştır.

Üçüncü ve sonuç bölümlerinde ise ilk olarak, Türkiye'deki Sol-İslam'ı savunan kişi ve yapılara gerek kadro gerekse düşünce olarak etki eden Milli Görüş Hareketi (MGH)'nin siyasi seyrinden bahsedilmiştir. Ayrıca MGH'den ayrılarak kurulan, iktidara gelen ve

İslam'ı neoliberal politikalarla entegre bir halde savunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Sol-İslam'ı savunanların örgütlü bir yapıya dönüşmesinde tetikleyici bir rol oynamış, İslam'ın sol yönüne vurgu yapan örgütlerin oluşmasına etki etmiş olması dolayısıyla AKP'ye ışık tutulmuştur. Bu çerçevede, İslam ve sosyalizmin birlikteliğini savunanların örgütlü hale dönüşmesi bağlamında Yeni Siyaset Girişimi ve HAS Parti deneyimleri incelenmiş, Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'ın oluşumunda ve Türkiye'deki Sol-İslamcı düşüncenin gelişiminde etkili olan Mehmet Bekaroğlu ve İhsan Eliaçık ele alınmıştır. Bununla birlikte, çalışmada Emek ve Adalet Platformu ile Antikapitalist Müslümanlar'ın kuruluşları, buna zemin hazırlayan koşullar ve bu hareketlerin söylemleri ile eylemleri *İslam* ve *sosyalizm* kavramları üzerinden tartışılmıştır. Son olarak da, İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak çatı altında ya da farklı yapılarda birlikte hareket edebilirliği incelenmiş ve bu iki yapının Sol-İslam'ın gelişimindeki rolü değerlendirilmiştir.³

---

³ Bu çalışmada, İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanlardan bahsederken, Aleviler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. İslam'ın bir mezhebi olan Alevilik Türkiye'de, genellikle sol değerlerle birlikte anılagelmiştir. İslam içi bir mezhebin sol değerleri savunmasından dolayı Aleviler, Müslüman-Sol'un savunucuları şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu çalışma kendini İslamcı ve solcu olarak tanımlayanların ortak iş yapabilirliğini konu edinip –Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar içerisinde Aleviler olmakla birlikte- Alevilik üzerinde özel olarak durulmamıştır. Aleviler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Özdalga, 2010)

BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAM VE SOSYALİZM

İslam, pek çok düşünürün de ifade ettiği gibi ne sosyalizm ne de kapitalizm ile birebir uyuşmaktadır. Tam anlamıyla kendine özgü bir ekonomik sistemi olmayan İslam, 19. yüzyıl ile birlikte, kapitalist ekonomik sistemin uygulanmasından dolayı mağdur olan Müslümanların sorunlarını giderebilmek için bazı düşünürlerce sosyalizme daha yakın bir şekilde yorumlanmıştır. İslam ve sosyalizm arasındaki bu ilişki, kapitalizmin insanlık üzerindeki etkisinden hareket ederek kurgulanmıştır. Yoksulluk, eşitsizlik, küçük bir azınlığın çoğunluğa tahakküm uygulaması gibi kapitalizmin zorunlu sonuçları, İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak düşmana karşı daha adaletli, daha eşit bir dünya için bir araya gelerek mücadele edebilecekleri bir düşüncenin yolunu açmıştır. 19. yüzyıl ile birlikte, Batılı devletlerin sömürgesi altındaki Müslümanlar, geri kalmışlığın esas sebebi olarak İslam'dan kopuşu görmüş, bu bağlamda Sünni İslam'da peygamber ve dört halife devrini ifade eden "Asr-ı Saadet"i temel alıp o dönemi model almayı hedeflemişlerdir (Türköne, 2011, s. 31). Dolayısıyla İslam ile sosyalizm arasında ilişki kurulurken genelde referanslar birincil kaynaklara verilmektedir. Yani İslam ile sosyalizm arasında oluşturulmak istenen ortak çemberde, İslam'ın "Asr-ı Saadet" dönemi temel alınıp sosyalizm arasında ilişki kurulmaya çalışılmaktadır.

Bu bölümde İslam ve sosyalizm arasındaki ilişkiyi tartışarak İslam ve sosyalizmin ortaklaştığı değerler etrafında buluşturulmaya çalışıldığı ele alınacaktır. Adalet, eşitlik, emek, paylaşım gibi kavramlar tam da bu çerçeveden analiz edilmiştir. Geleneksel döneme ait olan İslam ile modern çağa ait olan sosyalizmin genel yapısı ve amaçları doğrultusunda ortaklaştığı ve ayrıştığı noktalar bu çerçeveden incelenecektir.⁴

---

⁴ Bazı yazarlar İslam'ın modern çağa uydurulduğunu ileri sürmektedir ayrıntılı bilgi için bkz: (Hodgson, 2009).

1.1. İSLAM VE İSLAMCILIK

Kısaca, “Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum” (Türk Dil Kurumu (TDK), 2006, s. 965) şeklinde tanımlanan dinin, insanlık tarihindeki önemi yadsınamaz niteliktedir. Bilinen hemen hemen tüm insan toplumlarında görülen din, günümüzde de toplumsal ve siyasal alanda varlığını devam ettirmektedir. Genelde kişinin bulunduğu zamana ve mekâna göre tayin edilen dini kimlik, insanın ailesiyle ve çevresiyle sosyalleşmesi sonucu öğrenilir. İnsanın içinde bulunduğu toplum, dini tercihlerinde önemli paya sahip olmakla birlikte, dinin toplum üzerindeki etkisi ve toplumun şekillenmesindeki önemi yadsınamazdır.

Dinin toplum üzerindeki etkisinin farkında olan modern düşünürler de din konusunda çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. Din üzerine çalışmalarda bulunanların başında gelen Ludwig Feuerbach dine olumsuz anlam yüklemektedir; Feuerbach, dini bütün kötülüklerin kökeni şeklinde görmektedir. Tanrının insan tarafından yaratıldığını öne süren Feuerbach, insanın bir yabancılaşma sürecinde, -kendi yarattığı- tanrının insandan bağımsız bir şekilde, insanlığın yaratıcı konumuna yerleşmiş ve din, insanı dünyadan soyutlamıştır (Feuerbach, 2008, s. 110).⁵

Tarihe damgasını vuran düşünürlerin başında gelen Karl Marx ise dini toplumdaki işlevine göre iki açıdan değerlendirmektedir. İlk olarak din, dünyayı insanlar için daha katlanabilir, daha yaşanabilir bir toplumsal işlev görmektedir; “*din ezilen insanın içli ezgisini, kalpsiz bir dünyanın sıcaklığını, tinin dıştalandığı toplumsal koşulların tinini oluşturuyor*” (Marx, 2009, s. 192). İkinci olarak ise Marx dini, devlette egemen sınıf olan burjuvazinin, proletaryaya taktığı zincirlerden biri ve onun elinde avucunda ne varsa alma aracı olarak görmektedir. Marx’ın dine yüklediği ikinci anlam, insanı kısıtlayan, kendi özü ve varlığı arasındaki bütünlüğün kaybolmasına sebep olan bir etmen olarak görmesinden dolayı din, toplumu uyutan bir işlev görmektedir; “*din, halkın afyonudur*” (Marx, 2009, s. 192).⁶

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Feuerbach, 2008).

⁶ Marx’ın din üzerine söylediği bu ünlü söz, Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi’nin (Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, 1843) ‘Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Katkı’ (A Contribution to the Critique of Hegel’s Philosophy of Right) adıyla anılan Giriş bölümünde yer alır. Ayrıca Marx’ın din ile ilgili görüşleri için bkz: (Marx ve Engels, 2008).

Sosyolojinin kurucu isimlerinden Emile Durkheim ise toplumların, ihtiyaçları gereği dini oluşturduğunu savunmuştur. İlkel insanın doğa karşısındaki acizliğinden dolayı din, hayatın yapısal olarak çözümlenemez problemlerini duygusal olarak çekilebilir kılma işlevine sahiptir (Kehrer, 1996, s. 23). Durkheim, dinin toplum için bir *ferahlama* işlevi gördüğünü savunmuştur. İnsanoğlu, karşılaştığı problemler karşısında dini ritüellere başvurmuş, büyü ve dini ayinleri toplu şekilde yaparak toplumsal yaşamı yüceltmıştır. Dolayısıyla din, insanları birleştirme ve bütünleştirme etkisinden dolayı Durkheim'a göre faydalıdır.⁷

Tıpkı Emile Durkheim gibi, Max Weber de dine olumlu bir rol biçmektedir. Weber, kapitalizmin gelişiminde dinin –özellikle Protestanlığın- etkili olduğunu ve hatta kapitalizmin ruhunu oluşturduğunu öne sürmüştür.⁸ İlkel toplumlarda insanlar, bazı yaptıklarından ya da suçlarından dolayı kendilerini kutsal olana affettirmek için bazı yöntemler benimsemişlerdir. Bunlardan biri de insanın kendi kendisini cezalandırmasıdır. Bu cezalandırma, insanın belli bir süre için ya da ömür boyu cinsellikten, belli yiyeceklerden, uykudan vb. uzak durması gibi yöntemlerdir. Kısacası, insanın işlediği herhangi bir suçu acı (asketizm) aracılığıyla tedavi eden din, psikolojik olarak, insanlar için çok genel bir ihtiyacı karşılamıştır (Weber, 2006, s. 361). Acı çekme ya da asketik yaşam tarzı, bir süre sonra din tarafından yüceltilmiş ve dinde önemli bir yere sahip olmuştur. Weber'e göre din, özellikle Protestanlık, insanların vicdanlarını rahatlatması sebebiyle önemlidir.⁹

Yıllarca Fransız Komünist Partisi'nde yer alan ve 1982'de Müslüman olan Roger Garaudy ise dine bir kurtarıcı mantığıyla yaklaşmıştır. Tarihte dinlerin, toplumların kurtuluş umudu olarak ortaya çıktığını belirten yazar, dinlerin “...ortaya çıkışıyla birlikte de, toplumun ezilen-sömürülen kitlelerinin manevi temel motivasyonu” oluşturduğunu belirtmiştir (Garaudy ve Bercavi, 2012, s. 9). Garaudy dine kurtarıcı gözüyle bakmakla birlikte; aynı dinin kurtarıcılıktan, egemen sınıfın tahakküm aracına da dönüşebileceğinden bahsetmektedir; “Dinin doğuş koşullarından uzaklaşarak, içeriğinin boşaltılması, egemenlerin yönetim ideolojisine dönüşmesi, toplumda birlik ve

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Durkheim, 2005).

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Weber, 2012).

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Weber, 2006).

dirliğin de bozulmasına yol açmış, toplumun çıkar grupları olarak bölünmesine, uzlaşmaz sınıfların oluşumuna kaynaklık etmiştir” (Garaudy ve Bercavi, 2012, s. 9). Dolayısıyla dinlerin eşitlik ve adalet temelinde kaldığında topluma faydalı; eşitlik ve adaletten uzaklaştıkça ise topluma zararlı bir şekilde gireceğinin altını çizmiştir.

Din konusunda söz söylemiş önemli düşünürlerden biri de İranlı yazar Ali Şeriati'dir. Şeriati, Şirk dini ve Tevhid dini olmak üzere iki tür din olduğundan bahsetmektedir. tanımladığı Şirk dini ile ilgili düşünceleri Marx'ın din ilgili görüşlerine benzemektedir. Şirk dininin halkların akyonun olduğunu belirten Şeriati, Şirk dini ile ilgili şunları belirtmiştir;

“İnsanların başlarına gelen her şey Allah'ın eliyle ve iradesiyedir; durumunu değiştirmek ve düzeltmek için yapılan her çaba Allah'ın iradesine karşı gelmektir”, düşüncesinin sebebi dindir. Bu nedenle bu söz doğrudur. Ve aynı şekilde 18. ve 19. yüzyıl aydınlarının; “Din, insanların ilmi hakikatlere karşı bilgisizliğinin bir ürünüdür.” “Din, insanların boş anlamsız korkularının bir ürünüdür.” ve “Din, feodalite dönemindeki kayırmanın, ayrımcılığın, sermayedarlığın ve yoksunluğun bir ürünüdür” (Şeriati, 2012a, s. 31, 32).

Şirk dininin, halkın korkusunun ve cehaletinin ürünü olduğunu belirten yazar, halkın ilim seviyesi artıp cehaleti azaldıkça Şirk dininin de yok olacağını söylemiştir. Şeriati, dinin en büyük düşmanının yine din olduğunu belirtmiştir; “*Tarih boyunca din dinsizliğe karşı değil; bilakis her zaman dine karşı savaşmıştır*” (Şeriati, 2012a, s. 34). Şirk dini ile sürekli mücadele eden ve Şeriati'nin tanımlamasında bahsettiği ikinci din ise Tevhid dinidir. İnkılapçı yapıda olan Tevhid dinin muhatabı halktır. Hedefi de, şirk dinine rağmen, adaleti tesis etmektir. “*Tevhid dini, bilincin, aşkın, kulluğun ve halkın en mükemmel biçimde uyanışın[in] bir ürünüdür*” (Şeriati, 2012a, s. 36) Şeriati'ye göre, insanlığın kurtuluşu, ancak Tevhid dini ile mümkündür.

Dine, kimi düşünürler olumlu, kimileri ise olumsuz anlam atfetmiştir. Ancak din üzerine çalışmalar yapmış hemen hemen tüm düşünürlerin kabul edeceği belki de dinle ilgili tek gerçek; dinin toplumsal bir olay olmasıdır (Mardin, Türkiye'de Din ve Siyaset, 2011, s. 237).

Her şeyden önce bir din olan İslam, Peygamber Muhammed aracılığıyla 7. yüzyılda yayılmaya başlamıştır. Etimolojik olarak kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak anlamına gelen İslam, sadece “*doğruya ve hakka uyma*” manası taşımaktadır (Sinanoğlu, 2001, s. 1). İslam’da insan, yaradan tarafından kendisine kulluk etmesi için yaratılmıştır. Geçici bir imtihan yeri olan bu dünya, ölümden sonraki ebedi hayat için hazırlık evresini oluşturur.

İslam, ilk ortaya çıktığından beri sadece bir din olmamıştır. Siyasal alanda da Hz. Muhammed’den itibaren yer almıştır. Hıristiyanlık gibi, İsa-Sezar ayırımına gitmeyen İslamiyet, hem dini hem de siyasi konularda söz söylemiştir. Dini alanda İslam yeni bir din olmayıp, Hz. İbrahim’den beri gelmiş olan dinlerin tamamlayıcısı ve en yenisi olmuştur. “*Hz. Peygamber asla yeni bir din getirdiğini iddia etmemiş, fakat örnek ifadesini Hz. İbrahim’de bulduğu bu gerçek imanı devam ettirmek, ıslah etmek, tamamlamak için gönderildiğini ifade etmiştir*” (Garaudy, 2010, s. 22). Yahudilik, insanlığa çalışma hayatını överken maddi temellere vurgu yapmış; Hristiyanlık ise *Sezar’ın hakkı Sezar’a* diyerek, devlet ve din arasında ayırım yapmış, dini yani manevi alanda söz söylemiştir. İslamiyet ise bunların tamamlayıcısı ve bir anlamda da sentezi olarak, hem dini (manevi) hem de maddi alanda söz söylemiştir. Hem maddi hem de manevi alanda söz söyleyen İslam, dolayısıyla ortaya çıktığı ve geliştiği evrede tek otorite olmuş, insan hayatını en ince ayrıntısına kadar düzenlenmiş bu sebeple de sosyal bir din olmuştur. Gerek toplum için normlar koyması gerekse insanlararası ilişkileri düzenlemesi, İslam’ın sosyalliğini ortaya koymuştur.

“*...programların [dinlerin] en gelişmişisi yani en yeni versiyonu*” (Kırbaşoğlu, 2011, s. 20) olan İslam, tarih boyunca farklı yorum ve mezheplere sahip olmuştur. Değişen toplumsal ve tarihsel şartlara göre değişebilen İslami öğretinin 19. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan yeni yorumu ise İslamcılık’tır.

İslam medeniyeti, ortaya çıktığı günden beri genel hatlarıyla üç büyük krizle karşılaşmıştır; ilki 11. ve 13. yüzyıllar arasında gerçekleşen Haçlı Seferleri, ikincisi, 13. yüzyılda başlayan ve 16. yüzyılın başına kadar devam eden Moğol İstilaları ve sonuncusu ise Batılı devletlerin özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda çoğunluğu Müslüman

olan toplumları sömürgeleştirmesidir.¹⁰ İlk iki krizi aşan İslam dünyasının üçüncü krizi aştığını söylemek mümkün değildir. Ancak bu son krizi aşmak için İslam dünyası içinde yeni bir akım doğmuştur; *İslamcılık*. 19. yüzyıla gelindiğinde, Müslümanların çoğunlukta olduğu toplumlar, Batılı ülkeler karşısında askeri ve teknolojik olarak geri durumdaydılar. Batı karşısında askeri başarısızlık ve Batı tarafından sömürgeleştirilme, çoğunluğu Müslüman olan bu ülkelerde, geri kalmışlığın sorgulanmasını doğurmuştur. Çeşitli muhalif grupların Avrupa'ya gitmesi ve orada kalması, İslamcılık akımının oluşmasında etken olmuştur.

1867'den itibaren, Osmanlı'dan Avrupa'ya giden düşünürler İslamcılık akımının fikri alt yapısını oluşturmada önemli bir birikim sağlamışlardır. Mümtaz'er Türköne'nin işaret ettiği gibi "*Osmanlı yenileşme tarihinin ilk devrimci-demokrat aydın hareketi olan Yeni [Genç] Osmanlı Hareketi*" (Türköne, 2011, s. 101), hürriyet talebi ve Osmanlı Devleti'nin bekası için yola çıkmıştır. Vardıkları noktada ise İslam'ı yeniden hayata hâkim kılma gerekliliğini görmüşlerdir. Yeni Osmanlı Hareketi'nden önemli miras alan Cemaleddin Afgani, İslam içindeki değişimi, bilinçli ve sistematik şekilde yoğurarak bir ideolojiye dönüştürmüştür. İslam toplumlarının sömürülmesine dikkat çeken Afgani, her ne kadar ayet ve hadisleri kullansa da, dini bir dilden ziyade politik bir dil ile İslam toplumlarında sömürgeciliğe karşı bir mücadele başlatmaya çalışmıştır. Afgani'nin orijinalliği "*teolojik formüllerinin özgünlüğünden ziyade, İslami dayanışma adına yaptığı doğrudan eylem çağrısının çekiciliğinden kaynaklanmaktadır*" (Cleveland, 2008, s. 141-142). Antisömürgecilik merkezli bir İslamcılık anlayışına sahip olan Afgani'nin düşünceleri, öğrencisi Muhammed Abduh tarafından geliştirilmiştir.¹¹ "*Afgani'nin siyasal kışkırtmasıyla yapmaya çalıştığı şeyi, en ünlü*

¹⁰ İslam dünyasının karşılaştığı krizler için ayrıntılı bilgi için bkz: (Lewis, 2011, s. 154-172).

¹¹ Genç Osmanlılar tarafından yayılan İslamcılık ile Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh tarafından yayılan İslamcılık arasında fark vardır. Genç Osmanlılar, çökmekte olan, ama sömürge olmayan Osmanlı Devleti'ni kurtarmak ve Osmanlı'yı çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmayı amaç edinen bir İslamcılık anlayışına sahiptir. Afgani ve Abduh temelli İslamcılık anlayışı ise daha çok sömürge altında olan İslam ülkelerine bağımsızlıklarını kazandırma merkezli bir İslamcılıktır. Onları sömürgecilikten kurtarmayı amaçlayan bu İslamcılık, sömürge halindeki İslam ülkelerinde emperyalist güçlere karşı isyanı öngörüyor ve bağımsızlığı vurguluyordu. İslamcık'taki bu ayrımı İsmail Kara, 2 Kasım 2011 tarihinde Sakarya Üniversitesi tarafından düzenlenen "Kriz ve Kritik Konferansı; Türkiye'de İslamcılığın Dönüşümü" sempozyumunun açılış konuşmasında yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.youtube.com/watch?v=qDh-4BKBacQ>.

müridi Muhammed Abduh daha ölçülü entelektüel soruşturma ve kurumsal reformlarla elde etmiştir” (Cleveland, 2008, s. 143).

Afgani'nin ve sonrasında Abduh'un elinde bir ideolojiye dönüşen İslamcılığın ne olduğunu ise birkaç düşünürün tanımlamasıyla ele almak faydalı olacaktır. Türkiye'nin önde gelen düşünürlerinden Şerif Mardin (2011, s. 23) İslamcılığı şu şekilde tanımlamaktadır; “*İslam topluluklarında, önceleri belli belirsiz bir takım eğilim, özlem ve arayışlar olarak beliren sosyal kıpırdanmaların 19. yüzyılın sonuna doğru daha bilinçli bir akım olarak şekillenmesine verilen addır*” İslam üzerine çalışmalarda bulunan Oliver Roy, İslamcılığı, ‘İslam’ın modernleşmeye ya da çağa ayak uydurmaya gerek duymayan kâmil evrensel sistem olduğu’ şeklindeki bakış açısını yeniden ele alıp bu modeli modern terimlerle tanımlanmış bir topluma uygulayan ve temeline İslam’ı alan sosyopolitik hareket olarak belirtmiştir (Roy, 2005, s. 58-61). Son olarak, Türkiye’de İslamcılık üzerine önemli çalışmaları olan İsmail Kara’nın tanımı ise şöyledir;

İslamcılık, XIX-XX. yüzyılda, İslam’ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim) “yeniden” hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını Batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden... kurtarmak; medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir hareket olarak tarif edilebilir (Kara, 2011, s. 17).

İslamcılık akımı ile birlikte, İslam rasyonel bir temele oturtularak sömürge karşıtı bir şekilde konumlandırılmıştır (Türküne, 2011, s. 30). Rasyonel temel bağlamında, öteki dünya anlayışı bir kenara konarak İslam, dünyevileştirilmeye, yani *İslamsız* bir İslam’ın çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Roy da, İslamcılığın aslında Müslüman toplumları laikleştirici etkisinden bahsetmiş ve İslamcılık ile siyaset uğruna dinsel alanın geri plana itildiğini vurgulamıştır (Roy, 2005, s. 257). İslam’ın dünyevileştirme çalışmalarında, geleneksel İslam’ın modern dünyanın ihtiyaçlarına cevap verememesi, İslam’ın tarihsel birikiminin –İslam’ı rasyonel temeller temeline oturtmak adına- görece önemsenmemesini gerekli kılmış, bu çerçevede modern dünyanın getirdiği şartlar karşısında yeni içtihatların oluşturulma ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlamda İslam’da iki yeniliğe gidilmiştir; Birincisi, içtihad kapısının açılması ve ikinci olarak da Kur’an ve

Sünnet olmak üzere birincil kaynaklara dönüş yani, İslam'a dönüş (Aslu'd-Din)'tür (Kara, 2011, s. 53-55). Ulemaya verilmiş bir hak olan içtihad, İslam'ın değişen şartlar karşısında çözüm üretmek ve kendi varlığını sürdürmek için kullanılan bir yöntem olarak tanımlanabilir. Lakin 12. yüzyılda içtihad kapısının kapatılması ile birlikte, “*Taklide bel bağlanıldığı için İslam dünyası gelişmelerin dışında kalmış, dinamizmini kaybetmiş, gerilemiştir*” (Kara, 2011, s. 55). Dolayısıyla taklide bel bağlayan, gelişimden uzak kalan Müslümanlardan dolayı İslam krize girmiştir. Modern toplumun getirdiği yeni şartlara uyum sağlamak, İslam'ın gelişmesi için içtihad kapısının açılması zaruri bir durum idi. İslamcılığın getirdiği ikinci yenilik ise asıl kaynaklara dönüştür. İslam tarihinin birikiminden kopan bu anlayış, yeni şartlar ışığında İslam'ı rasyonel temellere oturtmak adına Kur'an ve Sünnet'in, yani peygamberin söz ve davranışlarının temel alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Asıl kaynaklara dönüş ile İslam'da, çağın pratiklerine uygun yeni bir sistem oluşturulmak istenmiştir. Bu çerçevede, İslam'ın akla uygun bir din olduğu vurgulanmış, bilim ve teknik alanında yeniliklerin İslam ile çelişmediği, bilakis İslam'ın bu gelişmeleri teşvik ettiği vurgulanmıştır. Ayrıca İslamcılığı savunan akımlar, bilimi ve teknolojiyi olabildiğince kullanmaya çalışmışlardır. İslamcılığı savunan Genç Osmanlılar gibi muhalif akımlar, çıkardığı dergilerle muhalifliğini sürdürmüşlerdir. Bunun yanında, İslam artık cemaatler yerine cemiyetlerde, ulema yerine aydınlar ya da ulema kökenli aydınlar tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla modernizme karşı ortaya çıkan İslamcılık, modernizmin getirilerini de kullanarak varlığını devam ettirmiştir.

Modern dünyanın getirileri ile kriz içinde olan İslam'ı, İslamcılık akımı ile –ictihad kapısının açılması ve kaynaklara dönüş- sistematikleştirilmeye ve *İslam ile Müslümanlık* arasındaki fark kapatılmaya çalışılmıştır. İslamcılık akımının diğer bir çabası ise asıl kaynaklara dönüş ile birlikte -Ali Şeriati, Seyyid Kutub gibi- bazı İslamcı yazarlar, İslam'ın sosyal adalet, infak gibi özelliklerine daha fazla vurgu yapmaya başlamıştır.

1.2. SOL VE SOSYALİZM

İki yüzyılı aşkın süredir kullanılan *sol* kavramının oluşumu, 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi sonrasında tekabül etmektedir. Devrim sonrası oluşan yasama

organında, kralın devrilmesi ve idam edilmesi gibi görece radikal kararları savunanlar meclis başkanının solunda; buna karşılık daha tutucu bir çizgiyi temsil eden ve kral karşısında ılımlı davranma yanlısı olanlar ise meclis başkanının sağında oturmakta idi. Siyaset sahnesine sağ-sol karşıtlığının çıkışı böyle gerçekleşmiştir. Zamanla sol(culuk) ilerici, muhalif, yenilikçi bir siyasal tahayyüle işaret ederken, sağ(cılık) ise muhafazakâr, gelenekselliği savunan siyasi duruşa işaret eden bir kavram haline gelmiştir. Norberto Bobbio'ya göre, sağın olmadığı yerde sol, solun olmadığı yerde de sağın olmadığı gibi bu iki karşıt terim;

...yönelik oldukları alana kıyasla, karşılıklı olarak birbirini dışlayıcı ve birbirine bağlı olarak güçsüzcüleştiricidirler: dışlayıcıdır çünkü hiçbir öğretiyi ya da hareket aynı anda hem sağ hem de sol taraftarı olamaz; güçsüzcüleştiricidirler çünkü... bir öğretiyi ya da bir hareket yalnızca sağ ve sol taraftarı olabilir (Bobbio, 1999, s. 47).

Özgürlük taşıyıcısı olarak solu, kabaca düzenden tatmin olmayan ve düzeni değiştirmek isteyen insanların savunduğu görüş olarak tanımlamak mümkündür; “*İnsanın insanı sömürmesi koşullarını ortadan kaldırarak toplumsal gelişmeye hız ve yol verilmesini dileyenlerin sosyoekonomik ve siyasal tutumudur*” (Hançerlioğlu, 1979, s. 118).

İnsanın insanı sömürmesini ortadan kaldırmak isteyen sol, sosyalizmle de ilişkilidir; “*Sol, sosyalizm hareketinin de dâhil olduğu geniş bir yelpazedir, fakat ekseni, düşüncel referansları sosyalizm hareketindedir*” (Laçiner, 2009, s. 27). Sol diye nitelendirilebilecek politik tutum ya da fikriyat kapsamı içinde şu görüşlerinden bahsedilebilir; özel mülkiyete ve sınıfsal eşitsizliklere karşıtlık, yerleşik düzene karşı geliştirilen olumsuz tavır, sınıfsız, imtiyazsız topluma duyulan özlem, demokrasiye, halkın yönetimine duyulan istek, insan haklarına duyulan saygı, devrim ya da evrim yoluyla gerçekleşen ilerlemeye duyulan sarsılmaz inanç, sınıfsız ve sömürsüz bir toplumda gerçekleşeceğine inanılan yeryüzü cennetine beslenen düşünce, toplumsal adalet ve eşitlikçi toplumsal yapıya duyulan inanç, enternasyonallik, refah devletine, devletin eğitim ve tıp gibi alandaki kontrolüne beslenen kanaat (Cevizci, 2010, s. 1422).

İnsanın insanı sömürmediği bir toplumsal düzen ideali olan sosyalizm, Aydınlanma Çağı'nın, Fransız Devrimi'nin ve endüstrileşmenin bir ürünüdür. Sosyalizm şöyle tanımlanabilir;

Var olan toplumsal düzeni adaletsiz olduğu gerekçesiyle mahkûm eden, ahlaki değerlere uygun düşen yeni bir düzenin savunuculuğunu yapan, bu idealin gerçekleştirilebilir bir ideal olduğuna inanan, söz konusu ideale ulaşma yolunda, insan doğasını ya da kurumları yeni baştan şekillendirecek bir eylem programı öneren ve bir devrimci ya da ihtilalcinin bu eylem programını hayata geçireceğine inanan siyasi düşünce ya da ideoloji (Cevizci, 2010, s. 1436).

Sosyalizm, değişik nüanslarla bulunduğu şartlara ve çağa göre -ama özünde pek değişmeyen- farklı türlere ayrılmıştır; Bilimsel Sosyalizm, İhtilalci Sosyalizm, Ütopik Sosyalizm, Özgürlükçü Sosyalizm, Üçüncü Dünya Sosyalizmi gibi. Nerede, nasıl ve kim tarafından tanımlandığına göre çeşitlere ayrılan sosyalizm, özünde eşitlikçi, özgürlükçü, dayanışmacı bir toplum ideali kurma hedefindedir.

Kapitalist sistemin getirdiği eşitsizliğe başkaldırıyı simgeleyen sosyalizm, sadece yıkmak değil, yenisini kurmak üzerine oluşmuş bir siyasal ideolojik tahayyüldür. Öte dünyacı bir görüşün aksine sosyalizm, adaleti ve sosyal eşitliği bu dünyada gerçekleştirmeyi isteyen bir düşünce akımıdır. Sosyalizmde, geçmişe ve bugüne karşı olumsuz tavır olup sosyalizm geleceği hep birlikte inşa etmeyi vaat eder. Özel mülkiyeti ve sınıfları, toplumsal eşitsizliğin ve adaletsizliğin kaynağı olarak gördüğü için yıkmak ister. Onun yerine herkesin eşit olduğu sınıfsız bir toplum inşa etmek ister. Düzeni değiştirirken insanlığı da değiştiren sosyalizm aynı zamanda, insanlığa yüksek bir etik standart vaadederek (Belge, 2009, s. 68).

İnsanın merkezde olduğu bir siyasal ideoloji olan sosyalizm eşitlikçi, sömürsüz ve özgürlükçü bir gelecek kurmada, insanın merkezde olduğu başka bir olgu olan din ile aynı amaçlar uğruna ortak hareket etmesi mümkün müdür? Bu noktada İslam'ın ve sosyalizmin ortak noktalarını değerlendirerek birlikte hareket edip edemeyeceğini tartışmak faydalı olacaktır.

1.3. İSLAM VE SOSYALİZM

İslam ve sosyalizm, biri din, biri ise siyasal ideoloji olmasından dolayı farklı noktalarda duran iki yapıdır. Ancak bu durum onların ortak amaçlarla hareket edemeyecekleri anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda İslam ve sosyalizmin temel konular üzerine ne

düzeyde ortaklaştığını tartışmak, İslam ve sosyalizmin birlikte hareket edip edemeyeceğinin göstergesi olacaktır.

Fotoğraf 1: *Birikim* dergisinin iki yüz ellinci sayısında çıkan bir fotoğraf

Kaynakça: *Birikim*, Sayı: 250, s. 59.

1.3.1. İslam'da Evrensellik: Kardeşlik

Tevhid (birlik) anlayışı, İslam'ın temelini oluşturmaktadır. Allah'ın birliğini ve tekliğini savunan bu anlayış aynı zamanda da insanlığın birliğine vurgu yapmaktadır. İslam 7. yüzyılda Arap Yarımadası'na inmekle birlikte sadece Araplara hitap etmemiş tüm insanlığa gelmiştir; *“Ey Muhammed, biz seni bütün insanlara peygamber olarak gönderdik”* (Sebe suresi, 28).¹² Ayette de belirtildiği gibi bütün insanlığa gelen İslam, insanlar arasında ayırım yapmayarak tüm insanlığın –sosyalizme benzer şekilde- birlik olması, kardeş (uhuvvet) olması gerektiğini vurgulamıştır. Hz. Muhammed de bir hadiste bu noktaya şöyle işaret etmiştir; *“Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz”* (Buhari,

Bu çalışmada, İhsan Eliaçık'ın tercüme ettiği Kur'an-ı Kerim'in A'raf, Bakara, Beled, Enfal, Haşr, Humeze, İnfitar, Kasas, Mu'minun, Nahl, Necm, Nisa, Sebe, Şuara, Tevbe ve Yunus surelerinden faydalanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Eliaçık, 2007).

Nikah 45).¹³ İman temelli evrensel bir kardeşlik meydana getiren Hz. Muhammed, İslam öncesi kabileler halinde yaşayan insanlara ırk, renk, bölge gibi ayrımları reddederek tevhid inancı üzerinde temellenen evrensel kardeşliği getirmeyi hedeflemiştir. Böylece İbrahimi dinleri kapsayan, tamamlayan ve ayrıca Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar tüm peygamberlere sahip çıkan İslam, insanlığı da aynı şekilde birleştirmeyi hedeflemiştir. İnsanlar arasındaki kardeşliği tayin etmede ilk örneği bizzat Hz. Muhammed Medine'de vermiştir. Hz. Muhammed *Medine Vesikası* ile ilk olarak Medine'deki kabileler arasında bulunan çatışmayı sona erdirmiş, insanlar arasındaki ırk, renk, din, zengin-fakir gibi ayrımları yoksayıp ortak bir çatı altında yaşayabilecekleri yeni bir toplumsal zemini oluşturarak kardeş kılmıştır. *“Bu sözleşmenin belirgin özelliği dini, hukuki ve kültürel özerkliği öngören çoğulcu bir modeli içermesi ve bu çoğulculuğu yasal bir teminat altına almasıdır”* (Bulaç, 1995, s. 11). Ayrıca Hz. Muhammed, *muahat (kardeşleme)* aracılığıyla Muhacir ile Ensar'ı malda mülkte ortak kılmıştır. Temelinde yer alan tevhid anlayışı ile İslam, sadece insanla Rabbi arasındaki ilişkileri tayin etmekle kalmamış, aynı zamanda da toplumun refahını teminat altına alma amacıyla beşeri ve toplumsal ilişkileri düzenleyen kurallar koymuştur. Dolayısıyla İslam'da mülkiyet, devlet, sınıf gibi konular düzenlenmiştir.

1.3.2. İslam'da Mülkiyet: Emek ve Paylaşım

Sosyalizmin en temel amaçlarında birisi; insanları mutlu ve eşit kılmaktır. Özel mülkiyet, insanlar arasında eşitsizliğe yol açtığından dolayı insanların mutlu olmasının önünde engel teşkil etmekte olup bu nedenle de sosyalistlerce kaldırılmak istenmektedir. İslam da insanları mutlu ve eşit kılmak için -tamamıyla kaldırmasa da- özel mülkiyet üzerinde belirli düzenlemeler yapmıştır. Hayrettin Karaman, İslam'daki özel mülkiyeti ikiye ayırmıştır; *“Mülk Allah'ındır; Allah mülkünde tasarruf etmek üzere topluma temsil hakkı vermiştir, toplumda iş bölümü, emeği değerlendirme, ihtiyaç, ehliyet ve liyakat gibi şer'i ölçüler içinde bu umumi temsil hakkını fertlere, şahıslara devretmiştir”* (Karaman, 2012). İslam mülk üzerinde insanın sınırlı ve göreceli yetkilerinin olduğunu kabul etmektedir. Mülke *emanetullah (Allah'ın emaneti)* gözüyle

¹³ Bu çalışmada Kütüb-i Sitte Hadis-i Şerifleri'nde Buhari'nin yazmış olduğu Nikah 48 ve Musahabe 88'den yararlanılmıştır.

bakan İslam insanın mülkün hiçbir şekilde gerçek sahibi olamayacağını vurgulamış, dolayısıyla insanın mülk üzerindeki yetkilerini sınırlandırmıştır. Ayrıca tasavvufi olarak da, Allah insanlara “*Kendi ruhundan üflemiştir*” (Secde suresi, 9). Ayette de belirtildiği gibi Allah, insanlara kendisinden bir parça vermiştir. İslam’da, her insanın özünde Allah’tan bir parça olduğu düşünülmekte, dolayısıyla her insanın Allah’ın mülküne ortak olduğu varsayılmaktadır. İslam bazı şeyler üzerinde insanın sınırlı da olsa söz sahibi olduğunu belirtmekle birlikte bazıları ise insanlara hiçbir şekilde mülkiyet hakkı vermemektedir. Hz. Muhammed, insanların su, otlak ve ateşe ortak olduğunu belirtmiş, bunlar üzerinde özel mülkiyetin kurulmasını yasaklamıştır. Ayrıca maden ve ormanların da topluma ait olduğu vurgulanmıştır; “...*şahsın kendisinin yapmadığı, Allah’ın yarattığı doğal kaynaklar ve madenler kamu malıdır. Umuma aittir. Dolayısıyla mülkiyet ancak çalışma sonucunda gerçekleşir*” (Şeriati, 2012c, s. 121). İslam bütün toplumu ilgilendiren durumlarda, insanlara mülkiyet hakkı tanımayıp onları tüm insanlığın kullanımına bırakmıştır.

Karaman’ın mülkiyet üzerindeki ikinci ayrımı ise şöyledir: “*Servet toplumun belli bir kesiminin elinde toplanmamalı, zengin giderek daha zengin, fakir ise daha fakir olmamalıdır*” (Karaman, 2012). Toplumun zengin-fakir şeklinde sınıflaşmasının önüne geçmek isteyen İslam, servetin belli çevrelerce toplanmasına karşı çıkmış ve bazı ayetlerle de bunun önüne geçmeye çalışmıştır; “*Altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda sarf etmeyenler var ya işte onlara acı bir azabı müjdele*” (Tevbe suresi, 34-35); “*Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan, insanları arkadan çekiştirip kaç göz hareketleriyle alay edenlerin vay haline!*” (Hümeze suresi, 1-2). Yukarıdaki ayetlerde belirtildiği gibi İslam, mal biriktirmeyi engellemeye çalışmış, insanların kendi mallarını paylaşmasını istemiş, mal biriktirenlerin de Allah tarafından cezalandırılacağını belirtmiştir. Ayrıca İslam servetin insanlar arasında dağıtımını teşvik ederek bütün insanlığın dünyevi mallardan adil ve eşit şekilde faydalanmasını istemiş, toplumda servetin tek bir elde toplanmasına sebep olacak yolları da kesmeye çalışmıştır. Bu bağlamda İslam, servetin tek elde toplanmasını engellemek için ilk olarak faizi (riba) İslam toplumunda yasaklamış ve paranın gelir getiren bir metaya dönüşmesini engellenmek istemiştir. Faiz almak, bir kimsenin kazancını karşılıksız, ‘ivasız’, ele geçirmek olup faiz insanları tembelliğe teşvik etmektedir. Ayrıca faiz aracılığıyla başkasının artı ürününe el koyulmuş olup faiz, sermayenin belli kişilerin elinde

toplanmasına ve burjuvazinin doğmasına yol açılabilmektedir. İslam'ın şiddetle yasakladığı faiz, mal biriktirmenin ana etmenlerinden biri olup faiz aracılığıyla mal toplayan kişilerin de lüzumsuz ve zararlı tüketimlerin de çoğalmasına sebep olmaktadır. İslam, zekât, miras, vergilendirme, komşu hakkı ('Komşusu açken tok yatan bizden değildir' hadisinde olduğu gibi) gibi yollarla dağıtım ve paylaşımı vurgulamış, zengin-fakir ayırımını oluşturmamaya ya da yıkmaya çalışmıştır. Öte yandan İslam, Zekât aracılığıyla da, malların zenginler arasında dönmesini engellemeye çalışmıştır. Zekât, ekonomik gücü yeten her Müslümanın yapması gereken bir görevdir. Zekât vermek, ekonomik gücü yeten Müslümanın yoksullara servetinin bir bölümünü vermesidir. Bu çerçevede İslam toplumda, zenginin sürekli dağıtmasını teşvik ederek zengin ve fakir arasındaki ekonomik farkı sınırlamış, toplumu görece daha eşit, daha adaletli hale getirmeye çalışmıştır; *"Ta ki (o mallar) içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devler olmasın"* (Haşr suresi, 7). Bu anlamda servetin sürekli olarak dağıtılması gerektiğini vurgulayan İslam, muhtaçların muhtaç olmasında, servetinden vermeyen zenginlerin de rolü olduğunu altını çizmiştir. Ayrıca Kur'an paylaşımı, bölüşümü sürekli vurgulamıştır; *"Ve sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: ihtiyacının fazlasını"* (Bakara suresi, 219). Ayette de belirtildiği gibi, insanların ihtiyacından fazlasını dağıtması emredilmiş, herkesin –en azından- ihtiyaçları karşılama hususunda eşitlenmesi istenmiştir. Bu bağlamda İslam ihtiyacından fazlasını vermeyi emrederek, lüks tüketime kaçmayı yasaklamaya çalışmış, dolayısıyla yasakladığı israfı da engellemeyi öngörmüştür.¹⁴

İslam ancak çalışan insanların malik olma hakkı olduğunu vurgulamış olup mülkiyetin insanın el emeğinin karşılığı olduğunu belirtmiştir. Kur'an, *"İnsanın emeğinden başka hakkı yoktur"* (Necm suresi, 35) diyerek İslam'ın emeğe verdiği değeri vurgulamış, emeksiz kazancın mümkün olamayacağını belirtmiştir. İslam'da, emek çerçevesinde paylaşım yapılırsa toplumda adaletin sağlanacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla eşit emeğe eşit mülkiyet prensibiyle malların bölüşümünde eşitliğin sağlanması amaçlanmıştır. Emek sarf edemeyecek durumda olanlar içinse zekât, sadaka gibi İslam'da sosyal adaleti vurgulayan hükümlerle muhtaçların ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır; *"Allah'a ibadet edin ona hiçbir şeyi ortak koşmayın anaya, babaya,*

¹⁴ İslam'daki mülkiyet anlayışı için bkz: (Talegani, 1989).

akrabaya, yetimlere yoksulara, akraba olan komşulara, yakın komşulara, yanında bulunan arkadaşa, yolda kalanlara, sahip olduğunuz kölelere iyilik edin” (Nisa, 36-37).

İslamiyet, eşitliğin (müsavat), ana rahmiyle birlikte başladığını ve herkesin fitratında adaletin olduğunu iddia etmektedir; *“O ki seni yarattı, (özüne) eşitliği koydu, adaleti yerleştirdi”* (İnfitar suresi, 82). Tarihsel olarak da, insanların soyunun Âdem ile Havva’dan geldiğini, onların da topraktan yaratıldığını belirten İslam, insanların aynı kökten gelmesi sebebiyle de eşit olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla İslam’da insanlar, hadiste belirtildiği gibi, tarağın dişleri gibi eşit olup Arap olanın Arap olmayan üstünlüğü yoktur. İslam, namaz ibadetiyle insanların Camii’de toplanıp beraberce namaz kılarken, fakir, zengin, siyah-beyaz gibi farklarından sıyrılarak Allah karşısında eşit şekilde ibadetlerini gerçekleştirmesini hedeflemiştir. Hac ibadetiyle de aynı şekilde, rütbe, tabaka, kast gibi toplum içi seviyelerin aşılması hedeflenmiş, ihrama¹⁵ giren insanların eşit şekilde ibadetlerini gerçekleştirmesi öngörülmüştür. Dolayısıyla Hac ibadeti, toplumsal ayrıcalıkların bir kenara bırakılarak herkesin eşit olarak Allah’a yöneldiği bir ibadet çeşidi olup sınıfsız topluma yakın bir durumu ifade etmektedir.

1.3.3. İslam’da Sınıf: Dayanışma, Başkaldırı, Eşitlik, Özgürlük ve Yeni Bir Toplum Projesi

İslam’a göre, insanlar ilk zamanlar sınıfsız bir toplumda huzur ve barış içinde yaşamaktaydılar; *“Ve insanlar, tek bir ümmetten başka olmadı (tek bir ümmetti). Sonradan ihtilâfa (ayrılığa) düştüler”* (Yunus suresi, 19). Hz. Adem’in çocukları olduklarına inanılan Habil ile Kabil ilk başlarda barış içinde yaşamaktaydılar. Daha sonra Kabil’in belli toprakları çevirmesine ve onların kendi mülkü olduğunu iddia etmesine, kardeşi Habil karşı çıkmış, Kabil’de bu durum karşısında Habil’i öldürmüştür (Eliaçık, 2011b, s. 261). Habil’in öldürülmesi ile insanlık tarihi hayvancılık, doğal üretim, kardeşlik ve doğada bir arada yaşama devresinden tekellecilik ve başkalarını sömürme devresine geçmiştir (Şeriatî, 2004, s. 81). Özel mülkiyetin, toplumsal sınıfların, sömürünün olmadığı ilkel bir komünal¹⁶ yaşamın hüküm sürdüğü insanlık tarihinde, Kabil’in Habil’i mülkiyet sebebiyle öldürmesiyle –bazı yazarlara göre- ezen-

¹⁵ İhram *“Hacıların örtündükleri dikişsiz bürgü”* şeklinde tanımlanabilir (TDK, 2006, s. 1072).

¹⁶ İlkel komünizm ile ilgili düşünceleri için bkz: (Engels, 2009).

ezilen şeklinde sınıflar meydana gelmiştir. Bundan sonraki süreç ise sosyalistlerce ezen ve ezilenlerin tarihi mücadelesi olarak adlandırılmıştır. Marx'ın bahsettiği diyalektik materyalizme benzer bir şekilde, Kur'an da insanlardan, tek toplum anlamına gelen “*ümme-i vahide*” (Mu'minun suresi, 52) şeklinde bahsetmiştir. İslam, geldiği dönemde bütün sınıfları yıkmayı, sınıfsız ideal bir topluma benzer bir toplum oluşturmayı hedeflemiş ve bunu, belli ölçüde gerçekleştirmiştir. İslam da sınıf, kast, renk temelli ayrıcalıkları ve adaletsizliklerin eleştirisi ile doğmuş ve yükselmiştir; Hz. Muhammed'in İslam dinini tebliğ etmeye başladığında, o dönem onun yanında olup ona destek verenler o dönemin toplumunda hor görülen kadın ve kölelerdir.¹⁷ Bu anlamda İslam, ezilen sınıfların yardımıyla yükselmiş, onların kurtuluş şiarı olmuş, Mekke zenginlerine karşı savaşmış ve onların hükümlerini yıkmayı hedeflemiştir. İslam'ın bariz bir şekilde yeniden sınıflara ayrılması, peygamberin ölümünden sadece on yıl sonrasına tekabül etmektedir. Üçüncü halife Osman döneminde, Osman'ın kendi akrabaları ve İslam öncesi Mekkeli zenginler olan Ümeyye oğullarına ayrıcalık tanınması, onları İslam İmparatorluğunda üst düzey görevlere atması ile İslam'da sınıflara ayrılma açık bir şekilde görülmeye başlanmıştır;

Hz. Muhammed birçok sözünde infakın İslam toplumunun varlık sebebinin temel unsuru olduğunu ifade etse de, peygamberin vefatıyla doğan siyasal ve sosyal karmaşa döneminde iktidarı ele geçiren Mekke tüccar sınıfının yönetim ideolojisini kökleştirirken, Emeviler ve Abbasiler döneminde infak, İslam'ın ana meselelerinden olmaktan çıkıp herhangi, ikincil bir mesele haline geldi. Bu İslam öncesi geleneklerine tekrar dönen İslam toplumunun bir “irticandan” kaynaklanan bir problem olduğu gibi, artık zenginleşmiş ve emperyal özellikler kazanmış Arap-İslam imparatorluğunun yönetici sınıfları için makul bir ideoloji olarak belirmişti. Günümüz İslam fıkının da bu dönemlerde inşa olduğunu göz önüne alırsak, paylaşımcılığa ikincil, salık, bayağı bir yer veren bir algılayışın günümüze kadar gelmesi doğaldır (Şahin, 2009, s. 90-91).

Dolayısıyla İslam kuruluş döneminde, görece ezilen sınıfların yanında iken halife Osman döneminden itibaren ezen sınıfların ve sermayenin çıkarına hareket eder bir şekle bürünmüş, İslam'ın sosyal adaletçi, paylaşımcı yönü arka plana atılmıştır. İslam'ın paylaşımcı, sosyal adaletçi yönü, ancak 19. yüzyıl ile birlikte İslam'ın birincil kaynaklarına dönüşünün etkisiyle bazı yazarlarca yeniden vurgulanmaya başlanmıştır.

¹⁷ Peygamberin tebliğini ilk kabul edenler, eşi Hz. Hatice, çocuk yaşındaki Hz. Ali ve siyahi köle Hz. Zeyd idi.

Kur'an'da, Hz. İbrahim'den Müslüman olarak bahsedilmesi, İslam'dan önceki dönemde de dünya görüşü ve yaşayışı İslam ile uyumlu insanların var olduğunu göstermektedir. İslamiyet'ten önce Müslüman'a benzer şekilde yaşayanlar için 'Hanif'¹⁸ tabiri kullanıldığı gibi Metin Kayaoğlu (2011, s. 24)'nun kavramsallaştırdığı dünya tarihinde de, Marksizm'den önce ezilenlerin haklarını savunan, ezenlere karşı mücadele eden insanlara *Hanif Marksizm* adı verilmektedir. İslam da, yoksulların, fakirlerin mücadelesini desteklemiş ve onları teşvik etmiştir; "*Evinde yiyecek bir şey olmadığı halde, kılıcını çekip de insanlara saldırmayan kimseye şaşarım*" diyen sahabe Ebuzer ile yoksulların, ezen ya da yönetici sınıfa karşı isyan etmesi gerektiği vurgulanmıştır (Şeriati, 2012b, s. 164). İslam kötülüğe, haksızlığa, egemen sınıfın zulümlerine karşı isyanı insanlara öğütlemiştir. Kur'an "*Zalimlerden korkmayın, benden korkun*" (Bakara suresi, 2) ve "*Zalimler, nasıl bir çöküşe uğrayacaklarını yakında görecekler*" (Şuara suresi, 227) diyerek, zalimlere karşı mücadelenin önünü açmış ve bu mücadelenin de günü geldiğinde başarıya ulaşacağını belirtmiştir. Aynı şekilde, "*Allah, bir topluma bahşettiği nimeti ve esenliği, o toplum kendi gidişini değiştirmedikçe asla değiştirmez*" (Enfal suresi, 53) diyerek, egemen sınıfın iktidarı, ancak insanların başkaldırması ile değişeceğini dolayısıyla İslam'da devrimin de olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan egemen sınıf, kendisini korumak amacıyla -ekonomi ve güç merkezli olan- Ali Şeriati'nin vurguladığı gibi Şirk dinini bir tahakküm aracı olarak kullanmakta ve Şirk dini ile insanları sabretmeye, düzene uydurmaya çalışmaktadır (Şeriati, 2012a, s. 32). Ancak Şeriati'nin de belirttiği gibi gerçek İslam tevhid dinidir ve -sosyalizme benzer şekilde- egemen sınıfla mücadeleyi teşvik etmektedir.

İslam, ezen sınıfa karşı mücadelenin de ancak dayanışma ile olacağını belirtmektedir. Sosyalizm gibi İslam da insanlar arasında dayanışmayı teşvik etmektedir. Oruç ve kurban kesme gibi ibadetler ile İslam insanlar arasında dayanışmayı sağlamaya çalışmıştır. Oruç ile eşitlenmeyi, benzemeyi ve ötekileri anlamayı öğretmeye çalışan İslam, kurban kesme ve dağıtma ile yoksul, akraba ve komşularla dayanışmayı arttırmaya çalışmıştır. İslam'da, 'dayanışma' ile insanlar arasında birlik sağlanmaya ve İslam'ın çizmiş olduğu ideal topluma ulaşılmaya çalışılmıştır. Öte yandan İslam'da

¹⁸ Haniflik, "*Başlangıçtan itibaren insanlığa bildirdiği, insan tabiatına en uygun olan Tevhid dini, Allah tarafından vazedilen asli din*" anlamına gelmektedir (Sinanoğlu, 2001, s. 1).

ibadetler, sadece namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmekle sınırlandırılmamış, her toplumsal hizmet ve hayırla ilgili her türlü amel ibadet sayılmıştır. Bu bağlamda toplumsal hizmetlerle İslam, kendisine inananların sadece dünya görüşünü değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda, insanların toplumsal, siyasi ve iktisadi hayatlarını da düzenlemeyi hedeflemiştir. Ayrıca Medine Vesikası'nın uygulandığı dönemde onun aracılığıyla toplumsal, siyasi ve iktisadi hayatta değişiklikler yapılmış, insanların özgür, eşit ve paylaşım içinde yaşadığı sınıfsız topluma benzer bir yapının çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Medine Vesikası'nın getirdiği değişiklikler göz önüne alındığında, İslam'ın yeryüzünde cennete benzer bir yapı kurma gibi projesinin olduğu söylenebilir; *“Din, haksızlığın barınamayacağı, fikir ve inançların tamamen özgür olacağı, adalet ve eşitliğin egemen olacağı, insanları Allah'ın, hakikatin ve değerlerin birliğine sürekli davet edileceği bir dünya kurma çabasının... “dünyayı cennete dönüştürme projesi”nin adıdır”* (Kırbaşoğlu, 2011, s. 22).

“...kamusal alanı dönüştürme iddiasında olan” (Erkilet, 2004, s. 31) İslamiyet, kadınların, kölelerin –dönüşümle beraber- kamusal alanda yer alması gerektiğini belirtmiştir. İslamiyet'ten önce, cahiliye dönemi Arap yarımadasında, kadınlar alınıp satılan birer meta halindeydiler. Bir kişinin borcuna karşılık, o kişinin karısı ya da kız çocuğu alınabiliyordu. Hatta bu sebeple kız çocuklarını ileride borcuna karşılık vermek istemeyenler, onları doğduktan sonra, diri diri toprağa gömebiliyordu. Ölen birinin terekesinde mal varlığının yanında eşleri de ekleniyordu. İslamiyet'le birlikte, kadının toplumdaki statüsü yükselmiştir. Kadın ile erkek arasındaki evlilik sözleşmesini, eşit şartlar altında düzenleyen İslam, her iki tarafa da boşanma ve miras hakkı vermiştir. İslam, kadın ve erkeğin sarf ettikleri emeği de denk görmüş, her ikinin de karşılığını bulacağını belirtmiştir (Cleveland, 2008, s. 35-36); *“...birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun, kadın olsun iş yapanın işini boşa çıkarmam”* (Âl-i İmran suresi, 195); *“Erkek olsun kadın olsun inanmış olarak kim salih amelde bulunuyorsa, onlar cennete girecek ve zerre kadar haksızlığa uğratılmayacaktır”* (Nisa suresi, 124).¹⁹

Daha önce belirtildiği üzere, emeği, mülk edinmenin tek şartı gören İslam, dolayısıyla her maliki de işçi olarak değerlendirmektedir. İslam'da emeği sarf edene saygı

¹⁹ İslam'ın 'kadın'a bakış açısıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Gannuşı, 2011).

duyulurken, işçiye, teri kurumadan ücretinin verilmesi telkin edilmiştir. Ayrıca işçi ve işvereni kardeş şeklinde düzenleyip, aynı seviyede değerlendirmiştir; *"Kimin elinin altında bir kardeşi bulunuyorsa, ona yediğinden yedirsın, giydiğinden giydirsın. Onlara kaldıramayacakları işleri yüklemesin, eğer yüklerseniz kendilerine yardım ediniz"* (Buhari, Musahabe 88). Köleler konusunda ise köle azad etmenin Allah katında değerli olduğu vurgulanmış, insanları kölelerini azad etmeye teşvik etmiştir. Hatta Beled suresi 13. ayette *"fekku ragabe"* yani 'kölelere özgürlük!' söylemi ile kölelerin de eşit ve özgür olması gerektiği belirtilmiştir.

1.3.4. İslam'da Devlet: Adalet ve Demokrasi

İslam'daki devlet anlayışı, toplumun menfaatini, bireyin menfaatinden üstün tutmaktadır. Devletin bütün vatandaşların yiyecek, giyecek, barınma, sağlık, eğitim gibi belli başlı temel ihtiyaçlarını garanti altına alması gerektiğinin vurgulanmasından dolayı, İslam'daki devlet anlayışının sosyal devlet anlayışına yakın bir özellik arz ettiği iddia edilebilir. Sosyal devletin amacı, toplum içindeki sosyal adaleti sağlamaktır. İhsan Eliaçık (2011a, s. 11), devletin adalet için var olduğunu, ortak iyinin (maruf) yanında, ortak kötünün (münker) karşısında, maslahatı sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Dünyaya gelen her insanın insanca yaşama hakkı olduğunu savunmak, dini, dili, rengi, cinsiyeti ne olursa olsun yeryüzünde zulme uğrayan mazlumlar için adalet tesis etmek devletin başlıca görevidir. İslam, tüm dünya mazlumlarının hak ve adalet arayışlarını destekleyebilmek için, adil varlık nizamını önce kendi devletinde, sonra ise tüm âleme yayması gerektiğini vurgulanmıştır. Bu dünyaya gelen her insanın insanca yaşama hakkı olduğunu savunmak, dini, dili, rengi, cinsiyeti ne olursa olsun yeryüzünde zulme uğrayanların yanında yer almak ve dünyayı var olan diğer canlılarla hakça paylaşabilmek için adalet insanlar için vazgeçilmezdir. Kur'an da adalet üzerinde durmuştur; *"Şüphesiz ki Allah adaletli davranmayı emreder"* (Nahl suresi, 90). Ayrıca peygamber döneminde adalet ve paylaşım iki anahtar kavram olarak ortaya çıkmıştır (Tekin, 2010, s. 63).

Sosyalizmin olmazsa olmazlarından biri halkın yönetimi yani demokrasidir. Halk tarafından yönetilmeyen bir devletin sosyalist olarak adlandırılması düşünülemez. İslam'da da peygamber dönemindeki devletin yönetim anlayışı incelendiğinde,

meşveretin sık sık kullanılan bir yöntem olması göz önüne alındığında, İslam'daki devlet yönetim anlayışının demokrasiye olduğu iddia edilebilir (Mardin, 2011, s. 25). İslam'da demokrasiye yakın bir yönetim anlayışını Hz. Muhammed kendi döneminde uygulamış, devleti yönetirken verdiği kararları sahabelerle tartışmış, onların da fikirlerini almış, pek çok kere çoğunluğun kararına uymuştur; Mekkeliler ile 625 yılında yapılan Uhud Savaşı'nda, Müslümanlar savaş stratejisini tartışırken -peygamber karşı çıkmasına rağmen- Müslümanlar savaşın şehrin dışında yapılmasını istemiş, Hz. Muhammed'de çoğunluğun kararına uymuştur. Ayrıca kendi ölümünden sonra açık bir şekilde halife göstermeyerek devletin başına geçecek kişiyi halkın belirlemesini istemiştir. Nitekim peygamberin ölümü ile bazı sahabeler toplanmış ve Hz. Ebubekir'i halife olarak seçmişlerdir. Nihayetinde, bu olaylarda, alınan kararlar bir tavsiye niteliğinde olmayıp uygulanması bakımında, çoğunluğun kararına uyulduğunu göstermiştir. Ayrıca Medine Vesikası'nda da, Yahudiler, Müslümanlar ve müşriklerin bir arada yaşayabileceği ortak bir zemin oluşturulmuş, adalet temel alınarak demokrasiye yakın bir yönetim tarzı sergilenmiştir. Dolayısıyla İslam, peygamber ve dört halife döneminde, çoğunluğun kararına zaman zaman uyulması, adaleti öngören kuralların üstün tutulması gibi durumlardan dolayı, otoriter yönetimlere kıyasla, İslam'ın öngördüğü siyasal düzenin demokrasiye daha yakın olduğu belirtilebilir.

1.3.5. İslam'da Ekonomi: Homo Islamicus

İslam'ın peygamber döneminde uygulanan ekonomik sistemi ile ilgili o dönem yazılan eserler günümüze ulaşmadığından bugünkü İslam toplumlarında olan iktisat tamamıyla Batı taklidi olarak tanımlanmaktadır (Karakoç, 2009, s. 7). Dolayısıyla günümüzde, İslam toplumlarındaki ekonomik yapı, Müslümanların kendilerine özgü bir model üretememesinden dolayı kapitalizme uygun imajı vermektedir. İslam'daki tevhid anlayışından dolayı peygamber döneminde, Medine'de ekonomik sistem, sosyal yapı, birey ve toplumların birbiriyle ilişkileri gibi alanlar İslam'a göre düzenlenmişti. İslam'ın ekonomik alandaki yoksulları, ezilenleri merkeze alan yapısı, üçüncü halife Osman dönemine kadar devam etmiş, Halife Osman ve sonraki Emevi ve Abbasiler döneminde, zenginlerin daha merkezde olduğu ekonomik sistem ağırlık kazanmaya başlamış ve durum günümüze kadar gelmiştir.

İslamiyet, modern olgular olan kapitalizmden ve komünizmden farklı ontolojik, epistemolojik ve etik ilkelere sahip olduğu için onun dışı yansımaları da ister istemez farklı olacaktır. Dolayısıyla İslam ekonomisi *sui generis* bir yapıda olup özellikleri şöyle belirtilebilir; Daha önce de vurgulandığı üzere, İslam'da kazanç ancak emeğe dayanır ve emeksiz kazanç –istisnalar dışında- kesinlikle meşru değildir. Emeksiz kazanca yol açtığından ve diğer insanların emeklerini sömürmeye yol açtığından dolayı, İslam'da faiz katiyen haramdır. İslam'da insanın emek göstermediği şeyleri mülk edinmesi ve onlardan kazanç sağlaması yasaktır. Yani, doğal kaynaklar, madenler, su gibi alanlar tüm insanlığa aittir (Şeriat, 2012c, s. 121).²⁰

İslam'ın kapitalizm ve sosyalizm arasındaki temel ayırım noktalarından birisi olan mülkiyet konusundaki fikirler ise şöyledir; İslam, insanların mülk edinebileceğini kabul etmekle birlikte, insanın mülk üzerindeki haklarını sınırlamıştır; “*Mülkiyet hakkı içiçe daireler halindedir. En geniş daire Allah'ın hakkıdır. Mutlak hak onundur. Sonra insanın, sonra hayvanın, bitkinin ve eşyanın gelir. Bu haklarsa... nisbi ve izafidirler*” (Karakoç, 2009, s. 33). Sadaka, zekât, komşu hakkı, ihtiyacından fazlasını verme gibi bazı prensiplerle İslam, insanın mal üzerindeki hakkını sınırlamıştır. İslam'da mesleki birlikler, mensuplarını işsizliğe ve rekabete karşı korumak maksadıyla teşkilatlandırılmıştır. Ayrıca İslam'da piyasa ekonomisi olmakla birlikte mesleki birlikler zaman zaman piyasaya müdahale ederek, faydasız, zararlı, fazla üretim ve tüketimin önüne geçerek, büyümenin yerine, dengeyi amaçlayan bir sistem kurmayı hedeflemiştir (Garaudy, 2010, s. 75). Bireysel fayda, insanlar arasındaki rekabeti vurgulayan Homo Economicus'un tersine, *Homo Islamicus*, toplumsal faydayı, dayanışmayı ve işbirliğini amaçlamıştır;

...Homo Islamicus sadece bizim değil, aynı zamanda bütün insanlığın kurtuluş reçetesi olan değerlere sahip bir insan tipidir. Çünkü, Homo Islamicus helal ve meşru yollardan kar ederken toplumsal ve vicdani sorumluluklarını unutmayan, emeğin hakkını veren, adaleti üstün tutan, ahlak sahibi kanaatkâr bir insandır. Takva sahibi olduğu için esas sorumluluğun Allah'a karşı olduğunu bilir (Çınar, 1997, s. 55).²¹

²⁰ Doğal kaynaklar, madenler ve su sanayinin olmadığı ve sadece besicilik ve çiftçiliğin yapıldığı o dönemde insanlığa ortak edilmiştir. Ancak günümüzde, teknolojinin gelişimiyle, 'emeksiz kazanç olmaz' şiarına uygun olarak başka şeyler de tüm insanlığa ortak kabul edilebilir.

²¹ İslam'ın ekonomik anlayışı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Şeriat, 2004).

1.3.6. İslam ile Sosyalizmin Çatıştığı Yönler

İslam başta belirtildiği üzere ne sosyalizm ne de kapitalizm ile birebir örtüşmektedir. Sosyalizm ile ortak yönleri olan İslam'ın, onunla çatışan yönleri de mevcuttur. İkisinin birbiriyle çatışan yanlarını ortaya koymak sosyalizm ve İslam birlikteliğinin daha isabetli bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlar.

Sol gelenek modern, seküler, ilerici düşünce geleneğinin bir parçasıdır. Akli özgürleştirmeyi amaçlayan dolayısıyla insan aklındaki tüm dogmaları yıkmayı hedefleyen sol gelenek, her ne kadar akılcı bir din olduğunu iddia etse de din olması sebebiyle dogmaları olan İslam ile çatışmaktadır. İslam'daki her şeyin yaratıcısı olarak Allah'ı görme anlayışı, dogmatik bir anlayış olduğundan dolayı sosyalistlerce pek de kabul görmemektedir. Sosyalistler, her türlü olayı, gerçeği bilimsel gerçeklerle açıklamayı hedeflemekte, dolayısıyla İslam'ın 'hikmetinden sual olunmaz yaratıcı' anlayışı ile ters düşmektedirler.

Her ne kadar İslam, piyasa sistemi ve mülkiyeti sınırlayarak uç yanlarını törpülese de sosyalizm, piyasa ve mülkiyete toptan karşı çıkması sebebiyle İslam'ın ekonomik sistemiyle çatışmaktadır. Ayrıca *de facto* olarak, İslami toplulukların çoğunlukta olduğu ülkelerde İslam kapitalizme entegre olmuş durumdadır. Faiz yerine 'kar payı' adı altında İslam'ın ekonomik yönü kapitalizme uyarlanmaya başlamış ve *Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı* İslami toplumlarda neredeyse aynen uygulanır hale gelmiştir.²² Dolayısıyla belli bir kesim tarafından İslam'ın kapitalizm ile çatıştığı belirtilse de, uygulama açısından Müslümanların çoğunlukta olduğu neredeyse bütün ülkeler kapitalizmle iyi ilişkiler kurmakta, kapitalizmi İslami referanslarla meşru kılmaya çalışmaktadırlar.

İslami öğretinin eleştirildiği konuların başında İslam'ın kadınlara ve kölelere bakış açısı gelmektedir. Köle ve kadınlar konusunda İslam, kendi dönemine kıyasla ileri şeyler söylemiş olmakla birlikte, günümüzle kıyaslandığında, poligamiyi –her ne kadar bazı kısıtlamalar getirirse de- dört eşle sınırlayarak meşru kılmıştır (Cleveland, 2008, s. 35). İslam kadınların haklarını yükseltmiş olmakla birlikte, erkekle tamamen eşit konuma

²² İslam ile kapitalizmin ortak noktalarını Maxime Rodinson detaylı bir şekilde anlatmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Rodinson, 2002).

getirmemiş, onları karşı cinsten aşağı bir şekilde konumlandırmıştır. Ayrıca kadınların dövülebileceği de belirtilmiş (Nisa suresi, 34), onları belli şartlarda kontrol edilmesi ve dövülmesi gerekebilecek varlıklar şeklinde resmetmiş, dolayısıyla İslam'da kadınlara ikinci sınıf insan muamelesi yapılmıştır. İkinci olarak ise kölelere özgürlük çağrısı yapan ve köle azat etmeyi teşvik eden İslam, köleliği açık olarak yasaklamamıştır. Dolayısıyla İslam'ın eşitlik anlayışı kendi geldiği dönemde, önemli nitelikte gelişmeler sağlasa da, 21. yüzyılın şartları ile kıyasladığında pek de yeterli görülmemektedir.

İslam, ne kapitalizmle ne de sosyalizmle tam olarak uyuşmaktadır. İslam, sosyalizm ve kapitalizmin ortak alanları olmakla birlikte, ayrıldıkları da pek çok husus vardır. Her şeyden önce bir din olan İslam'ın, asıl amacı insanları, öteki dünyaya hazırlamak olup manevi yönü ağır basmaktadır. Diğer ikisinin ise öteki dünya gibi kaygıları olmayıp bu dünyaya yönelik, maddi yönleri ağır basmaktadır. Bununla birlikte, üçünün de ilgi alanları insanlar olmasından dolayı kesiştiği ve çatıştığı pek çok alan vardır. İslam, hem sosyalizm ile hem de kapitalizmle belli bazı ortak özelliklere sahiptir. Ancak insanlar arasında adaleti tesis etmek istemesi, görece eşit bir toplum yaratma tahayyülü, insanlar arası dayanışmayı teşvik etmesi, yoksullara, fakirlere, kısaca ezilenlere vurgu yapması gibi benzerliklerden ötürü İslam, kapitalizme kıyasla sosyalizme daha yakındır. Ayrıca İslam'ın ve sosyalizmin daha eşitlikçi, daha adaletli toplum oluşturma isteği, özellikle 19. yüzyıl ile birlikte kapitalizmin dünya sistemine hakim olmasıyla, her iki de, hedefinden daha da uzaklaşmıştır. Dolayısıyla pragmatik olarak, birbirine çok da uzak olmayan hedeflere sahip olan İslam ve sosyalizmin, adaletsiz, eşitliksiz düzenin ana suçlusu olan kapitalizm sistemine karşı ortak hareket etmesi, her ikisinin hedeflerine ulaşma konusunda daha gerçekçi bir yol izlemesini sağlayabilir.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE İSLAMCILIK VE SOSYALİZM

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda başlayarak günümüz Türkiye’sine kadar dönem dönem İslam ve sosyalizmin birlikte hareket edebileceğini savunan kişiler, dergiler ve oluşumlar ortaya çıkmıştır. Sol-İslam’ın Türkiye’deki seyri incelendiğine genel olarak zor şartlarda ortaklaştığı söylenebilir. İlk olarak Genç Osmanlılar’da gözlenen bu düşünce, kesintilerle kendini göstermiş, 2000’li yıllara kadar varlığını devam ettirmiştir. 2000’li yıllarda ise Sol-İslamcı düşünce, tarihsel birikiminin de katkısıyla örgütlü hale dönüşmüştür. Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanların oluşumunu ve gelişimini anlayabilmek için beslendiği kökleri ortaya koymak, bu iki oluşumun daha isabetli bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu topraklar, sanılanın aksine, sosyalizm ve dinin (İslam’ın) birlikteliğine aslında pek de yabancı değildir. Köklerini sahabe Ebuzer’den ve Hz. Ali’den alan ezilenler, Osmanlı’nın Fetret Dönemi (1402-1413)’nde, ‘Ortaklar Köyü’ tasarımı ortaya koyan ve ‘yârin yanağından gayri her şey ortak’ şiarını benimseyen Şeyh Bedreddin ve arkadaşları tarafından sosyalizm ve İslam’ın ortak hareket edebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır (Keskin, 2011, s. 16). Kendi dönemine göre ileri düşüncelere sahip olan Şeyh Bedreddin, iktidar alternatifi olarak ortaya çıkmış, lakin yenilgiye uğratılarak 1416’da idam edilmiştir (Aktaş, 2009, s. 725). Dolayısıyla Osmanlı Devleti’nde ve devamında Türkiye’de, sosyalizm ve İslam’ın ezilenleri bir çatı altında toplayıp hareket etmesi, bu topraklara pek de uzak değildir.

Klasik dönemde²³ Osmanlı Devleti’ni, Batı’nın ekonomik sisteminden ayıran yapı; ahilik sistemidir (Tabakoğlu, 2005, s. 5). Kapitalist sistemdeki gibi bireyci, serbest piyasa şartları ahilik sisteminde geçerli olmayıp, devletin ekonomik sistemde ağırlığı söz konusu olmuştur; “*Vurgunculuk, enflasyon ve ithalatta yolsuzluğu önlemek için*

²³ Klasik dönem, Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile başlayıp (1299), 3. Selim ve 2. Mahmut dönemi ile Yenileşme hareketlerini başladığı ama asıl olarak Balta Limanı Anlaşması (1838) ve Tanzimat Fermanı (1839)’nına kadarki süreci kapsamaktadır (Tabakoğlu, 2005, s. 9).

devlet, uzaktaki üreticiden İstanbul'daki perakendeciye kadar her şeyi düzenler ve denetlerdi” (İnalçık, 2012, s. 150). Öte yandan, Osmanlı Devleti'ndeki tımar sistemiyle toprak üzerindeki mülkiyetçilik sınırlı hale getirilmiş, emek gösterildiği takdirde toprakta hak sahibi olunacağı devletçe vurgulanmış, emek göstermeyen yani toprağını belli süre ekmeyenlerin toprağına devletçe el konulmuş ve başkasına verilmiştir. Bu ekonomik örgütlenme ile Osmanlı'nın geleneksel döneminde, tekelleşmeye ve mülkiyetin tek elde toplanmasına izin vermeyen, emek merkezli görece eşitlikçi bir yapı oluşturulmuştur.

Teknolojik ve askeri olarak Batı'dan geri kalmasının da etkisiyle krize giren Osmanlı İmparatorluğu, gelişen ve modernleşen dünyada geleneksel ahilik sistemini işletemez hale gelmiştir. III. Selim (1789-1807) ile birlikte yenileşme dönemine giren Osmanlı İmparatorluğu, bazı eski yapıları ilga etmiş, yerine Batı'dan ithal edilen yapılar getirmiştir. Bu yenileşme çabaları II. Mahmut (1808-1839) döneminde de devam etmiş ama asıl olarak Balta Limanı Anlaşması (1838) ve Tanzimat Fermanı (1839) ile değişimin sürekliliği ve kalıcılığı sağlanmıştır. Balta Limanı Anlaşması ve Tanzimat Fermanı, Osmanlı'da artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını habercisi gibiydi. Balta Limanı Anlaşması ile kapitalistleşme sürecine giren Osmanlı, Tanzimat Fermanı ile birlikte, bir bütün olarak toplumu 'değişim'e yönlendirmek istediğini göstermiştir (Köker, 1992, s. 176). Hukuki, idari, siyasi ve mali alanda pek çok reform getiren Tanzimat Fermanı, halkı, Padişahın tebaası konumundan “*hak sahibi özne*”ler konumuna yükseltmeyi hedeflemiştir (Köker, 1992, s. 173). Bütün bu değişimlerin amacı devleti içinde bulunduğu krizden kurtarmak ve devletin bekasını sağlamak olmuş -yüzyıllardır yaşadığı yapının değiştirilmesi ve İslam'ın ikinci plana atılması sebebiyle- ancak bu değişimler, Müslüman tebaa nezdinde pek hoş karşılanmamıştır. Batı'dan geri kalmanın faturası, devlet ricali tarafından dini geleneksel yapıya çıkarılmış, yenileşmenin önündeki en büyük engel İslam olarak görülmüştür. Aslında Osmanlı Devleti, hiçbir zaman tam olarak bir İslam devleti olmamış, şer'i hükümleri tam anlamıyla uygulamamıştır. Devlet maslahatının başta geldiği Osmanlı'da İslam, devletin maslahatını koruduğu ölçüde uygulanmıştır. Örneğin kuruluş döneminde Osmanlı, İslam'daki *gaza* anlayışı aracılığıyla Müslüman tebaanın gayrimüslim devletlere düzenlenen seferlere kolayca katılmasını sağlamıştır. Aynı şekilde, Osmanlı, son dönemlerinde İslamiyet'in *hilafet* kurumundan faydalanarak kendi toprakları

içerisinde yaşayan Müslümanları bir arada tutmaya çalışmış ve büyük devletler arasında bir denge siyaseti kurarken ‘halifelik’ten faydalanmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti’nin en önemli yanı dinselikten ziyade ‘geleneksellik’ olmuş ve bu geleneksellik, düzeni sağlamak için dini ikinci plana atmaktan çekinmemiştir (Berkes, 2010, s. 30).

2.1. İSLAMCILIĞIN VE SOSYALİZMİN ÇIKIŞI: GENÇ OSMANLILAR

İslamcılık Osmanlı Devleti’nde, Tanzimat’la birlikte başlayan köklü Batılılaşmacı yenileşme hareketlerine, halkın tepkisi olarak doğduğu kabul edilmekle birlikte, fakat asıl olarak II. Abdülhamit (1876-1909) döneminde Genç Osmanlılar ile birlikte belirginleşen bir akımdır. Osmanlı Devleti’nde sosyalizm, gerek sosyalizmin çıkış yeri olan Batılı ülkelerle irtibat kurma açısından dil, din ve etnik köken ortaklığı gerekse ticaret ve sanayide Müslüman tebaaya nazaran gelişmiş olmaları sebebiyle ilk olarak Batı ile iyi ilişkiler kuran gayrimüslimler arasında yayılmaya başlamıştır. Tercüme aracılığıyla Batı’dan öğrenilen sosyalizm, ilk olarak Osmanlı’nın Batı ile en fazla teması olanlar –gayrimüslimler- tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Ancak yerli olarak sol düşünce, “...*bu toprakların muhalefet akımlarının ana damarı olan genç Osmanlılar/Jön Türkler/İT [İttihat ve Terakki Cemiyet] çizgisinden kaynaklanmıştır*” (Gültekingil, 2008, s. 13). İslamcılık ise sosyalizme nazaran yerli bir akım olup köklerini yine İslam siyaset teorisinin lügatçesine başvuran Genç Osmanlılar’dan almıştır (Mardin, 2012, s. 95). Her ikisi de Osmanlı sisteminin Batı karşısında çökmesi sonucu ortaya çıkan, Osmanlı’nın girdiği bunalımdan birer çıkış yolu ve tahayyülü olarak kurgulanmış antiemperyalist siyasal projelerdir. *Devletin bekasını ve çağdaş medeniyet çizgisine ulaşmayı* temel alan bu iki akım öncelikle entelektüeller arasında yayılmıştır. Aynı kökten kaynaklanan ve aynı amaca hizmet eden İslamcılık ve sosyalizm bu topraklarda ortaya çıktığı günden beri aslında beraber hareket edebileceklerini göstermiştir. Genç Osmanlılar, II. Abdülhamit’in baskıcı yönetimine karşı hürriyeti savunmuş ve hürriyetin de anayasalı parlamenter sistem ile gelebileceğini düşünmüşlerdir. Ancak Genç Osmanlılar’ın önemini Köker (1992, s. 174) şöyle belirtmektedir; “*Genç Osmanlılar, Osmanlı imparatorluğu içinde, daha önceden hiç olmamış bir siyasal protesto biçimini temsil etmişlerdir. İlk defa, Türk intelligentsiası*

içinde örgütlenmiş bir grup, imparatorluğun yönetimine ilişkin son derece eklemleşmiş eleştirileri dile getirmek amacıyla kitle iletişim araçlarından yararlanıyorlardı” Yani, modernizmin getirileri ile mağdur olan toplum, modernizme karşı modernizmin getirdiği araçlar olan kitle iletişim araçları ile ona karşı mücadele etmektedir.

Her ne kadar II. Abdülhamit, iktidarda olduğu süre boyunca, büyük devletler arasında varlığını sürdürebilmek için *İttihad-ı İslam*'ı savunsa da, Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ve yayılan milliyetçiliğe karşı tebaasını birleştirme, ülke dışındaki Müslümanları da emperyalizme karşı koyma ve denge siyaset aracı olarak İslam'ı kullanmıştır (Mardin, 2011, s. 14). Bağımsız bir İslam düşüncesinin gelişmesine izin vermeyen Abdülhamit'in İttihad-ı İslam'ı fikirsel temelleri olmayan, gündelik siyasete yönelik bir araçsal olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca II. Abdülhamit, İslamcılığın temsilcileri olan Genç Osmanlılar'ı sürgüne gönderen, ülkeyi otuz üç yıl boyunca istibdat altında yöneten bir padişahı. Dolayısıyla II. Abdülhamit döneminde konjonktürel olarak İttihad-ı İslam savunulsa da İslamcılık ve sosyalizm Osmanlı'da ortaya çıkışından itibaren muhalefette kalmış, devlet katında esas olarak *Osmanlıcılık* yani devletin bütün tebaalarıyla birlikte beraber yaşaması fikri desteklenmiştir.

2.2. II. MEŞRUTİYET VE KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ

1908'de II. Abdülhamit'in baskılara dayanamayıp *hürriyeti* yani II. Meşrutiyet'in ilan ile birlikte, basın üzerindeki kısıtlamalar kalkmış, sürgündeki muhalifler yurda dönmeye başlamıştır. 1908 yılını takip eden süreçte ülke içinde birçok farklı düşünce akımı ve hareket serbestçe propaganda ve örgütlenme özgürlüğüne kavuşmuştur. Tarık Zafer Tunaya, II. Meşrutiyet'i cumhuriyetin 'siyaset laboratuvarı' şeklinde tanımlamış ve bu laboratuvarda, Mehmet Akif (Ersoy) ve Eşref Edip (Fergan)'in öncülüğünde *Sebilürreşad*²⁴ dergisi çıkartılmaya başlanmıştır. *Sebilürreşad*, İslam'ın kültürel özüne inerek İslam'ı sistematik bir şekilde ele almaya çalışmış, Abdülhamit döneminde gündelik siyasetin bir aracı olarak kullanılan İslam'a hak ettiği değeri verme amacını gütmüştür. Bu dönemde ilk yerli sosyalist partisini kuracak olan Hüseyin Hilmi, 1910

²⁴ 1908 yılında yayın hayatına 'doğru yol' anlamına gelen *Sırat-ı Müstakim* ismiyle başlayan dergi, 1913 yılında ismini yine 'doğru yol' anlamına gelen *Sebilürreşad* ile değiştirmiş ancak isim değiştirme sebebi, ne derginin ismini değiştirdiği sayısında ne de sonraki sayılarında belirtilmiştir.

Şubat ayında ‘İştirak Gazetesi’ni çıkarmaya ve ‘İştirakçi Hilmi’ olarak anılmaya başlamıştır. Ardından 1910’un Eylül’ünde de *Osmanlı Sosyalist Fırkası* (OSF)’ni kurmuştur. İştirakçi Hilmi, -biraz da enternasyonal olması sebebiyle- ithal malı olan ve tercümeyle dayanan sosyalizmi, daha yerli olan İslam aracılığıyla anlatmaya çalışmıştır. İştirak gazetesinde, “...*Hilmi, sosyalizmi savunan bir polemik sırasında, Kur’an’daki ayetlerle ve Muhammed’in hadislerine dayanmak lüzumunu duymuş ve şeriatın emirlerini işçi davasına yardımcı olarak ileri sürmüştür*” (Sadi, 1975, s. 512). Ayrıca İslam’ın beş şartından biri olan ‘zekât vermeyi’ sosyalizmin pratik şeklinden saymıştır. 1911 ile 1913 yılları arasında etkin olan ve Prens Sabahattin öncülüğünde kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, ülkeyi yöneten İttihat ve Terakki’ye karşı, İslami ve sosyalist partileri de içine alacak şekilde ittifak yapmış, –tıpkı II. Abdülhamit döneminde olduğu gibi- özgürlük talebinde bulunmuşlardır. Ancak II. Meşrutiyet’in getirmiş olduğu özgürlük ortamı, özellikle Babıali Baskını (1913) ile birlikte yerini baskıya bırakmış olup Hürriyet ve İtilaf Fırkası’na yaşayacak ortamı bırakmamıştır. Dolayısıyla İttihat ve Terakki’nin yönetime tamamen hâkim olmasıyla birlikte, muhalefet üzerindeki baskı da artarak onların sönümlenmesine neden olmuştur. Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında İT iktidardan el çektilmiş, görece serbest bir ortam yeniden oluşmuştur. İşte bu şartlarda, İslam dininin sosyalizmin prensiplerini açıkça ortaya koyduğunu belirten Hilmi, OSF’nin kapatılmasının ardından 1919’da kurduğu Türkiye Sosyalist Fırkası (TSF)’yle da halka bilmediği ‘sosyalizmi’ bildiği ‘İslam’ aracılığıyla anlatmaya devam etmiştir. Hilmi, Mütareke döneminde çıkardığı ‘İdrak’ gazetesıyla zekât prensibinden yola çıkarak zengin malında fakirin de hakkı olduğunu savunmuştur (Sadi, 1975, s. 107). Dolayısıyla İştirakçi Hilmi, sosyalizmi Müslüman halka mal edebilmek için zekât, komşu hakkı, adalet gibi İslam’daki konuları sosyalizm içinde tartışarak İslam ile sosyalizm arasında uzlaşma aramıştır.

Bu topraklarda ortaya çıktığından beri ülkenin bekasını savunan ve antiemperyal olan sosyalizm ve İslam, Kurtuluş Savaşı’nda da verilen bağımsızlık mücadelesini desteklemiş, emperyal güçlerin ülkeden atılması için ellerinden gelen çabayı göstermişlerdir. İslamcılık fikrinin önde gelen savunucusu olan Sebilürreşad, Kurtuluş Savaşı’nı desteklemiş ve hatta derginin nüshaları askere destek vermek maksadıyla cephelere gönderilmiştir. Mustafa Suphi öncülüğünde kurulan Türkiye Komünist Partisi (TKP) de bağımsızlık mücadelesini desteklemiş, hatta mücadeleye katılmak için ülkeye

gelmiş, fakat şartların pek uygun olmamasından dolayı ülkeyi terk etmek isterlerken Trabzon açıklarında öldürülmüştür. Ayrıca Yeşil Ordu'da Kurtuluş Savaşı devam ederken 1920 yılının Mayıs ayında kurulan Yeşil Ordu Derneği, Bolşevikliğin İslam'ın uygulamasından başka bir şey olmadığını halka anlatmak için kurulmuş bir örgüttür (Tunçay, 1978, s. 136). Antiemperyalist politik duruşta olan ve İslam'ın esaslarını uygulamaya geçirmek isteyen Yeşil Ordu'nun önde gelenleri arasında Şeyh Servet, Dr. Adnan Adıvar, Hakkı Behiç, Yunus Nadi, Nazım Bey, Eyüp Sabri, Hüsrev Sami, İbrahim Süreyya, Muhittin Baha, Hacı Şükrü, Reşit Bey (Çerkez Ethem'in ağabeyi), Celal Bayar gibi isimler vardır.

İslam ve sosyalizm, bu topraklarda ortaya çıktığından beri ilk defa serbest tartışma zemini II. Meşrutiyet şartlarında bulmuştur. Lakin gerek Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu şartlar gerekse iktidarın iplerini eline alan İttihat ve Terakki'nin baskıcı rejimi, İslam ve sosyalizm ilişkisinin teorik tartışmalarının sınırlı kalmasına neden olmuştur.

2.3. CUMHURİYET DÖNEMİ

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması sonrası, iktidarı elinde bulunduran Mustafa Kemal ve arkadaşları, modern, pozitivist, laik, üniter bir cumhuriyet oluşturma sürecine girişmişlerdir. Batı gibi olmaya çalışan yeni cumhuriyet Doğu ile özdeşirilen İslam'ı kamusal alandan çıkarmayı amaçlamıştır; *“Cumhuriyet; temellerini sağlamlaştırmak, yeni rejimin esaslarını topluma benimsetmek, ümmet anlayışı yerine millet anlayışını kitlelere kazandırmak için siyasal düzlemde laik politikalar ve düzenlemelerle din üzerindeki yönetsel denetimini büyük ölçüde genişletmiştir”* (Komsuoğlu ve Eskişar, 2009, s. 17).²⁵ Saltanatın (1922) ve Halifeliğin (1924) kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (1924) çıkarılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması (1925) gibi uygulamalarla başlatılan süreç İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar (1939) devam etmiş; din kamusal alandan dışlanmış, kişilerin vicdanına hapsedilmiştir. Ziya Gökalp'in düşünceleri üzerine inşa edilen yeni cumhuriyet, laiklik anlayışı adı altında, pozitivist düşüncüyü ülkeye yaymaya çalışmış, bunun neticesi olarak *“Türk modernleşmesi laiklik ilkesi ile merkez ve çevre arasındaki tek bağ olan İslam'ı ortadan*

²⁵ Ayrıca laiklik ile birlikte Türkiye'de yaşanan dönüşüm için bkz: (Sayari, 1994).

kaldırılmıştır” (Çınar, 2005, s. 11). Dolayısıyla ortada çevre gibi olmayan ve çevreyi temsil etmeyen bir merkez kalmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)’nin²⁶ kurulması ile birlikte İslam’ın devletin kontrolü altında devletin istediği şekilde sınırlı olarak yaşamasına izin verilmiştir. Dolayısıyla Kemalist Cumhuriyet İslamcılık’ta ciddi bir kırılmaya yol açmıştır. Sol düşüncüyü savunanlar ise Mustafa Kemal ve arkadaşlarının emperyal güçlere karşı vermiş olduğu savaşı kazanması,²⁷ bağımsız bir ülke kurması, Sovyetler’in bu rejimi desteklemesi sebebiyle onların gölgesinde kalmış; kimileri sürgünde, kimileri hapiste, kimileri ise yeni rejimin değerlerini benimseyerek Kemalizm’i sistematikleştirmeye çalışmıştır.²⁸

Tek parti döneminde, gerek sosyalist ve İslamcı akımın birikiminin yeni kuşaklara aktarımı gerekse İslamcı ve sosyalist düşünce ile uğraşan kişilerin siyasi faaliyetlerinin yasaklanması sebebiyle kişi ve birikim aktarımı kesintiye uğramıştır.

2.4. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM (MDD) VE SULTAN GALİYEV

1917’de Çarlık Rusya’nın yıkılıp yerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin kurulmasına yol açan Ekim Devrimi, şüphesiz 20. yüzyılın en önemli olaylarından birisidir. Ekim Devrimi ile ilk defa bir ülkede sosyalist sistem uygulanmaya çalışılmış ve Marx’ın düşünceleri bir ülkede öncesinde Lenin daha sonra Stalin’in öncülüğünde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ekim Devrimi’nin başarısı ya da

²⁶ İsmail Kara, Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili şunları belirtmektedir; “Müslümanlar’ın din işlerine bakmaktan çok “devletin din işlerine bakan”, devletin temayülleri, zaman zaman baskıları doğrultusunda dini yorumlar yapan, halkın dini anlayışını dönüştürmeyi amaçlayan bir kurum olagelmıştır. Siyasi merkezin ana temayülü ile Diyanet İşleri Başkanlığı’nın tarihi boyunca isteyerek veya zorlamalar neticesinde yaptığı icraata bakıldığında Cumhuriyet ideolojisinin din-devlet ayrılığı manasında bir laiklikten çok dinin dünyevileşmesi ve siyaset-kamu alanındaki iddialarından tecrit edilmesi manasına bir sekülerizmden yana tavır koyduğu ve bu tavrı alanını genişleterek ısrarla sürdürdüğü neticesine varılabilir” (Kara, 2009, s. 191).

²⁷ Mustafa Kemal ve arkadaşları, Kurtuluş Savaşı’nda emperyal güçlere karşı mücadele etmekle birlikte, Milli Mücadele’nin antiemperyal olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: (Kaynar, 2011).

²⁸ Eski sosyalistlerin kurduğu ve Kemalist devrimleri oturtmaya çalışanların başında Kadro dergisi gelmektedir. Kadro dergisi (1932)’nin kurucuları Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin’dir. Kadrocular, kapitalizme ve sosyalizme alternatif bir ideoloji olarak devletçiliği savunmaktaydılar. Dergi üç yıl devam etti, 36. sayıda 1935’te yayımına son verdi. Rejimin yöneticileriyle ters düştü, çoğu Marksist veya Marksist kökenliydi. Recep Peker başta olmak üzere, Kemalizm’i değiştirmek istemekle suçlandılar, Yakup Kadri’nin Tiran elçiliğine atanmasından sonra dergi dağıldı.

başarısızlığı şüphesiz tartışmalıdır. Ancak Ekim Devrimi ile birlikte, Komintern²⁹ aracılığıyla, dünyada sosyalist sistem –ya da sosyalist sistem denemeleri- yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda *Milli Demokratik Devrim* (MDD) düşüncesi, SSCB'nin az gelişmiş ülkelere sosyalist sistem götürme çalışmalarının bir ürünü olarak Türkiye'de de gündeme gelmiştir. Sovyetler'den yayılan devrim ateşi -Türkiye'de dâhil olmak üzere- pek çok ülkeye yayılmıştır.

Ekim Devrimi sonrası, İlk Bolşevik komünistlerden biri olan Sultan Galiyev, Müslüman Merkez Komiserliği Başkanlığı, Uluslar Halk Komiserliği 2. sekreteri, Halk Komiserler Konseyi üyesi, Devrim Komite Konseyi gibi üst düzey görevlerde yer alıp özellikle Türk-Müslüman halkı üzerinde etkin rol oynamıştır. “*Gerçek bir Müslüman, bir milliyetçi, bir devrimci, bir Marksist Bolşevik, Rus emperyalizmine ve Sovyet bürokrasisine karşı bir isyancı, sömürge dünyasının Batı'ya karşı mücadelesinin habercisi, fakat her şeyden önce bir Tatar*” olan Sultan Galiyev'in ortaya koyduğu Üçüncü Dünyacı Devrim ya da Milli Demokratik Devrim (MDD) teorisinin ayırt edici özelliği, dini yani İslam'ı ön plana çıkarmasıdır (Benningsen ve Lemerrier-Quellejay, 1995, s. 17). Teorisinde dünyayı ezen ve ezilen milletler olarak ikiye bölen Sultan Galiyev, İslam'ı ‘ezilmiş din’, Müslümanları ise proleter halklar olarak tanımlamıştır. İslam'ı birleştirici unsur olarak kullanan Sultan Galiyev, iki aşamalı olarak sosyalizme geçilmesi gerektiğine inanıyordu; Öncelikle ülkenin kapitalist olmayan kalkınma yolu ile kalkındırılması gerektiğini, daha sonra ise sosyalizme geçebileceğini savunuyordu. Genel teorik yapısını ve –kısmen de olsa- uygulamasını Sultan Galiyev'in yaptığı Üçüncü Dünyacı Devrim veya Milli Demokratik Devrim, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte bazı ülkeler tarafından denenmiştir. Çin, Mısır, Endonezya, Suriye gibi ülkelere uygulamaya konulan ya da uygulamaya konmaya çalışılan Milli Demokratik Devrim deneyimi şüphesiz Türkiye'yi de etkilemiştir.³⁰

²⁹ Komünist Enternasyonal (Komintern) ya da Üçüncü Enternasyonal olarak da bilinen Komintern, 1919 Mart'ında, savaş komünizmi döneminin (1918-1921) ortasında Vladimir Lenin ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından kurulan, silahlı kuvvetler de dâhil tüm mümkün araçlarla uluslararası burjuvaziyi yıkmak ve devletin tamamen yok oluşu için bir geçiş aşaması demek olan Uluslararası Sovyet Cumhuriyeti'ni yaratmak için mücadele etme amacı güden uluslararası bir komünist örgüttü.

³⁰ Milli Demokratik Devrim'in Türkiye'ye uyarlanması 1960'lı yıllarda Mihri Belli ve Yön –sonrasında da Devrim- dergisi tarafından gerçekleştirilmiştir. 1974-1980 Türkiye solunda hâkim olan MDD teorisinin Türkiye'deki uygulaması, Sultan Galiyev'in ortaya koyduğu gibi olmamış, İslam pek de önemsenmemiştir.

2.5. ÇOK PARTİLİ DÖNEM

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, cepheleşen dünyada Türkiye Batılı devletlerin yanında olduğunu gösterebilmek için Alman faşizmini desteklemediğini vurgulamak amacıyla Irkçılık-Turancılık Davasını (1944),³¹ sonrasında da kendisinden toprak isteyen Sovyetleri de desteklemediğini göstermek için de DTCTF tasfiyesini (1948)³² gerçekleştirmiştir. Komünizme karşı, İslam propagandası ile karşı koymaya çalışan Türkiye, imam hatip liselerini yeniden açmış, din derslerini eğitim sistemi müfredatına tekrardan koymuştur. Ayrıca toprak ağalarına büyük sekte vuracak olan ve topraksız köylüleri topraklandırma amacı taşıyan toprak reformu askıya alınmış ve bazı kesimler tarafından 'komünist yuvası' olarak nitelenen Köy Enstitüleri de kapatılmıştır. Nitekim Türkiye'nin bu çabaları sonuçsuz kalmamış, yerinin Batı cephesi olduğu Truman Doktrini³³ ve Marshall Planı'na dâhil edilmesiyle anlaşılmış, 1952 yılında da NATO üyeliğine kabul edilen Türkiye, Batı cephesindeki yerini sağlamlaştırmıştır. 14 Mayıs 1950 seçimleri ile Türkiye'de yeni bir dönem açılmış ve Demokrat Parti (DP) iktidarı başlamıştır. DP dönemi ile birlikte, antikomünizm propagandası Türkiye'de iyice artmıştır. *Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin* kurulduğu ve yaygınlaştığı bu dönemde komünist avı başlatılmıştır.³⁴ Tek parti döneminde, siyasal alandan çekilen İslamcılık, 1971'e kadar siyasal alanda bağımsız olarak yer almamış ve o döneme kadar da Türkiye'deki sağa entegre olmuştur. Bağımsız bir yapıya bürünen Türkiye İslamcılığı

³¹ Irkçılık-Turancılık Davası, 7 Eylül 1944'te başlayan ve 29 Mart 1945'e kadar süren, Zeki Velidi Togan, Hüseyin Nihal Atsız, Alparslan Türkeş, Reha Oğuz Türkkan, Cihat Savaş Fer, Nurullah Barıman, Fethi Tevetoğlu gibi Türkiye siyasetinde önde gelen isimlerin Türkçülük-Turancılık suçlamasıyla yargılandığı davadır.

³² 1948 yılında Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi (DTCTF)'ndeki dört öğretim üyesinin (Behice Boran, Niyasi Berkes, Mediha Berkes, Pertev Naili Boratav) 'komünist' oldukları gerekçesiyle görevlerinden tasfiye edilmesidir.

³³ Truman Doktrini, ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'ye askeri ve ekonomik yardımda bulunarak Sovyetler'in Türkiye üzerindeki baskısını kırmak ve Yunanistan'da çıkabilecek komünist ayaklanmasına önlemeye yönelik bir hareketti. Sovyet etkisinin Ortadoğu'ya yayılmasını engellemek için Yunanistan ve Türkiye, Batı kanadı için kaybedilmemesi gerek önemli kaleler şeklinde görülüyordu.

³⁴ Bu dönemde mecliste de 'Komünizmle Mücadele Komisyonu' kurulmuştur; "*Dün, TBMM'de temsil edilen bütün siyasi partilerle bağımsız grup temsilcilerinin katıldığı bir "komünizmle mücadele komisyonu" kuruldu. Komünizmle mücadelede takip edilecek politikayı ve antikomünist mevzuatı düzenleme ve geliştirme amacı ile çalışmalar yapacak olan komisyon üyeleri şunlardır. AP'den Fethi Tevetoğlu, Şadi Pehlivanoglu, Ahmet Topaloğlu, CHP'den Süreyya Koç, Celal Sungur, Nurettin Özdemir, CKMP'den Seyfi Öztürk, Saadet Kaçar evren; YTP'den Talat Asal, Nihat Diler; MP'den İsmet Kapısız, Rıza Polat ve tabii senatörlerden Ahmet Yıldız*" bkz: Milliyet, "Büyük Millet Meclisinde Komünizmle Mücadele Komisyonu Kuruldu" 12 Ocak 1963, s. 1. Ayrıca sonradan piyasacı ekonomiye daha yakın Gülen Cemaati'nin liderliğini yapacak olan Fethullah Gülen de, Erzurum Komünizmle Mücadele Derneği'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır.

ise tek parti döneminde yaşanan kesintiden dolayı Genç Osmanlılar ve II. Meşrutiyet'te oluşan yerli birikimini, 60'lı ve 70'li yıllara taşıyamamıştır. Bu dönemde Afgani ve Abduh'dan köklerini alan *Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin)* bağlamında Hasan el-Benna, Seyyid Kutub gibi düşünürlerin savunduğu antiemperyalist, antisömürgeci anlayış, çeviri yolu ile Türkiye'de etkili olmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu dönem Türkiye İslamcılığı, 1968 olaylarının da etkisiyle, Türkiye solu ile benzer düşünceleri savunmuşlardır.

Türkiye Solu ise bu yıllarda, emperyalist güçlere karşı mücadele ettiğini düşündüğü Kemalizm'in değerlerine sahip çıkmayı sürdürmüştür. Özellikle 1960'lı yıllarda, MDD düşüncesini savunan solcular –özellikle Yön sonrasında da Devrim dergisi çevresi- Mustafa Kemal'in başlattığı ama yarım kaldığı düşünülen antiemperyalist mücadeleyi sahiplenmiş, bir anlamda da Türkiye solu, seküler değerleri savunan Kemalizm'in gölgesinde kalmış; dini ya gericilik olarak telakki etmiş ya da pek önemsememiştir.

Gerek solun Kemalizm'le birlikteliği gerekse konjonktürel olarak İslam'ın sola karşı bir araç olarak kullanılması ve sağ ile birlikteliği çok partili dönemde İslam ve solu cepheleştirmiş, hatta zaman zaman da bu ikilinin çatıştığı görülmüştür.³⁵ Bu dönemde zaman zaman birbiriyle çatışan ve karşıt cephelerde yer alan İslamcılar ve solcuların birbirine karşı önyargılarının da arttığı gözlemlenmiştir. İslamcıların içinde komünizmin gelmesi ile dinin yasaklanacağını, 'namusun elden gideceğini', kadınların ortak olacağını düşünen insanların sayısı azımsanmayacak bir düzeydeydi. Benzer şekilde, solcular da İslamcıların başa gelmesi ile birlikte, ülkede şeriat düzeninin kurulacağını, kadınlar kapanmak zorunda kalacağını, içki içmenin yasaklanacağını, Türkiye'de gerici bir rejimin oluşacağını düşünmekteydiler. Birbirini 'Allahsız' ve 'şeriatçı' olmakla suçlayan Türkiye solu ve İslamcılığı özellikle Soğuk Savaş döneminde, hemen hemen benzer düşünceleri (antiemperyalist, antisömürgeci) savunmalarına rağmen ideolojik

³⁵ İslamcılarının ve solcularının bu dönemdeki çatışmalarına örnek olarak Kanlı Pazar verilebilir; Kanlı Pazar, 16 Şubat 1969 tarihinde İstanbul Taksim meydanında ABD'nin 6. Filo'sunu protesto etmek için 76 gençlik örgütünün toplandığı sırada meydana gelen olaylardır. Gösteri için valilikten izin alınmıştır. Gösteri yapılmadan önceki günlerde Komünizmle Mücadele Derneği uyarılarda bulunarak halkı tepkiye çağırdı. O gün, diğer bir grup da Taksim Meydanı'nda taşlı sopalı beklemeye koyuldular. Bayezid Meydanı'nda toplanan gençlik örgütleri yürüyüşe geçtiler. Sultanahmet, Sirkeci, Eminönü, Karaköy, Dolmabahçe yoluyla Taksim Meydanına ulaştılar. İki grup Taksim'de karşılaştı. Olaylar sırasında Ali Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan adlı gençler bıçaklanarak öldürüldü. Ayrıca yaklaşık 100 kişi yaralandı. Kanlı Pazar'dan sonra, sol ile İslamcılık arasındaki mesafe açılmış, özellikle Türkiye solunun İslam'a karşı tutumu değişmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Eren, 2012).

nedenlerden kaynaklı önyargılarından dolayı birbiri ile yakınlaşmaları pek mümkün olmamıştır.³⁶

2.6. MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA İSYAN

Bir ilkokul öğretmeni olan Hasan el-Benna önderliğinde 1928 yılında kurulan *Müslüman Kardeşler (İhvanü'l Müslimin)*, 20. yüzyılın önde gelen İslamcı hareketi olmuştur. 19. yüzyılda Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh önderliğinde oluşan İslamcılık akımı temelinde siyasi görüşünü belirleyen Müslüman Kardeşler, El-Benna öncülüğünde Batı'yı eleştiren ve İslam'ı peygamber dönemindeki gibi en saf haline döndürüp yeniden hayatta hâkim kılmak için oluşmuş bir örgüttü. Ancak artan üye sayısı ile güçlenen örgüt Mısır merkezli İslam dünyasında önemli bir siyasi güç haline gelmiş, zamanla pek çok Orta Doğu ülkesinde örgütlenmiştir. Mustafa Sibai (1915-1964) önderliğinde Suriye'de ve aşağı yukarı Müslüman Kardeşler'e benzer görüşleri savunan *Cemaat-i İslami* örgütü aracılığıyla Mevlana Ebul ala-Mevdudi önderliğinde Pakistan'da kurulmuştur. İslam'ın din olmaktan öte modern bir ideoloji şeklinde yorumlayan Müslüman Kardeşler, yazdıklarıyla ve yaptıklarıyla –yoksullara yardım etmesi, parasız sağlık merkezleri, aşevleri kurması gibi- İslam'a sol bir teorik çerçeve oluşturmuştur.³⁷ İslam temelli sosyal adalet görüşlerini savunan Müslüman Kardeşler, Mısır'da iktidarı almasalar da, görüşleri ile İslam dünyasını etkilemiştir. 1942 yılında milliyetçi kalkınmacı subaylardan oluşan ve Albay Cemal Abdülnasır önderliğinde kurulan *Hür Subaylar*, Müslüman Kardeşler'e yakın bir siyasi program öngörüyordu. Ayrıca Hür Subaylar'ın pek çok üyesi ya bir dönem Müslüman Kardeşler üyeliği yapmış ya da Müslüman Kardeşler'e sempatanlık duymuştur. Hür Subaylar, 1952 yılında Mısır'da bir darbe ile yönetime el koymuştur. Müslüman Kardeşler, "*Ocak 1952'de Kahire'de başlayan ve monarşinin temellerini sarsıp altı ay sonraki askeri darbeye zemin hazırlayan gösterilerde çok önemli rol oynamıştır*" (Atay, 2012, s. 287). Ancak darbe sonrası oluşan Devrim Komuta Konseyi, El-Benna sonrası Müslüman Kardeşler'in liderliğine geçen el-Hudeybi'nin Kur'an temelinde bir anayasa talebini

³⁶ Soğuk Savaş döneminde, İslami camiayı sola karşı kıskırtan yayın organların başında Bugün gazetesi gelmektedir. Bugün gazetesinin yazarlarından Mehmet Şevki Eygi, 1960'larda, provokatif diliyle İslamcı söyleme antikomünizmin hâkim olmasında rol oynamıştır.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Sibai, 2010); (Kutub, 2011).

reddedince örgütten rejime yönelik muhalefet yükselişe geçmiştir. Hür Subaylar ile Müslüman Kardeşler arasındaki bu ayrışma, zamanla iktidar savaşına dönüşmüş, bunun sonucu olarak, aralarında Müslüman Kardeşler'in önde gelenlerinden olan Seyyid Kutub'un da olduğu pek çok kişi idam edilmiş, buna karşılık olarak da, Müslüman Kardeşler pek çok kere Abdülnasır'a suikast girişimde bulunmuş, Abdülnasır sonrası iktidara geçen Enver Sedat'ı öldürmüştür. Ancak Hür Subaylar ile Müslüman Kardeşler arasındaki bu çatışma, Abdülnasır'ın, Müslüman Kardeşler üyelerinin ortaya koymuş olduğu *İslam Sosyalizmi* görüşünü hayata geçirmeye çalışmasına engel olmamıştır. Mücadelesinin amacını 'sosyalizm, birlik ve özgürlük' şeklinde belirleyen Abdülnasır, Batı karşıtı ve Sovyet yanlısı bir kalkınma modeli oluşturmuştur. Ezher Şeyhi Mahmud Şaltut'un Arap Sosyalizmi'nin İslam'la mükemmel bir uyum içinde olduğuna dair açıklamasıyla ulemayı da arkasına alan Nasır, bölgede tek güç haline gelmiştir. Kendi döneminde algılandığı biçimiyle, toplumsal hastalıkların iyileştirilmesine odaklanan İslam Sosyalizmi fikri, özel mülkiyetle ilişkide var olan eşitsizliğin yol açtığı dağıtıcılığa çözüm olarak takdim edilip yeniden dağıtıma dönük tedbirler, hem sefaleti azaltacak hem de mülksüzlerin mülk sahipleri üzerinde hak iddia edecekleri bir toplum için gerekli zemini temin etme şeklindedir (Tripp, 2013). Süveyş kanalının millileştirmesi, İsrail'e karşı sert tutumu ile Arap dünyasında, karizmatik bir lider portresi çizen Abdülnasır, Orta Doğu'da 'birleşik, bağımsız sosyalist tek bir Arap devleti' kurmaya çalışmıştır. Nitekim Nasır, 1958 yılında Suriye ile Mısır'ın Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmesini sağlamıştır. Bu birleşme 1961'de son bulmuşsa da, "*Merkezi Arap ülkeleri olan Mısır, Suriye ve Irak'ın siyasal liderliği 1950'li yıllarda büyük bir değişime uğramıştır Avrupa tarzı kurumlarda eğitilmiş üst sınıf sivil politikacıların yerini, toplumun alt sınıflarından ya da kırsal kesimden gelen genç subaylar almıştır*" (Cleveland, 2008, s. 304). 1967 yılında Arap-İsrail Savaşı, Nasır'ın başını çektiği Arap cephesinin yenilgiyle sonuçlanması, kısa süre sonra Abdülnasır'ın ölümü ve yerine geçen Enver Sedat'ın ABD ve Batı yanlısı politika izlemesi Arap Sosyalizmi'nin sonunu getirmiştir.

Müslüman ülkelerdeki bu uyanışın diğer önemli ayağı 1979'da İran'da *İran Devrimi* ile gerçekleşmiştir. "*Onlarca yıldır İran toplumunun derinlerinde birikmiş aşırı baskıların yanardağ gibi*" (Abrahamian, 2009, s. 204) patlamasıyla İran'da İslam Devrimi gerçekleşmiştir. Ali Şeriatî'nin savunduğu *Sol-İslam* düşüncesi insanları etkilemiş,

devrimin kuramsal çerçevesinin oluşmasında etkili olmuştur. ‘Devrimi’ sosyalizmin tekelden kurtaran İran Devrimi ile birlikte, İran için yeni dönem başlamıştır (Aktay, 2005, s. 1038). Şah’a karşı,

...dini olanların yanı sıra Marksist, liberal ve milliyetçi grupları da içeren geniş bir koalisyon biçiminde beliren devrimci ayaklanma, İran toplumunun siyasal ve toplumsal özgürlükleri, bir karizmatik liderin yetkinliği, diğer grupların yetersizliği gibi belli koşulların birleşmesine bağlı olarak devrimin en ateşli günlerinde dini-radikal bir kılığın iktidarı kazanmasıyla sonuçlandı (Akt: Atay, 2012, s. 250).

Mollaların diğer grupları tasfiye edip kendi iktidarlarını güçlendirerek İslam temelli totaliter bir devlet kurması devrim neticesinde Batı yanlısı Şah rejiminin yıkılması ve İran’ın emperyalist güçlerin ‘ileri karakolu’ konumundan kurtulması gerçeğini değiştirmemiş, bu durum İslam dünyasında, İran devrimine büyük bir sempati doğurmuştur.³⁸

2.7. TÜRKİYE’DE İSLAMCI VE SOSYALİST AYDINLAR

Tek parti döneminde, İslamcılara ve sosyalistlere uygulanan baskılardan dolayı aydınlar mücadelelerini siyaset yerine edebiyat gibi kültür alanında dergi çıkartmak gibi faaliyetlerle sürdürmüşlerdir. Her ne kadar baskılardan dolayı İslamcılık; milliyetçilik ve muhafazakârlık ideolojisinin altında sinik bir şekilde görülse de, cumhuriyet döneminde ilk olmaları, baskıya rağmen korkusuzca yayınlarına devam etmeleri ve Kemalist rejimi açıkça eleştirmeleri sebebiyle Nurettin Topçu (1909-1975) ve Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983) döneminin önemli muhalif İslamcı düşünürleri olarak anılmaktadır. İlk olarak dönem dönem ara verse de 1939 yılında Nurettin Topçu’nun (1908-1974) öncülüğündeki *Hareket* dergisi ve daha sonra 1943 yılında Necip Fazıl Kısakürek tarafından *Büyük Doğu* dergisi yayınlanmaya başlamıştır.

Şair ve düşünür olan Necip Fazıl Batı medeniyetine alternatif olarak Doğu medeniyetini sunmakta ve asıl ‘büyük’ olanın Doğu medeniyeti olduğunu ve Doğu’nun büyük bir

³⁸ Türkiye’de İslamcılığın yükselişinde İran Devrimi önemli bir rol oynamış, İslami çevreler, İran Devrimi’ne sempati ile bakmışlardır. Milli Gazete, Girişim ve İktibas dergisi gibi bazı yayın organları, İran Devrimi’ni destekleyici yazılar yazmıştır. Ayrıca İran Devrimi ile birlikte, -Ali Şeriatî’nin düşüncelerinden kaynaklı- İslami söylemde sosyal adaletçi, eşitlikçi, sosyalizan vurgular artmaya başlamıştır (Aktay, 2005, s. 1038).

medeniyet olmasının İslam'dan kaynaklandığını savunmaktadır. Büyük Doğu dergisinde Necip Fazıl, “...*daha pragmatik, eklektik, felsefi bir bütünlük taşımayan, doğrudan geleneksel kaynaklar ve akımlardan beslenen*” (Aktaş, 2009, s. 748) bir anlayışı savunmuştur. Aktivist bir lider olan Necip Fazıl fikri olarak İslamcılığı savunsa da, milliyetçiliğin ve komünizm karşıtlığının da düşüncesinde önemli bir yer tuttuğunu gözlemlemek mümkün görünüyor.

Fransa'da felsefe alanında doktora yapan ve tez çalışmasını *İsyan Ahlaki*³⁹ üzerine tamamlayan Topçu Türkiye'ye döndükten sonra, öğretmenlik yapmaya başlamıştır. *Hareket* dergisini çıkarmaya başlayan Topçu dergide esas olarak Anadolu milliyetçilik görüşüne sahip, Turancılık gibi milliyetçilik anlayışlarından uzak, muhafazakâr ve Yahudi düşmanlığını savunan antikomünist bir görüşü savunmuştur (Vahapoğlu, 2006, s. 13). Derginin başlangıcından itibaren başyazarlığını yapan ve Anadoluçuluk fikrini savunan Topçu, Anadolu'ya bir kutsallık atfetmiş, insanların bu topraklarda 900 yıldan beri yaşadığını ve bir 'yaşama pratiğinin' oluştuğunu, dolayısıyla Anadolu ile insanlar arasında bir bağın oluştuğunu belirtmektedir. Toprağın insanı kendisine benzettiğini ileri süren Topçu, 1071 yıldan beri Türklerin yaşadığı bu topraklarda, modernlikle özdeşleştirdiği kapitalizmin doğal sonucu olarak “...*sefalet, işsizlik, haksızlık ve bunların hepsinin önünde bizi eğilmeye mahkûm eden kudretsizlik*” (Topçu, s. 164) oluştuğunu belirtmekte ve bunun ancak “...*milletin perişan tali'ini tersine çevirip parlatacak olan, olsa olsa Anadolu'nun bütün ruhu ile bağlanabileceği İslam Sosyalizmi*” (Topçu, 2008, s. 169) ile çözülebileceğini savunmaktadır. Müslüman Anadolu Sosyalizmi ile Topçu, enternasyonal Marksist bir sosyalizm yerine özgücü bir sosyalizm anlayışını benimsemiş olup köklerini bu toprakların hareket felsefesine, ruh köküne, varlık iradesine dayandırmıştır. Topçu'daki sosyalizm fikri, özel mülkiyetin yerine kamusal mülkiyetin getirildiği, dolayısıyla sınıfsal eşitsizliğin ortadan kalktığı, toprağına (Anadolu) bağlı insanı toprağın sahibi yapacak, eşit ve dayanışmacı bir toplum yaratma istemesidir. Ayrıca Topçu, İslam ekonomi sisteminin de ancak sosyalist bir devlette uygulanabileceğini düşünüyordu. Sosyalizm ve komünizm arasında ayırım yapan Topçu, sosyalizmi savunurken komünizmi ise çirkef çukuru olarak görmekteydi. Komünizmi, enternasyonal olması sebebiyle, milliyetçi sosyalizmin düşmanı olarak

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Topçu, 2012).

tanımlamakta, İslam ve toprakla kurulan bağ sonucu mistik bir boyut kazanmış olan Anadolu sosyalizmin aksine komünizm, Topçu'da kültürel yapıya yabancıdır. Ayrıca komünizmin materyalist yapısı, sosyalizminin temeline dini koyan Topçu'nun sistemine aykırıdır. *Yarınki Anadolu*'nun her birinin başkasının lokmasındaki bolluğa bakarak Allah'ına şükrettiği, fertlerinin cemaate hizmet sevdasına kendini bağışladığı İslam esaslarına dayanan sosyalist bir ahlak nizamının örneğini vereceğini düşünüyordu (Topçu, , 2008, s. 112).

Marksist şablonun dışına çıkan, eşitlikçi ve dayanışmacı sosyalizmi savunan Topçu'nun görüşü, Osmanlı sosyalizmin öncülüğünü yapan Kemal Tahir'in sosyalizm düşüncelerine benzemektedir. Tahir'e göre, ahilik sisteminin uygulandığı, üretimin ve tüketimin planlandığı, *Yorgun Savaşçı*'da⁴⁰ Gâvur doktorun ağzından uzun uzun anlattığı gibi feodal olmayan ve *Devlet Ana*'da⁴¹ devletin koruyucu geleneğini belirttiği gibi kerim devlettir sosyalizm. İnsanca yaşamın ancak kerim devlette mümkün olduğunu belirten Tahir, sömürünün olmadığı bu devlet türünde, esirgeyen ve koruyan, insanlara eşit davranan bir devlet modelinin var olduğunu belirtmiştir. Batı'nın bireyciliğine ve kapitalistliğine karşı sosyalizmin Doğu değerleri olan toplumcu, antikapitalist ve antiemperyalist olması sebebiyle yazar, sosyalizmin Doğu'ya özgü olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla Tahir'e göre sosyalizm, Batı ile uyuşmanın aksine Batı değerleri ile çatışan bir özelliكتedir. Sosyalizmin sömürsüz bir düzenin özlemi olduğunu belirten Tahir, bu özlemin de Doğulu halklara özgü olduğunu vurgulamıştır. Çünkü dünyadaki zenginliğin asıl ve gerçek yaratıcısının Doğu halkları olduğunu belirten yazara göre Batı, sömürü ve soygun düzeni ile bu zenginlikten faydalanmış, faturayı da Doğu halklarına ödetmiştir (Tahir, 1992, s. 6). Tahir, sosyalizmi gerçekleştirmenin yolunun, ezberleri bozarak ve sadece çeviriye sadık kalmayarak, sosyalizmi toplumun şartlarına uyarlayabilmekle mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Osmanlı'nın yapısı (geleneksel dönemde) itibariyle sosyalizme açık bir yapı oluşturduğunu belirten Tahir, ezilenlerin dini olarak gördüğü İslam'ın önemini de şöyle belirtmektedir;

İslam dini, bir dünya dinidir. Dünya işleriyle (Şeriat) derinlemesine uğraşır. Ekonomik sosyal sistemler kurmuştur. Bilimden yanadır. Aile hukuku kurmuştur. Toprakta, sularda, ormanlarda kişi mülkiyetini reddeden kumarı içkiyi yasaklar,

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tahir, 2011a)

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tahir, 2011b)

hurafeleri, büyücüleri reddeder, lüksü, kasınmayı, faizciliği, yamyamlığı yasaklar. Örgütü demokratiktir (Tahir, 1992, s. 290-291).

Bu anlamda Tahir'e göre, bu ülkede bir sosyalist sistem kurulacaksa, kerim devlet olan Osmanlı ve insanları birleştiren İslam hesaba katılmaksızın mümkün olmamaktadır. Klasik Marksist lügatı tekrarlamak yerine, İbni Haldun sosyolojisini, Kur'an'ı, İslam'ı ve Osmanlı toplumunu araştırmaya ve anlamaya çalışan Hikmet Kıvılcımlı (1902-1971), bu toprağın insanlarına özgü yerli bir sosyalizm teorisi oluşturmaya çalışmıştır (Aktaş, 2009, s. 753). Kendi yaşadığı dönemde pek anlaşılmayan, dışlanan ve Türkiye'nin sayılı sosyalist teorisyenlerin biri olan Kıvılcımlı, pek çok konuda binlerce sayfa yazı yazmış ve pek çok kitaba imza atmıştır. Bunlardan biri de, *Dinin Türk Toplumuna Etkileri* adlı kitabıdır. Bu kitapta, dinin “toplumda, insan kişilerin düşünce ve davranışlarına, kişiler üstü güçlerin etkilerini yorumlayarak uygulayan, teorik bir dünya görüşü ve pratik bir evren düzeni” (Kıvılcımlı, 2008, s. 19) olduğunu belirtmiş ve dinler arasında İslam'a da özel bir değer atfetmiştir; “Tektanrılı dinler arasında, bir toplum dinamizmine dayanan, en sade ve en yalınkatlısı İslamlıktı” (Kıvılcımlı, 2008, s. 67). Dolayısıyla dinin toplum üzerindeki etkisini bilen Kıvılcımlı, II. Meşrutiyet sonrası başlayan, sosyalizmi İslam ile meşru kılma çalışmalarını devam ettirmiş, İslam'ın sosyalist bir sisteme açık olduğunu vurgulamıştır. Kıvılcımlı'nın 1957 yılında seçim çalışmalarına yönelik İstanbul'un Eyüp⁴² ilçesinde yapmış olduğu konuşma tartışmalara yol açmış ve o konuşmasındaki bazı söylemleri laiklik karşıtı görülmüş ve Kıvılcımlı hakkında soruşturma⁴³ açılmıştır. Tartışmalara yol açan o konuşmasında Kıvılcımlı, o döneme kadar hiçbir komünistin yapmadığını yapmış, İslami referanslarla dolu bir seçim konuşması yapmıştır. Kur'an'dan bir ayetle başladığı konuşmasında,⁴⁴ camininin hak mücadelesi için toplayıcı olmasından bahsetmiştir (Kıvılcımlı, 2011, s. 8). Kıvılcımlı, Eyüp konuşmasıyla kendisini İslam geleneğinin içine yerleştirmiş, İslam'ı

⁴² Vatan Partisi (1951) kurucusu ve genel başkanı olan Hikmet Kıvılcım, 1957 seçimleri öncesi, seçim propagandası yapmak üzere İstanbul'un dindar bir semti olan Eyüp'te bir konuşma yapmıştır.

⁴³ Hikmet Kıvılcımlı, 1925 yılından hayatının sonuna kadar, içinde Nazım Hikmet ve Kemal Tahir'in de hüküm giydiği 1938 donanma davası da dâhil olmak üzere pek çok kere soruşturma geçirmiş, 22,5 yıl hapis yatmıştır. Kıvılcımlı hakkında, hem komünizm propagandası yaptığı hem de laiklik karşıtı söylemleri gerekçesiyle soruşturma açılmıştır.

⁴⁴ Kıvılcımlı konuşmasına “İnsana emeğinden başkası yoktur” (Necm suresi, 39) ayetiyle başlamıştır.

sahiplenmiş ve sosyalizmi İslami bir dille kurmaya çalışmıştır (Erdoğan N. , 2009, s. 185).

Sosyalizm ile empati kuran, sosyalizmin İslam ile ortak değerleri olduğunu düşen bir diğer önemli düşünür ise Cemil Meriç (1916-1987)'tir. *Saint Simon*'u⁴⁵ ilk sosyalist, ilk sosyolog olarak Türkçeye çeviren Meriç, sosyalizm ve onun değerlerine önem verdiğini göstermiştir. Meriç, solun, statükoya karşı, geniş kalabalıkların refahını, eşitliğini, hürriyetini, toplumun gelişmesini savunduğunu ve sosyalizmin hedefinin "*insanın insanı daha çok sevmesini sağlamak*" (Meriç, 1999, s. 144) olduğunu yani insancıl bir ideoloji olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kapitalizmin yaşamak için sömürmek zorunda olan bir sistem olduğundan bahsetmiş, sosyalizmin de, kapitalizmin insanlığa yaydığı zehire karşı bir panzehir olarak, doğduğunu belirtmiştir. "*İslamiyet haddizatında ahlak olarak ve yarattığı insan tipi itibariyle kapitalizme yabancıdır*" (Meriç, 1999, s. 366) diyen Meriç, İslam'ın solun değerlerine yabancı olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca Marx'ın metodolojisi ile İslam'ın metodolojisinin aynı olduğunu vurgulayan yazar - sosyalizmdeki gibi- İslam'ın da hürriyeti, sosyal adaleti savunduğunu belirtmiştir. Tıpkı Kıvılcımlı gibi, dinlerin toplumların gelişiminde etkisi olduğunu bilen Meriç, "*Bu ülkenin bütün ırklarını, tek ırk, tek kalp, tek insan haline getiren[in] İslamiyet*" (Meriç, 2004, s. 179) olduğunu belirtmiştir. Meriç'te İslamiyet'in birleştirici yapıda olması, tam bir hak eşitliğini savunması ve adalet temelli olması sebebiyle İslam sosyalizmle uyumludur. Ayrıca Meriç, Marx'ın 'din halkların afyonudur' yargısına da değinmiş, Marx'ın kralın yandaşı olan Kilise'yi kast ettiğini belirtmiş, sosyalizmin dine karşı olmadığını vurgulamıştır; "*Haddizatında sosyalizm dine karşıdır denemez. Sosyalizm, insanları uyutan, onların istismarını kolaylaştıran, uyutucu bir inancın karşısındadır. Din de bütün ideolojik müesseseler gibi tarihin bir devrinde uyutucu olabildiği gibi, bir başka devride bir kurtuluş olabilir*" (Meriç, 1999, s. 143). Dolayısıyla İslamcı bir düşünür olan Meriç, sosyalizm ile empati kurarak dönemin pozitivist düşünce anlayışı yargılarının dışına çıkmış, sosyalizm ve İslam'ın uyumluluğundan bahsetmiştir.

İktisat profesörü olan ve başta Sencer Divitçioğlu ve Selahattin Hilav olmak bazı aydınlarla birlikte Türkiye'nin toplumsal tarihine ilişkin çözümlerinde Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) kuramını gündeme getiren İdris Küçükömer (1925-1987) Türkiye

---

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Meriç, 2011).

İşçi Partisi (TİP)'nde de görev almış bir aydındır. Batı eleştirisi yapan düşünür, 1969 yılında yayınladığı *Düzenin Yabancılaşması* kitabıyla, toplum analizi yapmış ve Türkiye'deki sağın sol, solun ise sağ olduğunu belirtmiştir. Osmanlı ve Türkiye'deki yapının halka nasıl yabancılaştığını anlattığı bu kitabında, düzenin yabancılaşması ile bugüne kadar süregelen Batılılaşmanın özde olduğuna değinen yazar; *"Bu ters düşen hareket karşısında, büyük halk yığınlarının kendilerini savunma cephesi giderek kurulmuştur. Ve bu cephe İslamcı olarak içe dönük ve kapalı olmaya itilmiştir"* (Küçükömer, 2012, s. 9). Osmanlı'nın yenileşme dönemi ile başlayan, İslam'ın devletin geri kalmasında ana etken olarak gösterildiği, halka rağmen bazı yapılmak istenen yenilik çalışmaları, toplumu birbirinin antitezi olan iki kutba böldüğünü belirtmiştir; Birincisi, köklerini Yeniçeri-Esnaf-Ulema, Jön Türklerin Prens Sabahattin kanadı, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İkinci Grup, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti, Adalet Partisi vs.'den alan Doğucu-İslamcı akım; ikincisi ise Jön Türklerin İttihat ve Terakki kanadı, İttihat ve Terakki ve Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan alan Batıcı-Laik akımdır (Küçükömer, 2012, s. 86). Bilindiğinin aksine Doğucu-İslamcı akım Türkiye'nin solunu temsil ederken, Batıcı-Laik akım da Türkiye'nin sağ kanadını temsil etmektedir. Çünkü Küçükömer'e göre, Batıcı-Laik akımının, Batı'yı taklit ederek yapmaya çalıştığı reformlar, Batıcı-Laik akımın *"...emperyalizmin ekonomideki etkilerini hem de bütün sanayinin tasfiyesi ve işsizlik ile sonuçlanan süreci anlamak olanağını"* (Küçükömer, 2012, s. 96) bulamadıklarından dolayı, halkta yankı bulmamıştır. Dolayısıyla ancak halkın gerçek temsilcisi olan Doğucu-İslamcı akımın, yaptıkları ya da yapacakları devrimlerle halkı ileri götürebilir ve bu devrimler halkta yankı bulabilir. Küçükömer'e göre, ilk dönemlerde devleti kurtarmaya çalışan sonrasında ise devletin bekasını esas alan Batıcı-Laik kesim, yeteri kadar üretim güçleri yaratamadığından dolayı halkla ters düşmüşlerdir. Batıcı-Laik kesimin bu tutuculuğuna karşı, geniş halk kitlelerini temsil eden Doğucu-İslamcı kesim, reformlarla toplumu ileri götürmüş, kalkındırıştır. Yani Küçükömer'e göre İslamcılar, ilerlemeye gelişmeye solun tezlerine yabancı değil, bilakis Türkiye'de solun gerçek temsilcileridir.

İdris Küçükömer'le birlikte, solcular ile İslamcıların çatıştığı belki de ilk olay olan Kanlı Pazar'ı, solcular lehine yorumlayan Sezai Karakoç (d. 1933), şair ve düşünür kimliği ile ön plana çıkar. İslam medeniyetinin peygamberin izinden ayrılması sebebiyle

iki yüz yıldır uykuda olduğunu belirten yazar, 1960'ta çıkarmaya başladığı *Diriliş* dergisi ile İslam medeniyetine diriliş çağrısı yapmıştır. Yenileşme dönemi ile başlayan İslam medeniyetinin içinde bulunduğu derin uyku, İslami değerlerinin unutulmasına yol açmış “*Batı taklidi*” bir sistemin oluşmasına yol açmıştır (Karakoç, 2009, s. 7). Öte yandan *İslam'ın Ekonomik Strüktürü* kitabıyla, kapitalizm ve komünizme karşı İslam ekonomi sistemini önermiş, İslam ekonomisini alternatif kılmaya çalışmıştır. Bu eserinde, İslam'da kazancın emeğe dayandığını belirtmiş, sermayenin de ancak emekle birlikte çalışırsa meşru olacağını vurgulamıştır (Karakoç, 2009, s. 44). İlerleyen yıllarda aktif siyasete de atılan Karakoç, 1990 yılında ‘güller açan gül ağacı’ amblemiyle Diriliş Partisi'ni kurmuş ve yedi yıl partinin genel başkanlığını yürütmüştür. Ancak parti 19 Mart 1997'de iki genel seçime girmediği için kapatılmıştır. Karakoç, 2007 yılında da Yüce Diriliş Partisi'ni kurmuş ve halen partinin genel başkanlık görevini yürütmektedir. Partisi, güncel politikadan uzak durmuş, Karakoç'un ‘Diriliş’ düşünesine uygun olarak genel merkezinde Cumartesi seminerleri düzenlemektedir.

1970'li yılların Sezai Karakoç'tan sonraki önemli İslamcı figürlerinden biri de Nuri Pakdil (d.1934)'dir. Pakdil, İslamcı düşüneyi sistematik bir şekilde işlememiş olmakla birlikte, yazılarında zaman zaman İslamcılığa değinmiştir. 1967'de çıkarmaya başladığı *Edebiyat* dergisi, “...selefleri *Büyük Doğu, Hareket ve Diriliş* gibi, *İslamcı mistik tekke geleneğinin edebiyat üzerinden bir yeni formata kavuşturulmasını temsil ediyor*” (Yanar ve Topçuoğlu, 2005, s. 844) gibidir. Batı'yı insanı inançsızlaştırmakla, değersizleştirmekle ve makinalaşmaya teslim olmaya zorlamakla eleştiren Pakdil'de Batı, kapitalizm ve Kemalizm karşıtlığı, yazın kaynağının ana besleyici unsurlarındandır. Pakdil, milliyetçi ve İslamcı bir çevrede bulunmasına rağmen sol söylemlere daha yakın olup yazılarında emek ve mülkiyet karşıtlığı temel terimlerdir. Yazar, insan kalbinin emekle atmadıkça kendine gelemeyeceğini belirtmiş, emeğin evrensel bir değer olduğunu, mülkiyetin ise kirli olduğunu ve ancak kamuya aktarılarak temizlenebileceğini vurgulamıştır (Pakdil, 2012, s. 105). Ayrıca zulme başkaldırarak ancak insan olunabileceğini belirten yazar, sömürü konusunda evrensel bir bakış açısı sergileyip, sık sık Orta Doğu ve Afrika coğrafyalarını zikretmiş, kurtarılması ve özgürlüklerine kavuşturulması gereğinden bahsetmiş, bu bağlamda sosyalizmin enternasyonal düşüncesine kendi lügatinde sıkça değinmiştir (Yanar ve Topçuoğlu, 2005, s. 855). Pakdil, ne roman ne de şiir olarak kitleleri sarsabilecek bir eser ortaya

koymuş olmasa da, sol değerleri savunan İslamcılara, söylem açısından (emek, özgürlük, mülkiyet, enternasyonal gibi) miras bırakmıştır.

1970’li yılların diğer önemli şair ve düşünürü ise İsmet Özel (d. 1944)’dir. 1963’ten itibaren şiir yazmaya başlayan Özel, bir süre sosyalist hareketin içinde yer aldıktan sonra 1974’te düşüncel ve ruhsal bir değişim yaşayarak yazı hayatına İslami düşünce çerçevesinde devam etmiştir.

Bu yönü İslamcılığın Türkiye’deki sol hareketiyle olan ilişkilerine olduğu kadar sol hareketin de İslamcılıkla ilişkilerine önemli bir açılım getirmiştir. Bu açılımın bir yanı sosyalist tabanın İslamcılığa geçişini boyutlandırırken, bir yanı da solcularla İslamcılar arasındaki diyalogu boyutlandırmış, bir başka yanı da hem sosyalizmin hem de İslamcılığın birbirleri üzerine ve tabii kendileri üzerine de düşüncelerini sağlamıştır (Aktay ve Özensel, 2005, s. 782).

1978 yılında yayınladığı *Üç Mesele (Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma)* kitabıyla dönemin Müslüman düşüncesini oldukça etkilemiştir. İslamcı düşüncede genel olarak kabul edilen, Batı’nın tekniğini alalım fakat kültürünü almayalım yaklaşımına karşı Özel’in teknik, medeniyet ve kültürü birbirinden ayırmayan yaklaşımı; tekniğin kendi kültürünü de beraberinde kaçınılmaz olarak getirdiğini anlatmıştır; “*Yabancılaşma ancak medeni bir hayat tarzıyla birlikte söz konusu edilebiliyor, medeniyet ancak kendi teknolojisiyle ayakta durabiliyor. Teknoloji, hayatını devam ettirebilecek bir medeniyeti türetiyor. Yabancılaşmadan medeni olunamıyor*” (Özel, 2012, s. 13,14). Özel’e göre üç meselenin birbiriyle tam anlamıyla grifit olup medeniyeti ve kültürü oluşturanın din olduğunu vurgulamış ve yapılması gerekeninde onları ayırt etmeksizin reddetmek olduğunu belirtmiştir. Sosyalist mücadelede bulunmanın vermiş olduğu birikim ile Özel, ortaya koyduğu farklı ve aykırı yorumlarla Türkiye İslamcılığın kendi kendisini tanımasını ve önemsemesini sağlayan en önemli figürlerden olmuştur.⁴⁶

2.8. 12 EYLÜL SONRASI DÖNEM

12 Eylül 1980 askeri darbesiyle birlikte, Türkiye’de 24 Ocak 1980 Kararları’nı uygulama ortamı oluşturulmuştur. Dünya ile irtibatlı olarak Türkiye’de de ekonomik yapının değiştiği bu dönemde, *ithal ikameci* ekonomik politika terk edilmiş, yerine

⁴⁶ Ancak 2007 yılında İstiklal Marşı Derneği’ni kuran Özel Türkçü bir çizgiye kayarak düşünce hayatına bu minvalde devam etmektedir.

gümrük duvarlarının indirildiği dolayısıyla uluslararası sermayenin ülkeye girebileceği serbest piyasa ortamı oluşturulmuştur. Ayrıca devletin ekonomideki ağırlığı, neoliberal politikalarla azaltılmış, dolayısıyla devletin sosyal adaleti sağlamaya yönelik politikaları terk edilmiştir. Turgut Özal liderliğinde Türkiye’de neoliberal politikalar uygulanmış ve piyasa ekonomisi kurumsallaştırılmıştır. 12 Eylül sonrası dönem Türkiye’de ekonomik sistemin yanı sıra, Türkiye İslamcılığı için de bir dönüm noktası taşımaktadır. Çünkü; “...aşırı sol ve aşırı sağ üzerinde büyük bir baskı kurunca, politik alanda “ideolojik bir boşluk” meydana geldi. bu boşluk ise önemli ölçüde siyasal İslam tarafından dolduruldu” (Çınar, 1997, s. 64-65). 1980 sonrası dönemde, solun Türkiye’deki yükselişini engellemek için dini Türkiye toplumunda hakim kılmak da İslam’ın Türkiye’de 1980 sonrası dönemde görünürlüğünün –kuran kurslarının sayısının artması, zorunlu din dersi gibi uygulamalarla- artmasına neden olmuştur (Çalışlar, 1997, s. 50). 1980’li yılların bir diğer önemli olayı da Soğuk Savaş’ın etkilerinin yitirmeye başlanması ve 1980’lerin sonunda bitmesidir. Mihail Gorbaçov’un 1985 yılında Sovyetler’in başına geçmesi ve ardından *Glasnost* (açıklık) ve *Perestroyka* (yeniden yapılanma) reformlarını uygulamasıyla dünyanın iki kutbundan birini temsil eden Sovyetler dağılmış ve dünya tek kutuplu hale gelmiştir. 80’li yıllarda, 12 Eylül askeri müdahalesi ve Sovyetler’in dağılmasıyla iki büyük travma yaşayan Türkiye solu düşüşe geçmiş, İslamcılık (İslamcılığın sermayeye entegre olan kanadı) ise 12 Eylül sonrası gerek sermayenin dönüşümden gerekse sola karşı toplumu koruma aracı olmasından dolayı 1980’lerden başlayarak yükselişe geçmiştir.

1980’li yıllardaki dönüşümle birlikte siyasal kutuplaşmalar görece yumuşamıştır. 1990’lı yıllarda da görece yumuşamış olan bu siyasal ortamda, sosyalistler ve İslamcılarının yaklaşabileceği bir zeminin oluşma ihtimali ortaya çıkmıştır. Ancak bu ihtimali engelleyen en büyük olay şüphesiz Sivas Katliamı’dır. 2 Temmuz 1993 tarihinde Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında radikal İslamcılarının şenlikler için Sivas’a gelen sanatçıların kaldığı Madımak otelini ateşe vermesiyle çoğunluğu Alevi 33 sanatçı hayatını kaybetmiştir. Solcu olan sanatçıların İslamcılar tarafından yakılması, travma etkisi yaratmış, Soğuk Savaş sonrası İslamcılar ile sosyalistler arasında görece yumuşayan havanın yeniden sertleşmesine neden olmuştur. 1990’ların Kanlı Pazarı olarak adlandırılacak bu katliam, uzun yıllar solcuların hafızalarından silinmemiş, sosyalistlerin ve İslamcılarının yaklaşma ihtimalinin ötelenmesine neden olmuştur. Sol-

İslam için 1990'lı yıllardaki ikinci talihsiz olay ise 1997'de gerçekleşen 28 Şubat Postmodern Darbesi'dir. Milli Görüş Hareketi'nin temsilcisi olan Refah Partisi'nin iktidarı almasıyla birlikte kamuoyunda İslamcılara karşı bir kampanya başlatılmış, 28 Şubat'a giden süreç hazırlanmıştır. 'İrtica tehlikesi' kamuoyunun bir numaralı gündem maddesi olmuş, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) öncülüğündeki Kemalistler rejimi korumak adına bin yıl süreceğini iddia ettikleri 28 Şubat sürecini başlatmış, İslami camia üzerinde baskı kurulmuştur. 28 Şubat süreci ve Sivas Katliamı 1990'lı yılların iki talihsiz olayı olup Sol-İslamcı düşüncenin gelişimine sekte vurmuş, İslamcılarının ve sosyalistlerin yakınlaşmasının 2000'li yıllara kalmasına neden olmuştur.

2000'lerin başlarında gerek iki kutuplu dünyanın yıkılması gerekse 12 Eylül sonrası dönüşümün de etkisi ile sosyalizm ve İslamcılık birbirlerine karşı tabularını yıkmaya, birbirleri ile yakınlaşmaya başlamıştır. Ayrıca İslami referanslar güçlü bir partinin iktidara gelmesiyle 28 Şubat süreci sonrası oluşan İslamcılar üzerindeki baskı da azalmıştır. Bu bağlamda sosyalizm ve İslamcılık birbirine gereken değeri 2000'li yıllardan başlayarak vermeye başlamış, entelektüel anlamda teorik çerçeve oluşturma girişimleri başlamıştır. Hem İslami hem de sosyalist dergiler, sosyalizm ve İslam'ın yakınlaşmasına teorik nitelikte kaynak olacak tartışmaları ortaya koymuşlardır. 1991 yılında Ahmet Çiğdem yönetiminde yayımlanmaya başlayan *Tezkire* dergisi, 2002 yılında çıkardığı 26. sayısında 'Türk Solu' konusunu işlemiş, hem sosyalizm ve İslam'ın teorik çerçevesini tartışmış⁴⁷ hem de sosyalistler ve İslamcılar için önemli aydınları⁴⁸ bu sayısında konu edinmiştir. 2000'lerin diğer önemli İslamcı akademik dergisi ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bir grup akademisyen tarafından çıkartılan *İslamiyat* dergisidir. Dergi, 2002 yılında çıkardığı 'İslam'ın Sol Yorumu' konulu sayısında hem dünya genelinde Sol-İslam'ın önde gelen temsilcilerinden Hasan Hanefi,⁴⁹ Fazlur Rahman,⁵⁰ Seyyid Kutub,⁵¹ Ali Şeriatî,⁵² Sultan Galiyev'i⁵³ hem de

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Güzel, 2002); (Mert, 2002); (Tuğal, Sosyalizm ve Din, 2002).

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Kayalı, 2002); (Erdoğan M., 2002); (Yavuz N., 2002).

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Hanefi, 2002).

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Rahman, 2002).

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Aktay, 2002).

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz: (Cesur, 2002).

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Duman, 2002).

Türkiye için önemli olan Nurettin Topçu'yu⁵⁴ işlemiştir. Sosyalizm ve İslam konularını işleyen bir diğer İslami düşünce dergisi ise *Özgün Düşünce*'dir. Genel yayın yönetmenliğini Ümit Aktaş'ın yaptığı dergi, 2009 yılında çıkardığı 2. sayısında 'Sol, Sosyalizm, İslami Sol' konusunu işlemiştir. Bu sayıda, İslam ve sosyalizmin teorik çerçevesinin⁵⁵ tartışılmasının ve Türkiye'deki seyrinin⁵⁶ yanı sıra, İslam'ın kapitalizmle çatıştığını belirten yazılara da yer verilmiştir.⁵⁷ Ayrıca sosyalist kültür dergisi Birikim'i de bu sayıda işlemiş ve Birikim dergisi ile ilgili şu yorumu yapmıştır; "*Farklı hayat tarzlarını, özellikle İslami ve Müslümanları "anlama-anlamaya çalışma" konusunda, kurduğu felsefesiyle çelişmemiş ve farklı düzlemlerde bunu pratize ederek özgü bir yaklaşım ortaya koymuştur*" (Kar, 2009, s. 76). 2007 yılında Cem Somel ve Mehmet Bekaroğlu önderliğinde Doğu Konferansı Derneği'nin yayın organı olarak çıkartılmaya başlanan *Doğudan* dergisi de Doğu'nun önemli bir değeri olarak İslam üzerine yazılar yazmış, kapitalizm ve İslam çatışmasından bahsetmiş, Sol-İslam üzerine yazılar yazmış ve Sol-İslam'ın Türkiye'deki ve dünyadaki önemli düşünürlerine⁵⁸ 2009 yılında çıkardığı 14. sayısında 'Dosya: Yerli Çözüm Arayışları' başlığı altında yer vermiştir. 1991 yılında itibaren yayınlanan *Umran* dergisi de, 2010 Nisan ayında çıkardığı 'Dosya: Seküler Teoloji' konulu sayısında Sol-İslam konusunu işlemiştir.⁵⁹ İslamcı dergilerin sosyalizm ve İslam konusunda yapmış oldukları teorik tartışmayı, sol cenahtan da *Birikim* dergisi 'Sol İlahiyat' başlığı altında başlatmıştır. Kendisini sosyalist kültür dergisi olarak tanımlayan Birikim, 246. sayısından başlayarak 'Sol İlahiyat' başlığı altında "*İslamcılık ve sosyalizm arasında ortaklıklar aramak, benzerliklerden*

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Topçu, 2002).

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tantik, 2009); (Kıranşal, 2009); (Aktaş, 2009a); (Hanefi, 2009).

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Aktaş, 2009b).

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Işık, 2009); (Yıldız, 2009).

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Doğan N. , 2009); (Kırbaçoğlu H. , 2009); (Güneş, 2009); (Şimşek, 2009); (Tarhan, 2009); (Ağcabey, 2009); (Altunöz, 2009); (Kavuş, 2009).

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Aydın, 2010); (Demirağ, 2010).

hareket etmek ve bu vesileyle karşılıklı “önyargıları aşmak” üzerine inşa edilmesi beklenen” (Alpman, 2012, s. 97) bir arayışa girişmiştir. Dergide, İslam ve sosyalizm arasında bir birlik çağırısından ziyade herkesin kendine ve ötekine bakma arzusunun ortaya koyan Sol İlahiyat başlığı altında yayımlanan ve yayımlanacak olan yazılar, “*din ile bilimi iki karşıt yaklaşım olarak niteleyen pozitivist yargı ile dini düşünceyi modern öncesi çağa, toplum düzenlerine ve hayat tarzlarına tekabül eden “ilerlemeci” ön kabulün dışındadırlar”* (Laçiner, 2010, s. 22). Birikim, gerek İslami kökenli yazarlara sayılarında yer vererek gerekse Sol İlahiyat konusunda yaptığı tartışmalarla özellikle sol cenahın, İslam’a karşı ön yargılarını kırmada rol oynamış ve teorik çerçevede sunmuş olduğu destekle, Sol-İslam’ı savunan kişi ya da oluşumların daha emin adımlarla ilerlemesine katkı sağlamıştır.

Fotoğraf 2: *Birikim* dergisinin iki yüz ellinci sayısının kapağı

Kaynakça: *Birikim* 2010, Şubat, 250.

Hem İslami dergilerin hem de sosyalist dergilerin birbirlerine karşı önyargılarını kırarak ve ezberlerini masaya yatırarak giriştikleri tartışmalar, sosyalist ve İslami kesimin birbirini anlama ve anlaşılma konusunda önemli aşamaların kaydedilmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye’de sosyalist ve İslamcı düşünce aynı kaynaktan doğmuş olup ve baştan beri birbirine yakın değerleri savunmuştur. Osmanlı döneminde, II. Abdülhamit ve İttihat ve Terakki’nin baskısına karşı ortak şekilde direnen sosyalistler ve İslamcılar, Kurtuluş Savaşı’nı da birlikte desteklemiştir. Tek parti döneminde, Kemalist politikalarla birlikte etkilenen sosyalistler ve İslamcılar, II. Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünyada –konjonktürün de etkisiyle- birbirine karşıt iki yapı haline getirilmiştir. Özellikle 1960-1980 arası dönemde birbirlerine önyargılar biriktiren bu iki akım, birbirini gerici ve dinsiz olmakla itham etmekte, önyargılardan ve şartlardan dolayı

birbirlerine hak ettiği değeri verememekteydi. 12 Eylül ve Soğuk Savaş'ın sonrasındaki dönemde, özellikle sol cenah bir krize girmiş ve kendisini sorgulamaya başlamıştır. İslam'ın bir kanadı konjonktüre uygun olarak Neoliberalizm ile uyumlu olarak yükselişe geçerken bir kanadı ise ezberlerini ve alışkanlıklarını masaya yatırmış sol ile teorik olarak ortak bir zemin oluşturmaya çalışmıştır. İslami cenahın bu girişimine sol cenahtan cevap gecikmemiş, hem İslami hem de sol dergiler *Sol-İslam* üzerine teorik tartışmalar yapmaya başlamıştır. Bu çerçevede, Türkiye'nin hem sosyalistler (Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, İdris Küçükömer) hem de İslamcılar (Nurettin Topçu, Cemil Meriç, İsmet Özel, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil) için önemli aydınlarını yeniden keşfetmeye başlamışlardır. Özellikle 2000'li yıllarda Sol-İslam için 'kültürel' uyanma gerçekleştirilmiş ve bu uyanma, siyasi arenada Sol-İslam'ın gücünü gösterecek aşamaya gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

EMEK VE ADALET PLATFORMU VE ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR

Bu çalışmanın ilk bölümünde sosyalizm ve İslam'ın teorik anlamda nasıl uyuşabildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Sol-İslam düşüncesini savunan insanların kendilerini dayandırdıkları teorik çerçeve ele alınmıştır. İkinci bölümde ise 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda ve sonrasında Türkiye'de, sosyalizm ve İslam'ın birlikteliğini savunan kuruluş, dergi ve kişilerin seyri ele alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de Sol-İslam düşüncesini savunan kişi, dergi ve yapıların tarihsel gelişimini ve hangi dönemlerden geçtikleri ortaya konmak istenmiştir. Bu çalışmanın ana unsurunu oluşturan bu bölümde ise Sol-İslam'ın 2000'li yıllardaki durumu Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar üzerinden incelenmek istenmiştir.

Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar, sol/sosyalist söylemleri benimsemiş olmakla birlikte, köken olarak İslami eğilimli oluşumlardır. Türkiye'nin çok partili hayata geçtikten sonra açık bir şekilde İslami referanslara sahip ilk siyasal hareketi olan Milli Görüş'ten gerek kadro gerekse düşünsel olarak etkilenmişlerdir. Nitekim Milli Görüş Hareketi'nin günümüzdeki temsilcisi olan Saadet Partisi'nden kopma sonucu oluşan HAS Parti, bu iki yapının oluşmasına vesile olan iklimi yaratmıştır. Ayrıca Milli Görüş Hareketi'nden koparak daha liberal ve serbest piyasayı savunan bir pozisyona evrilen AKP, Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'a iki anlamda etki etmiştir; Birincisi, bu ikilinin İslam'ın sosyal adaletçi köklerine vurgu yapabileceği ortam, AKP iktidarı ile birlikte görece sağlanmıştır. İkinci etkisi ise bu iki oluşum da, uluslararası sermaye ile entegre, serbest piyasacı politikaları uygulayan AKP'ye karşı olarak kendilerini konumlandırmışlar ve AKP'yi destekleyenlerin dışında da Müslümanların olduğunu ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla hem bu iki yapının oluştuğu ortamı hem de kadro ve düşünsel olarak altyapısını daha iyi anlayabilmek için Milli Görüş Hareketi'nden ve AKP'den bahsetmek zorunlu görünmektedir.

3.1. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ

1923 sonrası yapılan reformlar sonucu, İslami semboller kamusal alandan dışlandığından ve dinin insanların vicdanına sıkıştırıldığından bir önceki bölümde bahsedilmişti. Kamusal alandan dışlanan İslami semboller ve pratikler yeraltına inmiş, tarikat ve cemaatlerle varlığını sürdürmüştür. Kendisini milliyetçilik ve muhafazakârlık altında ifade eden İslami düşüncenin bağımsız olarak siyaset sahnesine çıkabilmesi için Milli Nizam Partisi (MNP)'ni yani 1960'lı yılların sonunu beklemesi gerekecekti. Sarıbay, MNP'nin kuruluşuna giden süreci şöyle anlatmaktadır;

MNP'nin Türk siyasal hayatına doğmasına neden olan olay, Türkiye Odalar Birliği içindeki kişiler düzeyinde görülen bir çekişmeyle ilgilidir; 1966 yılında Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanlığı'na getirilen Prof. Dr. Necmettin Erbakan, 1968'de büyük ticaret ve sanayi çevrelerine karşılık "küçük ve orta çaptaki iş adamlarının temsilcisi" olarak Odalar Birliği başkanlığına seçilmiştir (Sarıbay, 2005, s. 576)

Ancak Erbakan, İzmir, İstanbul gibi büyük ticaret odalarının tepkileriyle karşılaşmış ve baskılar sonucu dönemin AP'li Ticaret Bakanı tarafından polis zoruyla bu görevden alınmıştır. Odalar Birliği'ndeki bu mücadele sonrası Erbakan Anadolu sermayesini temel alan küçük ve orta çaptaki iş adamlarının temsilcisi olmak için AP Konya Milletvekili adayı olarak siyaset girmek istemiş, ama Demirel tarafından reddedilmiştir. Sonrasında, Erbakan önderliğinde 'Bağımsızlar Hareketi' adı altında bir oluşum başlatılmış ve bu oluşum kapsamında pek çok aday Türkiye'nin dört bir yanından 1969 seçimlerine bağımsız milletvekili adayı olarak girmişlerdir. Ancak seçim sonuçlarına göre yalnızca Erbakan Konya'dan milletvekili seçilebilmiştir. Sonradan partileşecek olan bu oluşumu İskender Paşa cemaati şeyhi Mehmet Zahit Kotku teşvik etmiştir (Çakır, 1994, s. 22). Dolayısıyla 26 Ocak 1970'te Türkiye'nin ilk İslami referanslı⁶⁰ ve Milli Görüş Hareketi (MGH)'nin de ilk partisi olarak kurulan MNP, İskender Paşa

⁶⁰ Türk sağının üç hali arasında (milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslamcılık) bir iççelik vardır. Türk sağı, Tanıl Bora'nın katı, sıvı ve gaz şeklinde formüle ettiği bu halleri barındırır. Partinin kuruluş amacına, ideolojisine göre bu üç hal şekil almaktadır. Bora'nın bu tanımına göre MNP, İslamcılığı katı halde benimsemiş bir partidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Bora, 2009, s. 7-12).

Öte yandan, 1951 yılında Cevat Rifat Atilhan önderliğinde *İslam Demokrat Partisi* kurulmuş ve kendisinin görüşünü 'sağ/siyasal İslam' şeklinde tanımlamıştır. Ancak yaklaşık 14 ay açık kalan parti, hiçbir seçime girmemiş, kamuoyunda ve toplumda ses getirmemiştir. Daha sonrasında ise parti, gazeteci Ahmet Emin Yalman'a yönelik suikastla ilişkili olmakla itham edilmiş ve dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle mahkemece kapatılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Kaynar vd., 2006, s. 96-97).

Cemaati'nden hem kadro anlamında faydalanmış hem de İslami referanslı bir oluşuma, bir şeyhin onayı sebebiyle bir 'kutsallık' yüklenmiştir.⁶¹ Bu kutsallık, partinin programına da yansımış, *maddi kalkınmanın yanına manevi kalkınmayı* da eklenerek Milli Görüş Hareketi'nin temelleri atılmıştır. Erbakan, MNP'yi "*en ilerici parti*" şeklinde tanımlamış, kuruluş sebebi olarak da sağ cephedeki boşluğu doldurmak olduğunu belirtmiştir.⁶² Kendisini Batı karşıtı olarak konumlandıran Milli Görüş Hareketi, İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında bir çatışmanın olduğu kabulü ile hareket etmiştir. Batı medeniyetinin temelinde *güç*, İslam medeniyetinin temelinde de *hak* olduğunu belirten MGH, Türkiye'nin Batılı devletlerden geri durumda olmasının sebebini, Batı'nın teknolojiye ileri olmasında görmektedir (Erbakan, 1976, s. 17). Batı'yı geçebilmek ve 'Yeniden Büyük Türkiye' olabilmek için devlet eliyle 'ağır sanayi' hamlelerinin yapılmasının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. İskender Paşa cemaatinin de yardımıyla çabucak örgütlenen MNP taban bulmakta pek zorlanmamıştır. Kabaca, MNP tabanının şu toplumsal katmanlardan oluştuğu söylenebilir; "*1) Taşra kökenli dindar ailelerden gelip Cumhuriyet'in laik eğitim kurumlarından yetişmiş ve genellikle serbest meslekle iştigal eden yeni seçkinler; 2) taşrada ticaret ve sanayiyle iştigal eden dindar girişimciler; 3) hem taşra hem de büyük kentlerde yaşayan dar gelirlili Sünni dindarlar*" (Çakır, 2005, s. 545). Ancak yeni kurulmasına rağmen MNP gerek yasaların İslami zeminde siyaset yapılmasına izin vermemesi gerekse MNP'nin sert söylemi ve siyasi sahadaki acemiliğinden dolayı, 12 Mart 1971 Muhtırası sonrası, 'dini siyasetle iştigal ettiğinden' 20 Mayıs 1971 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nce kapatılmıştır.

Necmettin Erbakan, 12 Mart Muhtırası'nın getirmiş olduğu baskı ortamından kurtulmak için İsviçre'ye 'hicret' etmiştir. Ancak bir süre sonra 12 Mart Muhtırası'nın getirmiş olduğu baskı ortamı görece yumuşamış, hem dava arkadaşlarının baskıları hem de AP'nin zayıflamasını isteyen ordu, Erbakan'ı yurda dönmeye ikna etmiştir (Çakır, 2005, s. 546-547). Erbakan ve arkadaşları, MNP ile siyasi tecrübe kazanmış olup Milli Görüş Hareketi'nin ikinci partisi olan Milli Selamet Partisi (MSP)'nde daha dikkatli davranmışlardır. Henüz kapatılan bir partinin sabık genel başkanı olarak Necmettin

⁶¹ Bu kutsallık sonradan Erbakan'ın söylemlerine de; 'diğer partilerin oy verenleri varken, bizim inananlarımız var' şeklinde yansımıştır.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz: Milliyet, "*Erbakan "En ilerici parti MNP'dir" dedi*", 20 Ocak 1970, s. 1.

Erbakan, MSP'nin kurucu üyesi dahi olmamış, parti, Erbakan'ın yol arkadaşı ve emanetçisi Süleyman Akif Emre başkanlığında kurulmuştur. Ayrıca MNP, İslami muhafazakârlığı açıktan savunup zaman zaman şeriat yanlısı söylemlerde bulunurken MSP ise bir önceki deneyimden ağzı yandığı için bu deneyimde yoğurdu üfleyerek yemeyi tercih etmiş, İslami söylemi daha düşük tutmuş, kalkınmaya vurgu yapmıştır. 1970'li yıllar, dünya konjonktüründe, ulusal bağımsızlığın vurgulandığı, 'Arap Sosyalizmi' deneyimlerinin ön planda olduğu bir dönem olup MSP'nin kalkınmacı, Batı karşıtı ve devletçi söylemi de dönemin konjonktürü ile paralellik arz etmiştir. Dolayısıyla MSP, maneviyatçılığı sayesinde sağ partilerle, ekonomide devletçiliği öne çıkarmasıyla da dönemin yükselen hareketi olan solla rekabete girebilmiştir (Çakır, 2005, s. 547). Emanetçi genel başkan önderliğinde 14 Ekim 1973 seçimlerine giren MSP, % 11.8 oy ile mecliste 48 Milletvekili ile temsil hakkını kazanmıştır. Seçimden bir hafta sonra 20 Ekim 1973'de de Erbakan, doğal koltuğuna oturmuştur. Seçimler sonrası oluşan meclis aritmetiği ve toplumsal dinamikler, MSP'nin -parti amblemindeki gibi- 1970'li yıllar boyunca, anahtar parti olacağını göstermiştir. Bülent Ecevit genel başkanlığında büyük bir ivme kazanan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1973 seçimlerinden % 33.3 oy oranı ile birinci parti olarak çıkmış ama hükümeti kuracak çoğunluğu elde edememiştir. Ancak sağ partilerin bir araya gelmesi ile hükümetin kurulma ihtimali varken Demirel'in "*Milletimiz bu seçimde bize muhalefet görevini verdi*" şeklinde beyanatta bulunmasıyla sağ partilerin bir araya gelerek hükümet kurma olasılığı ve CHP-AP koalisyonu ihtimali ortadan kalkmıştır (Cumhuriyet, 26.01.1974, s. 7). Meclis aritmetiği ve diğer partilerin tavrı ile CHP ve MSP görüşmelere başlamıştır. Bu iki parti, bir yandan modernleşmeyi desteklemek, ulusal bağımsızlığı vurgulamak, küçük ve orta kesim Anadolu halkının çıkarlarını korumak gibi konularda ortak düşünceleri paylaşmakla birlikte, diğer yandan kendilerini farklı ideolojik alanlarda konumlandırmaları ve Soğuk Savaş şartlarından dolayı birbirlerine mesafeli olmuşlardır. Ancak bu ikili, genel af, sanayi yatırımlarının Anadolu'ya kaydırılması, bölgesel sanayileşme, yardıma muhtaç kesimlere destekte bulunması gibi konularda anlaşarak 26 Ocak 1974'te kabine programını belirleyen bir protokole imza atmışlardır (Cumhuriyet, 26.01.1974, s. 7). Ağır sanayi hamlesi hedefini sürekli vurgulayan MSP, koalisyon ortağı olarak programının uygulama ortamını bulmuştur. Ayrıca bu koalisyon Milli Görüş Hareketi'nin iktidar ortağı olarak devlet yönetiminde söz sahibi olması ile

Milli Görüş Hareketi'ne meşru bir zemin sağlamıştır. Başlarda uyumlu bir birliktelik sergileyen CHP ve MSP koalisyonu Kıbrıs sorunu sonrası oluşan siyasal atmosferin hükümetin büyük ortağı olan Ecevit'e yaraması, MSP'nin taban kaybı endişesiyle ahlaki alana yönelmesi gibi sebeplerle koalisyon krize girmiş, netice itibarıyla hükümet istifa etmiştir.⁶³ *Kıbrıs Fatih* Ecevit'in, konjonktürün de etkisiyle popülerliği artmış, erken seçim yapılması halinde tek başına iktidara gelme ihtimali yükselmiştir. Yapılan erken bir seçimden hezimetle ayrılacağını düşünen sağ partiler ise sola karşı birlik oluşturma yoluna gitmişlerdir. Antikomünizm söylemlerinin daha da arttığı bu dönemde, AP önderliğinde MSP, MHP, CGP ve Demokratik Parti'den kopan 9 milletvekili zor günde sola karşı bir araya gelerek birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni kurmuşlardır. Sol-sağ polarizasyonunun iyice arttığı bu dönemde, istikrarsız Milliyetçi Cephe Hükümeti, CHP'nin ve AP'nin işine yaramış, bu iki parti de 1977 seçimlerinden oylarını arttırarak çıkmışlardır. Dolayısıyla oylarının bir kısmını AP'ye kaptıran MSP, 1977 seçimlerinden % 8.6 ile 24 milletvekili çıkarabilmiştir. Ama CHP'nin yine tek başına hükümet kuracak çoğunluğu elde edememesi sebebiyle ikinci Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulmuştur. 1970'li yıllar boyunca üç kez iktidar ortağı olan MSP, özellikle sanayi, tarım gibi bakanlıkları almaya çalışarak maddi kalkınmayı, Diyanet İşleri Başkanlığı, imam hatipler gibi alanlarda söz söylemeye çalışarak da manevi kalkınmayı sağlamaya çalışmıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru, toplumdaki ideolojik polarizasyondan kaynaklı olarak toplum içi çatışmaların artması, istikrarsız hükümetler, ekonomik krizler gibi sebeplerle ordu bir kez daha siyasete müdahale etmiş; 12 Eylül 1980'de yönetime el koymuştur. Ayrıca 6 Eylül 1980'de Konya'da İsrail'in, Kudüs'ü başkent ilan etmesini protesto etmek amacıyla MSP'nin Konya'da düzenlendiği 'Kudüs'ü Kurtarma Mitingi'ne yüz bin civarında kişi katılmış, miting sırasında "*Şeriat gelecek, vahşet bitecek*" gibi sloganların atılması ve İstiklâl Marşı'nın yuhalanması askeri darbeyi hızlandırıcı etkenlerden biri olmuştur (Kuyaş vd., s. 504). MGH, 70'li yıllara kadar yer altında olan ya da muhafazakârlık, milliyetçilik altında kendini ifade eden İslamcı söylemin, radikallikten uzaklaşarak ve bağımsız bir şekilde reel politikaya uyum sağlamasına yardımcı olmuştur. Ayrıca MGH, 'öteki' Türkiye'nin, yani ekonomik ve

⁶³ MSP'nin ahlaki alana yönelmesine örnek olarak Karaköy'de bulunan çıplak kadını figürünün yer aldığı 'Güzel İstanbul' heykelini kaldırtması verilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Milliyet, 20.03.1974, s. 11).

kültürel olarak dışlanmışların siyasal alandaki temsilcisi ve sesi olmuştur (Yavuz M. H., 2005, s. 595).

12 Eylül askeri rejimi ile 24 Ocak Kararları'nın rahatça uygulanabileceği bir ortam oluşturulmuş ve Türkiye, -dünya ile bağlantılı olarak- eski bir MSP'li Turgut Özal önderliğinde neoliberal politikaları uygulamaya başlamıştır. Askeri rejim sonrası, Anavatan Partisi (ANAP)'ni kuran Özal, 1983 genel seçimlerinde İslamcıların da desteğini alarak iktidara gelmiştir. Orta ve küçük ölçekli Anadolu sermayesinin bir kısmı Özal ile birlikte yok olup giderken bir kısmı da şaha kalkmış, küresel sermaye ile bağlantılı büyük ölçekli güçler haline gelmişlerdir. Milli Görüş Hareketi'nin üçüncü partisi olan Refah Partisi (RP) de bu dönüşümden etkilenmiş, konjonktüre uygun olarak –tıpkı 1970'li yılların konjonktürüne de uygun davrandığı gibi- kendisini konumlandırmıştır.

Askeri rejim sonrası bütün siyasi partiler Milli Güvenlik Konseyi'nin kararıyla kapatılmıştır. Bütün genel başkanlar ise on yıl siyasetten men cezası almıştır. 1983 yılında siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesi ile birlikte, Refah Partisi 'emanetçi genel başkan' Ali Türkmen⁶⁴ öncülüğünde kurulmuştur. Ancak RP 1983 seçimlerine Milli Güvenlik Konseyi'nden ret alması sebebiyle katılamamıştır. Erbakan'ın siyaset sahnesine tekrar dönüşü, 6 Eylül 1987 tarihinde eski siyasetçilerin siyasi yaşama tekrar katılmasını oylayan referandumdan % 50.24 'evet' çıkmasıyla mümkün olmuştur. Doğal koltuğuna oturan Erbakan, 29 Ekim 1987'de yapılan erken seçimde % 7.2 oy ile % 10'luk barajın altında kalmış ve meclise girememiştir. Ancak İskender Paşa Cemaati'nin bir aksiyonu olarak başlayan Milli Görüş Hareketi, 1980'lerin sonlarına doğru yükselişe geçmiş, en büyük cemaat haline gelmiş ve Erbakan, tarikatlar ve cemaatler karşısında hükümler bir tutum takınmaya başlamıştır (Çalmuk, 2005, s. 563). Neoliberal politikalara "Adil Düzen"⁶⁵ programıyla çabuk uyum sağlayan RP, hem

⁶⁴ Milli Güvenlik Konseyi, Ali Türkmen ile birlikte pek çok kişiyi Kurucular Kurulu listesinden ret edince, parti seçime katılacak yeterli kurucular kurulunu sağlayamamıştır. 19.08.1983 tarihinde, Refah Partisi genel başkanlığına Ahmet Tekdal getirilmiştir.

⁶⁵ Adil düzen fikri, "...esas olarak İzmir'de Akevler kooperatifi ve burada İslami bir komün yaşantısı süren bir grup Müslüman aydına dayanmaktadır. Faizin olmadığı, alternatif ekonomik ve sosyal bir düzen projesiydi. Rekabet ve çıkar karşılığı düzenine alternatif olarak hakka ve işbirliğine dayalı, merkezi bir yapıyı dışlayan; sitelerden oluşan bir toplumsal yapının kurulması amaçlanıyordu" (Bakacak, 2010, s. 58).

laikleşerek hem de sağa kayarak merkez sağın oylarına gözünü dikmiştir. Serbest piyasa anlayışını zımnen savunan RP, serbest piyasa sisteminin bölüşüm sistemini bozduğu vurgulamış ve Adil Düzen projesiyle bölüşüm dengesini yeniden düzelterek adaleti sağlayacağını vaat etmiştir (Akdoğan, 1999, s. 201). Adil Düzen projesiyle neoliberal politikaları kabul eden RP, kapitalist sistemden mağdur olanların sesi olmaya, onların mağduriyetini gidermeye çalışmıştır. Dolayısıyla RP, sistemi kökten değiştirmeden, birtakım operasyonlarla rehabilite edebileceklerine inanmış ve sistemi daha ahlaklı ve daha adaletli şekilde tesis etmeye çalışmışlardır (Çaha, 2005, s. 485). Refah Partisi, gerek Türk-Kürt meselesinin krize dönüştüğü zamanlarda İslam kardeşliğini ön plana çıkararak Kürt vatandaşlarının oylarını alması gerekse kapitalist sistemden mağdur olanlara daha ahlaklı ve adaletli bir yapı vaat etmesi sebebiyle 1990'ların yükselen yıldızı olmuştur (Akdoğan, 1999, s. 201).

RP, 1991 seçimlerine Aykut Edibali önderliğinde İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP) ve Alparslan Türkeş önderliğindeki Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ile ittifak yaparak girmiş ve % 16.9 oy alarak 62 milletvekili ile meclise girmeye hak kazanmıştır. Artık mecliste de temsil edilen RP diğer partilerin krizlerinden de alabildiğine istifade edip disiplinli, dinamik ve fedakâr örgütü aracılığıyla hızla kitleselleşmeye başlamıştır (Çakır, 2005, s. 549). Nihayetinde, çalışmalar sonucunu vermiş ve RP 1994 yerel seçimlerinde aldığı % 19 oy ile (İstanbul ve Ankara'nın da dahil olduğu) altı büyük ilin belediye başkanlıklarını kazanmıştır. Ayrıca 1994 yerel seçimleri, Milli Görüş içinde kendilerini 'yenilikçi' olarak tabir eden kanadın da gücünü göstermiştir. 1994 seçimleri sonrası İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan, yenilikçilerin lideri konumundaydı. Dolayısıyla Milli Görüş Hareketi'nin yükselişe geçtiği nokta, aynı zamanda bölünmenin başlangıç noktası olmuştur. RP, diğer partilerin halk nezdinde güvenilirliğini yitirdiği ortamda, kazandığı belediyeler aracılığıyla halka hizmet götürmeyi bilmiş, oy verenlerin güvenlerini boşa çıkarmamıştır. 24 Ekim 1995 genel seçimlerinde RP, birçok protesto oyunu almakla birlikte, yerel seçimlerdeki başarısının kaymağını yemiş, 'dürüst ve temiz' parti imajıyla % 21.4 oy alarak 158 milletvekili çıkarmış, 1995 seçiminin galibi olmuştur. ANAYOL hükümetinin başarısızlığı üzerine Cumhurbaşkanı Demirel'den hükümeti kurma görevini alan Erbakan, 28 Haziran 1996'da Doğru Yol Partisi (DYP) ile koalisyon kurarak 58. Hükümet'in Başbakanı olmuştur. Muhalefetliği döneminde, Batı medeniyetini sürekli

eleştiren ve İslam medeniyetini öven Erbakan, başbakan olduktan sonra ilk yurtdışı gezilerini –ABD’nin karşı çıkmasına rağmen- İran, Mısır ve Libya’ya yapmıştır. REFAHYOL Hükümeti, G-7 yerine, Müslüman ülkelerin oluşturduğu M-8 oluşumunu önermesi, tarikat ve cemaat liderlerine davet vermesi, türban özgürlüğünü savunması, Taksim’e camii yapma girişimi, Kudüs Gecesi gibi gelişmelerle pek çok kesimin tepkisini çekmiştir.⁶⁶ Neticesinde, 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan ve dokuz saat süren MGK toplantısında, Refah Partisi’nin laiklik karşıtı eylemlerde bulunduğu dikkat çekilmiş ve Atatürk ilke ve inkılaplarının önemi vurgulanmıştır (Milliyet, 01.03.1997, s. 1). Tarihe Postmodern Darbe olarak geçen bu süreçte, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), ‘İrtica tehlikesi’ne vurgu yapmış ve 28 Şubat kararlarının pek çok maddesinin RP’nin ideolojisine zıt olmasına rağmen, RP’ye imzalamaktan başka bir seçenek bırakmamıştır. RP’nin iç düşman ilan edildiği bu süreçte, kamuoyunda REFAHYOL Hükümeti’ne karşı bir kampanya yürütülmüştür. Bekir Berat Özipek, bu durumu şöyle değerlendirmektedir; “28 Şubat sürecinde, serbest seçimler sonucu oluşturulmuş bir hükümet yıkıldı. Yerine, “28 Şubat Kararları”nın öngördüğü uygulamaları gerçekleştirmeyi kabul etmeye hazır liderlerin yönetimindeki partilerden oluşan bir hükümet kuruldu” (Özipek, 2005, s. 640). Baskılara dayanamayan Erbakan, 18 Haziran 1997’de *de facto* olarak yürütemediği başbakanlıktan *de jure* olarak da istifa etmiştir. 21 Mayıs’ta Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, RP için kapatma davası açmış ve RP laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı olması gerekçesiyle 16 Ocak 1998 tarihinde kapatılmıştır. Milli Görüş Hareketi’nin ilk partisi olan MNP, acemiliğinin kurbanı olarak sert bir söylemi benimsemiş, kısa bir süre da sonra laiklik karşıtı eylemlerinden dolayı kapatılmıştı. MGH’nin ikinci partisi olan MSP ise acemiliği üstünden atmış, dönemin konjonktürüne uygun (kalkınmacı, devletçi) bir söylem ile devletin bekçilerini pek fazla rahatsız etmeden 70’li yıllar boyunca varlığını sürdürmüştü. MGH’nin üçüncü partisi olan RP de, dönemin şartları olan serbest piyasaya kolay uyum sağlamış, konjonktüre uygun söylemiyle varlığını sürdürmüştü. Ancak gerek diğer partilerin halk nezdinde itibar kaybetmesi gerekse Türkiye solunun 12 Eylül darbesi ve Sovyetler’in yıkılması ile krize girmesi, bu partilerin neoliberal politikalar ile mağdur olan kesimlerle iyi ilişkiler kuramamasına yol açmış, temiz siyaset anlayışı ve ‘hizmet’

⁶⁶ Ayrıca RP, iktidarı döneminde İsrail’le anlaşması, Kürt sorunu ve insan hakları gibi konularda geri adım atması sebebiyle de kendi tabanını hayal kırıklığına uğratmıştır. (Çakır, 2005, s. 570)

öncelikli hareket eden RP ise bu şartlarda oyları toplamıştır. Pragmatist, eklektik ve tutarsız bir yapıda olan Milli Görüş çizgisi, ilk defa başbakan olarak iktidarda olmanın yani acemiliğinin kurbanı olmuştur. Refah Partisi'nin kapatılmasından sonra Milli Görüş Hareketi varlığını 'emanetçi genel başkan' Recai Kutan öncülüğünde Fazilet Partisi (FP)'nde devam etmiştir. 18 Mayıs 1999 seçimlerinde FP'nin aldığı oylar % 15.5 seviyesine düşmüş ve 111 milletvekili çıkarmıştır. 1995 seçimleriyle kıyaslandığında oyların düşmesindeki en büyük etken 'seçimleri kazansalar dahi iktidarı alamayacaklarına' dair kamuoyunda oluşan algıydı. MGH, 28 Şubat sonrası şartlara da uyum sağlamış, Batı karşıtlığını bir kenara bırakıp Kutan, ilk gezisini Amerika'ya yapmıştır. 14 Mayıs 2000 tarihinde düzenlenen 1. olağan kongrede 28 Şubat'ta Milli Görüş Hareketi içinde oluşan kırıma bu dönemde su yüzüne çıkmış, gelenekselcilerin adayı Recai Kutan'ın karşısına, yenilikçiler Abdullah Gül'ü çıkarmış, Kutan ve listesi 633, Gül ve yenilikçiler ise 521 oy almışlardır. Kongre sonrası örgütlü bir muhalefet yürüten yenilikçilerin parti içinde arzu ettikleri siyaset tarzını sürdürmeyecekleri de böylece anlaşılmıştır (Akdoğan, 2005a, s. 623). Ancak 28 Şubat sonrası İslami kesim üzerinde artan baskı kendisini göstermiş, FP çok geçmeden laikliğe aykırı eylemler nedeniyle kapatılmıştır. Milli Görüş Hareketi yoluna artık iki ayrı parti olarak –Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Saadet Partisi (SP)- devam etmiştir.

28 Şubat, 1990'ların başında MGH içinde başlayan ayrışmanın dönüm noktası olmuştur. Yenilikçiler, "*Erbakan'ın şahsında temsil edilen klasik İslamcı siyaset anlayışının Refah Partisi'nin iktidara gelmesiyle tükendiğini, çıkmaza girdiğini*" iddia etmiş, klasik İslamcı siyaset anlayışı ile 'iktidar olunabileceğini ama muktedir' olunamayacağını görmüştür (Çınar, 2005, s. 103). Bu bağlamda yenilikçiler kendilerini daha merkez sağa kaydırmış, devletle sürtüşmeyen 'normal' bir kitle partisi olma amacına yönelik olarak sert, kutuplaştırıcı ve İslamcı söylemden kaçınmıştır.

3.2. ADALET VE KALKINMA PARTİSİ

Türkiye'de 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında ekonomik kriz ile karşı karşıya kalındığı, işsizlik ve enflasyon oranlarının arttığı bir dönemde toplumdaki huzursuzluk da daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Ayrıca 1990'lı yıllarda kutuplaşmalardan ve kimlik siyasetinden dolayı olarak itibar kaybeden partilerin ülkenin içinde bulunduğu duruma çözüm olamayacağı da görülmüştür.

Ekonomik krizlerden kaynaklı olağanüstü hallerin yaşandığı, popülist söylemin arttığı ve kimlik siyaseti ile halkın bölündüğü bir durumda, “*siyaseti normalleştirmek, siyaseti gerçekçi bir zemine oturtmak, müstakil bir muhafazakâr parti üretmek ve kuşatıcı bir siyaset tarzı üretmek*” amacıyla yola çıkan AKP, halkın nezdinde samimi bulunmuş – biraz da konjonktürün etkisiyle- 3 Kasım 2002 seçimlerinden % 34.3 oranında oy alarak 363 milletvekili ile mecliste büyük bir çoğunluğa sahip olmuştur (Akdoğan, 2005b, s. 18-19). İslamcı bir hareketin siyasal düzlemde devam ettirilemeyeceğine kanaat getiren AKP gerek devletin refleksleri ve hassasiyetinden gerekse halkın talep ve beklentilerden dolayı merkez sağa çekilmiştir (Akdoğan, 2005a, s. 630). Seçim sonuçlarına bakıldığında AKP’yi iktidara taşıyanın merkez sağın unsurları olduğu görülmüştür. Adil Düzen programından neoliberal politikalara kayan AKP 1990’larda kesintiye uğrayan 24 Ocak Kararları’nın devam ettiricisi olmuştur. Parti tüzüğüne dördüncü maddesinde piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurallarıyla tesisini amaçlayan ve devletin ekonomi içindeki rolünü düzenleyici olarak gören AKP iktidarının ilk döneminde İslami gündemden kaçınarak selefi RP’nin akıbetine uğramak istememiştir.⁶⁷ Seçimlerle halk nezdinde destek bulan AKP, hem bu desteği korumak hem de rejimin bekçilerinden destek alabilmek için Avrupa Birliği üyelik sürecine ve ekonomi politikalarına ağırlık vermiştir. Kemal Derviş’in başlattığı ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ AKP iktidarı döneminde sürdürülmüş, özelleştirmelere ağırlık verilmiştir.⁶⁸ Neoliberal politikaların uygulanmasının sonucu olarak enflasyon tek haneli rakamlara inmiş, Türkiye’nin milli geliri üç katına çıkarılmıştır. Ancak Erdoğan “*Paranın dini, imanı, milleti, vatani olmaz; para paradır. Para adeta civa gibidir; kendisine uygun yer nereyi bulursa oraya akar*” gibi söylemlerde bulunsa da, AKP döneminde, genel olarak kendisine yakın çevreler –özellikle MÜSİAD çevresi- büyümüştür (Recep Tayyip Erdoğan Ne Diyor, 2012, s. 190). Ayrıca Emek-sermaye çelişkisinde sermaye yanlısı olan neoliberal politikalarla zenginin daha zengin fakirin ise daha fakir olduğu, kalkınmanın toplumun

⁶⁷ AKP’nin tüzüğü için bkz: http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu#bolum_ (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.).

⁶⁸ Hatta Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, özelleştirecek bir şeyin kalmamasından dolayı Özelleştirme İdari Başkanlığı’nın yeniden yapılandırılması söz konusu olduğunu belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/ozellestirilecek-bir-seyimiz-kalmadi/87145> (23 Haziran 2013).

bütününe yansımadağı adaletsiz bir kalkınma gerçekleşmiştir.⁶⁹ Özellikle 2007 seçimler sonrası oylarını % 46'ya çıkarıp büyük bir halk desteğini arkasına alan AKP 'askeri vesayeti' kırmış fakat birkaç yıl sonra kendi şahsında kurumlaşan bir 'sivil vesayet rejimi' oluşturmuştur (Laçiner, 2012, s. 10). AKP, kendi 'sivil vesayeti' döneminde, toplumu – büyük tartışma yaratan 4+4+4 eğitim sistemi politikalarıyla 'dindar nesil' yetiştirmeye çalışmak gibi- dönüştürmeye odaklanmıştır. AKP, 1982 Anayasası'nın geniş yetkilerle donattığı devlet mekanizmasını kendi iktidarı ile birlikte menfaatleri doğrultusunda kullanmaya başlamıştır. Örneğin, Kemal Gürüz döneminde Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Ahmet Necdet Sezer döneminde Cumhurbaşkanlığı, laik-Kemalist kesimin baskı aracı ve yetkileri fazla kurumlar olarak görülürken, AKP kendi vesayeti döneminde, kendine yakın kişilerle YÖK'ü ve Cumhurbaşkanlığı'nı kendi menfaatleri doğrultusunda baskı aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Hatta 2012 yılının sonunda tartışılmaya başlanan meclisi feshetme, yargı erklerini atama gibi yetkilere sahip olan başkanlık sistemi, yeni Anayasa aracılığıyla AKP tarafından getirilmek istenmektedir. Dolayısıyla İslamcılığın baskın olduğu bir merkez sağ partisi olan AKP (Çiğdem, 2005, s. 29-30), İslamcılara kendilerini ifade edebileceği bir ortam yaratırken –ama nerdeyse sadece İslamcılara- toplumsal muhalefeti Ergenekon, KCK gibi davalarla bastırılmış,⁷⁰ marjinalize etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda AKP, muhtemel iktidar adaylarının 'alternatif' olarak görülmesini zorlaştıran, silikleştiren bir hegemonya kurabildiği noktaya gelmiştir. Kemalizm'in vesayeti kötü iken kendi vesayetimiz iyi anlayışına ve kapitalizme entegre İslamcı anlayışının karşısına yine İslami camiadan, kendi içlerinden muhalif bir grup çıkmıştır. İslami camiadan Mehmet Bekaroğlu önderliğinde bir grup İslamcı, vesayetin her türlüşünün kötü olduğunu ve İslam'ın sosyal adalet yönüne dikkat çekilmesi gerektiğini söyleyenlerin reel politikada temsilcisi olmuşlardır.

Ayrıca MGH ile başlayan İslamcıların sistem içi hale dönüştürülmesi AKP döneminde de hız kazanarak devam etmiştir (Çalmuk, 2005, s. 560). AKP iktidarı ile birlikte İslami camiada önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Siyasal anlamda şeriatı isteyen radikal

⁶⁹ Ayrıca TÜİK rakamlarına göre 2013 yılı Ocak ayında Türkiye'de işsizlik oranı %10.6 gibi yüksek bir rakamdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3536&metod=IlgiliGosterge>. (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013). Dolayısıyla yüksek işsizlik oranının olduğu Türkiye'de milli gelirin yükselmesi, zengin kesimin daha fazla zenginleşmesinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir.

⁷⁰ Özellikle Ergenekon davası ile ilgili olarak geline son noktada, kamuoyunda, 'askeri vesayetin' kırılmasından ziyade 28 Şubat'ın rövanşı alınıyor havası oluşmuştur.

İslamcılar, AKP ve nurcular arasında kurulan ittifak sonucu sistem içi bir hale evrilmiştir. Nurcular sistemli çalışarak uzun vadede ayakta kalabilecek tek İslami hareket olma yolunda hızla ilerlerken İslamcılar devlet yanlısı, Türk milliyetçisi, Batı yanlısı, kapitalist bir yapıya doğru dönüştürmüştür (Tuğal, 2011, s. 14).⁷¹ Bu bağlamda Gülen Cemaatini de arkasına alan AKP, İslami kesim başta olmak üzere toplumun neoliberal politikalarla uyumlu hale getirilmesinde önemli rol oynamış, aynı zamanda İslam'ın sol yorumunu savunanların da örgütlenmesinde tetikleyici olmuştur.

3.3. SOL-İSLAM'IN İKİ ÖNEMLİ TEMSİLCİSİ: MEHMET BEKAROĞLU VE İHSAN ELİAÇIK

2000'li yıllara gelindiğinde, İslam ve solun ortak değerlerini savunanlar arasında öne çıkmış iki isim vardır. Birisi, İslam'ın sosyal adalet yönünün siyasetteki temsilcisi Mehmet Bekaroğlu iken diğeri ise İslam'ın sosyal adalet yönünü teorik çerçevede ortaya koyan Recep İhsan Eliaçık'tır. Her ikisi de, birbiriyle dirsek teması kuran ve gerektiğinde ortak hareket edebilen insanlardır. Hem Türkiye'de Sol-İslam'ın gelişimini anlamak için hem de Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'ın kuruluşuna ve gelişimine verdiği desteklerinden dolayı bu iki kişi üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Mehmet Bekaroğlu reel politika içinde, 2000'li yılların başından itibaren, ana akım İslamcılık içinden özgürlüğe, eşitliğe, sosyal adalete vurgu yapanların başında gelen figürlerden birisidir. Söyledikleri ve yaptıklarıyla, İslam'ın sosyal adalet yönünü savunanların siyasette temsilcisi olmuştur. İslam ve solun 2000'li yıllara kadar, bireyler üzerinden devam eden birlikteliğini, aynı çatı altında örgütlü olarak bir araya gelmesini ve birlikte hareket etmesini sağlamış bir şahsiyettir. Dolayısıyla Bekaroğlu, İslam ve solun birlikteliğini siyasi pratiğe aktarmasından dolayı, İslam ve solun Türkiye'deki birlikteliğinde *nitelik* atlamasına –kişiler üzerinden devam eden birlikteliğin örgütlü hale evrilmesine- büyük katkı sağlamıştır.

1998 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi psikiyatri ana bilim dalı başkanlığından öğretim üyeliğinden ayrılan Bekaroğlu, aktif siyaset girmiştir. Kendisiyle 27 Mart 2013 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşmede, 28 Şubat'ın getirmiş olduğu

⁷¹ Cihan Tuğal, doktora tezinde İstanbul'un Sultanbeyli semtinde İslamcılıktan (ekonomik açıdan) liberal ve (kültürel açıdan) muhafazakâr İslam'a geçişi ele almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tuğal, 2011).

şartların kendisini siyasete girmeye ittiğini belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). O dönemde yapılan hukuksuzlukları, zulümleri bir nebze de olsa engellemek için siyasete giren Bekaroğlu, biraz da kendisinin araçsal olarak görüldüğünü dile getirmiştir. Yani, o dönemde kapatılan Refah Partisi'nin yerine Fazilet Partisi kurulmuş, eski insanlar, eski konuşma tarzları, eski dil problem oluşturmuştur. Dolayısıyla parti kapatılmasın diye farklı bir insan, farklı bir dil olarak araçsal görüldüğünü ve Fazilet Partisi Rize Milletvekili adayı olduğu ve seçildiğini belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). TBMM İnsan Hakları Komisyonu Üyeliği yapan Bekaroğlu, 2000'li yılların başlarında Hikmet Sami Türk'ün Adalet Bakanı olduğu dönemde, F tipi cezaevlerinde siyasi tutuklulara yönelik insanlık dışı uygulamalara ve Hayata Dönüş Operasyonu'na karşı verilen insan hakları mücadelesinde aktif olarak yer almış, cezaevlerinde yaşanan ölümlerin durdurulması için yoğun çaba sarf etmiştir (Yıldırım, 2001). O dönemde, ağırlıklı olarak Kürt vatandaşların desteklediği ve Kürtler'in hak arayışlarını öne çıkaran Demokratik Halk Partisi (DEHAP)'de⁷² meclis dışındaydı. Dolayısıyla mecliste, Kürt vatandaşların haklarını savunacak bir partinin olmaması ve o dönemde Demokratik Sol Parti (DSP) dışında herhangi bir sol partinin olmaması sebebiyle Kürtler'in ve solcuların haklarını savunma konusunda mecliste bir boşluk vardı (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Bekaroğlu, Kürtler'e ve solculara karşı yapılan insan hakları ihlalleri konusundaki çalışmaları ile dikkatleri üstüne çekmiştir. Solcuların takdirini toplarken kendi İslami camiasında da “*bizim solcumuz*” şeklinde tanımlanmıştır (Bekaroğlu, 2007, s. 264). ‘Öteki’nin hakkını savunan Bekaroğlu’nun bu çabaları kendi partisi içinde de yankı bulmuş, parti içinde bir kanat görüntüsü vermiştir. İnsan haklarıyla reel politikaya atılmadan önce ilgilendiğini belirten Bekaroğlu, Mazlum-Der, İHD gibi insan haklarını savunan örgütlerde aktif olarak yer aldığını, ancak onların sivil alanda sürdürdükleri mücadeleyi, kendisinin siyasi arenada yaptığını, bundan dolayı ‘solcu’ olarak tabir edildiğini vurgulamıştır (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Türkiye özelinde solculuğu kabul etmeyen Bekaroğlu, Türkiye’deki

⁷² Kürt hareketi, özellikle 1990’larla birlikte yükselişe geçmiş, siyasal partiler kurarak hak arayışlarını sürdürmüşlerdir. Zaman zaman meclise de giren bu partiler, bölücü faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış ve kapatılan partinin yerine yenisi kurulmuştur. İlk olarak 07.06.1990 tarihinde Halkın Emek Partisi (HEP) ile siyasete atılan Kürt hareketi, sırasıyla, Demokrasi Partisi (DEP), Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP), Demokratik Toplum Partisi (DTP) ve son olarak da Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ile siyasi faaliyetlerine devam etmektedir.

solcuların Kemalist olduğunu söylemiş, ama solculuğa evrensel anlamda bakıldığında, adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramları savunmasından dolayı evrensel anlamda solcu olduğunu belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013).⁷³ Ayrıca kendisini ‘İslamcı’ olarak tanımlayan Bekaroğlu, savunduğu değerlerin İslam’da olduğunu, bu kavramları İslam’dan alarak savunduğunu dile getirmiştir. Bekaroğlu, İslam’ı gelenekten ve partiden farklı okuduğunu belirtmiş ve iki noktada ayrıldıklarını belirtmektedir; ilk olarak, ekonomi, serbest piyasa gibi konularda ‘emek’ten ‘adalet’ten yana tavır aldıklarını, mülk konusuna da diğer gruplar gibi ‘large’ (geniş) bakmadığını, belli bir sınırlamanın olduğunu belirtmiş, ikinci olarak ise hak, hukuk, özgürlük gibi insan hakları konusunda bir miktar ayrıldıklarını belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Fazilet Partisi kapatılıp Saadet Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisi ayrışmasında SP’de kalan Bekaroğlu, AKP’nin amacının “*iktidara gelmek ve iktidarda kalmak*” olmasından, yani “*Bu otoriter, totaliter, Kemalist*” devlet mekanizmasını değiştirmek yerine, oraya hükmetmeyi amaçladıklarından dolayı AKP’ye katılmadığını belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). İktidarı sorgulamak gerektiğini vurgulayan Bekaroğlu, mazlumlara, ezilenlere yönelik sistemsal bir dönüşümün ve iktidarın vesayetçi yapısının değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bekaroğlu, 2004 yılında, bütün güçlerini Hoca’yı⁷⁴ kurtarmaya harcadıklarından ve dolayısıyla siyaset üretilmediğinden dolayı SP’den istifa ettiğini belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013).

2000’li yıllarda, Sol-İslam’ın önde gelen ikinci ismi ise teolojik anlamda yürüttüğü çalışmalarıyla adından söz ettiren ilahiyatçı yazar İhsan Eliaçık’tır. Yazdıklarıyla Türkiye’de İslam’ın sosyal adalet kısmının gelişmesine katkı sağlayan Eliaçık, Emek ve Adalet Platformu’nun eylemlerini desteklemiş, Kur’an tefsiri ile onlara ufuk açmıştır. Ayrıca Antikapitalist Müslümanlar’ın da bizzat ilham kaynağı olmuş, onların kurulmasını, örgütlenmesini desteklemiştir.

⁷³ Bekaroğlu, görüşmemizde İdris Küçükömer’in, önceki bölümde belirtildiği gibi, ‘Türkiye’de sağ sol, sol da sağdır’ tespitine katıldığını kaydetmektedir. Ayrıca Türkiye solunun özgürlükler konusunda ‘defolu’ olduğunu ve ‘dinle problemlili’ olduğu vurgulamaktadır (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013).

⁷⁴ ‘Hoca’ olarak bahsedilen kişi Necmettin Erbakan’dır. Necmeddin Erkaban’ın ‘Hoca’lığı dini anlamdan ziyade akademideki profesörlüğünden gelmektedir.

1970’li yıllarda Metin Yüksel’in⁷⁵ de içinde yer aldığı ve Milli Selamet Partisi’nin gençlik içindeki temsilcisi Akıncılar içinde yer alan Eliaçık, o dönemlerde de, duvarlara ‘sınırsız, sınıfsız toplum’⁷⁶ şeklinde yazılar yazdığını, yani şu anki gibi İslam’ın sol yorumunu savunduğunu 27 Mart 2013 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşmede belirtmektedir. (Eliaçık, Mülakat, 27 Mart 2013). Hatta o dönemde, ülkücüler tarafından ‘yeşil komünist’ olarak itham edildiklerini, bize “*siz aslında komünistlerden daha tehlikelisinizi çünkü [siz] din kılıfı altında sınıfsız İslam toplumu*” istiyorsunuz diye söylediklerini belirtmiştir (Eliaçık, Mülakat, 27 Mart 2013). Ama Eliaçık için asıl dönüm noktası, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası, ‘Akıncı Gençlik’ davasından hüküm giyerek bir yıl Mamak Cezaevi’nde yatmasıdır. Cezaevinde kaldığı süre içinde birçok sol fraksiyonun üyesi ile irtibat kuran Eliaçık, bu süre zarfı içinde, pek çok meseleyi – mülkiyet, paylaşım gibi- konuşma ve tartışma fırsatı bulmuştur. Dolayısıyla Eliaçık 20’li yaşların başından itibaren, sola karşı ön yargılarını kırmış bir şekilde yazım hayatına yönelmiştir. Daha sonraki süreçte İslam’ın devrimci yönünü vurgulanan *Devrimci İslam* (1995), İslam’daki devlet ilişkisini anlattığı *Adalet Devleti* (2003), İslam ve mülkiyet arasındaki ilişkiyi anlatan *Mülk Yazıları I* (2009) gibi kitaplarıyla İslam’ın sosyal adalet yönüne vurgu yapmıştır. Kendi savunularının İslam’ın sol ya da sosyalist yönü olmadığını belirten yazar, gerçek İslam’ın bu olduğunu, anlattıklarının Kur’an ayetleri ve peygamberin hayatı olduğunu belirtmektedir (Eliaçık, Mülakat, 27 Mart 2013). Eliaçık, İslam ile sosyalizm ilişkisi yerine İslam ile kapitalizm ilişkisine vurgu yapmakta ve Kur’an’dan kapitalizmin çıkmayacağını belirtmekte olup gerekçe olarak da, Kur’an’da, zengin olmayı, zenginleşmeyi, sermaye biriktirmeyi öven hiçbir ayetin olmadığını, Kur’an’ın sürekli olarak vermeyi, paylaşmayı öğütlediğini, mülkün Allah’ın olduğunu, ihtiyaçtan fazlasının verilmesini, malların zenginleri arasında dönüp dolanan bir şey olmamasını öğütlediğini belirtmektedir (Eliaçık, Mülakat, 27 Mart 2013). Ayrıca şu anki AKP yönetimini de, kapitalizmi meşru kılmakla suçlayan yazar, onların ‘kapitalizme abdest aldıklarını’ belirlemiştir.⁷⁷ Eliaçık, 15 Kasım 2009 tarihinde

⁷⁵ 12 Eylül öncesi dönemde, İslami camianın gençlik lideri haline gelen Yüksel, 23 Şubat 1979 tarihinde Fatih Camii’nin avlusunda vurularak hayatını kaybetmiştir.

⁷⁶ Yazar, ‘sınırsız ve sınıfsız topluma’ İslam Devrimi yoluyla ulaşacağını belirtmiştir.

⁷⁷ AKP’nin kapitalizme abdest aldırıldığı ile ilgili, Eliaçık’la da ortak çalışmalar yapan gazeteci yazar Eren Erdem bir kitap yazmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Erdem, 2011). Ayrıca Eren Erdem öncülüğünde İstanbul Kurtuluş’ta Rebeze Kültür Evi açılmıştır. Rebeze Kültür Evi etrafında kendilerini *Devrimci*

bir tartışma programında MÜSİAD'ın kurucu başkanı Erol Yarar ile tartışma sonucu kamuoyunda daha sık gündeme gelmeye başlamış, o dönemden günümüze kadar da söyledikleriyle anaakım medyanın oldukça dikkatini çekmiştir.

Öte yandan Eliaçık, 'İslam'ın özü budur' diyerek İslam'ın sol yorumunu savunan kişilerden destek alırken, bazı söyledikleri de halkın geleneğine aykırı görüldüğü için bazı kesimlerce marjinal görülmeye başlanmıştır. Eliaçık, Kur'an'da kurban kesme ilgili bir emir yoktur,⁷⁸ cin, melek gibi insanüstü varlıklar yoktur gibi söylemleriyle tepki çekmeye başlamıştır. Eliaçık'ın geleneği yok sayan söylemleri aynı zamanda, Bekaroğlu ve Emek ve Adalet Platformu arasındaki temel ayrımı noktası olmuştur. Ancak yazar söylediklerinin Sünni geleneğinin dışında olduğunu kabul etmiş, lakin İslam geleneği içinde olduğunu vurgulamıştır.⁷⁹ Eliaçık, kendi çizgisine daha yakın olarak Antikapitalist Müslümanlar'ı örgütlemiş, onların gelişimine destek vermiş, onların söylemlerinin oluşmasına referans kaynağı olmuştur. Mehmet Bekaroğlu ve Emek ve Adalet Platformu'nun 'gelenek' vurgusu, Antikapitalist Müslümanlar ve Eliaçık'tan ayrıldığı noktalar olmaktadır.

Sol-İslam'ın Türkiye'de ilk örgütlü hale evrilmesi olan Yeni Siyaset Girişimi ve HAS Parti'den bahsetmek, hem Sol-İslam'ın Türkiye'deki seyrini ortaya koymak, hem de Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'ın kuruluşuna giden süreci anlamak açısından faydalı olacaktır.

3.4. YENİ SİYASET GİRİŞİMİ YA DA 'MÜSLÜMAN-SOL HAREKETİ'

Mehmet Bekaroğlu, SP'den istifası sonrası, bir grup arkadaşı ile birlikte 'Siyasal Düşünce Platformu'nu kurmuş, Türkiye'deki siyasetin sorunlarını tartışmaya

---

Müslümanlar olarak adlandıran bir grup ortaya çıkmıştır. Henüz yeni bir oluşum olan Devrimci Müslümanlar web sayfalarında kendilerini "antiemperyalist, antikapitalist ve antişarist zeminde bir araya gelmiş, Müslüman duyarlılığın" adı şeklinde tanımlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://devrimcimuslimanlar.org/detay.asp?id=1> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2013).

⁷⁸Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.ihsaneliacik.com/2012/10/kuranda-kurban-ayetleri-haritasi.html> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

⁷⁹ Yazar ise asıl geleneğe aykırı olanın 'antikomünistleşme' ve 'kapitalistleşme' olduğunu, bu topraklarda, şu an İslam ile kapitalistleşme arasındaki ilişkinin cumhuriyet sonrası süreçte, cami mahyalarına 'ey vatandaş para biriktir' şeklinde teşviklerle devlet tarafından geliştirildiğini belirtmiş, Osmanlı kültürü, İslam kültürü esas itibarıyla halk, halkın yaşam kültürünün antikapitalist olduğu belirtmiştir (Eliaçık, Mülakat, 27 Mart 2013).

başlamıştır. Bu bağlamda ayda birkaç seminer, toplantı, konferans gibi etkinlik düzenlemiş ve bu etkinlikler bir süre sonra kamuoyunun da ilgisini çekerek popüler olmaya başlamıştır. Bekaroğlu, Ertuğrul Günay'ın bu etkinliklere dinleyici ve konuşmacı olarak katıldığını, Günay ile birlikte bir grup insanın bu etkinlikler vesilesiyle bir siyasi parti oluşturmak için bir araya geldiğini belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Siyasal Düşünce Platformu'nun etkinlikleri sürerken içerisinde eski CHP'li Ertuğrul Günay ve Haluk Özdalga, İslamcıların insan hakları örgütü Mazlum-Der'in dönem başkanı Ayhan Bilgen⁸⁰ ve Mehmet Bekaroğlu'nun olduğu bir grup *Yeni Siyaset Girişimi* adında, aktif siyasete yönelik bir yapı oluşturmuştur. 2006 yılının Aralık ayında, yılların CHP'lisi Ertuğrul Günay ve yılların İslamcısı Mehmet Bekaroğlu'nun bir araya gelerek bu yapıyı oluşturmasından dolayı, bu yapı, basın da ilgisini çekmiş gazeteci-yazar Ahmet Hakan Coşkun tarafından bu oluşum *Müslüman-Sol Hareketi* olarak adlandırılmıştır (Coşkun, 2006). *Müslüman-Sol* isminin bilinçli bir tercih olmadığını vurgulayan Yeni Siyaset Girişimi Sözcüsü Ayhan Bilgen, ismin medyatik olması sebebiyle oluşumu popüler kıldığını 23 Mart 2013 tarihinde Ankara'da yapılan görüşmede söylemiştir (Bilgen, Mülakat, 23 Mart 2013). 'Eşitlik, adalet, özgürlük' vurgusunun çokça yapıldığı bu girişimde CHP'nin solcu, AKP'nin ise İslamcı olmadığı vurgulanmış, bu iki partinin de eşitlik, adalet ve özgürlük konusunda samimi ve ısrarcı olmadığı belirtilmiştir (Coşkun, 2006). Siyasetin yapısını değiştirmeye yönelik bir hareket olan bu girişim, üyeleri tarafından finanse edilen ve bütün kararların üyeleri tarafından alındığı bir yapı kurmayı hedeflemiş, bu kapsamda oluşacak olan siyasi partinin lider tarafından yönetilmesi yerine partinin tabanının politikaları belirlemesi hedeflenmiştir. Bekaroğlu, bu partinin üç amacının olacağını söylemiştir; Bütün insanlığın güvenliğini sağlanması, bütün insanlığın ekmeğini garanti altına alınması ve bütün insanlığın özgürlüğünü sağlanmasıdır (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Siyasetin bu üç amaç etrafında yapılması amaçlanmış ve siyasetin kimlikten – solcu, sağcı, İslamcı gibi- ayrılarak bu üç amaca indirgenmesi hedeflenmiştir. Hz.

---

⁸⁰ Ayhan Bilgen liderliğinde bir grup, Yeni Siyaset Girişimi sonrası, 2009-2011 yılları arasında, 'Demokratik Anayasa Çalışmaları' adı altında, otuz kadar ilde toplantılar düzenleyerek, siyasetin yerelden inşa edilmesine dair çalışmalar yapmıştır. Bilgen ve arkadaşları, 5 Mart 2013 tarihinde de 'Toplumsal Dinamikler Açısından Alternatif Siyaset İmkânları' adında bir konferans düzenleyerek, İslami camia ile sol cenah arasında ötekileştirmeyi kırarak, siyasetin yerelden inşa edildiği, kimlik siyaseti yerine ilkeler siyasetine dayanan 'Alternatif Siyaset' adında bir oluşum başlatmıştır (Bilgen, Mülakat, 23 Mart 2013). Ayrıca oluşum 2013 Mayıs ayından itibaren, kendi görüşlerine uygun *Toplumsal Alternatif* adlı aylık bir dergi çıkarmaya başladı.

Muhammed döneminde uygulanan Medine Vesikası'nın temel alındığı bu oluşum, Ertuğrul Günay ve Haluk Özdalga'nın AKP'ye geçmesiyle sönümlenmiş, Mehmet Bekaroğlu'nun 29 Mart 2009'da SP İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkan Adayı olması ile sona ermiştir.

Uzun soluklu bir yürüyüşün gerçekleştirilemediği bu girişimin başarısız olmasının ana nedeni, hem solcuların hem de İslamcılarının anlaşabileceği ortak bir paradigmanın ortaya konulmadan pratik siyasete yönelik adımların atılmasıdır. Sol ve İslami camiadan gelen insanların bir araya gelerek ortak kaygılarını dillendirdiği bu oluşum, ilk olması sebebiyle önemlidir. Ancak Yeni Siyaset Girişimi adı altında bir araya gelme, sol veya Müslüman tabanların kitlesel bir yakınlaşmasını gerçekleştirmemiş, sadece her biri kendi içinde yakınlaşmayı zaten yapmış, İslam'a ya da sola önyargısı olmayan insanların buluşmasını ifade etmiştir (Aktay, 2009, s. 775). Dolayısıyla Yeni Siyaset Girişimi, sola meyilli olan İslamcılarının ve İslam'a meyilli olan solcuların bir araya geldiği bir yapı olmuştur. Ancak Bilgen'in de belirttiği gibi bu oluşum, sonraki adımlar için cesaretlendirici, böyle bir ihtiyacın olduğunu yüksek sesle dillendiren, artık bunun yok sayılamayacağını ve görmezlikten gelinemeyeceğini belirten bir 'işaret fişegi görevi' görmüştür (Bilgen, Mülakat, 25 Mart 2013).

Yeni Siyaset Girişimi ile İslam ve solun başarısız bir araya geliş denemesi, Doğu Konferansları Platformu ile siyasi sahada olmasa da sivil toplum kuruluşu olarak kültürel alanda gerçekleşmiştir. 2003 yılında ABD'nin Irak'a savaş açması sonrası farklı inanç ve siyasal eğilimdeki bir grup, Doğu'ya eğilmek maksadıyla harekete geçmiş ve Doğu Konferansları Platformu adı altında örgütlenmişlerdir. Sadece Irak'taki savaşla ilgilenmekle kalmayan bu grup, *"Batı'nın ekonomik, bilimsel, kültürel kazanımlarını Doğu üzerinde bir tahakküm ve tehdit aracı olarak kullanmasına karşı çıkan aydınlardan oluşan Platform, bu coğrafyanın şehirlerine, seyahatler"* gerçekleştirmiştir (Dolmacı, 2008). Sonradan derneğe dönüşen bu oluşum, 2007 yılın Mayıs ayında *Doğudan* adında dergi çıkararak yayın hayatına başlamıştır. Tüm insanlar arasında kardeşliği, adaleti ve özgürlüğü önceleyen Doğu Konferansı'nın yayın faaliyeti olan derginin Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Mehmet Bekaroğlu, Genel Yayın Yönetmeni ise sosyalist cenahtan akademisyen Cem Somel'dir. Dergi, 'Kapitalizm ve Emperyalizm', 'İran', 'Devlet ve Demokrasi: Sorunlar ve Çözümler', 'Neoliberalizm ve İdeolojiler', 'Kadın: Direniş ve Tahakküm', 'İsrail Sorunu', 'Kürt Sorunu', 'Yerli

Çözüm Arayışları’, ‘Kapitalizm’, ‘Direniş: Latin Amerika ve Orta Doğu’ gibi konuları işlemiştir. Gerek İslami camiadan Hayri Kırbaşoğlu, Hakan Albayrak, İlhami Güler, Mehmet Bekaroğlu, Yıldız Ramazanoğlu gibi isimler gerekse sosyalist cenahtan Fikret Başkaya, Aydın Çubukçu, Cem Somel, Ömer Laçiner, Nuray Mert gibi pek çok tanınmış isim, Batı tahakkümüne, emperyalizme, din düşmanlığına karşı bir araya gelerek bu oluşum altında hareket etmişlerdir. Bekaroğlu, her ne kadar Yeni Siyaset Girişimi ile başarısızlığa uğrasa da, Doğudan dergisi ile İslami ve sosyalist kesimin aynı çatı altında, ortak değerler çerçevesinde iş yapabilirliğini göstermiştir. Dergi, 2010 yılında Bekaroğlu ve sonrasında Cem Somel’in aktif siyasete yönelmeleri sebebiyle yayın hayatına veda etmiştir.

3.5. MİLLİ GÖRÜŞ'E DÖNÜŞ: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ADAYLIĞI

26 Ekim 2008’de Recai Kutan’ın yerine Saadet Partisi’nin Genel Başkanı olan Numan Kurtulmuş ile birlikte Saadet Partisi bir ivme kazanmış, siyasal ve sosyal çalışmalara ağırlık vermeye başlamıştır. Numan Kurtulmuş’un Saadet Partisi ile ilk sınavı ise 29 Mart 2009 yerel seçimleri olmuştur. Kurtulmuş önderliğinde Saadet Partisi ilk ciddi sınavında İstanbul Büyükşehir Başkanlığı adaylığına 2004 yılında siyaset üretilmemesinden dolayı Saadet Partisi’nden istifa eden Mehmet Bekaroğlu’nu göstermiştir. Bekaroğlu, seçim kampanyasında ağırlıklı olarak ‘sosyal adalet’ politikalarına odaklanmıştır. Sosyal devletin suyu, elektriği, ulaşımı satamayacağını, kamu hizmetleri üzerinden kar edemeyeceğini belirten Bekaroğlu, sosyal devletin suyu, elektriği, ulaşımı maliyetine vermesi gerektiğini savunmuştur (Milliyet, 2.03.2009). Öte yandan başkan seçilirse, katılımcı bir yönetim anlayışı benimseyeceğini, İstanbul’u ilgilendiren büyük kararların halk ile birlikte verileceğini söylemiştir. Ayrıca hizmetin adil bir şekilde yapılması ve öncelikli olarak zorunlu ihtiyaçların karşılanması gerektiğini de dile getirmiştir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı’nın şehrin belli yerlerine bir milyon lale diktiği uygulamasına karşı çıkmış, bazı mahallelerin daha altyapı sorunları çözülmemişken belli yerlere lale dikilmesini eleştirmiş, bir tarafta merkezde bulunan zenginlerin her türlü hizmeti alırken diğer tarafta ise varoşların terk

edilmişliğine ve sakinlerinin insan yerine konulmamasına vurgu yapmıştır.⁸¹ Bekaroğlu'nun asıl ses getiren çıkışı ise zengin-fakir Müslüman arasında kurduğu metafordur; “*Durakta iki tane çocuğu ve eski bir pardösüsüyle otobüse binmeye çalışan başörtülü kadın, oradan otobüs gibi bir jeeple başka bir kadın 1000 dolarlık çizmesi 800 dolarlık başörtüsü ile öbürüne su sıçratıyor*” (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Bekaroğlu, İslam'da israfın, gösterişin olmadığını belirttiği bu metaforuyla, İslam'ın sosyal adalet yönüne vurgu yapmış ve aynı zamanda İslam ve kapitalizm ilişkisi o dönemde, Bekaroğlu'nun çıkışı sonrası çokça tartışılmıştır. Seçimlerde, 342 bin oy ile % 4.9 orana alan Bekaroğlu seçimi kaybetmiş, ama seçim kampanyası sürecindeki söylemleriyle kamuoyunda adından çokça bahsettirmiş, Sol-İslam düşüncesinin kamuoyunda tartışılmasına katkı sağlamıştır.

3.6. MİLLİ GÖRÜŞ YENİDEN BÖLÜNÜYOR: HAS PARTİ

1 Temmuz 2010'da Ankara'da yapılan Saadet Partisi'nin Olağanüstü Kongresi'nde yeniden genel başkanlığa seçilen Kurtulmuş, aynı kongrede partinin Genel İdare Kurulu ve Yüksek Disiplin Kurulu üyelerinin belirlenmesi için yapılan seçimlerde Erbakan ile Kurtulmuş farklı listeler ile seçime girmişlerdir. Kurtulmuş'un listelerinin seçilmesi, Necmettin Erbakan ve yakınların parti yönetiminden tasfiyesi şeklinde değerlendirilmiş ve altı yüz elli delege Olağanüstü kongre talep etmiştir. Ancak Genel İdare Kurulu, bu talebi tüzük gereği ret etmiştir. Erbakan yanlılarının, 'partinin kayyuma devri' için dava açması, parti içi çekişmeyi çıkmaza sürüklemiş ve Numan Kurtulmuş ile birlikte altmış üç il başkanı ve pek çok Saadet Partili, 1 Ekim 2010 tarihinde partiden istifa etmiştir.⁸² İstifa sonrası, Kurtulmuş, *Medeniyet Siyaset Hareketi* adında bir oluşum başlatmış, Medeniyet Siyaseti Hareketi'nin çalışmaları sonucunda 1 Kasım 2010 tarihinde amblemi adalet ve medeniyet güneşi olan Halkın Sesi Parti (HAS Parti)'si kurulmuştur. Partinin Genel Başkan Yardımcısı Zeki Kılıçarslan'a göre HAS Parti'nin kadroları şunlardan oluşmuştur; “*HAS Parti kadroları esas olarak Milli Görüş partileri sürecinden geçmiş, AKP'ye çeşitli nedenlerle katılmamış (veya katılamamış?) ama esas*

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.haberturka.com/haber.php?haber_id=91763 (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/557157-numan-kurtulmus-kararini-verdi> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

olarak Numan Kurtulmuş'a yakınlık duyan kesimlerden oluşmaktaydı. Bunun dışında katılanların da esas motivasyonu, Kurtulmuş isminin verdiği güvendi" (Kılıçaslan, 2012). Milli Görüş'ten kopan HAS Parti'nin kurucuları arasında sosyalist cenahtan, Türkiye Birleşik İşçi Partisi eski genel başkanı Zeki Kılıçaslan, Emek Partisi'nde yöneticilik yapan Cem Somel de vardı. İslami camiadan ve –az da olsa- soldan da kişilerin de olduğu bu parti, "İslamcılığı sağcılıkla eşitleyen" anlayışa ciddi bir darbe vurmuştur (Taşkın, 2013b, s. 103). HAS Parti, özellikle, Soğuk Savaş döneminde sağ siyasetle bütünleşen İslamcılığın, sol değerlerle de anlaşılabilceğini, İslamcılar ve solcuların ortak çatı altında, aynı değerleri savunarak, hareket edebileceğini gösteren ilk parti olması sebebiyle önem taşımaktadır. HAS Parti ve AKP'nin kökenleri –Milli Görüş Hareketi- aynı olmakla birlikte geldikleri nokta farklıdır. AKP, neoliberal politikalarla uyumlu, burjuva İslam'ını savunurken HAS Parti ise İslam'ın sosyal adalet yönüne vurgu yapmış, halkçı İslam'ı savunarak Sol-İslam'ı savunan insanlar için heyecan yaratmış, umut kaynağı olmuştur. Parti, programında, günümüzde siyasetin tahakküm ve çıkar amaçlı kullanıldığını belirtilmiş, çıkar ve kimlik merkezli siyaset yerine, kendi siyasi çalışmalarının merkezine; "Herkes'e özgürlük, herkes'e adalet ve refahın hakça bölüşümü"nü koymuşlardır.⁸³ Ayrıca din, mezhep, ırk gibi ayrımların dikkate alınmaksızın devletin herkese eşit ve aynı mesafede durması gerektiği belirtilmiş ve kapitalizmin mağdurları olan sokak çocukları, şiddete maruz kalan kadınlar, çocuklar, kimsesiz yaşlı ve engellilere yardımın öncelikli olduğu vurgulanmış, devletin esas görevinin sosyal adalet olduğu söylenmiştir. Dolayısıyla hem günümüz lider hegemonyalı siyaset anlayışını reddetmesi hem de sosyal adalet politikalarına ağırlık vermesi sebebiyle HAS Parti, 21. yüzyılın siyaset kalıplarının dışına çıkmaya çalışmıştır. HAS Parti, Yeni Siyaset Girişimi'nin devamı olmamakla birlikte, partinin Siyasi İşler ve İnsan Haklarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı ile İstanbul İl Başkanlığı görevlerinde bulunan Bekaroğlu'nun belirttiğine göre, Yeni Siyaset Girişimi'nin çalışmaları sonucu oluşan program, aynı zamanda HAS Parti'nin programıdır (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). Belki, Bekaroğlu üzerinden Yeni Siyaset Girişimi ile HAS Parti arasında bir bağ kurulabilir ama -bazı kişiler dışında- HAS Parti'ye katılanların büyük bir kısmı, Milli Görüş Hareketi'nden gelen kişiler olup

⁸³ Has Parti'nin tüzüğü için bkz: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/567860-iste-has-partinin-programi> (Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2013).

Saadet Partisi içindeki ayrışmada Kurtulmuş'u destekleyenlerdir. Dolayısıyla HAS Parti'nin ana omurgası, programı benimsemiş kişilerden oluşmak yerine, Numan Kurtulmuş etrafında toplanmış kişilerden oluşmaktaydı. İslam ve solun ortak değerlerini savunan bir programa sahip olan HAS Parti, büyük çoğunluğunun programı içselleştirmeyerek sadece gönül bağı sebebiyle HAS Parti'ye katılmasında dolayı HAS Parti'nin programı teoride kalmış, uygulama alanı bulamamıştır. Zaten, 12 Haziran 2011 seçimlerinden yaklaşık sekiz ay önce kurulan ve örgütlenen parti, programı içselleştirmeden alelacele seçim hazırlıklarına başlamıştır. 12 Haziran seçimlerinde 327 bin kişinin oyu ile % 0.76 oranına ulaşan HAS Parti programı tartışmak, içselleştirmek yerine, reel siyasetin cazip gelmesinin sonucunu ağır ödemiştir. Seçim sonrası, HAS Parti içinde 'ne yapalım' arayışı sürerken, 12 Temmuz 2012 tarihinde AKP Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Kurtulmuş'a AKP ile HAS Parti'nin bütünleşmesini teklif etmiş (Yeni Şafak, 12.07.2012), 19 Eylül 2012 günü gerçekleştirilen olağanüstü kongrede, geçerli 177 oyun 165'i gereğince 'bütünleşme sebebiyle fesih' kararı alınarak parti kapatılmıştır. Bekaroğlu, genel başkan Numan Kurtulmuş'un bu işe inanmadığını, kendilerini ve programı araçsal olarak gördüğünü ve amacına ulaştığını belirtmiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). HAS Parti'nin kurucularında İlahiyat Profesörü Hayri Kırbasoğlu ise HAS Parti siyasi tecrübesinin başarıya ulaşamamasında birinci dereceden sorumluların sosyalist, Alevi veya Süryani üyelerin olmadığını, sorumluların, çoğu Milli Görüş geleneğinden gelen ama AKP içinde kendilerine yer bulamadıkları için HAS Parti'de fırsat kollayan, fakat iktidara giden treni kaçıran bu gibiler için AKP'nin bir 'ek sefer' düzenlemesiyle, bu trene binmede hiç tereddüt etmeyen sözüm ona 'İslamcılar olduğunu belirtmiştir (Berber, 2013, s. 164). Klasik siyaset algısını kırmayı ve insan merkezli bir siyaset yapmayı öngören HAS Parti'nin belli amaçlar uğruna araçsal olarak görülmesi ve bu kadar kolay harcanması, umutların ve heyecanların tüketilmesi açısından biraz ucuza gitmiştir.

Ancak içerisinde Mehmet Bekaroğlu, Hayri Kırbasoğlu, Cihangir İslam ve Zeki Kılıçarslan'ın olduğu bir grup HAS Parti'nin feshedildiği olağanüstü kongrede, *Halkın Sesi Hareketi'nin* devam edeceğini belirtmiş, yani parti programında belirtilen misyonun devam edeceklerini vurgulamıştır (Kılıçarslan, Mülakat, 23 Nisan 2013). Daha sonra, geçmişin bakiyesini taşımamak için Halkın Sesi Hareketi isminden vazgeçilmiş, şu anda Üsküdar'da, 'İstanbul Düşünce Evi' adı altında dernek kurulmuş

ve siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda misyonlarını geliştirmek ve farklı kesimlere aktarmak maksadıyla çalışmalar yapılmaktadır. Yeni bir siyasi parti kurmak için “...araçları, konjonktürü, ortamı, imkânları henüz” olmadığını belirten Bekaroğlu, yeni siyaset girişiminden bu yana siyaset diline dökülen bu düşünceyi anlatmaya, gelecek nesillere –web sitesi, dergi, konferans gibi aralarla⁸⁴- aktarmaya çalışmaktadırlar (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013). şu an Müslüman-Sol Hareketi için gelinen nokta umutların, heyecanların kolay harcanması sebebiyle 2004’teki ‘Siyasal Düşünce Platformu’ döneminin gerisinde olduğu düşünülse de, İslam ve sosyalizmin ortak hareket edebileceğine dair fikirlerin yaygınlaşması ve bu fikirlerin toplum içinde yankı bulması, kısa süreli de olsa, solcu ve İslamcılarının örgütlü bir yapı içerisinde ortak hareket edebileceklerini göstermesi, İslamcılığın sağa entegre olmadığını ifade edilmesi ve –bu çalışmanın da ana konusu olan- Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar’ın ortaya çıkacağı birikim ve ortamı oluşturması sebebiyle Yeni Siyaset Girişimi ve HAS Parti deneyimleri önemlidir.

3.7. EMEK VE ADALET PLATFORMU: KULA KULLUĞA VE SÖMÜRÜYE KARŞI

Emek ve Adalet Platformu, İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunan insanların örgütlü bir yapı altında bu değerleri gündelik hayata uygulama girişimidir. Emek ve Adalet Platformu, HAS Parti’nin kuruluş döneminde oluşan iklimden kaynaklı olarak örgütlenmiştir. Ayrıca HAS Parti genel başkan yardımcıları Mehmet Bekaroğlu ve Zeki Kılıçarslan, sol ve İslami çevredeki insanların bir araya gelmesinde, platformun kuruluş evresinde, öncülük etmiştir. Platform, -HAS Parti’nin kuruluş dönemine denk gelen- ilk toplantılarını 2010 ayının Aralık ayında yapmış, 2011 yılının Ocak ayı gibi de platform vücut bulmuştur.

⁸⁴ Platformun üyeleri www.fikirzamani.org web sitesinde yazılar yazmakta ve Platform ‘arşamba Sohbetleri’ adı altında konferanslar düzenlemektedir. Örneğin, 17 Nisan 2013 tarihinde Mehmet Bekaroğlu’nun konuşmacı olduğu, “Anayasa Tartışmaları: Millet ve Egemenliğin Nasıl Kullanılacağı Sorunu” adlı konferans düzenlenmiştir.

EMEK VE ADALET PLATFORMU

Fotoğraf 3: *Emek ve Adalet Platformu*'nun amblemi

Kaynakça: <https://www.facebook.com/pages/Emek-ve-Adalet-Platformu/191584110859918> Erişim

Tarihi: 2 Mayıs 2013.

Mütevazı, çalışkan ve dayanışmacı üyelerin oluşturduğu platform, ortak kaygıları taşıyan sol ve İslami kesimden kişileri bir araya getirmiştir. Platform üyeleri, Özgün İrade dergisine verdiği röportajda, bir araya geliş süreçlerini şöyle anlatmaktadırlar;

Kuruluş döneminde de, bugün de kendimize yakın bulduğumuz, dayandığımız isimleri zikretmek gerekirse; İhsan Eliaçık, Zeki Kılıçarslan, Mehmet Bekaroğlu ve bir çevre olarak TOKAD [Toplumsal Dayanışma Kültür Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Derneği] sanırım önde gelenler olacaktır. Eliaçık bizi fikri ve Kur'ani zeminde sarsan ve etkileyen bir isimdir. Kılıçarslan sol kesimde İslam'a karşı kompleksi olmayan az sayıda kişinin önde gelenlerinden ve platformun kurucularından biridir. Bekaroğlu ise ana akım İslamcılık içinden sosyal adalete yönelik söz ve siyaset üretme çabasındaki isimlerin başında gelirken, TOKAD çevresi aynı şeyi radikal İslamcı zeminde yaparak müthiş ön açıcı olmaktadır. Bu dört özne, bugün platformda bulunan çoğu kişinin şundan 3-4 yıl önce kafasında "acaba" diye taşıdığı bir fikrin, mümkün ve de son derece kıymetli olduğunu, sözü ve faaliyetiyle göstermiş ve bize bu yola çıkma cesareti vermiştir (Özgün İrade, 2013, s. 7).

Sosyalist cenahın sıkça vurguladığı *emek* ile İslami camianın sıkça vurguladığı *adalet* kavramları etrafında birleşen platform,⁸⁵ sosyalist ve İslami camiadan birbirine karşı önyargısı olmayan insanların bir araya gelerek belirli amaç ve ilkeler üzerinde birleşmesi neticesinde oluşmuştur. Bir aktivist, 'emek' ve 'adalet' kavramlarını seçme sebeplerini; "*Sol'un İslami kavramlara uzaklığını, İslami düşüncenin de Sol kavramlara uzaklığını örtmek*" şeklinde belirtmiştir (Gökalp, Mülakat, 20 Mart 2013). Platformun aktivisitlerinden Alpkan Birelma, birbirine çok uzak olmayan İslam ve sosyalizm arasında eklektik bir ideoloji kurmak gibi amaçlarının olmadığını belirtip İslamcılarının ve sosyalistlerin aynı çatı altında ortak ilke ve pratikler üzerinden beraber iş yapabilen

⁸⁵ Platformun ambleminde, sosyalist cenahın 'emek' kavramı, İslam'ın simgesi yeşil, İslam'ın 'adalet' kavramı ise solun simgesi kırmızı renk ile yazılmıştır.

bir platform fikri çerçevesinde kurulan bir yapı olduklarını vurgulamıştır (Birelma, Mülakat, 26 Mart 2013). Platform, üyelerinin hem eylem ruhunun güçlü olmasından dolayı pratiğe,⁸⁶ hem de araştırma görevlisi, yazar, öğrenci gibi kişilerin olmasından dolayı da teoriğe yönelik çalışmalar yapmaktadır. Kurucuları orta yaşa erişmiş insanlar olan bu yapı, içinde gençleri de barındırmaktadır. Kadın erkek dengesinin hemen hemen denk olduğu bu oluşumun ilk toplantılarına 10 civarında kişi katılmıştır. Bu ilk toplantılarda, sosyalist kesimden gelen üyeler ağırlıkta iken ilerleyen süreçte İslami camiadan gelen üyeler ağırlık kazanmıştır. Ayrıca bir aktivistin belirttiğine göre sosyalist kesimden gelen insanların eski çevreleri tarafından aforoz edildiğini dile getirmiştir (Birelma, Mülakat, 26 Mart 2013). Öte yandan platform, hiyerarşinin olmadığı, yatay örgütlenme tarzına sahiptir. İki haftada bir pazar günleri düzenlenen genel toplantılarda azami düzeyde ortaklaşmalarla platforma yön veren kararlar alınmaktadır. Yapı, üyeleri arasında iletişimi sağlayabilmek için iki ayrı e-posta grubuna sahiptir. İlki, pek çok kişinin dahil olduğu ‘genel’ grup olup bu grupta günlük tartışmalar yapılmakta, gündeme dair haberler, yorumlar ve etkinlikler paylaşılmaktadır. İkinci e-posta grubu ise platformun işleyişinin sağlandığı, etkinliklerle ilgili ‘teknik’ işlerin koordine edildiği ‘yürütme’ grubudur. Yürütme e-posta grubuna girmek için belli şartlar olmayıp etkinliklere ve toplantılara birkaç kere katılmak yeterlidir. İlk olarak yayın şirketi şeklinde kurulan platform, 6 Mart 2013 tarihinden itibaren ‘dernek’ statüsünde varlığını devam ettirmektedir.

3.7.1 Değerlere Odaklanmak

Türkiye’de, sağcı, solcu, İslamcı gibi kimlik siyasetine dayalı ayrışmalarla benzer amaçları hedefleyen insanlar farklı noktalarda durmaktadır. Cem Somel’in de ifade ettiği gibi, kadınların, İslamcılarının, sosyalistlerin farklı platformlarda bölük pörçük adalet arayışı, ancak iktidarın zulmünü yavaşlatmakta, ama iktidarı değiştirmemekte ya da dönüştürmemektedir (Somel, 5 Mart 2013). Ezilenler eğer iktidarı ve iktidar ilişkilerini değiştirmek istiyorlarsa, ortak düşman karşı, cepheyi genişletip hedefi küçültmeleri gerekmektedir. Amaç, zulmü yok etmekse, kullanılan dilin, durulan yerin pek de önemi yoktur. Farklı siyasal deneyimlere sahip kişiler aynı amaçlar uğruna ortak

⁸⁶ Platformun kuruluş döneminde baskın olan üyelerinin çoğunluğu, sosyalist hareket içerisinde aktif olarak yer almış insanlardır.

hareket edebilirler. Emek ve Adalet Platformu da bu amaçla yola çıkmış, kendisini karşıtlık üzerinden konumlandırmamış, kimlik siyaseti yerine değerler, ilkeler etrafında toplanılıp yapılan siyaset anlayışını tercih etmiştir. Platformun aktivistlerinden Alpkan Birelma gerek İslami camidan gerekse sol cenahtan gelen platformun aktivistlerinin ‘anti-kapitalist’ söylemi daha önce kullandıklarını ve bir sonuç elde edemediklerinden kaynaklı olarak bu söylemin platform üyelerine pek de cazip gelmediğini belirtmiş, karşıtlık üzerinden kendini konumlandırmak yerine önemli olanın karşıt olunana alternatif getirmek olduğunu yani kurucu olmak gerektiğini vurgulamıştır (Birelma, Mülakat, 26 Mart 2013). Bu sebeple Emek ve Adalet Platformu ‘emek’ ve ‘adalet’ değerleri etrafında birleşen üyelerden oluşmuş, emek sömürsü engellemeyi ve adaleti tesis etmeyi hedeflemiştir; *“Sermayenin emeği sömürmesinin de bir zulüm olduğu gerçeğini atlamadan her türlü haksızlık ve zulme karşı toplumsal adalet mücadelesine katkı sunmayı amaçlar”* (Emek ve Adalet Platformu (EAP), 23 Şubat 2011). Dolayısıyla Platform, günümüzdeki siyaset paradigmalarına karşı kucaklayıcı, ‘alternatif’ bir siyaset paradigması oluşturmayı hedeflemektedir. İslamcılar ve sosyalistleri kapsayan ortak paradigmanın oluşturma ve eyleme dökme konusunda birçok zorluğu vardır. Platform öncelikle, İslamcılar ve sosyalistler arasındaki ötekiliği kırmak için ‘negatif’ ayıklamalara gitmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda İslam’ın ‘sağ’ siyasetten, solun da ‘Kemalizm’den ayrılarak bağımsız halde siyaset yapmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca geçmişte, İslamcılara ya da sosyalistlere mal olmuş eylemleri de reddetmişlerdir.⁸⁷ Bu doğrultuda, *“sosyalistler ve İslamcılar arasındaki ötekileştirmeyi kıracak bir fikri ve eylemsel damarın yaratılmasına katkı sunmayı başlıca faaliyet alanlarından biri olarak kabul”* eden platform, zor bir işe kalkıştığını farkında olup bu sebeple tedrici hareket edip olgunlaşmaya çalışmaktadır (EAP, 23 Şubat 2011). Platformun aktivistlerinden Filiz Demircan platform olarak zor bir işe kalkıştıklarını; *“Bir taraftan yeni bir sözü, yeni bir yerden yeni bir şekilde söylemeye çalışmak, bunu hemde müslüman mahallede yapmak, bir taraftan sosyalistlere de bir söz söylemeye çalışmak, bunların hepsini birden yapabilecek güçte ve kapasitede değiliz. Kendimizi büyük göstermenin de bir anlamı yok. Sadece zihinsel olarak buna*

⁸⁷ Örneğin, 2 Mart 2013’te pek çok sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu ‘NATO’ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği’ içerisinde Emek ve Adalet Platformu da yer almış, 16 Şubat 1969’da bazı İslamcı grupların, 6. Filo’yu protesto eden solculara saldırmasını eleştirmiş, ‘biz olsaydık bizde solcularla birlikte 6. Filoyu taşlardık’ demişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.adilmedya.com/natoya-karsi-yekvucud-oldular-h35433.haber> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

kapalı değiliz” şeklinde belirtmiştir (Demircan, Mülakat, 26 Mart 2013). Platform, bu zorlukların üstesinden gelebilmek için de olgunlaşmaya çalışmakta bu kapsamda web sitelerinde ve e-posta gruplarında⁸⁸ tartışmalara ağırlık verip -en azından- temel seviyede bir bilinç oluşturmaya çalışılmaktadır. Ayrıca *Perşembe Söyleşileri* adı altında kendi ilkelerine yakın kişiler ile söyleşiler yapılmakta, zaman zaman paneller, konferanslar düzenlenmektedir.⁸⁹ Pek çok konunun derinlemesine tartışıldığı ve alternatif bir paradigmanın yaratılmaya çalışıldığı bu tartışmalar neticesiyle uzlaşımın sağlandığı konularda eylemler düzenlenmektedir.

3.7.2. Farklı Bir Eylem Tipolojisine

Emek ve Adalet Platformu, kimlik siyasetinin teorik alanda kırmaya çalıştığı hegemonyasını eylem alanında da kırmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, solcuların işçi grevlerini desteklemesi ya da İslamcıların Filistin’e destek eylemleri düzenlemesi gibi her yapının kendi eylem grubuna destek verme anlayışını kabul etmemiş, nerede bir haksızlık varsa –gücü yettiği ölçüde- ezileninin kimliğine bakmaksızın, onun adalet arayışına destek vermeyi hedeflemiş ve her adaletsizliğin toplumsal bir sorun olduğu gerçeğini kabul ederek toplumsal sorunlara toplumsal tepki verilmesi gerektiğinin altını çizmiştir (EAP, 2 Ağustos 2012). İstanbul Taksim Meydanı’nda ya da Ankara Yüksel caddesinde eylem ya da basın açıklaması yapmak, platformca çok gereksiz bulunmuş, çünkü bu tarz mekânlarda eylem yapmanın insanlarda ‘marjinal sol’ algısı yaratabileceği belirtilmiştir (EAP, 12 Mart 2012). Platform, marjinal grupların söylemlerinin topluma hitap etmeyip uç olarak algılanmasından dolayı bu grupların halk

⁸⁸ Platformun mail grubunda paylaşılan bir haber, belki de onun düşüncesini en iyi şekilde özetlemektedir; “*Salih Mirzabeyoğlu ve Pınar Selek için de: Adalet*” Biri İslamcı, biri de sosyalist olan iki kişinin ortak noktası, adaletsizliğe maruz kalmalarıdır. Platform kişilerin kimliğine bakmaksızın her adalet arayışına destek vermeyi hedeflemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://ozguracilim.net/salih-mirzabeyoglu-ve-pinar-selek-icin-de-adalet/> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

⁸⁹ Platform, İslam İktisadi, tefsir, İslam ve sosyalizm ilişkisi örnekleri ile ilgili okuma grupları oluşturulmuştur. Ayrıca 17 Nisan 2011 tarihinde İstanbul’da ‘Ortadoğu ve Türkiye’de Emek ve Adalet Mücadelesi Sempozyumu’ düzenlemiş, İhsan Eliaçık, Mehmet Bekaroğlu, Cem Somel, Zeki Kılıçarslan, İslamcı feminist Hidayet Şefkatli Tuksal gibi İslami ve sosyalist kesimin önde gelen kişileri sempozyuma konuşmacı olarak katılmıştır. Öte yandan, Emek ve Adalet Platformu’nun fikri alt yapısını oluşturan, etkilenilen ve faydalanılan metinler bir liste halinde web sitesinde yayınlanmıştır. İçerisinde Mehmet Bekaroğlu, İhsan Eliaçık, Roger Garaudy, Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, Nurettin Topçu, Cemil Meriç gibi hem soldan hem de İslami camiadan isimler vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.emekveadalet.org/kaynakca> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

nezdinde pek de destek bulamadığını düşünmektedir. Bu çerçevede platform, toplumdaki kopmamak ve onların desteğini almak için eylem yaparken ‘marjinal olmamayı’ temel almıştır (EAP, 12 Mart 2012). Platformun aktivistlerinden Sabahattin Gökalg, basın açıklaması düzenlemek ya da yürüyüş yapmak gibi klasik eylem türleri ilgili olarak şu üç noktayı belirtmiştir;

1. Basın açıklamasına hangi gazeteler ya da haber siteleri yer veriyor? Yine senin alıp okuduğun gazeteler. Aynı çevrenin insanları. Senin fikriyatına yakın, seni destekleyen insanlar okuyor.
2. Yaptığın alan Yüksel ya da Galatasaray Meydanı. Çevreden geçenler burada hep bir şeyler var diyorlar. Ne olduğuna da bakmıyorlar.
3. Senin eyleme kattığın kimse yok (Gökalg, Mülakat, 20 Mart 2013).

Dolayısıyla platform farklı, az ama nitelikli ve sonuca yönelik eylemlerin yapılmasını hedeflemiştir. Ayrıca herkesin belli bir kürsüsünün olması, belli bir eylem grubunun olması da eleştirilmiş, klasik eylem kalıpları kırılmaya çalışılmıştır.

3.7.3. Lüks Otel Önü İftarları

Özellikle AKP iktidarı ile birlikte sermaye ile iyi ilişkiler kuran ‘mütedeyyin’ kesimin yükselişi söz konusudur. AKP her ne kadar neoliberal politikaları katıksız uygulasa da, kendine yakın kesime iltimas gösterdiği aşikârdır (Taşkın, 2013a, s. 12). Özellikle MÜSİAD çevresi AKP ile ivme kazanmış, adeta şahlanmıştır. MÜSİAD, zaman zaman üyeleri ile birlikte lüks otellerde iftar programı düzenlemektedir. Ramazan’ın mantığına aykırı düzenlenen bu iftarlar, halkın belli bir kesiminin de tepkisini çekmiştir. Emek ve Adalet Platformu da, Lüks Otel Önü İftarları’yla yapılan israftan rahatsız olan kesimin düşüncelerine tercüman olmuş, lüks otellerin önünde yer sofrasında, mütevazı iftar sofralarıyla bunu dile getirmiştir.⁹⁰

⁹⁰ MÜSİAD Başkanı Ömer Cihad Vardan, Lüks Otel Önü iftarlarına tepkisini şöyle dile getirdi; *"Biz, dernek olarak ne gösterişe ne de israfa ihtiyaç duyuyoruz. Otellerde verdiğimiz iftarlar yardımlarımızı, hayır ve hasenatlarımızı hiçbir şekilde etkilemez"* Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/775583-musiaddan-otel-iftari-karsitlarina-tepki> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

Fotoğraf 4: *Emek ve Adalet Platformu*'nun 2012 yılının Ramazan ayında düzenlediği Lüks Otel Önü İftarları'ndan bir fotoğraf

Kaynakça: EAP, Eylül 2012, s.5.

Platformun, ilk eylemi kabul edilen, *Lüks Otel Önü İftarları* ya da *Kardeşlik İftarları*, marjinal kaçmayan ve sıradan da olmayan bir eylem tarzıdır. Kardeşlik İftarları, Emek ve Adalet Platformu'nun mesajını en net ortaya koyan ve kamuoyunda yankı uyandıran faaliyetlerinden ilkidir. Platform, eleştirilerini, klasik eylem kalıplarının dışına çıkararak, 'Lüks Otel Önü İftarları' ile "bir Müslümanın ya da bir insanın tüketirken bilinçli olması" gerektiğine vurgu yapmıştır (EAP, 2 Ağustos 2012). Yoksulluk sınırının altında onca insan varken lüks otellerin nerdeyse asgari ücret fiyatına iftar programı düzenlemesi eleştirilmiş, platform üyeleri ve eyleme katılanlar, lüks otellerin önünde, genel olarak insanlar oruçlarını ne ile açıyorlarsa, onlarla iftarlarını açmışlardır.⁹¹ 'Ağnızın Tadını Bozmaya Geldik' dövizlerinin olduğu eylemde, anneler, çocuklar, gençler yani halktan kişiler eyleme katılmış, samimi ve farklı bir eylem tarzı ortaya konmuştur. Bu kapsamda platform, kendi eylemlerinin nasıl, nerede ve kiminle yapılması gerektiğini belirttiği *Bir Eylem Tiplojisine Doğru* başlıklı yazıda vurguladığı "üç yüz kişilik bir eylemci topluluğu içinde en az on tane çoluk çocuk yaşlı gelen aile"

⁹¹ İftar sofralarında, pide, su, hurma, domates, salatalık, ayran aşı çorbası gibi yiyeceklerle insanlar ne yiyorlarsa, onlara uygun olarak iftar sofrası düzenlenmiştir.

olması gerektiğini, Kardeşlik İftarları'nda uygulayabilmiştir (EAP, 12 Mart 2012). İftarlarla, kamuoyunu sıkça meşgul eden 'orucu şu bozar' gibi Ramazan'ın mantığına yakışmayan tartışmalar yerine, "Ramazan bize zorlukta ortaklaşmayı ve zorluğun aşıldığı vakitte kardeşçe bir araya gelmeyi öğretir" vurgusu yapılmış, Ramazan'ın asıl değeri vurgulanmak istenmiştir (EAP, 2 Ağustos 2012). Ortalama altı yüz kişinin katıldığı iftarlarda, pek çok insan eli dolu gelmiş, 'Ekmeğimizi bölüşüyoruz, iftarda buluşuyoruz' mesajına da uygun olarak, birliktelik vurgulanmıştır. Ayrıca Kapitalizm ile İslam'ın dolayısıyla İslami ritüellerin çeliştiği de bu iftarlarla vurgulanmıştır; "Oruç Kapitalizmi, Kapitalizm Orucu Bozar" (EAP, Eylül 2012, s. 6). Medyanın ve pek çok ünlü kişinin⁹² yoğun ilgi gösterdiği iftarlar, yabancı basının⁹³ da ilgisini çekmiştir. Ama platform üyelerini asıl memnun eden, bu iftarlara babaannelerin, dedelerin, oğulların, torunların, kısaca toplumun her kesiminden kişilerin katılması olmuştur.⁹⁴ İftarların ilkinin 2011'in Ramazan ayında düzenleyen platform, 2012 Ramazan ayında da 'Kardeşlik İftarları' adı altında dört iftar programı düzenleyerek iftar geleneğini devam ettirmiştir. 2012 Ramazan ayındaki iftarlarda, lüks oteller önündeki iftarlara devam edilmesinin yanı sıra 'İşçi Kardeşliği İftarı', 'Evsizlerle Buluşma İftarı' ve 'Göçmenlerle Buluşma İftarı' şeklinde özel konulara yönelik iftarlar da düzenlenmiştir. İşçi Kardeşliği İftarları ile "...güvencesiz çalışan işçileri, taşeron işçilerini, iş kazalarında hayatlarını kaybeden işçilerin yakınlarını ve genel olarak emeği ile geçinen emekçileri buluşturacak, konuşuracak, konu alacak" bir iftar programı düzenlemiştir

⁹² İftarlara yazarlar İhsan Eliaçık, Murat Menteş, Tuna Kiremitçi, şair İbrahim Halil Baran, Aylin Aslım, Edip Yüksel, Eren Erdem, Mehmet Yaşar Soyalan, oyuncu Ahmet Mümtaz Taylan, Metin Üstündağ, Milletvekili Sırrı Süreyya Önder, Has Parti kurucularından Zeki Kılıçaslan, Cihangir İslam, Mazlum-Der Genel Başkanı Faruk Ünsal, Mazlum-Der İstanbul Şube Başkanı Cüneyt Sarıyaşar başta olmak üzere pek çok ünlü isim katılmıştır.

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.voanews.com/content/prosperity-in-turkey-creates-iftar-divide-128427763/170842.html> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

⁹⁴ Platform üyeleri, lüks otel önünde yaptıkları iftarları şu dua ile açmışlardır; "Allah'ım bize yardım et ki komşusu açken tok yatanlardan olmayalım. Kendimiz için ne istiyorsak diğer insanlar için de aynısını isteyebilelim. Bize yardım et. Afrika'da insanlar açlıktan ölüerken Türkiye'de asgari ücretle geçinen birçok insan aç iken tok yatırma bizi Allah'ım. Allah'ım bütün yeryüzünü Medine kılalım ki Ensar ve Muhacir gibi her şeyimizi paylaşabilelim. Bize yardım et. Allah'ım bizi oruç tutup da kendini tutamayanlardan eyleme. Bizi sermaye biriktirip imanını ve vicdanını çürütenlerden eyleme. Zenginleşip şırmarmaktan parayı kısıp lükse kaçmaktan uzak tut. Direnenlere güç kuvvet ver. Soframızı yoksulların sofrası kıl. Soframızı mazlumların, işçilerin, işten atılanların, kimsesizlerin sofrası yap. Allah'ım bizi bu dünyaya çakılı kalanlardan eyleme. Senin cezandan senin hesap gününden korkmayanlardan eyleme. Bize bir diriliş nasip eyle. Soframızdakileri değil, imanımızı, samimiyetimizi, vicdanımızı artır (amin)" Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.emekveadalet.org/arsivler/4735> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

(EAP, 2012, s. 6). 2012 Ramazan ayındaki üçüncü iftar ise ‘Evsizlerle Buluşma İftarı’ şeklinde düzenlenmiş ve verilmek istenen mesaj şöyle belirtilmiştir; “*Yolu sokaklara, parklara düşen neredeyse her insanın şahit olduğu ama çoğu zaman kimsenin pek de yanına yanaşmak istemediği ve bu yüzden de hep uzaktan uzağa bilinen evsizlerle, aynı sofrayı paylaşmanın geç kalınmış tanışmaya bir adım olacağını düşünenlerle Kardeşlik İftarı’nda bir araya geldik*” (EAP, 2012, s. 22). Platform, 2012 yılının Ramazan ayındaki, dördüncü ve son iftarını ise ‘Göçmenlerle Buluşma İftarı’ şeklinde İstanbul Tarlabası’nda gerçekleştirmiştir. 2012 iftarlarında, 2011’e kıyasla, daha özel konulara dikkat çekilmiş, kamuoyunun gündeminde olmayan alanlar, iftarlar aracılığıyla gündeme getirilmeye çalışılmış, alternatif bir gündem oluşturulmak istenmiştir. Ancak platform, eylemlerin kutsanarak ritüel haline dönüşmesini ve sıradanlaşması ile amacından saptırılmasını istememekte, dolayısıyla Kardeşlik İftarları’nın da ritüelleşmesinden korkulmaktadır. Bu çerçevede, platformun bir üyesi iftarlarla ilgili düşüncelerini, “*Bana kalsa seneye Kardeşlik İftarları’nı yapmayalım*” şeklinde ifade etmiştir (Gökalp, Mülakat, 20 Mart 2013). Platform da kurumların, eylemlerin ve insanların mesajın önüne geçtiği düşüncesi ile hareket edilmekte, sıradanlaşan ve amacını yitiren eylemlere karşı ön yargı ile yaklaşmaktadır. Çünkü onlara göre, eylemler ve kurumlar mesajı iletmek ve somut kazanımlar elde edebilmek için bir araçtır.

3.7.4. Birimiz Üşüyorsa Herkes Üşür

Emek ve Adalet Platformu’nun dikkat çeken ve kendine özgü tarzla yaptığı ikinci eylemi ise ‘Birimiz Üşürse Herkes Üşür’dür. Platform, amaca yönelik ve sıradan olmayan eylem yapma anlayışını bu eylemde de devam ettirmiştir. Başka kuruluşlarla birlikte,⁹⁵ evsizlere dikkat çekmek, onları bir nebze de olsa anlamak için platform, Taksim’de sabahlama eylemi düzenlemiştir. Platform, sürekli karşılaşılan ama genellikle görmezlikten gelinen evsizleri gündeme getirmek ve onların sorunlarına çözüm üretebilmek için yola çıkmış ve şu talepleri dile getirmiştir; “*Evsizler için 12 ay açık olan, nitelikli ve yeterli sayıda evsizler yurdu*” (Sabah, 30 Ekim 2011). Platform,

⁹⁵ Emek ve Adalet Platformu, ‘Birimiz Üşürse Herkes Üşür’ eylemini, İHH İnsani Yardım Vakfı, Kalplere Sevinç Bırakanlar İnsiyatifi, Maveria Gençlik Hareketi, Mazlum-Der, Özgür Açılım Platformu, Şefkat-Der ile birlikte gerçekleştirmiştir.

Şefkat-Der ile birlikte hareket ederek kendi mütevazı imkânları ile ‘Evsizleri Evi’ açmış, zaman zaman düzenledikleri kermeslerin gelirini oraya aktararak kendi imkânlarınca Türkiye’nin evsizlik sorununa çözüm üretmeye, en azından farkındalık yaratmaya çalışmaktadır. Ayrıca evsizliğin kapitalist sistemin zorunlu bir çıktısı olduğu belirtilmiş, Kapitalizm eleştirisi yapılmıştır.

3.7.5. Taşeron İşçiler

AKP hükümetinin iktidara geldikten sonra uyguladığı iktisat politikaları, -özellikle özelleştirmelerle- devletin zamanla piyasadan çekilmesini, piyasanın özel sektörler eliyle yürütülmesini öngörmektedir. AKP dönemi ile birlikte Türkiye’de taşeronlaşma artmıştır. DİSK Araştırma Enstitüsü’nün Ocak 2011 raporu⁹⁶ taşeronlaşmayı gözler önüne sermektedir. Rapora göre, belediye işçilerinin % 22’si, gemi inşa sektörünün % 71,4’ü, inşaat sektörünün ise neredeyse tamamı taşeron işçi statüsünde çalışanlardan oluşmaktadır. İş gücü maliyetinin düşürülmesine yönelik bir girişim olan taşeronluk, son zamanlarda emek sömürsünün en yoğun olduğu alanların başında gelmektedir. Emek ve Adalet Platformu, kendi imkânları doğrultusunda, emeğe zulmedilmesine ‘dur’ demek için yola çıkmış bir yapı olarak taşeron işçiler konusunda oldukça hassas davranmaktadır. Platformun kurucularından Zeki Kılıçarslan, platformun neden taşeronluk sorununa sıkça değindiğine şöyle cevap vermektedir; *“Hükümetin de köleci olduğunu kabul ettiği koşullarda çalışan en mazlum kesim olduğu için ve sendikalar ve işçi örgütleri tarafından bile korunmadığı için dolayısıyla en mağdur ve en mazlum kesim taşeron işçilerdir”* (Kılıçarslan, Mülakat, 23 Mart 2013). Ayrıca platformun bir aktivisti ise taşeron işçilerin yeni bir alan olması sebebiyle solun da bu alanı pek görmediğini, dolayısıyla herkesin bir eylem grubu olduğu bir ülkede, taşeronluğa sahip çıkılarak, ‘solcuların eylem alanı işçilerdir’ ya da ‘İslamcıların eylem alanı Filistin’e destek mitinglerdir’ şeklindeki kalıpların yıkılması için taşeron işçilerin iyi bir örnek olduğunu belirtmiştir (Gökalp, Mülakat, 20 Mart 2013). Platform, klasik eylem türlerinden biri olarak gördüğü 1 Mayıs’a gidilmesine karşı olmasına rağmen,⁹⁷ taşeron

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=1081> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

⁹⁷ Platformun bir aktivistinin 1 Mayıs eylemleri ile ilgili görüşleri şunlardır; *“1 Mayıs’ın hiçbir amacı yok. 1 Mayıs, Ganj nehrinde Hindular’ın hacı olması gibi bir şey. Yılın bir günü Taksim ya da kutsal bir*

işçilere destek vermek için, 2012 1 Mayıs'ına 'Taşeron İşçileri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği' (TAŞIŞ-DER)'nin kortejiyle katılmıştır. Platform üyeleri, 2013 1 Mayıs'ında da, bir önceki yılın mesajını korumuş, 1 Mayıs'a, TAŞIŞ-DER ve İşçi Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (İŞÇİ-DER) ile birlikte ve onlara destek olmak için katılmışlardır. Öte yandan platform, taşeron işçiler için eylemlerini sadece 1 Mayıs ile sınırlamamış, İstanbul Üniversitesi, PTT, Maltepe ve Beşiktaş Belediyeleri'nin taşeron işçilerinin eylemlerine destek vermiş ve Genel Maden İş Sendikası'nın 27 Ocak Pazar günü taşeronlaşmaya karşı Zonguldak'ta düzenlediği 'Emeğe Saygı Mitingi'ne katılmıştır.

Platform, işçilere destek bağlamında sadece taşeron işçilere destek vermekle yetinmemiş, başka alanlarda da sömürülen işçilere destek vermeye çalışmıştır. Özellikle, hak arayışı için grev yapan işçilerin yanlarına zaman zaman gidilerek manevi desteğin yanı sıra, platform üyelerinin düzenlediği kermeslerin geliri, grev yapan işçilere aktararak onların direnme gücü desteklenmiştir. Bu bağlamda hem maddi hem de manevi destekle işçilerin direniş gücünü arttıran platform üyeleri, Zeytinburnu Texim işçilerinin ve Casper işçilerinin direnişinin başarıya ulaşmasında pay sahibi olmuşlardır.

Platform, bu tarz eylemlerin yanı sıra, ucuz iş gücü olarak görülen mültecilere de destek vermiş ve durumu kötü olan işçi ailelerinin çocuklarına ücretsiz dersler vermişlerdir. Kısaca, platform, halk için sorun ne ise ona yönelik eylemler yapmayı amaçlamakta, halkın sorunlarını dile getirerek politikayı yerele indirmeye çalışmaktadır.

3.7.6. Taksim Gezi Parkı Eylemleri

Emek ve Adalet Platformu, itidalli hareket etme alışkanlığını Taksim Gezi eylemlerinde de göstermiş, protestolara yönelik en baştan bir tavır koymak yerine biraz daha temkinli davranarak ve tartışma zemininde pek çok kişi ile istişare ederek hareket etmiştir.⁹⁸ Oluşum olarak Gezi Parkı eylemlerine katılmayan Emek ve Adalet Platformu, 13

---

yerde dönüyorsun o kadar. sana bir şey kazandırıyor mu? 1 Mayıs'ta, Taksim'e gidiyorsun, kalabalık içinde biz güçlüyüz imajı veriyorsun. Ama hiçbir faydası yok" (Gökalp, Mülakat, 20 Mart 2013).

⁹⁸ Taksim Gezi Parkı eylemlerinden ayrıntılı olarak Antikapitalist Müslümanlar kısmının "Taksim Gezi Eylemleri" başlığı altında bahsedilmiştir.

Haziran 2013 tarihinde “Gezi Parkı konusunda haklıya hakkını teslim eden, eleştiriyi hak edeni de eleştirmekten geri durmayan adaletli bir pozisyon alma arayışımızı paylaşan” bir forum düzenlemiştir.⁹⁹ İslami camiadan pek çok kişinin katıldığı ya da buradan çıkan bildiriye imza attığı bu forumdan ses getiren kararlar çıkmıştır.¹⁰⁰ Öncelikle, gezi Parkı’nın yerine yapılmak istenenin ranttan kaynaklı olduğu vurgulanmış, eylemcilerin haklı olduğu, hükümetin sert müdahalesi ve Kemalist dili eleştirilmiş, kimliğe bakılmaksızın sermayenin yerine ezilenin yanında olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁰¹ Ayrıca Müslümanlara seslenilerek onların sessiz kalmaması vurgulanmıştır; “Ey Müslümanlar! Hayatımız değişiyor. Çocuklarımıza başka bir dünya bırakacağız. Diktiğimiz AVM’ler ve tükettiklerimiz üzerinden kendini değerli bulan bir nesil inşa ediyoruz. Kibirli, bencil, ahlak ve fedakarlık duygusundan yoksun, zalim bir topluluğa dönüşmemek için sadece güç, statü ve paraya önem veren yaşam idealinden sıyrılmalıyız.”¹⁰² Kapitalizm ve hükümet eleştirisinin yapıldığı bu metin, bazı kesimlerce destek bulurken bazı kesimlerce eleştirilmiş, hatta İslami camia içerisinde bir ayrışmaya neden olmuştur. Mazlum-Der’in genel başkanı Ahmet Faruk Ünsal ve İstanbul Şube Başkanı Cüneyt Sarıyaşar’ın metne imza atması, İslami camianın insan hakları kurumu içerisinde bir bölünme yaratmış, İHH Yönetim Kurulu üyesi avukat Gülden Sönmez Mazlum-Der’den istifa etmiş, kurucu üyelerden Abdurrahman Dilipak ise Mazlum-Der üyeliğini askıya aldırılmıştır.¹⁰³ Taksim Gezi Parkı eylemleri, İslami camia içerisinde bölünmenin bir anlamda da su yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Daha hükümet yanlısı ve sermaye merkezli İslamcılar ile daha adalet, eşitlik merkezli yani Sol’da duran İslamcılar arasında ayrışmanın netleşmesine ve safların belirleşmesine neden olmuştur. Öte yandan, Gezi Parkı eylemlerine katılmak yerine tartışma zemininde

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.emekveadalet.org/arsivler/9645> (Erişim tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁰⁰ Emek ve Adalet Platformu’nun düzenlemiş olduğu forumdan çıkan bildiriye İslami camiadan şu kişiler imza atmıştır; Fatma Akdokur, Cihan Aktaş, Ümit Aktaş, Hilal Alkan, Nurten Ceceli Alkan, Kamile Batur, Mehmet Bekaroğlu, Ayhan Bilgen, Osman Bostan, Ali Bulaç, Sadi Celil Cengiz, Fatma Çiftçi, Yasemin Çoban, Mehmet Bülent Deniz, Mehmet Efe, Hikmet Eren, Alper Gencer, Ömer Faruk Gergerlioğlu, Cihangir İslam, Gülnur Kara, Gülsüm Kavuncu, Mualla Kavuncu, Hüda Kaya, Kadrican Mendi, Beytullah Emrah Önce, Ali Öner, Ahmet Örs, Yıldız Ramazanoğlu, Reha Ruhavioğlu, Cüneyt Sarıyaşar, Özkan Şahin, Abdülaziz Tantik, Mehtap Toruntay, Sabiha Ünlü, Ahmet Faruk Ünsal, Fatma Bostan Ünsal, Halil İbrahim Yenigün ve Nuri Yılmaz.

¹⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.emekveadalet.org/arsivler/9716> (Erişim tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.emekveadalet.org/arsivler/9716> (Erişim tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://t24.com.tr/haber/akpye-yakin-isimler-mazlum-derden-istifa-etti/232376> (Erişim tarihi: 23 Haziran 2013).

konuyu ele alan Emek ve Adalet Platformu, tartışma merkezli bir örgüt olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Fotoğraf 5: Platformun Gezi Parkı için düzenlediği forumdan bir fotoğraf

Kaynakça: <http://www.emekveadalet.org/arsivler/9691>. Erişim Tarihi 23 Haziran 2013.

3.7.7. Gelenek Vurgusu

Bir toplumda, kuşaktan kuşağa aktarılan, tarihin seyri içinde oluşmuş bir gelenek vardır. Yüzyıllar içinde oluşan bu gelenekler zamana ve mekâna göre değişiklik gösterebilmekte ama devam etmektedir. Halkın geleneğini yok sayarak halkı dönüştürme çabaları ise pek de başarılı olamamıştır. Osmanlı'nın son döneminde ve erken dönem cumhuriyet tarihinde, Batılılaşma adı altında, halkın geleneğini yok sayarak yapılmaya çalışanlar pek de başarılı olmamıştır. Geleneği yok sayan partiler de, her ne kadar kendilerini devrimci, reformist ilan etseler de, cumhuriyet tarihi boyunca halkın çoğunluğunun desteğini alamamıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası, kurulur kurulmaz halkın desteğini arkasına almış, sonrasında da cumhuriyetin değerlerini sarstıkları gerekçe gösterilerek kapanmak durumunda bırakılmış ya da kapatılmıştır. Daha sonraki süreçte ise ilk serbest seçimlerde halk kendine daha yakın gördüğü, DP'yi, AP'yi, ANAP'ı ve AKP'yi desteklemiştir. Netice itibarıyla Küçükömer'in dediği gibi bu ülkenin asıl devrimcileri, halkın geleneklerine ve yaşayışlarına daha yakın oldukları için

‘Doğucu-İslamcı’ kesimlerdir. Çünkü, Batıcı-Laik kesimin yapmaya çalıştığı devrimler, halkla gerçek bir organik bağ kuramadığı için pek de kalıcı olamamaktadır (Küçükömer, 2012, s. 96). Doğucu-İslamcı kesimin halkla organik bağ kurarak yaptıkları, halk nezdinde etki yapmasından dolayı asıl devrimcilerin onlar olduğu iddia edilebilir. Emek ve Adalet Platformu da, bu bağlamda marjinal olduğu ve halktan kopuk yaşandığı sürece pek başarılı olamayacaklarını düşünerek hareket etmektedir. Bu çerçevede platform, söylemlerin halkta karşılıklı olmadığı sürece, onun halk nezdinde etki etmeyeceğinin farkında olarak hareket etmiş, yukarıdan aşağıya yapılmaya çalışılan reformların/devrimlerin karşısında yer almıştır. Emek ve Adalet Platformu, politik ve entelektüel seçkinciliğe karşı olup *“Tek yanlı, yukarıdan aşağı propaganda, aydınlatma, bilinçlendirme anlayışına karşı, çeşitli halk kesimleriyle ilişki ve eylem/tecrübe içinde belirginlik kazanacak bir bilincin propagandasının benimsenmesi”* gerektiğini savunmaktadır (EAP, 23 Şubat 2011). Platform, geleneği, örneğin İslam’ın bin dört yüz yıllık tecrübesini kenara atmanın kolaycılığa kaçmak olduğunu belirtip bunun halkı anlamamak olduğunu düşünmektedir. Platforma göre gelenek, zulmün, kötülüğün yanı sıra mücadeleye karşı direnenlerin, insanlar arası paylaşımın ve adalet arayışının da tarihi olup kendi ilkelerinde gelenek ile ilgili düşüncelerini şöyle belirtmişlerdir;

Modernizmin kendini beğenmiş, seçkinci bir tavırla “gelenek”i topyekün damgalayıp “yepyeni bir sayfa” açma kolaycılığından, uzak durur. Tarihimizin düşünsel/kuramsal geleneği yerelin özgünlüklerini kavrayabilen bir düşüncenin yeşerebilmesi için olmazsa olmaz bir başvuru kaynağıdır. Öte yandan emekçi sınıfların geleneğine gelince, gelenek geçmişin zulümlerinin, yenilgilerinin ve teslimiyetlerin izlerini taşıyan, insanların bilinçlerini şekillendiren muhafazakâr bir mirastan, geçmişin günümüze bıraktığı bir yükten ibaret değildir. Gelenek “değişim” ve “mutlu yarınlar” söyleminin her defasında hüsrana getirdiği modern toplum insanları için bir anlam dünyası arayışının ifadesi, aynı zamanda hegemonya karşıtı sosyal mücadelelerin içinde kök saldırdığı geçmişi üreten bir etkinliktir (EAP, 23 Şubat 2011).

Dolayısıyla Gelenek dünün öksüzleri, yoksulları, yolda kalmışları, dilenenleri ve esirlerinin de kendi meşreplerince, o günkü güçleri, gayretleri ve azimleri oranında katkıda bulunarak inşasına dahil oldukları bir mirastır. Dahası bugünün yoksulları ve esirlerinin önemli bir bölümü, öyle ya da böyle, geleneğe sahip çıkmaktadır. Bu çerçevede platform insanların biriktirerek geldiğine inanmakta olup o birikime saygı duymakta, onla ilgili ahkâm kesecek, küçümseyecek konumu kendisinde bulmamaktadır. Platformdaki gelenek vurgusu aslında halkçılığa vurgu olup onların

dertlerini, sorunlarını paylaşıp, yatay iletişimlerle ‘somut olan’ üzerinden ‘hakiki’ ilişkiler kurarak yerel halkı kendi mücadelelerine katabileceklerine inanmaktadırlar (Birelma, Mülakat, 26 Mart 2013). Dolayısıyla platform halkla birebir temaslarla, yavaş yavaş ama –tıpkı gelenek gibi- biriktirerek ilerleme çabası içindedir. Platform üyeleri, siyasetin de bu olduğuna inanmakta, kimlik siyaseti yerine halkın sorunları üzerinden siyaset yapılması gerektiğini düşünmektedirler.¹⁰⁴ Dolayısıyla platform halkın geleneği ile ters düşüp ‘marjinal olmamak’ için oldukça ‘temkinli’ davranmakta, marjinalliğe kaçmadan, az ama nitelikli eylemler yapmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda platform, temel ilke olarak, halkın geleneğinde önemli bir yer tutan İslam’a karşı söz söylememeye ya da eylem yapmamaya gayret etmektedir (Kaya, Mülakat, 25 Mart 2013). Öte yandan platform, kendisini belli bir şeyin (kapitalizm gibi) karşısında konumlandırmak yerine belli değerler (emek ve adalet gibi) etrafında toplanmayı tercih ettiği gibi, geleneğin de iyi yönlerini vurgu yaparak, onlar üzerinden ‘iş’ yapmayı hedeflemektedir. Platform asıl olarak yatay ilişkilerle insanlarla iletişime geçip onlarla birlikte geleneği dönüştürmek, aşmak niyetindedir. Dolayısıyla platform sert söylemlerle sistemi dönüştürmenin pek de mümkün olmayacağını düşünerek daha ılımlı daha halktan söylemlerle, reformist bir şekilde yavaş yavaş ama kalıcı olarak geleneği dönüştürmek ve ona yön vermek niyetindedir.

Platformun geleneği sürekli vurgulaması yapının giderek İslamcı bir çizgiye bürünmesine, ‘sol’ yanının aksamasına sebebiyet vermekte, dolayısıyla platformun İslamcılarının ve sosyalistlerin bir çatı altında ortak hareket edebilirliği olan özgünlüğünden uzaklaşıp; İslamcılarının ve İslamcılaşan eski sosyalistlerin bir arada ortak iş yaptığı bir yapı haline dönüşmesine neden olabilmektedir. Platformun İslami damarın artmasına en iyi örnek, ‘Perşembe Sohbetleri’ne ağırlıklı olarak İslami kesimden insanların gelmesi ve İslam ile ilgili konuların tartışılmasıdır.¹⁰⁵ Ayrıca İslami eğilimin artması platforma Sol’dan katılacakların da önünü tıkayabilmektedir. Her kesimi de içine alıp kitleselleşme iddiasında olan platformun gelenek vurgusuyla ‘solun’ değerlerini ihmal etmesi, platform için handikap oluşturabilmektedir. Pek çok aktivist

¹⁰⁴ Platformun aktivistlerinden biri, siyasetin yerele indirmesine örnek olarak siyaseti şöyle tanımlamaktadır; “*Ekmeğe niye pahalı, neden bizim mahalleye eski otobüs veriliyor?*” (Kaya, Mülakat, 25 Mart 2013).

¹⁰⁵ Atasoy Müftüoğlu, Yıldız Ramazanoğlu, Sabiha Ünlü, Mehmet Bekaroğlu, Asım Öz gibi İslami camianın önde gelen kişileri platformun Perşembe Sohbetleri’ne gelmişlerdir.

de bu durumu fark etmekte, “...ama İslamcı çizgiye bürünmenin kötü bir şey olmadığı[ni]” vurgulamaktadırlar (Soylu, 2013). Ayrıca platform üyeleri, kendilerine hedef kitlesi olarak Sünni Müslüman kesimi seçtiklerini belirtmekte, bu sebeple de bürolarını Taksim yerine, geleneksel Sünni Müslümanların çokça yaşadığı Fatih’te tuttuklarını dile getirmektedirler (Demircan, Mülakat, 26 Mart 2013). Bununla birlikte başka bir aktivist ise Sol cenaha hala açık olduklarını; “*Son kertede sol yani seküler dünyadan insanlarla beraber iş yapmamız kaçınılmaz*” olduğunu bu nedenle de sol cenaha da hitap edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Birelma, Mülakat, 27 Mart 2013). Öte yandan Platformun sosyalist cenahtan gelen kadın aktivisti Filiz Demircan, kuruluş sürecinde sol cenahtan gelenlerin ağırlıkta olduğunu ve bu insanların dine karşı önyargısı olmayan ve islami öğrenmeye çalışan kişiler olduğunu vurgulamış dolayısıyla platformun islami bir yapıya bürünmesinde kuruluş sürecinde İslam’ı öğrenmek isteyen aktivistlerin etkisinin olabileceğini belirtmiştir (Demircan, Mülakat, 26 Mart 2013).

Platform zaman zaman geleneğe dolayısıyla toplumun değerlerine hanel getiririz ‘özüvensizliği’ ile hareket etmekten çekinip atıl bir yapıya bürünebilmektedir. Geleneğe zarar veririz ya da söylemlerin altını dolduramayız gerekçesiyle, ‘hiçbir şey yapmamak’ bazen platformda ağır basmakta, teorik alanda tartışmalara ağırlık verilmektedir. Lakin teori ile pratiğin birbirini kuşattığı düşünülürse, salt teori ya da salt pratikle bir sistemin kurulamayacağı bir gerçektir. Bu çerçevede platformun ‘entelektüel bir yapı’ görüntüsünden sıyrılıp çokça vurguladığı halka inmesi gerekmektedir. Diğer taraftan platform üyeleri platformun mail grubunda ve web sitesinde akademik dilin ağırlıkta olduğu yazılara yer vermekte, vasat¹⁰⁶ halkın pek de katılamayacağı düzeyde tartışmaları gerçekleştirmektedirler. Platformun halkçı yönünün zaman zaman herkese hitap eden ve herkesin katılabileceği tartışmalar ile teorik alanda da kendisini göstermesi faydalı olacaktır. Platformun belki de en dikkat çekici noktası, ana yapıyı oluşturan kişilerin, yazar, memur, araştırma görevlisi gibi insanlardan oluşması, sürekli vurgu yapılan ‘emeği sömürülen, adaletsizliğe maruz kalan’, yani kendi deyimleriyle ‘vasat’ insanların platformda pek de yer almamasıdır. Bu anlamda merkezine halkçılığı, yerelliği koyan bir platformun merkezinde ‘yerelin’ olmaması onun bir eksikliğidir. Ayrıca ‘söylemlerin altını dolduramayız’ çekingenliğiyle, daha az söylemek ise ‘emek

¹⁰⁶ Platform, toplumun uç kısmında yer almaktan ziyade, Türkiye’nin vasatını temsil eden Sünni Müslümanlar’ın takip edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (EAP; Ağustos 2012).

ve adalet' arayışı için yola çıkan bu platformun, adaletsizlik ve emek sömürü karşısında sessiz kalmasına yol açabilmekte, dolayısıyla platformun çıkış noktasından uzaklaşmasına neden olabilmektedir. 'Yanlışlar' yaparak ve gündelik hayat içinde yaşayarak da doğruya ulaşılabileceği düşünülürse, platform, emek ve adalet arayışını, gelenek içinde yapılan yanlışları yapmayarak, yeni dönemin 'yeni' ve kendilerine özgü yanlışlarını yaparak doğruya ulaşmada mesafe kaydedebilir. Dolayısıyla platformun aksayan yanı 'eylemsizlik' olup platformun eylemlere ağırlık vermesi, daha fazla insana ve amaçlarına ulaşmada ona daha fazla faydalı olabilir.

3.8. ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR: ALLAH, EKMEK, ÖZGÜRLÜK

Antikapitalist Müslümanlar, İslam'ın öznesi olan *Müslüman* ile solun sıkça kullandığı bir kavram olan *antikapitalizmi* tek bir çatı altında birleştirmiş, -her ne kadar kendileri biz tamamen İslam'dan besleniyoruz deseler de -İslamcı ve sosyalist düşüncüyü tek bir çatı altında toplayan -Emek ve Adalet Platformu'nda sonra- ışık tutulacak olan ikinci yapıdır. Antikapitalist Müslümanlar'ın ortaya çıkışı, İslam'da sosyal adalet düşüncesini savunan insanların, İhsan Eliaçık'ın etrafında toplanmasıyla gerçekleşmiştir. Eliaçık'ın Kur'an'ı "*vicdanı ve merhameti harekete geçirmeye yönelik ilahi bir kitap*" şeklinde görerek tefsir ettiği *Yaşayan Kur'an* kitabı,¹⁰⁷ Antikapitalist Müslümanlar'ı etkilemiş ve bir yapı haline dönüşmesinde tetikleyici rol oynamıştır (Eliaçık, 2007, s. 7). Kur'an'ın sadece ahirete yönelik bir kitap şeklinde algılanmasına şiddetle karşı çıkan¹⁰⁸ Antikapitalist Müslümanlar, Kur'an'ın belirttiği noktaları hayata geçirmek için 2012 1 Mayıs İşçi Bayramı'na *Kapitalizmle Mücadele Derneği* olarak katılmışlardır. Dolayısıyla yapı, 'insanlara seslerini duyurabilmek' için eylem merkezli örgütlenmiştir.

Antikapitalist Müslümanlar'ın bir yapı olarak örgütlenmesinde şüphesiz AKP'nin iktidara gelmesi etkindir. İslami referansları güçlü olan bir partinin iktidara gelmesi, neoliberal politikalarının uygulayıcısı olması ile İslami camiadan belli bir kesim

¹⁰⁷ Eliaçık'ın Kur'an'ı dinamik şekilde yorumladığı tefsirin, Emek ve Adalet Platformu'n da örgütlenmesine katkısı olduğu belirtilmiştir.

¹⁰⁸ Antikapitalist Müslümanlar, dünyada en çok satan ve en çok okunan ama en az anlaşılan kitabın Kur'an olduğunu düşünmektedirler.

sorgulamaya ve tepki göstermeye başlamıştır.¹⁰⁹ ‘Dünün mücahitlerinin bugünün müteahhiti olması’na belli bir kesim örgütlenerek ‘la’¹¹⁰ yani, hayır, dur demiş, İslam’ın devrimci antikapitalist kısmına vurgu yapmıştır. Bu bağlamda hareket, kendisini sermaye yanlısı Müslümanlardan ayırt etmek ve ‘biz farklı Müslümanız’ demek için Müslümanlığı manifestolarında ‘antikapitalist’ olarak sunmuştur; “*Müslüman, bütün zamanlarda ve mekânlarda ezeli ve ebedi evrensel adımızdır. Yerlerde ve göklerde bütün mülkün Allah’a ait olduğu gerçeğini teslim edenler, bundan razı olanlar, bu nedenle de doğal düzendeki barış halini bozmayanlar, doğal barış halini sürdürmek ve yaşatmak isteyenler demektir*” (Antikapitalist Müslümanlar (AKM), 2012). Dolayısıyla Müslümanlığı, ‘Lehu’l Mülk’ yani mülkün Allah'a ait olduğu bir şekilde tanımlayarak, sermayedar ve sermaye yanlısı Müslümanlar ile aralarına mesafe koymuşlardır.

Fotoğraf 6: Antikapitalist Müslümanlar’ın Amblemi

Kaynakça: <http://antikapitalistmuslumanlar.org/>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

Ayrıca sosyalist söylemde eksik olmayan ‘antikapitalizmi’ de, İslam’a içkin bir şekilde yorumlamışlardır; “*Kapitalizme karşı oluşumuz ise tarihsel bir vurgudur. Çünkü çağımıza egemen olan sistemin adıdır Kapitalizm.*¹¹¹ *Her peygamberi mesaj kendi zamanının egemen sistemine karşı durmuştur. Bunun için “antikapitalist” vurgusu*

¹⁰⁹ Antikapitalist Müslümanlar, 2013’teki 1 Mayıs İşçi bayramına katılırken, AKP’nin İslamcı yönüne şöyle tepki göstermişlerdir; “*Müslümanlar iktidarda daha ne istiyorsunuz*” diyen egemenlere karşı... “*Biz ezilenleri yeryüzünde iktidar kılmak istiyoruz*” (Kasas suresi, 5) demek için 1 Mayıs 9.30’da Fatih Camii’nde buluşuyoruz” Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://antikapitalistmuslumanlar.org/> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

¹¹⁰ Arapçada hayır demek olan ‘la’ aynı zamanda, Antikapitalist Müslümanlar’ın flamasının da simgesidir.

¹¹¹ Hareket, manifestosunda kapitalizmi şöyle görmektedir; “*Kapitalizm Allah’ın düşmanıdır. İnsanlığın, doğanın, yoksulun, açın, mahrumun düşmanıdır. Bu düşmanlık onun varlık nedenidir*” (AKM, 2012).

yapıyoruz” (AKM, 2012).¹¹² Bu bağlamda peygamberler nasıl kendi döneminin iktidarlarına karşı savaşmışsa, Antikapitalist Müslümanlar da bugünün iktidarı olarak gördükleri ‘kapitalizme’ karşı mücadele etmeyi, İslam’ın temel şiarı olarak benimsemiştir.¹¹³

3.8.1. Devrime Çağrı

Antikapitalist Müslümanlar, söylemleri ve yaptıklarıyla, insanları iktidara karşı ayaklandırmaya çalışmakta, herkesin eşit olduğu, insanın insanı sömürmediği, sınırsız, sınıfsız bir toplum kurmayı hedeflemektedirler. Hareket, hedefine ancak devrimle ulaşabileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda Antikapitalist Müslümanlar, insanları, sınırsız ve sınıfsız bir toplum için devrime çağırmaktadır.

Referanslarını İslam’dan alan ve kendilerini ‘Müslüman’ olarak tanımlayan bu yapı, Müslüman olmayanlarla da, antikapitalist başlığı altında birleşmeyi hedeflemiş, “*Antikapitalist her çıkış ve söylemi dini inancının veya inançsızlığının, ırkının, dilinin, renginin, ideolojisinin ne olduğuna bakmaksızın*” doğal müttetikleri olarak görmüşlerdir (AKM, 2012). Bu bağlamda zulmün her türüsüne karşı olan Antikapitalist Müslümanlar, ‘Mazlumun dini, ırkı, mezhebi olmaz’ söylemini benimseyerek adaleti, eşitliği, paylaşımı herkes için amaçlamıştır. Antikapitalist Müslümanlar, manifestolarında, iki tefeci doksan dokuz koyuna sahipken, diğerlerine bir koyun düşmesine, her gün bir milyar insanın aç sabahlamasına, Allah’ın tüm insanlar eşitçe paylaşsın diye yarattığı yeryüzü nimetlerine, doğal kaynaklara hırsla, kibirle saldırılmasına, sınıflı topluma, mülk edinme arzusuna, bilgi, servet ve iktidarın belirli

¹¹² Antikapitalist Müslümanlar kapitalizme karşı oluşlarını itikadi bir temele dayandırmaktadır; “*De ki, ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah’ın resulüyüm. O Allah ki, göklerin ve yerin bütün mülkü O’nundur. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur*” (A’raf suresi, 158). Ayrıca Antikapitalist Müslümanlar, antikapitalist olmalarının yanı sıra antiemperyalist bir kimliğe de sahip olduklarını belirtmekte ve bunu şöyle dayandırmaktadırlar; “*Kapitalizmin yeni hammaddeler bulması ve yeni pazarlar oluşturması adına, milyonlarca insanın öldürülmesi, tecavüze uğraması, yerlerinden ve yurtlarından sürülmesi kabul edilemez*” (AKM, 2012).

¹¹³ Antikapitalist Müslümanlar’ın dönem sözcüsü Sedat Doğan, peygamberin de antikapitalist olduğunu şöyle anlatmaktadır; “*...peygamber ilk çıktığında “la ilahe illallah” diyordu. “la” diyordu. Hayır diyordu. Anti diyordu. İlahları diyordu. İlahları derken de siyasal ekonomik toplumsal dinsel otoritelere, yeryüzündeki otoritelere karşı çıkıyordu. Bunun yerine tek otoritenin illallah; “Allah” olduğunu ve bunun soyut bir varlık olduğunu, bunun toplumsal sahada yansımının da insanların eşit bir şekilde kardeşçe yaşamaları Allah’ın nimetinin eşit bir şekilde paylaşılmasının olduğunu söylüyordu*” (Doğan S., Mülakat, 26 Mart 2013).

ellerde toplanmasına, dilinden, renginden, düşüncesinden, inancından ya da inançsızlığından ötürü insanların haklarının yenilmesine, emeğin sömürülmesine itiraz etmiş, ezilenleri yeryüzünde önder yapmayı hedeflemişlerdir (AKM, 2012).¹¹⁴

Antikapitalist Müslümanlar, devrimci yönlerini, sermaye-emek çelişkisinde de gösterip, sermayenin değer üretmeyeceğini belirtmiş, ancak emeğin değer üreteceğini dile getirmişlerdir (AKM, 2012).¹¹⁵ Dolayısıyla Antikapitalist Müslümanlar, emeğin toplumun merkezine alındığı, lüks tüketimden, israftan, gösteriştan uzak, sade, mütevazı, paylaşımcı, herkesin eşit olduğu sınırsız, sınıfsız, adalet ve barış yurdu bir dünya kurmayı amaçlamakta, bu dünya için de insanları devrimci mücadeleye çağırmaktadır. Hareket, insanları zulme karşı mücadeleye çağırırken de, kadim bir söylemi dillendirdiğini vurgulamakta, ilk insan ve peygamber Âdem'den son Peygamber Muhammed'e kadar peygamberlerin zulme karşı mücadele ettiğini, var olan statükoyu yıkmak için çalıştıklarını belirtmektedirler. Ayrıca Kur'an'ın da, zulme, adaletsizliğe karşı mücadele etmeyi teşvik ettiğini de söylemektedirler; “*Size ne oluyor da Allah yolunda o ezilen erkekler, kadınlar ve yavrular uğruna savaş mıyorsunuz?*” (Nisa suresi, 75). Antikapitalist Müslümanlar, en büyük ibadetin ‘hakkı müdafaa etmek’ olduğunu düşünmekte, mücadelelerinin Allah’ın sözü olduğunu belirtmektedirler. Bu bağlamda kendilerini *kutsal* mücadelelerine adanarak amaçları uğruna gece-gündüz çalışmakta, örgütlenmeye, eylemlere büyük önem vermektedirler. Dolayısıyla hareket, insanlara “*Sizin Allahınızda peygamberinizde antikapitalistti. Bu sistemi kabul etmek zorunda değilsiniz*” şeklinde çağrı yaparak insanları devrime yönlendirmeye çalışmaktadır (Durukan, Mülakat, 24 Mart 2013). Ayrıca hareketin amacının sınırsız ve sınıfsız bir toplum yaratmak olduğu aktivistlerce vurgulanmakla birlikte önemli olanın bu amaca ulaşmak için gösterilen çaba ve samimiyetin olduğu belirtilmektedir (Doğan F. K., Mülakat, 26 Mart 2013).

¹¹⁴ “*Biz ezilenleri yeryüzünde önderler yapmak istiyoruz*” (Kasas suresi, 5).

¹¹⁵ “*İnsana emeğinden başkası yoktur*” (Necm suresi, 39).

3.8.2. Kapitalizmle Mücadele Derneği

Antikapitalist Müslümanlar, 1 Mayıs'a yönelik kurulmuş bir harekettir. Lakin gerek basının ilgi göstermesi gerekse toplumun belli kesimin talepte bulunmasından dolayı 1 Mayıs 2012'den birkaç ay sonra hareket, tartışmalar sonucu, bu mücadeleyi destekleyenlerin düşüncelerini ifade eden 'Antikapitalist Müslümanlar Manifestosu'nu yayınlamışlardır. Hareketin genel felsefesinin anlatıldığı bu metin sonrası, Antikapitalist Müslümanlar, 'cenneti dünyada kurmak' için örgütlenme çalışmalarına ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda başka şehirlerdeki Antikapitalist Müslümanlar'ı 'Kapitalizmle Mücadele Derneği' adı altında örgütlemek için İstanbul'da iki günlük bir forum düzenlenmiştir. Kapitalizmle Mücadele Derneği adı altında örgütlenmelerinin nedeni olarak da bir aktivist; *"Soğuk Savaş döneminde kurulan "Komünizmle Mücadele Dernekleri"nin mirasını reddetmek için"* bu ismi seçtiklerini belirtmiştir (Şaşkın, Mülakat, 26 Mart 2013). Bu isim, sol ile İslam arasında, Soğuk Savaş döneminden kalan buzları eritmeye yönelik bir çaba olup kapılarını solculara açma, sol ile kucaklaşma ve sola zeytin dalı uzatma girişimidir (Durukan, Mülakat, 24 Mart 2013). Sosyal medyayı iyi bir şekilde kullanan hareketin üyeleri, facebook ve twitter üzerinden örgütlenerek seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar. Kendiliğinden gelen talepler doğrultusunda yaklaşık on dokuz ilde örgütlenme çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca bu on dokuz ilde¹¹⁶ örgütlenme çalışmalarına hız vermek için bir temsilci seçilmiş, hareketin facebook sayfasına bu kişilerin isimleri, e-posta adresleri, telefon numaraları yazılmış, Antikapitalist Müslümanlar'a gönül veren ya da onlar hakkında bilgi almak isteyenleri onlara yönlendirmişlerdir. Dolayısıyla hareket, örgütlenmeyi oldukça önemsemiş, genel felsefelerinin yayılması ve kitleselleşmesi için yerelden başlayarak insanlarla iletişime geçmiştir. Öte yandan Antikapitalist Müslümanlar'ın aktivistlerinden Muharrem Şaşkın, harekete katılan herkesi özne olarak gördüklerini çünkü Allah'ın herkesi özne olarak yarattığını belirtmiştir (Şaşkın, Mülakat, 26 Mart 2013). Bu bağlamda harekete ilk katılan ile son katılan arasında hiyerarşik bir farkın olmadığı vurgulanmıştır. Harekette, İhsan Eliaçık'ın fikirleri ön planda olsa ve onlara

¹¹⁶ Antikapitalist Müslümanlar, Adana, Adıyaman, Ankara, Kahraman Maraş, İzmir, Manisa, Afyon, Balıkesir, Sakarya, Çanakkale, Malatya, Van, Kırklareli, Bursa, Konya, Karabük ve Samsun'da örgütlenme faaliyetleri sürdürmektedir.

abilik yapsa da, Eliaçık, Antikapitalist Müslümanlar'ın lideri konumunda değildir. Her altı ayda bir dönüşümlü olarak kendilerine sözcü seçen yapı, eylemlerine yön verecek 'insan hakları ve özgürlük', 'emek', 'sağlık' gibi konularda üyeleri tarafından gönüllülük esasına dayanan komisyonlar kurmaktadır. Haftada en az bir kere toplanan yapı, gündemin yoğunluğuna göre diğer günlerde de toplanabilmektedir. Toplantılarda, herkesin fikri alınmakta, kararların ortaklaşa alınmasına çalışılmaktadır. Disiplinli ve özverili bir şekilde çalışan Antikapitalist Müslümanlar, eylemlere önem verirken teoriyi de ihmal etmemeye çalışmakta, bu bağlamda kendi düşüncelerine uygun şekilde film gösterimleri, Cumartesi Söyleşileri, tefsir ve dünya tarihi gibi okumalar yapmaktadır. Hareket içinde, orta yaşlı insanlar olmakla birlikte, fedakâr, disiplinli, eylem ruhuna sahip gençler, hareketin sürükleyicileridir. Harekette kadın erkek sayısı dengeli bir seviyede olup oluşumun eylemlerinde ve söylemlerinde eşitçe söz hakkına sahiptir. Hatta Antikapitalist Müslümanlar'ın Ankara'daki tanışma toplantısında bir aktivist, 'kadın-erkek eşitliği sağlanana kadar, kadınlara pozitif ayrımcılık yapılacağını' belirtmiştir. Eylem ruhlu gençlerin 1 Mayıs 2012 İşçi Bayramı'na katılmasıyla Antikapitalist Müslümanlar medyada duyulmaya, kurumsallaşmaya başlamıştır. Ayrıca hareket, eylemlerine Kur'an'dan ayetlerle başlamakta, söylemlerinin Allah'ın sözleri olduklarını dile getirmekte ve eylemlerine ilahi bir meşruiyet kazandırmaktadırlar.

3.8.3. 1 Mayıs İşçi Bayramı

Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs İşçi Bayramı'na katılması, Türkiye'de İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların eyleme geçiş anını temsil etmiştir. Kendini Müslüman olarak tanımlayanların, sol bir söylemle, solcuların alanı olarak bilinen İşçi Bayramı'na katılması, Türkiye'de İslam'ı Sol gözle yorumlayanların aksiyona geçiş anı olup bir kırılma noktası yarattığı söylenebilir. Sosyalist ve İslami değerleri savunanların düşünceleri, Türkiye gündeminde ilk defa bu kadar geniş bir şekilde yer almış ve kitlelere ulaşmıştır. 1 Mayıs ile birlikte, sosyalizm ve İslam'ın ortak değerleri savunanların düşünceleri olgunlaşmış, kitleleşme yolunda ilk adım atılmıştır. Dolayısıyla Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs'a katılması, Türkiye'deki İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların eylemli hale geçerek kendi düşüncelerini ifade etme ve kitleleşme çabası olarak değerlendirilebilir. Emek ve Adalet

Platformu'nun 'Lüks Otel Önü İftarları', Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs'a çıkma eyleminden yaklaşık 8 ay önce olmakla birlikte Emek ve Adalet Platformu'nun iftarları, kamuoyunda, israfa karşı olan İslamcıların Müslümanlara özgü bir ibadet olan oruçta yaptıkları bir eylem olarak algılanmış, Sol vurgusu aksak kalmıştır. Ama kendini 'antikapitalist' olarak tanımlamış 'Müslümanlar'ın 'Kapitalizmle Mücadele Korteji' adı altında solcuların bayramı olarak bilinen 1 Mayıs'a katılması, kamuoyunda geniş yankı uyandırmış, Sol-İslamcı düşüncenin kitleselleşmesi açısından önemli bir mesafe kat edilmiştir.

2012 1 Mayıs'ına kadar, genelde ideolojik olarak sola yakın İslamcılar ile İslam yakın solcular birbirine yakınlaşmış iken, 1 Mayıs ile birlikte pek çok sol grup, Antikapitalist Müslümanlar'ın söylemlerine sempati ile yaklaşmaya başlamış, böylece ortak düşmana karşı İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak hareket edebilmesinin de önü açılmıştır.

Fotoğraf 7: Antikapitalist Müslümanlar'ın 2012 1 Mayıs'ında taşıdığı bir afiş

Kaynakça: <http://blog.milliyet.com.tr/anti-kapitalist-muslumanlar----mulk-allah-indir-->

/Blog/?BlogNo=361139 Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

1 Mayıs'tan bir süre önce bir çağrı metni ile 1 Mayıs'a katılacaklarını dile getiren Antikapitalist Müslümanlar, daha 1 Mayıs'a katılmadan tartışma konusu olmuştur. Kimilerinin desteklediği, kimlerininse eleştirdiği Antikapitalist Müslümanlar, 1 Mayıs günü sabah 9.00 gibi Fatih Camii'nde toplanarak Esenyurt'ta alışveriş merkezinin şantiyesindeki çadırlarında çıkan yangında yanarak ve Erzurum'da gölette boğularak

ölen işçilerin gıyabında cenaze namazı kılmışlardır.¹¹⁷ Kötü şartlarda çalışmaktan dolayı ölen işçiler için kılınan cenaze namazı, İslamcıların ve sosyalistlerin birleştiği farklı bir eylem türü olarak Antikapitalist Müslümanlar'ın öncülüğünde ifa edilmiştir. Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs'a katılma eylemini destekleyen Eliaçık, gıyabi cenaze namazını kıldırılmış ve şu konuşmayı yapmıştır; *"40 yıl önce burada ve camilerde toplanan gençler Deniz Gezmiş'i taşlamak için toplanmıştı; taşlamıştı da. Biz bugün reddi miras yaptığımızı açıklıyoruz"* (Serbest, 2012). 6. Filo'yu protesto eden solcuları taşıyan İslamcıların mirasının reddedildiği bu sözler, Türkiye soluna zeytin dalı uzatma girişimi şeklinde değerlendirilebilir. Ardından yaklaşık 200 kişinin katılımıyla Taksim'e yürüyen bu grup, 'Kölelere Özgürlük'¹¹⁸ (sloganının Kürtçesi, Ermenicesi ve Arapçası yazıyor), 'Mazluma kimliği sorulmaz', 'Hem Tanrıya hem paraya kulluk edemezsiniz', 'Allah emek özgürlük', 'Allahu Ekber özgürlük', 'Abdestli kapitalizme hayır' yazılı dövizler taşımışlardır. Müslümanlardan böyle bir 'antikapitalist' çıkış, sol gruplardan da olumlu tepkilerle karşılanmış, bazı sol gruplar, Antikapitalist Müslümanlar'ı Taksim'e girerken alkışlamışlardır. Eliaçık, Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs'a katılmasının önemini şöyle açıklamıştır; *"Burada Fatih ve Taksim'in sembolik önemi var. Fatih dini dünyayı, 1 Mayıs Taksim'i ise sosyalist dünyayı temsil ediyor. Bu kortejin amacı da ikisi arasında tarihi bir köprü kurmak"* (Kılıç, 2012).

2013 1 Mayıs'ına da katılan Antikapitalist Müslümanlar, geçen bir sene zarfında kurumsallaşmasının, başka şehirlerde örgütlenmesinin meyvesini almış ve on ilde 1 Mayıs alanlarına iştirak etmişlerdir. Ayrıca geçen sene 1 Mayıs'ta 6. Filo'yu taşıyan solculara saldıran İslamcıların miraslarını reddeden Antikapitalist Müslümanlar, 2013 1 Mayıs'ında ise *"Egemenlerin provokasyonlarının nelere mal olacağını hatırlatmak ve 1977'deki katliamı unutmadığımızı haykırmak için 1977 1 Mayıs'ın da katledilen 38 kardeşimizin anısına Kazancı yokuşunda basın açıklaması"* yapmak istemişler ama valilik tarafından 'Taksim'deki yayalaştırma çalışmaları' gerekçe gösterilerek

¹¹⁷ Emek ve Adalet Platformu, Fatih Cami'nde ölen işçiler için kılınan cenaze namazına katılmış ama korteje dâhil olmamış ve gerekçesini ise şöyle izah etmiştir; *"Kapitalizmle Mücadele Korteji'ni önemli bir girişim olarak görüyoruz. Kortejin yarattığı heyecandan memnun olmamak elde değil. Bu girişimin Türkiye'de sosyal adalet talebinin güçlenmesine vesile olmasını temenni ediyoruz. Ancak niyetlerden bağımsız olarak üslup, içerik ve söylem hususlarında kendimizce önemli kaygılarımız olduğu için korteje iştirak etmemekten yana bir karar aldık"* (EAP, 27 Nisan 2012).

¹¹⁸ İslami menşei Toplumsal Dayanışma Kültür Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Derneği (TOKAD), Tokat'ta, 'kölelere özgürlük' sloganıyla 1 Mayıs'lara üç yıldan beri katılmaktadırlar. Ancak bu yapının 1 Mayıs'a katılması kamuoyunda pek yankı uyandırmamıştır.

Taksim'in 1 Mayıs kutlamalarına kapatılması sebebiyle Antikapitalist Müslümanlar, Kazancı yokuşunda basın açıklaması yapamamışlardır (AKM, 2013).

Antikapitalist Müslümanlar, düşüncelerini insanlara duyurabilmek için 1 Mayıs sonrasındaki süreçte de, kendi düşünceleri doğrultusunda eylemlerine devam etmiş, düşüncelerini yaymaya çalışmışlardır. Düşünceleri doğrultusunda, ezilen halkların yanında olmaya çalışmışlar, Roboski (Uludere) ve Hrant Dink¹¹⁹ anmalarına iştirak etmişler, Fatih Camii'nde programlar düzenlemişlerdir. Ayrıca Hey Tekstil, Kuzu Deri, THY, Kozlu işçilerinin grevlerine katılarak sermayeye karşı tek değer emek olduğu belirtmeye çalışmışlardır. Köprüler ve otoyolların özelleştirilmesine karşı olarak da eylem düzenlemişler, köprüler ve otoyolların halka ait olduğu, satılmayacağı vurgulanmış, 28 Şubat'ın iki zıt kutbu Koç ve Ülker'in otoyol ihale ortaklığı girişimi eleştirilmiştir (Aktürk, 2012).

3.8.4. NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği

Türkiye'de İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların Soğuk Savaş sonrasındaki gelişimi, Yeni Siyaset Girişimi, HAS Parti deneyimi ile siyasi sahada denenmiş olup Sol-İslamcı düşünce, Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar öncülüğünde sosyal hayatta, dernekler halinde varlığını sürdürmektedir. Asıl amacın İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak iş yapabilirliğini göstermek olan bu yapıların geldiği en son nokta; *NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği*'dir. Aralarında İslamcı, sosyalist, Kürt, Sünni ve Alevi birçok grup¹²⁰ ortak düşmana karşı birlikte iş yapabilirliği göstererek 'NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği' adı altında "yekvücut" olmuşlardır.¹²¹ Böyle bir yapının oluşmasında, Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs'a çıkması ve Sol'la aralarındaki buzları eritme çabalarının şüphesiz etkisi olmuştur.

¹¹⁹ Hrant Dink anmasında 'AKP rantın, Müslümanlar Hrant'ın yanında' şeklinde slogan atmışlardır. Bu bağlamda, Müslümanlar'a da -kendi düşünceleri doğrultusunda- ne yapmaları gerektiğini söylemişlerdir.

¹²⁰ 'NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği' AKA-DER, Antikapitalist Müslümanlar, Kapitalizme Karşı Mücadele Derneği, BDP, Emek ve Adalet Platformu, EMEP, ESP, FHDD, İşçi Kardeşliği Partisi, İştiraki, Kaldıraç, Kudüs-Der, Makbul Adımlar, Özgür Demokratik Alevi Derneği, Özgür Açılım, Sakarya Dayanışma Derneği, SDP, TOKAD, Türkiye Gerçeği, Uyanış ve Vahdet ile ÜİD-DER'in bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur.

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.adilmedya.com/natoya-karsi-yekvucud-oldular-h35433.haber> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

2 Mart 2013 tarihinde, Taksim’de bir araya gelen gruplar, 6. Filo’nun denize döküldüğü Dolmabahçe’ye yürüdüler ve bir kez daha 6. Filo’yu taşıyanlara saldıranların mirasını reddettiler. Emperyalizm ve onun ölüm makinası olarak tabir edilen NATO’nun, tüm dünyada olduğu gibi Orta Doğu’da da yıllardır milyonlarca insanı kan ve ateşe boğarak sömürmesinin vurgulandığı eylemde, hep bir ağızdan bütün halkların, dillerin ve dinlerin kardeş olduğuna dikkat çekildi ve ‘Üsler kapatılsın, Patriotlar sökülsün!’, ‘Amerikan sömürgeciliğinin bekçisi 6. Filo defol!’, ‘Emperyalizm ve NATO’ya karşı birleşelim!’ ortak pankartları taşındı ve ‘Allah, ekmek, özgürlük!’, ‘Müslüman zulme boyun eğmez!’ gibi sloganlar atıldı.¹²²

Emperyalizm ve NATO’ya Karşı Eylem Birliği’nin ikinci eylemi ise 13 Mayıs 2013 tarihinde İzmir’de NATO Ana Karargâhı önünde gerçekleştirildi. İkincisine nazaran katılımın daha az olduğu bu eylemde, NATO güçlerinin Türkiye’de işgal güçleri olarak bulunduğu belirtildi.¹²³ Ayrıca 53 vatandaşın ölmesi ve pek çok kişinin yaralanması sebebiyle cumhuriyet tarihinin en kanlı saldırısı olarak tarihe geçen Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde düzenlenen bombalı saldırısının sorumlularının NATO güçleri olduğu bu eylemde belirtilmiştir. Birincisine nazaran basında daha az yer bulan ikinci eylem, bu yapının eylemlerine devam ettiğini göstermesinden dolayı önemlidir.

3.8.5. Taksim Gezi Parkı Eylemleri

Kendisini 28 Şubat Postmodern Darbesi’nin mağduru olarak gören AKP’nin, 2007 seçimleri sonrasında askeri vesayeti kırarak kendi sivil vesayetini kurduğu daha önce belirtilmişti. AKP 2011 seçimlerinden daha da güçlenerek çıkmış, halkın yarısının da desteğini alarak mağrur bir şekilde ‘her istediğimi’ yaparım havasına girmiştir. Bu bağlamda 4+4+4 yasasıyla eğitim alanında dönüşüm yaparak ‘dindar bir gençlik’ yetiştirmek istediğini dile gitmiştir.¹²⁴ Bu amacına ulaşmak için de bazı düzenlemeler yapan AKP, toplumun bazı kesimlerinden gelen tepkilere de kulak tıkayarak alkol tüketimini düzenlemiş, ailelere en az üç çocuk yapmasının teşvik etmiş, kürtaj

¹²² Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.emekdunyasi.net/ed/guncel/20824-emperyalizme-karsi-dolmabahceye-yuruduler#.UTSNjyWeh6F.facebook> (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

¹²³ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.habereditor.com/news_detail.php?id=86685 (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2013).

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/19825231.asp> (Erişim tarihi: 23 Haziran 2013).

yaptırmayı sınırlamış dolayısıyla kişilerin özel hayatına müdahale etmeye başlamıştır. AKP'nin ahlaklı bir toplum oluşturma çabasından dolayı dayatmacı politikalar gütmesi pek çok kesimin tepki göstermesine yol açmıştır. Ayrıca Ergenekon, KCK gibi davalarla muhalefeti marjinalize etmeye ve kendini alternatifsiz kılmaya çabalayan AKP, bunu belli ölçülerde başarmış, siyasal muhalefeti kısmen de olsa etkisizleştirmiştir. Siyasal muhalefetin etkisizleştirildiği bir ortamda, yaşam alanlarına müdahale edilmesinden rahatsız olan bazı kesimler 'toplumsal muhalefet' şeklinde tepkilerini Taksim Gezi Parkı eylemleri vesilesiyle göstermeye başlamışlardır.

Taksim Gezi Parkı eylemleri, 28 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'da başlayan ve diğer illere yayılan ve geldiği nokta itibariyle AKP karşıtı protestolardır. Bu eylemler, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan Taksim Gezi Parkı'nın 'Taksim Yayalaştırma Projesi' kapsamında yıkılarak yerine Topçu Kışlası ve alışveriş merkezi (AVM) inşasına başlanması üzerine sosyal medyada örgütlenen bazı çevreci aktivistlerin oturma eylemi yapmaya başlaması ve polisin eyleme orantısız müdahalesi sonucu geniş bir protestoya dönüşmüştür.¹²⁵ Barışçıl ve çevreye duyarlı aktivistlere polisin sert müdahalesi ve özellikle 28 Mayıs 2013 günü polisin parkta çadır kuran eylemcilere müdahale etmesi ve çadırlarını yakması bu eylemlerde kırılma noktası yaratmıştır.¹²⁶ Bu eylemlerde aktif rol oynayan BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in yıkımı durdurmak için iş makinelerinin önüne geçmesi ve eylemlere destek vermesi ile olaylar daha fazla gündeme gelmiştir. Ayrıca Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın "*Ne yaparsanız yapın. Orası için karar verdik. Yapacağız*" şeklindeki beyanatı eylemlere desteğin artmasını sağlamıştır.¹²⁷ Öte yandan basının da eylemlerin ilk bir kaç gününde protestolara yer vermek yerine normal yayın akışlarını devam etmesi, göstericilerin sosyal medya aracılığıyla eylemlere daha fazla destek vermesine neden olmuştur.¹²⁸ Netice itibariyle polisin biber gazı ve TOMA'lar aracılığıyla orantısız güç kullanması,

¹²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/23405125.asp> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_parkina_polisten_safak_baskini-1135540 (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23390657.asp> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹²⁸ CNN international, BBC gibi uluslararası haber kanalları Taksim'den canlı yayın yaparken Türkiye'deki kanalların normal yayın hayatına devam edip belgesel yayınlaması, sağlık programlarına devam etmesi büyük tepki çekmiştir.

medyanın eylemlere yer vermemesi ve başbakanın sert söylemleri protestoların iktidar karşısı bir yapıya bürünerek Ankara, İzmir, Hatay, Tunceli başta olmak üzere Türkiye çapında yayılmasına yol açmıştır. Ayrıca bu olaylardan dolayı dört vatandaş hayatını kaybetmiş ve yaklaşık sekiz bin vatandaş ise yaralanmıştır.¹²⁹ Sosyolog Nilüfer Göle, Taksim Gezi Parkı eylemlerinin önemli sonuçlarından birisi “*genç yaşlı, öğrenci bürokrat, feminist, ev kadını, Müslüman, solcu, Kürt, Alevi, Kemalist, komünist, Fenerli, Beşiktaşlı*” yani bir araya gelmesi düşünülemeyecek kişilerin AKP iktidarının otoriterleşmesine karşı bir araya gelmesi olarak belirtmiştir.¹³⁰ Hükümet kanadından Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı da bu durumu “*Muhalefetin senelerce uğraşsa da başaramayacağı bir şeyi, 5 günde başardık ve normal koşullarda bir araya gelmesi düşünülemeyecek olan birbirinden çok farklı kesimleri grupları fraksiyonları toz duman içerisinde bir birleriyle buluşturduk*” şeklinde belirtmiştir.¹³¹ Ayrıca iktidarın tansiyonu düşürmek yerine gerilimi arttıran ‘% 50’yi evde zor tutuyoruz’¹³² ya da birkaç çapulcu pabuç bırakmayız¹³³ gibi söylemlerde bulunması, protestoların daha fazla büyümesine yol açmıştır. Öte yandan Erdoğan’ın 15 ve 16 Haziran 2013 tarihlerinde Ankara ve İstanbul’da miting düzenlemesi ve İstanbul mitingi sonrası polisın yaklaşık 10 gündür Gezi Parkı’ndan kalan eylemcilere müdahale etmesi ile toplum daha da kutuplaşmıştır. Kendiliğın oluşın ve gönüllü sivil direnişçilerin oluşturduğu bu eylemlerin devlet imkânlarını sonuna kadar kullanan AKP iktidarı tarafından bastırabileceğı ancak sindirilemeyeceğı görülmektedir.¹³⁴ Mahallerde tencere-tava çalan insanlar ya da daha sonrasında ‘duran adam’ şeklinde isimlendirilen Erdem Gündüz’ün başlattığı Taksim meydanında durma eylemi tüm Türkiye’ye yayılmış barışçıl bir şekilde AKP iktidarına

¹²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.insanhaber.com/guncel/21-gunun-bilancosu-4-olu-7822-yarali-h16629.html> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://t24.com.tr/yazi/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi/6824> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://haber.mynet.com/bakandan-cok-konusulacak-ozelestiri-700141-guncel/> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³² Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.haber61.net/erdogan-evinde-zorla-tuttugumuz-50-var-148113h.htm> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³³ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.aksam.com.tr/siyaset/chp-ve-bir-kac-capulcudan-izin-alacak-degiliz-taksime-opera-da-yapacagiz-cami-de/haber-211898> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=969&makale=Ne+Ya%FE%FDyoruz%3F>

karşı devam etmektedir.¹³⁵ Gezi Parkı eylemleri ile birlikte bir anlamda da korku duvarı açılmış, pek çok konuşulmayan konu tartışılmaya ve dolayısıyla demokraside yeni bir eşiğe gelindiği iddia edilmiştir. Sürekli arkasında seçmenin yarısının olduğuyla övünen başbakan, diğer yüzde elliyi de bir anlamda karşısına koyuyor, dışlıyordu. Bu anlamda diğer yüzde ellinin taleplerinin dikkate alınmaması ve yaşam tarzına yönelik müdahaleleri haysiyet zedelenmesine yol açmış ve bu eylemler bir anlamda da ‘haysiyet ayaklanması’ şeklinde yorumlanmıştır.¹³⁶ On yılı aşkın süredir yönetimde olmanın vermiş olduğu iktidar yorgunluğu ile süreci pek de iyi yönetemeyen AKP, Gezi Parkı eylemlerinden epey yara almıştır. Gezi Parkı eylemleri ile demokrasi yeni bir eşiğe gelinmiş olmakla birlikte bu eylemlerin etkisini zaman gösterecektir.

AKP’nin neoliberal politikalar doğrultusunda sermaye yanlısı bir şekilde halkın kullanımındaki Taksim Gezi Parkını yıkarak yerine AVM yapmak istemesine tepki gösteren Antikapitalist Müslümanlar, eylemlerin ilk gününden beri protestolarda ön saflarda yer almışlardır. Hatta Antikapitalist Müslümanlar’ın önde gelen aktivistlerinden Muharrem Şaşkın 31 Mayıs günü yaralanarak Taksim ilk yardım hastanesinde yoğun bakıma alınmıştır.¹³⁷ Eylem merkezi örgütlenen hareket, Gezi Parkı eylemlerine katılarak bunu bir kez daha göstermiştir. Başta Ankara olmak üzere İstanbul dışındaki protestolarda da Antikapitalist Müslümanlar meydanlarda yer almışlardır. AKP zulmüne karşı Taksim Gezi Parkı’nda diğer insanlarla kapitalizm karşıtlığı çerçevesinde birleşerek birlikte hareket eden hareket, en büyük ibadeti ‘zulme karşı direnmek’ şeklinde gördüğünü bir kez daha vurgulamıştır. Hatta Ankara’daki protestolara da katılan Antikapitalist Müslümanlar’dan Bülent Durukan, kendi facebook hesabında “*ezan okunuyor alana gitmeliyim*” şeklinde bir ileti paylaşarak esas ibadetin zulme karşı direnmek olduğunu özetlemiştir.¹³⁸

Protestolara İslami camiaden katılım az olmakla birlikte İslam temelli Antikapitalist Müslümanlar’ın Gezi Parkı eylemlerine iştirak etmesi “*İslamlaşmaya karşı*

¹³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.hurriyet.com.tr/planet/23532788.asp> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet_insel/haysiyet_ayaklanmasi-1136174 (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://gundem.milliyet.com.tr/polis-once-tebrik-etti-sonra/gundem/detay/1716747/default.htm> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.facebook.com/BulentDurukan?fref=ts> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

ayaklanma” şeklindeki iddiayı bir anlamda da çürütmüştür.¹³⁹ Ayrıca Başbakan’ın ‘Camii’de içki içtiler’, ‘başörtülü kızlarımıza el uzattılar’ şeklindeki beyanlarına karşı¹⁴⁰ Antikapitalist Müslümanlar’ın başörtülü aktivistleri *"direnişin en başından beri Gezi Parkı’nda bulunan Müslümanlar olarak bizler hiçbir şekilde bir saldırıya, tacize uğramadık"* şeklinde cevap vermiştir.¹⁴¹ Öte yandan Başbakan Erdoğan Taksim Gezi Parkı eylemlerine katılan Antikapitalist Müslümanlar’ı hedef alan bir açıklama yaparak kendilerinin ‘emperyalist’ ve ‘kapitalist’ olmadığını belirtmiştir;

Özellikle, Anti Kapitalist, Anti Emperyalist olduğunu söyleyen gençler bu rakamlara dikkat etsin. 2002 yılında görevi devraldığımızda gösterge faiz yüzde 63’tü. 116 milyar lira bütçemiz vardı. Şimdi bunlar kapitalizmin karşısında değil mi? Kapitalizmin en önemli sömürü aracı faiz ise. Onlara cevap veriyorum. Bu bütçenin 52 milyar lirası yani yüzde 45’i faiz harcamalarına gidiyordu. Yani benim vatandaşımın verdiği her verginin 100 lirada 45 lirası faiz lobisine gidiyordu. Toplanan verginin yüzde 85’i faize gidiyordu. Bugün yüzde 15’i gidiyor. Türkiye bütçesi bugün 404 milyar lira oldu. Faiz harcaması 53 milyar dolar oldu. 10 yılda Türkiye’nin faizi yapmak için yaptığı tasarruf 642 milyardır. Millettin parası bu. Eğer bugün de öyle olsaydı 642 milyar lira faiz lobisine gidecekti.¹⁴²

Antikapitalist Müslümanlar Taksim Gezi Parkı’nda Miraç kandili hasebiyle bir program düzenlemiştir. Kandil simidi dağıtılan eylemde Eliaçık, *"Zalim Sultan'a karşı, Hakkı haykıran gençleri bu memleketten eksik eyleme"* şeklinde dua etmiştir.¹⁴³ Daha sonrasında ise Gezi Parkı’nda Antikapitalist Müslümanlar’ın öncülüğünde Cuma namazı kılınmıştır. Cuma namazında *"Paranın geçmediği, kimsenin aç kalmadığı Gezi Parkı’nda, farklı inanışlara ve yaşam tarzına sahip insanlar birlik ve kardeşlik içerisinde direnişlerini sürdürüyorlar"* şeklinde hutbe okunmuştur.¹⁴⁴ Sonrasında da parka bir mescid yapan harekete diğer gruplarda oldukça sıcak yaklaşmıştır.

¹³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130609_antikapitalist_muslumanlar.shtml (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.gercekgundem.com/?p=551171&com=all> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.odatv.com/n.php?n=gezi-parkinda-2.-cuma-namazi-kilindi-1406131200> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://haber.rotahaber.com/Erdogan-Antikapitalist-Muslumanlara-seslendi-/375593> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.dagmedya.net/2013/06/06/antikapitalist-muslumanlar-gezi-parkinin-9uncu-gununde-taksimde-kandil-gecesi-duzenlendi/> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.facebook.com/Anti.Kapitalist.Muslumanlar.DER?fref=ts> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

Nihayetinde Antikapitalist Müslümanlar, zulme karşı hak arayışında bir kez daha aktif yer almış, daha eşit, daha adil dünya için mücadele edilmesi gerektiğini ve kendilerinin farklı Müslüman olduklarını bir kez daha göstermişlerdir. Daha öncesinde 1 Mayıs İşçi Bayramı'na katılarak medyada adından sıkça söz ettiren Antikapitalist Müslümanlar, Gezi Parkı eylemleri ile de yeniden popüler olmuş, pek çok insan Kapitalizmle Mücadele Dernekleri ile bağlantıya geçerek hareket hakkında bilgi almak istemiştir. Ayrıca Ramazan'ın da yaklaşmasıyla Antikapitalist Müslümanlar, düzenleyecekleri iftar ve sahur programlarıyla medyada adından sıkça söz ettireceğe benzemektedir.

Fotoğraf 8: Antikapitalist Müslümanlar'ın Taksim Gezi Parkı'nda düzenlediği Kandil programından bir fotoğraf

Kaynakça: <http://www.dagmedya.net/2013/06/06/antikapitalist-muslumanlar-gezi-parkinin-9uncu-gununde-taksimde-kandil-gecesi-duzenlendi/> Erişim Tarihi 23 Haziran 2013.

3.8.6. Sivas Katliamı Anmaları

Yakın dönemde İslamcılar ve sosyalistler arasında kurulabilecek ilişkinin önündeki en büyük engelin Sivas katliamı olduğu daha önce belirtilmişti. Antikapitalist Müslümanlar, İslamcılar ve sosyalistler arasında büyük bir travma yaşanmasına yol açan Sivas Katliamı'nı 23 Haziran 2013 tarihinde Alevi örgütleri tarafından İstanbul Kadıköy'de düzenlenen anmasına katılarak İslamcılar ve sosyalistler arasındaki buzların

erimesine bir nebze de olsa katkı sağlamayı amaçlamıştır. Daha öncesinde Kanlı Pazarı kınayarak Sosyalist cenaha zeytin dalı uzatma girişiminde bulunan Antikapitalist Müslümanlar, Sivas Katliamı Anması'na da katılarak bu girişimi perçinlemişlerdir. “*Bir Olmaya Geldik*” pankartıyla alan giren Antikapitalist Müslümanlar diğer gruplar tarafından sıcak karşılanmıştır.¹⁴⁵ Hareket, Sivas Katliamı anmalarına katılmalarının gerekçesini ise; “*HEP BİRLİKTE, katledilen Alevi kardeşlerimizle bütünleşmek, talepleri için mücadele etmek ve mezhep savaşlarının önüne geçmek için*” şeklinde belirtmişlerdir.¹⁴⁶ Hareket, Sivas Katliamı'nın yıl dönümü olan 2 Temmuz gününde de Sivas'ta olacaklarını kendi facebook sayfalarında duyurmuşlardır.¹⁴⁷ Netice itibariyle Kanlı Pazar'ı ve Sivas Katliamı'nı kınayan ve onların mirasını reddeden Antikapitalist Müslümanlar, kendilerinin farklı Müslüman olduklarını bir kez daha göstermiş, sosyalistler ile ortak düşmana karşı birlikte hareket etmek ve aradaki engelleri kaldırmak için gerekli adımları atmaya çalışmışlardır. Ayrıca Antikapitalist Müslümanlar'ın bu iki girişimi, -belli bir grup dahi olsa- İslami camianın öz eleştirisi yaptığını göstermiş gibidir.

3.8.7. Gelenekten Kopuş

Antikapitalist Müslümanlar, günümüzde, AKP iktidarında vücut bulan geleneksel dinin kapitalist sistem içinde kendini konumlandırmasını eleştirmektedir. Bu bağlamda geleneksel İslam'ı; sürekli iktidarın, devletin, sermayenin yanında görmüş ve bu zihniyetle birleşmiş dinin mirasını reddetmişlerdir (Miraç, 2012). İslam'ın özünün antikapitalist olduğunu, Türkiye'deki dinin cumhuriyet sonrası süreçte değiştirildiğini, protestanlaştırıldığını, sadece ruhani kısmına vurgu yapıldığını, ama İslam'ın özünün akıl ve vicdan merkezli harekete yönelik olduğu Antikapitalist Müslümanlar'ca iddia edilmektedir. Antikapitalist Müslümanlar'ın aktivistlerinden Mem Aslan, bugünkü din algısını ve neden gelenekten koştuklarını şöyle belirtmektedir; “*Bugün din sadece dünyada hiç bir şeye karışmayan ve cennetle sınırlandırılmış ahireti düşünen sabah ne*

¹⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.adilmedya.com/antikapitalist-muslimanlar-sivas-katliami-anmasinda-h37437.haber> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.facebook.com/events/653281948017816/?ref=22> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

¹⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.facebook.com/events/653281948017816/?ref=22> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2013).

yaşarşa yaşasın akşam ibadetini yapan ve bununla cenneti uman insanların dini haline geldi. Bu sebeple biz gelenekten kopuğuz” (Aslan, Mülakat, 26 Mart 2013). AKP iktidarını da, kapitalizme abdest aldırarak, kapitalizmi İslam içinde meşru hale getirmekle suçlamakta, AKP iktidarı ile birlikte, sadece “*değneği*” tutanın değiştiğini, ancak sistemin değişmediği belirtmektedirler (Aslan, Mülakat, 26 Mart 2013). AKP’den önce, değneği tutanların Kemalistler olduğunu, şimdi ise Neo-Kemalist AKP’nin tuttuğu belirtilmektedirler. Ancak AKP’nin İslami damarları güçlü bir parti olması ve kapitalizmi İslam ile barışık bir şekilde uygulaması, hareketin insanlara asıl İslam’ın ‘antikapitalist’ olduğunu anlatmasında tetikleyici rol oynamıştır. Amaçlarının ise savundukları *kadim söylemi* halka anlatarak halkı iktidardan koparmaya ve halktan kopmamak adına da, ‘Müslümanlık’ sıfatını iktidara bırakmamaya için çalışmaktadırlar (Doğan F. G., Mülakat, 26 Mart 2013). Ayrıca Geleneksel Sünni İslam’ın kendini üst bir sınıf olarak görüp zenginleşme ve Sünni İslam’ın bu zenginleşmeyi halkın gözünde otorite olarak kullanma çabası eleştirilmekte, paylaşma ve insanlar arası eşitliğe vurgu yapılmaktadır çalışmaktadırlar (Doğan F. G., Mülakat, 26 Mart 2013).

Antikapitalist Müslümanlar, söylemlerini inşa ederken genelde peygamber dönemine ve Kur’an’a atıf yapmaktadırlar. Sünni geleneğinin yaklaşık bin dört yüz yıllık tarihi nerdeyse tamamen çöpe atılmakta, halkın İslam anlayışı ile ilgili kökten söylemlerde bulunmaktadır. Ayrıca hareket, halka belli bir Müslümanlık anlayışı dayatma çalışmasına girişmiş gibidir. Örneğin, hareketin, Hrant Dink anmasında, ‘AKP rantın, Müslümanlar Hrant’ın yanında’ şeklinde slogan atarak bütün Müslümanlar adına konuşması, hareket tarafından halka belli bir Müslümanlık anlayışının dayatılmasına neden olmaktadır. Antikapitalist Müslümanlar’ın –doğru dahi olsa- kullandığı sert ve dayatmacı söylem, halk nezdinde tepki görmelerine yol açabilmektedir. Öte yandan Antikapitalist Müslümanlar, sol cenahın daha çok ilgilendiği konulara odaklanması – işçi ölümleri, otoyol ve köprü özelleştirmeleri, Roboski ve Hrant Dink anmaları, Taksim Gezi Parkı eylemleri gibi- İslami camianın gündemine pek girmemesi, söylediklerinin sol cenahta yankı bulmasına ama İslami camiada ise pek yer almamasına yol açabilmektedir. Geleneksel Müslümanlığı ve geleneksel dini eleştirmeleri, ‘siz İslam’ı yanlış yaşıyorsunuz, İslam’ın aslının böyle olmadığını’ iddia etmeleri, halkın gözünde

Antikapitalist Müslümanlar'ı marjinal yapabilmektedir.¹⁴⁸ Bununla birlikte, Antikapitalist Müslümanlar'ın dönem sözcüsü Sedat Doğan, iktidar tarafından bilinçli bir şekilde kendileri adına 'marjinal bir profil' çizilmeye çalışıldığını belirtmekte, kendilerinin ise söylemlerini halka anlatarak ve onları ikna ederek sistemsal bir dönüşüme ulaşmayı hedeflemekte olduğunu vurgulamıştır (Doğan S., Mülakat, 26 Mart 2013).

3.9. EMEK VE ADALET PLATFORMU VE ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR'IN KIYASLANMASI

Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar, birbirine yakın söylemlerde bulunan ve sürekli dirsek teması halinde olan, neredeyse aynı kaynak ve siyasal geçmişten beslenen oluşumlardır. Bu iki yapı, pek çok noktada birbiriyle uyuşmakta iken pek çok noktada da ayrı düşmektedir. Amaç, iki yapıyı birbirinin zıttı gibi göstermek olmayıp, Emek ve Adalet Platformu ile Antikapitalist Müslümanlar'ı daha anlaşılır kılmak için iki yapı arasındaki ortak oldukları ve ayrı düştikleri yönleri vurgulamak faydalı olacaktır.

Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar Sol-İslam içerisinde bölünme sonucu oluşmuş iki ayrı yapı değildir. Emek ve Adalet Platformu örgüt olarak Antikapitalist Müslümanlar'dan yaklaşık bir yıl önce örgütlenmiş bir gruptur. Her iki grup, İstanbul'un Fatih semtinde hareket etse de, birbiriyle sürekli irtibat içerisinde olsa da ve yeri geldiğinde zulme karşı ortak hareket etseler de, hiçbir zaman aynı çatı içinde yer almamışlar ve –bazı aktivistlerin söylediğine göre- birleşmek gibi amaçları da olmamıştır.¹⁴⁹ Dolayısıyla Emek ve Adalet Platformu ile Antikapitalist Müslümanlar arasında bir bölünme söz konusu olmamıştır. Ancak Sol-İslam'da, Antikapitalist Müslümanlar içerisinde bir bölünme olmuştur. Onun sebebi ise temel tartışmalar yapılmadan 1 Mayıs'a çıkılmasıdır (Doğan S., Mülakat, 26 Mart 2013). Farklı

¹⁴⁸ Yapılan mülakatta, Bekaroğlu da “*Antikapitalist Müslümanlar'ın yaptıkları şeyler bu işi [Müslüman-Sol'u] marjinalleştiriyor*” demiştir (Bekaroğlu, Mülakat, 27 Mart 2013).

¹⁴⁹ Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar, gerektiğinde birlikte hareket etmekten çekinmemiş kendi düşüncelerine göre zulüm olarak yorumladıkları olaylar ve durumlar karşısında ortak eylemler düzenlemiş ve söylemlerde bulunmuşlardır. Bu bağlamda Antikapitalist Müslümanlar'ın düzenlemiş olduğu ölen işçiler için gıyabi cenaze namazına Emek ve Adalet Platformu da katılmış ve NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği'nde bu iki yapı da yer almıştır.

pencerelerden bakan insanlar 1 Mayıs'a çıkılması konusunda uzlaşmış, fakat 1 Mayıs sonrasındaki dernekleşme çabasındaki grup içinde anlaşmazlıklar su yüzüne çıkmış, Kürt meselesine biraz daha dikkat çekmek isteyen bir grup Antikapitalist Müslümanlar'dan ayrılmıştır. Bu grup da 'Antikapitalist Müslümanlar' adını kullanmaya devam etmiş ve 'Müslümanların Kürt Sorunu, Ortadoğu ve Suriye' başlıklı bir konferans düzenlemiştir. 20 Ocak 2013 tarihinde İstanbul'da düzenlenen konferansa Ahmet Örs, Altan Tan, Ayhan Bilgen, Hidayet Şefkatli Tuksal, Hüda Kaya, Metin Yeğin, Sırrı Süreyya Önder, Yavuz Delal ve Yıldız Ramazanoğlu katılmıştır. Dolayısıyla sol ile bağlantı kuran İslami camia, solun kötü alışkanlıklarından biri olan 'fraksiyonlaşma'dan da nasibini almış, Sol-İslam camiası içerisinde daha yolun başındayken ayrılmalar başlamıştır.

3.9.1. Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar Arasındaki Temel Ayrılıklar

Emek ve Adalet Platformu, sosyalistler ile İslamcılar arasındaki ötekileştirmeyi kırarak bir yapı kurma hedefiyle yola çıkan bir oluşumdur. Bu bağlamda platform, Sol'un 'emek' kavramı ile İslam'ın 'adalet' kavramını yapının merkezine alarak kendisine yön vermektedir. Ancak Emek ve Adalet Platformu'nun gerek İslamcılarının gerekse solcuların ortak çatı altında iş yapabilmesini sağlayacak –emek ve adalet kavramı dışında ki bu iki kavramda soyut ve hem İslamcılar hem de solcular tarafından farklı yorumlanabilir- bir reçetesi ya da yol haritası yoktur (EAP, 7 Şubat 2013). Bu bağlamda Emek ve Adalet Platformu, sosyalistler ve İslamcılar için ortak bir değer sistemi oluşturma arayışı içerisinde. Antikapitalist Müslümanlar ise hareketlerinin merkezlerine İhsan Eliaçık'ın tefsiri 'Yaşayan Kur'an'ı almış, bu bağlamda kendilerini çok net bit şekilde 'antikapitalist' Müslüman olarak tanımlamışlardır. Emek ve Adalet Platformu 'ortak bir değer sistemi' oluşturma arayışında gerek soldan gerekse İslami camiadan pek çok yazardan beslenmektedir; Mehmet Bekaroğlu, Zeki Kılıçarslan, İhsan Eliaçık, Osman Bostan, Cihan Aktaş, Ümit Aktaş, Atasoy Müftüoğlu gibi. Antikapitalist Müslümanlar'da ise kendi ideolojileri İhsan Eliaçık'ın söylemlerini ve kitaplarını ön planda alınarak şekillenmiştir. Öte yandan, Antikapitalist Müslümanlar, kendi bakış açılarına göre, İslam'ı yorumlayarak sınırsız, sınıfsız ve herkesin eşit olduğu bir sistem

öngörmektedir. Ancak kimlikleri çok nettir: Müslüman. Solun sempati duyacağı bir söylem kullanan bu hareketin, solu kendi çatısı altında toplamak gibi bir kaygısı olmayıp, onlarla ortak düşmana karşı –kapitalizme- birlikte hareket etmeyi öngörmektedir. Birisi ortak değerler sistemi öngörürken diğeri ortak düşmanı tanımlamaktadır. Ancak Emek ve Adalet Platformu, ilkeler üzerinden anlaşabileceği bir zemin oluştururken kendisine ‘vasat’ın yani Sünni İslam’ın değerlerini temel almıştır. Bu bağlamda platform Sünni İslam’ın değerlerini anlamaya çalışarak onlara hitap eden bir değer sistemi oluşturmaya çalışmaktadır. Bu sebeple, Emek ve Adalet Platformu geleneğe vurgu ile giderek İslami damarın güçlü olduğu bir yapıya bürünmüştür. Platform, sosyalistlere ve İslamcılara hitap etmek isteyen bir yapı olmak isterken, düşünce olarak sol değerlere kapalı olmamakla birlikte, İslami alana yönelmiş, sol cenahı ihmal ederek, soldan gelebilecek katılımı zorlaştırmıştır. Antikapitalist Müslümanlar’ın ise ‘Müslüman’ kimliği çok net olmakla birlikte, Sünni İslam’ın değerlerini eleştirmekten dolayı, o kesime marjinal gözükebilmiş fakat sol söylemlerinden dolayı, sol kesiminin sempatisini kazanmıştır. İlginç bir şekilde, Emek ve Adalet Platformu, İslamcıları ve sosyalistleri ortak çatı altında toplamayı hedeflerken İslami yapıya bürünmüş, Antikapitalist Müslümanlar ise İslami kimliğini çok net vurgulamasına rağmen söylemleriyle sola yakın bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda Emek ve Adalet Platformu İslami çevrelerin sola bakışının olumlu kılma gibi bir rol oynarken, Antikapitalist Müslümanlar da, solun İslam’a bakışının olumluya evrilmesinde rol oynamıştır.

Emek ve Adalet Platformu, -her ne kadar üyeleri sistem karşıtı olduklarını iddia etseler de- halk merkezli olmalarından dolayı (Kaya, Mülakat, 25 Mart 2013), sistemi halk için ahlakileştirmeye, daha adaletli bir yapıya büründürmeye çalışmaktadır. Sistem içinde faaliyet gösteren HAS Parti üyeleri vesilesiyle kurulan Emek ve Adalet Platformu, sistem içerisinde hareket etmekte, kapitalizm karşıtı olmak yerine insan merkezli olup sistemi insanlar için daha yaşanabilir hale getirmeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla net bir sistem karşıtı olmayan Emek ve Adalet Platformu üyeleri de, sistem içi herhangi bir partiyi destekleyebilmektedir. Antikapitalist Müslümanlar ise net bir şekilde sistem karşıtı olup bu durum üyelerini de bağlamakta, herhangi bir sistem içi partinin desteklenmesine engel olabilmektedir. Dolayısıyla Emek ve Adalet Platformu, reformist bir özellik taşıırken Antikapitalist Müslümanlar devrimci bir yapı sergilemektedir.

Kullandıkları dil de, bu yapılarından dolayı değişmekte, birisi sert, köktenci bir dil kullanırken, diğeri ise Sünni İslam'ı rahatsız etmeyecek temkinli bir dil kullanmayı tercih etmektedir.

3.9.2. Eyleme ya da Tartışmaya Odaklanma

Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'ın ayrıştığı bir diğer nokta kullandıkları yöntemdir. Emek ve Adalet Platformu entelektüel arayış için kurulurken Antikapitalist Müslümanlar sistemin yıkılması noktasında uzlaşan insanların 1 Mayıs'a yönelik çalışmaları sonucu kurulmuş, toplumdaki destek bulunca da dernekleşerek yoluna devam etmiştir. Tartışmaların ağırlıkta olduğu Emek ve Adalet Platformu'nda, İslamcılarının ve solcularının uzlaşabileceği bir zemin arayışı sürmekte olup bu zemini oluşturmak için de tartışmalara ağırlık verilmekte, uzun vadeli hedeflere yönelik bir platform görüntüsü sergilenmektedir.¹⁵⁰ Antikapitalist Müslümanlar ise manifestolarında, kapitalizme 'itiraz' ettiği noktaları belirtmekte ve tüm insanlığa çağrı yaparak, insanları kapitalizme karşı mücadeleye çağırmaktadır. Bu bağlamda Antikapitalist Müslümanlar, en kısa süre içinde tüm insanlığa zulüm uygulayan kapitalizmi yıkmayı hedeflemektedir. Antikapitalist Müslümanlar'ın üyeleri, hedeflerine ulaşmak için disiplinli ve fedakârca çalışmakta, hareketin facebook ve twitter hesaplarında kapitalizmin kötü olduğunu ortaya koyan, kısa, görsel yönelik, pek tartışma içermeyen, mesajı net paylaşımlarla insanları isyana teşvik etmekte ve Türkiye çapında örgütlenmeye çalışmaktadır. Emek ve Adalet Platformu'nun gündeminde ise 'eylemsellik' ikinci planda olup kendi mail grupları ve web siteleri üzerinden tartışmaya ağırlık verilmekte ve eylemsellik anlamında hantal kalınabilmektedir. Birisi yaşayarak eylemlerle öğrenmeyi tercih ederken, diğeri ise tartışarak ve sağlam bir temel oluşturarak öğrenmeye çalışmaktadır. Elbette her iki yapı da, hem eylem hem de teorik tartışmalar yapmakta olup baskın olan birinde teorik tartışma iken diğerinde ise eylemseliktir.

İki yapı arasındaki bir diğer fark, farklı eylem biçimleri kullanmalarıdır. Emek ve Adalet Platformu basın açıklaması düzenleme, yürüyüş yapma, slogana atma gibi klasik

¹⁵⁰ Emek ve Adalet Platformu'nun gerek web sitesinden gerekse mail grubunda pek çok konu derinlemesine tartışılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: www.emekveadalet.org (Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013).

eylem tarzlarını tercih etmemekte, daha amaç merkezli, toplumsal ve siyasal kazanım elde etmeye yönelik eylem yöntemlerini kullanmaktadır. Bu bağlamda platform, ‘Lüks Otel Önü İftarları’ ya da ‘Birimiz Üşürse Herkes Üşür’ gibi pek alışıldık olmayan eylemler düzenlemekte, kendilerinden ziyade amaçladıkları noktayı ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca platform üyeleri, grev yapan işçiler ve ‘Evsizler Evi’ için zaman zaman kermesler düzenleyip, gelirini onlara vermeleri ya da fakir işçi ailelerinin çocuklarına ücretsiz ders vermeleri gibi popülerlik kaygısı gütmeyen eylemler ya da yardımlar yapmaktadır. Antikapitalist Müslümanlar ise söylemlerini eylemler aracılığıyla halka yaymak, daha çok kişiye ulaşmak için 1 Mayıs meydanlarına gitmekte, ölen işçiler için gıyabi cenaze namazları kılmakta, basın açıklamaları yapmakta, sistem karşıtı eylemler yapmaktadır. İslami camiadan antikapitalist söylemlere pek alışkın olmayan kamuoyu da, Antikapitalist Müslümanlar’ı gündeme taşımaktadır. Özellikle 2012 1 Mayıs’ı öncesi ve sonrası anaakım medyanın gündeminde yer edinerek popüler olan Antikapitalist Müslümanlar, bu popülerliğini facebook, twitter gibi sosyal medya üzerinden kullanarak Türkiye çapında örgütlenmeye başlamıştır. Emek ve Adalet Platformu ise henüz bitmemiş bir tartışmayı sürdürmelerinden ve siyasi bakışlarını yansıtan bir reçeteye sahip olmamalarından dolayı, örgütlenme çalışmalarına pek yönelmemiş, ancak sınırlı ve yüz yüze görüşmelerle, kişileri kendi içine katmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca Emek ve Adalet Platformu üyelerinin eylemlerini popülerlik kaygısı gütmekten yapmalarından dolayı, medyada pek fazla yer almamakta, bu sebeple de Türkiye çapında pek tanınmamakta, ancak kendi çevreleri içinde örgütlenme çalışmaları yürütmektedirler. Antikapitalist Müslümanlar ise Türkiye çapında yayılmaya başlarken, pek çok kişiyi gerek söylemin gerekse hareketin popülerliğinin cazip gelmesi sebebiyle insanları ‘dava’larına katmakta, Ancak popülerliğin azaldığı noktada da insanlar çok kolay davayı bırakabilmektedir. Emek ve Adalet Platformu ise sınırlı sayıda da olsa insanları birebir temaslarla ikna ederek, daha kalıcı bir şekilde kendi içlerine katmakta, yavaş ama derinden ilerlemektedir. Gezi Parkı eylemleri, bu iki yapı arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koymuştur. Antikapitalist Müslümanlar, protestolara ilk günden itibaren aktif bir şekilde katılmış, eylem merkezli bir olduğunu göstermiştir. Emek ve Adalet Platformu ise Taksim Gezi Parkı eylemlerine kurumsal olarak katılmak yerine protetolarla ilgili bir forum düzenlemiş, istişare sonucunda bir metin ile Gezi Parkı eylemleri ilgili

düşüncelerini dile getirmiş dolayısıyla da tartışma merkezli bir yapı olduğunu göstermiştir.

Netice itibariyle, Sol-İslam'ın günümüzdeki iki temsilcisi; Emek ve Adalet Platformu ile Antikapitalist Müslümanlar'dır. Her iki yapı da, farklı noktalara odaklansalar da, aynı siyasal pozisyonu, yani Sol-İslam'ı temsil etmektedir. Her ikisinin de yaptıkları birbirini bağlamakta, yapılanlar ya da söylenenler genel olarak Sol-İslam'a atfedilmektedir. Dolayısıyla her yönden birbirini dengeleyecek olan iki yapı eğer ortak hareket ederlerse hem kendi söylemediği ya da yapmadığı eylemle itham edilmek durumunda kalmayacak hem de dar bir çevreden destek bulan Sol-İslam'ın daha geniş çevrelere yayılmasını kolaylaştırabilecektir.

SONUÇ

Türkiye’de İslamcılarının ve sosyalistlerin bir araya gelerek ortak amaçlara yönelik birlikte hareket etmesi, dünya örnekleri ile kıyaslandığında geç kalmış bir durumdur. Çünkü 1920’li yıllarda, Orta Asya’da, insanları dindar ya da dindar olmayan şeklinde ayırmak yerine, ezilen-ezen şeklinde kategorize eden Sultan Galiyev, İslam’ı birleştirici unsur olarak ele almıştır. Ardından Suriye, Mısır, Libya gibi ülkelerde, ‘Arap Sosyalizmi’ adı altında, İslami ve sosyalist referansları güçlü yönetimler iktidara gelmiştir. Ayrıca din ve sosyalizmin birlikte hareket etmesi sadece İslam’a özgü bir durum olmayıp, Hristiyanlık ve sosyalizm birlikteliği de tartışılmalıdır, daha adaletli, daha eşitlikçi bir dünya için ortak hareket etmişlerdir.

Var olan toplumsal düzene karşı ‘itirazı’ olan İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak politik mobilizasyonu yapabilirliği, Türkiye’nin yerli muhalefet akımlarının kaynağı olan Genç Osmanlılar tarafından emperyalizme karşı ittifak yaparak denenmek istenmiş, ancak bu, II. Abdülhamit’in muhalefeti bastırması sonucu pek uzun ömürlü olamamıştır. İslam ve sosyalizmin birlikteliği, II. Meşruiyet döneminde Osmanlı Sosyalist Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası, Yeşil Ordu gibi siyasi girişimlerle denenmek istenmiş; gerek savaş şartları gerekse İttihat ve Terakki’nin baskıcı yönetiminden ötürü gelişimini devam ettirememiştir. Cumhuriyet sonrası süreçte ise tehdit olarak algılanan İslamcı ve sosyalist akımlar tasfiye edilmiş; üniter, seküler, Batı medeniyetini kendine örnek alan Kemalist rejim, İslamcılarının ve sosyalistlerin yaşayabilecekleri bir ortama izin vermemiştir. Bu süreçte yer altına çekilen İslamcılarının ve sosyalistlerin çoğunluğu, Soğuk Savaş döneminde, biri sağa diğeri ise Kemalizm’e entegre olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Soğuk Savaş döneminde İslam, komünizme karşı bir cephe olarak kullanılmış; sol ise Kemalizm’in değerlerini benimseyerek ‘İslam’ı pek de önemsememiştir. İdeolojik kimliklerin baskın olduğu Soğuk Savaş döneminde, sosyalizm ve İslam kutuplaşması artmış, bu iki yapı birbirlerinin antitezi olarak konumlandırılmışlardır. Soğuk Savaş dönemi boyunca, Türkiye’de İslamcılar ve sosyalistler, ortak düşman olan kapitalizmle mücadele etmekten ziyade, enerjilerini birbirine karşı kullanmış, birbirini yıpratmakla meşgul olmuşlardır. Bu dönemde, İslam

ve sosyalizmin ortak değerler etrafındaki birlikteliği, Hikmet Kıvılcımlı, Kemal Tahir, İdris Küçükömer gibi sosyalist, Nurettin Topçu, Cemil Meriç, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Nuri Pakdil gibi İslamcı aydınlar üzerinden kendi dönemlerinde *aykırı* sesler olarak algılanmış ve varlığını sürdürmüştür. 1980’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye solu, 12 Eylül darbesi ve reel sosyalizmin örneği olan Sovyetler’in dağılması ile krize girerken, Türkiye İslamcılığı ise 24 Ocak Kararları ile uyumlu olarak gerek Kürt hareketine gerekse komünizme karşı kullanılmış ve yükselişe geçmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile İslamcılar ve sosyalistlerin yakınlaşabileceği bir zemin arayışı sürerken Sivas Katliamı’nın gerçekleşmesi, bu ikilinin yakınlaşabileceği ortamın oluşmasını engellemiş, İslamcılar ve sosyalistler arasındaki mesafenin korunmasına yol açmıştır. Ayrıca İslami camia üzerinde hegemonya kuran 28 Şubat Süreci de, İslamcılarla sosyalistlerin yakınlaşabileceği serbest ortamı engellemiş olup İslamcılar ve sosyalistlerin yaklaşmasının 2000’li yıllara ötelenmesine neden olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde ise İslamcı, solcu, sağcı gibi ideolojik kimliklerin belirginliği görece muğlaklaşmış, Sol-İslamcı düşüncenin oluşabileceği serbest bir ortam nerdeyse ilk defa bu tarihlerde sağlanmıştır.

Öte yandan, 2000’lerin bir diğer önemli yanı AKP’nin iktidar olmasıdır. İslami referansları güçlü bir parti olan ‘muhafazakâr demokrat’ AKP’nin tek başına iktidar olması gerek İslamcılar gerekse sosyalistlerin kendilerini sorgulamasına yol açmıştır. AKP ile birlikte İslamcı camia üzerinde baskı tedrici bir şekilde kalkmış olup 2007 sonrası süreçte ise bu durum AKP’nin kendi hegemonyasını kurması ile sonuçlanmıştır. Milli Görüş Hareketi’nden gelen bir parti olan AKP’nin neoliberal politikaları devam ettirmesi ile birlikte özellikle İslami burjuvazi adeta şahlanmıştır. İslami eğilimli bir iktidara karşı çıkış, yine İslami camia içerisinde Mehmet Bekaroğlu ve çevresinden gelmiştir. İslam’ı adalet, eşitlik ve özgürlük kavramlarından hareketle yorumlayan Bekaroğlu, İslam ve sosyalizmin, kişisel ilişkiler üzerinden devam eden birlikteliğini örgütlü bir harekete doğru evrilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda Bekaroğlu, İslamcılar ve sosyalistlerin ortak hareket edebilirliğinin Türkiye’deki seyrinde, kişiler arası ilişkiler aracılığıyla tesis edilen birlikteliğinin, kurumlar üzerinden inşa edilmesine zemin hazırlamıştır. Böylece teorik olarak devam eden İslamcılar ve sosyalistlerin ortak hareket edebilirliği, siyasi arenada deneme imkânı da bulmuştur. Bekaroğlu’nun başını çektiği bir grup İslamcı, Ertuğrul Günay’ın önderliğindeki solcularla birlikte

‘Yeni Siyaset Girişimi’ ya da ‘Müslüman-Sol Hareketi’ni kurmuş, İslamcılarının ve solcularının –eşitlik, adalet, özgürlük gibi- ilkeler üzerinden siyaset yapabilirliğini göstermeye çalışmışlardır. Ancak Günay’ın AKP’ye geçmesiyle fazla uzun sürmeyen bu girişim, kitlesel olarak İslamcılarını ve solcularını bir araya getirememiş olmakla birlikte, birbirine yakın İslamcılarını ve solcularını bazı temel ilkeler çerçevesinde aynı çatı altında toplamasından dolayı önem taşımaktadır. Bekaroğlu’nun İslam ve sosyalizmin ortak ilkelerini savunması, Saadet Partisi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkan Adaylığı sürecinde de devam etmiştir. Parti içi anlaşmazlıktan dolayı SP’den ayrılanların kurduğu HAS Parti’nin önemi ise ana gövde Milli Görüş Hareketi’nden gelenler olmakla birlikte İslamcılarla beraber içinde bazı solcular ve sol değerleri savunanların ortak bir parti kurmasından dolayı Sol-İslamcı düşüncenin ilk defa siyasi arenada bir parti olarak denendiği bir yapı olmasıdır. ‘İslamcılığı sağcılıkla eşitleyen’ anlayışa ciddi bir darbe vuran HAS Parti, özellikle, Soğuk Savaş döneminde sağ siyasetle bütünleşen İslamcılığın, sol değerlerle de anlaşabileceğini, İslamcılar ve solcuların ortak çatı altında aynı değerleri savunarak hareket edebileceklerini gösteren ilk parti olması sebebiyle ayrıca önem taşımaktadır.

HAS Parti ve AKP aynı kökenden gelen iki parti olmakla birlikte, ulaştıkları noktalar farklıdır; birisi neoliberal politikalarla uyumlu İslam anlayışını savunurken diğeri sosyal adalet politikalarına vurgu yapmıştır. Ancak HAS Parti’de, Yeni Siyaset Girişimi döneminde yapılan çalışmalar sonucu oluşan programın Milli Görüş kökeninden gelen ana omurga tarafından benimsenmemesi sebebiyle İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak iş yapabilirliği pek uzun sürmemiş; bu deneyim, partinin fesh edilerek AKP’ye katılınmasıyla son bulmuştur. Her iki deneyim de İslamcılarının ve solcularının ortak ilkeler etrafında bir araya gelmesinden dolayı önemli görünmektedir. Ancak İslamcılarının ve solcularının birlikteliğinin kolay harcanması sebebiyle ucuza giden iki girişim olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, bu iki girişim, Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar’ın oluşacakları bir iklim yaratmasından ötürü İslamcılarının ve sosyalistlerin birlikteliğini kültürel alanlara taşınmasına vesile olmuşlardır. Öte yandan Mehmet Bekaroğlu öncülüğünde devam eden Müslüman-Sol Hareketi’nin örgütlenme deneyiminin yanı sıra, Umran, Tezkire, Birikim, Özgün Düşünce, İslamiyat, Doğudan gibi dergiler de, İslam ve sosyalizm birlikteliğini zaman zaman teorik alanda tartışmışlardır. Teorik alanda İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunanların önde

gelen ismi ise İhsan Eliaçık'tır. Bekaroğlu'nun reel politikada oluşturmaya çalıştığı İslam ve sosyalizm birlikteliğini Eliaçık, teorik alanda gerçekleştirmeye çalışmış, Emek ve Adalet Platformu'nun ve Antikapitalist Müslümanlar'ın kurulmasında ve gelişmesinde, Bekaroğlu'yla birlikte oldukça önemli rol oynamıştır.

Emek ve Adalet Platformu İslam ve sosyalizmin ortak değerlerini savunan insanların örgütlü bir çatı altında bu değerleri gündelik hayata uygulama girişimi olarak tanımlanabilir. İslamcılar ve sosyalistler arasında ötekileştirmeyi kırıp, ortak değerler üzerinde anlaşmayı temel alan bu platform hem sosyalistler hem de İslamcılar için ortak değerler oluşturma çabasına girişmiştir. Sosyalistler ve İslamcılar için alternatif bir paradigma oluşturma amacını taşıyan oluşum, öncelikle İslamcılar ve sosyalistler arasında tarihsel olarak varolmuş negatif yorumları ayıklama çabasına girişmiştir. Bu bağlamda İslam'ın sağ siyasetten, solun ise Kemalizm'den ayrılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Platform üyeleri gerçekleştirilmesi zor amaçlara sahip olduğunun bilincinde olup bu sebeple eylemselliği ikinci plana atarak teorik tartışmalara ağırlık vermekte ve olgunlaşmaya çalışmaktadır. Sahip olunan siyasal kimlik ile içinde yer alınan kitlenin ve bu kitlenin eylem tarzının değişebilmekte olduğunun farkında olan bu platform; mevcut önyargıları kırma gayretiyle sadece türban eylemleri ya da Filistin'e destek mitinglerinde değil, işçilerin sorunlarının dile getirildiği eylemlerde de yer almışlardır. Bu bağlamda platformun en çok ses getiren eylemi, 'Lüks Otel Önü İftarları' olup farklı bir eylem tarzı ile bir tarafta küçük bir azınlık asgari ücret fiyatına iftar açarken, geri kalan büyük bir çoğunluğun o ücretle bir ay boyunca geçinmeye çalıştığını vurgulamıştır. İsrafin İslam'da olmadığını vurgulayan bu eylem aracılığıyla tüketimin bilinçli bir şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Eylemlerin amaca ya da kazanım elde etmeye yönelik yapılması gerektiğini belirten platform, popülerlik kaygısı gütmemiş, mazlumun yanında olmaya çalışmıştır. Ayrıca basının pek gündeminde yer almayan evsizlere, mültecilere yönelik eylemler düzenlemiş, halk ve kamuoyu nezdinde bir farkındalık yaratmak istemiştir. Bu bağlamda evsizlerle birlikte Taksim'de sabahlama eylemi düzenleyerek 'Birimiz Üşürse Herkes Üşür' mesajı vermiş, toplum içinde bir sorun varsa bunun bütün bir toplumun sorunu olduğu anlatılmak istenmiştir. Öte yandan, sistemin en yeni ve belki de son dönemde en fazla mağdur edilen kesimi olan Taşeron işçilerinin maruz kaldığı haksızlıklar, yine platform tarafından vurgulanmış, onların eylemlerine destek verilmiş ve sorunları gündeme getirilmeye

çalışılmıştır. Sadece gündeme getirmek ya da farkındalık yaratmakla yetinmeyen platform, kendi mütevazı imkânlarıyla kermesler düzenleyerek oradan elde edilen geliri, Evsizler Evi'ne, grevde olan işçilere aktararak onlara maddi ve manevi destek olmaya çalışmaktadır. Platformun eylemlerinde en çok dikkat ettiği husus 'marjinal olmama'dır. Marjinal söylemler ya da eylemlerle halktan kopulduğu sürece pek başarılı olmayacağını düşünen platform üyeleri, geleneğe odaklanmıştır. Platform, geleneğin hepten yok sayılmasına karşı çıkmış, geleneğin aynı zamanda öksüzlerin, yoksulların, direnenlerin tarihi olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda platformdaki gelenek algısı 'halkçılık' vurgusunda dolayıcıdır. Platformun, solun söyledikleri ve yaptıklarını da içine alarak hareket etmesi, İslami camianın sola karşı bakış açısının olumluya evrilmesinde etkili olmuştur. Ancak sürekli geleneğe vurgu yapılması, platformun İslami yönünün sol tarafına göre ağır bastığı yönünde eleştirilerle karşılaşmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu eleştiriler, platforma soldan katılabilecek insanların da önünü tıkayabilecek niteliktedir. Dolayısıyla platformun özgünlüğü olan İslamcılarının ve sosyalistleri bir çatı altında ortak hareket etmelerinden uzaklaşıp, İslamcılarının ve İslamcılaşan 'eski' sosyalistlerin bir arada ortak iş yaptığı bir yapı haline gelmesine neden olabilmektedir. Ayrıca İslamcılarının ve sosyalistlerin ortak hareket edebileceği bir zemin oluşturmak niyetinde olan platformun eylemselliği ikinci plana atması, emeğin sömürsü ve adaletsizlik karşısında susulmasına yol açabilmekte, bu sebeple de platformun emek ve adalet arayışı söylemi afaki kalabilmektedir.

Antikapitalist Müslümanlar ise İslam'ın öznesi 'Müslümanlık' ile solun sıkça kullandığı 'antikapitalizmi' bir çatı altında birleştirmiştir. Bu bağlamda İslami ve sosyalist söylemi tek bir çatı altında birleştiren ve bunu söyledikleri ve yaptıkları ile ortaya koyan ikinci yapı olmuştur. Ayrıca neoliberal politikaları savunan, sermaye ile iyi ilişkiler kuran Müslümanlardan farklarını ortaya koymak için kendilerini 'antikapitalist' Müslüman olarak tanımlamışlardır. Kur'an'ın sadece öteki dünyaya yönelik bir kitap olmadığını belirten Antikapitalist Müslümanlar, kutsal kitabı dinamik bir şekilde yorumlayarak hayata uygulama çabası içinde olmuşlardır. Hareket, 2012 yılı 1 Mayıs'ına katılmak üzere kurulmuş eylem merkezli bir yapıdır. Müslüman kimliğini vurgulamakla birlikte, ortak düşmana karşı –kapitalizme- diğer örgütlerle ortak hareket edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Dünyadaki bütün adaletsizliğin, eşitsizliğin, emek sömürsünün kaynağını kapitalizm olarak gören Antikapitalist Müslümanlar, kapitalizme karşı

birleşilip eyleme geçilerek kapitalizmin yıkılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca İslam'ın gerçek özünün antikapitalist olduğunu vurgulayan yapı, peygamberin ve Kur'an'ın yolundan gittiğini belirterek, kapitalizme karşı sürdürdükleri mücadelelerine 'kutsallık' atfetmektedirler. Bu bağlamda kutsal davalarını yaymak amacıyla öncelikle düşüncelerinin yayılması için eylem merkezli hareket etmekte ve yerelden başlayarak örgütlenmeye büyük önem vermektedirler. Hareketin ilk ortaya çıkışı, 2012 yılındaki 1 Mayıs İşçi Bayramı'na 'Kapitalizmle Mücadele Derneği' adı altında katılmasıyla gerçekleşmiştir. Kendini Müslüman olarak tanımlayanların, sol bir söylemle, solcuların alanı olarak bilinen işçi bayramına katılması, Türkiye'de İslam'ı sol gözle yorumlayanların aksiyona geçiş anı olup bir kırılma noktası yarattığı iddia edilebilir. Sol ve İslami değerleri savunanların düşünceleri, Türkiye gündeminde ilk defa bu kadar geniş yer almış, bu kadar geniş kitleye ulaşmıştır. Sosyalizm ve İslam'ın ortak değerlerini savunanların düşünceleri olgunlaşmış, 1 Mayıs ile birlikte, kiteselleşme yolunda ilk adım atılmıştır. Ayrıca 1 Mayıs 2012 tarihine kadar, genelde sola yakın İslamcılar ile İslam'a yakın solcular birbirlerine yakınlaşmış iken, 1 Mayıs ile birlikte, pek çok sol grup, Antikapitalist Müslümanlar'ın söylemlerine sempati ile yaklaşmaya başlamış; ortak düşmana karşı ortak hareket etmenin de önünü açmıştır. Ayrıca hareket kendisini 1 Mayıs ile sınırlı tutmamış, Roboski ve Hrant Dink anmalarına da iştirak etmişler, Fatih Camii'nde programlar düzenlemişlerdir. Düzenledikleri eylemler, genelde Türkiye solunun düzenlediği türden eylemler olup bu yolla Müslümanların da bu tarz eylemlere katılabileceklerini göstermişler ve solun İslam'a karşı daha sempatik yaklaşmasına katkı sağlamışlardır. Ayrıca Antikapitalist Müslümanlar'ın 1 Mayıs'a katılmasının da etkisiyle, farklı siyasal yapılardan gelen yirmi sivil toplum kuruluşu, 'NATO'ya ve Emperyalizme Karşı Eylem Birliği' adı altında bir araya gelmiş ve ortak düşmana karşı birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Ancak Antikapitalist Müslümanlar, Sünni Müslümanları, iktidarlarla iyi ilişkiler kurmakla suçlamakta ve bu bağlamda onları sert bir dille eleştirip, onlara antikapitalist bir Müslümanlık dayatmaktadır. Bu sebeple hareket, sert söylemiyle, Sünni Müslümanlar tarafından marjinal görülebilmekte ve söyledikleri onların nezdinde pek yankı bulamayabilmektedir.

Türkiye'de İslam ve sosyalizm arasındaki ilişkisi eşit kurulmamıştır. İslam merkez alınıp, sosyalizmle örtüştüğü yönler değerlendirmeye alınmıştır. İslam ve sosyalizmin

Türkiye'deki serencamına bakıldığında, İslamcılar ve sosyalistler dört kez ortak çatı altında hareket etmekle birlikte, bu dört yapıda da İslamcılar ve sosyalistler arasında eşit ilişki sağlanamamıştır. Yeni Siyaset Girişimi'nde Ertuğrul Günay ve Haluk Özdalga gibi eski CHP'lilerin dışında soldan gelen olmayıp, kemik kadro Mehmet Bekaroğlu ve onun çevresindeki İslamcılardır. Keza HAS Parti'de de Cem Somel, Zeki Kılıçarslan gibi birkaç kişinin dışında, ana omurga Milli Görüş Hareketi'nden gelen insanlardan oluşmuştur. Emek ve Adalet Platformu'nda ise Türkiye'de belki de ilk defa İslamcılar ve solcular eşit şartlarda bir çatı altında ortak hareket etme girişiminde bulunmuş, ama sonrasındaki süreçte, platformun İslami damarının güçlenmesi, yönünü Sünni İslam'a dönmesi sebebiyle, sol yan eksik kalmıştır. Antikapitalist Müslümanlar'da ise yapı çok net 'Müslüman' olup İslamcılaşan birkaç sosyalist dışında, genel yapı İslami kesimden olmuştur. Bu iki oluşumun İslami damarının güçlü olmasında, muhtemelen HAS Parti vesilesiyle kurulmasının etkisi vardır. Netice itibariyle bu örgütler ÖDP, TKP gibi sosyalist partilerin etkisiyle değil, İslami omurgalı bir partinin etkisiyle kurulmuştur. Bu yapılarla solun, İslam'ı önemsememe durumu bir nebze de olsa kırılmış olmakla birlikte, kitlesel olarak sol, birkaç sol kökenli kişinin dışında, İslamcılar ile hareket etmemiştir. Ancak İslami kesim de kitlesel olarak sol ile ortak hareket etmemiş, HAS Parti deneyiminde görüldüğü gibi en fazla birkaç on bin kişi¹⁵¹ ile solla ilişki kurmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de İslam ve sosyalizm arasındaki ilişki, sosyalist ve İslami kesimi kitlesel olarak yakınlaştırmayıp, birkaç solcu ile küçük bir İslami grubun İslami yapılarda bir araya gelmesiyle sağlanmıştır.

Antikapitalist Müslümanlar'ın Taksim Gezi Parkı eylemlerine katılması, Emek ve Adalet Platformu'nun yayımlandığı bildiri ile eylemlere destek vermesi, İslami camia içerisinde safların netleşmesine neden olmuştur. İslam'ı daha adil, daha ezilen merkezli yani sol taraftan yorumlayan İslamcılar ile daha sermaye ve hükümet yanlısı yorumlayan İslamcılar arasındaki ayrım, taksim gezi parkı eylemleri ile su yüzüne çıkmıştır. Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar, AKP'nin iktidarı boyunca neoliberal politikalarla uyumlu siyaset yürütmesi ve buna bazı kesimlerin tepki

¹⁵¹ Has Parti, 2011 genel seçimlerinde yaklaşık olarak 327 bin oy almakla birlikte, bu sayı Müslüman-Sol'un gücünü göstermez. Çünkü, Has Parti'yi destekleyenlerin büyük bir kısmı Numan Kurtulmuş'a duydukları sempatiden dolayı Has Parti içinde yer almış, onun da AKP'ye geçmesiyle, parti teşkilatının büyük kısmı AKP'ye geçmiştir.

göstermesi ile ortaya çıkmış olup İslam'ın daha sosyal adaletçi köklerine vurgu yapmıştır. Yani AKP iktidarı döneminde burjuvalaşan İslam'a karşı, bu yapı, halkçı İslam'ın savunucuları olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca emek vurgusu yapan ve adalet arayışı içerisinde olan bu iki oluşumun İslami damarlı AKP'ye karşı sol gruplarla ittifak kurması, yeni bir politik duruşun göstergesi gibi olmuştur. İnsanların kimlik siyasetini bir kenara bırakarak ortak amaçlara yönelik birlikte hareket etmesi, Türkiye'de Sol-İslamcı düşüncenin gelişebileceği bir zeminin oluşmasına katkı sağlayabilecek gibi gözükmektedir.

Türkiye'de İslam ve sosyalizm birlikteliğinin yakın dönemde geldiği aşama –başka küçük gruplar olmakla birlikte öne çıkan ve ses getiren-; Emek ve Adalet Platformu ile Antikapitalist Müslümanlar'dır.¹⁵² Birbirine yakın söylemde bulunan bu iki yapı, AKP ile aynı kökenden gelmekle birlikte şu an vardıkları noktalar farklı olup İslam'ın protestanlaşmasına direnmektedirler. İslam'ın kapitalizmle çatıştığını düşünen bu iki yapı, eylemleri ve söylemleri ile yeniden daha halk merkezli bir İslam anlayışına dönüşü sağlamaya çalışmaktadırlar. Farklı yöntemleri benimsemiş olsalar da, her ikisi de Türkiye'deki Sol-İslam'ın temsilcisi olarak algılanmaktadır. Birbirine yakın İslamcılar ve sosyalistleri bir çatı altında toplayan bu iki yapı, İslami kesimin ve sol cenahın kitlesel olarak bir araya gelmesini sağlayamamış olmakla birlikte, yaptıkları ve söyledikleriyle ses getirmiş, İslamcılar ve sosyalistlerin birbirleri ile yakınlaşmaları önemli bir rol oynamışlardır. Emek ve Adalet Platformu, İslamcılar ve sosyalistleri ortak çatı altında toplamayı hedeflerken İslami yapıya bürünmüş ve İslami kesime hitap eder hale gelmiştir. Antikapitalist Müslümanlar ise İslami kimliğini çok net vurgulamasına rağmen, söylemleriyle sola yakın bir yapı haline dönüşmüş, sosyalist yapılarla ortak hareket edebilir hale gelmiştir. Bu bağlamda Emek ve Adalet Platformu, İslami çevrelerin sola bakışının olumluya evirme gibi bir rol oynarken, Antikapitalist Müslümanlar da, solun İslam'a bakışının olumluya evrilmesinde rol oynamış, aynı ya da farklı çatılarda İslam ve solun ortak hareket edebilirliğini göstermişlerdir.

¹⁵² Bu iki oluşumun dışında kendilerini 'antiemperyalist ve antikapitalist' şeklinde tanımlayan Devrimci Müslümanlar, Alternatif Siyaset gibi İslami menşeli yeni oluşumlar vardır. Ancak diğerlerine göre daha köklü, eylemleri ve söylemleri ile ses getiren Emek ve Adalet Platformu ve Antikapitalist Müslümanlar'dır.

KAYNAKÇA

- Abrahamian, E. (2009). *Modern İnan Tarihi*. (D. Şendil, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Adilmedya. (2 Mart 2013). NATO'ya karşı "Yekvücut" Oldular!. <http://www.adilmedya.com/natoya-karsi-yekvucud-oldular-h35433.haber>.
Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Ağcabey, C. (2009). Hikmet Kıvılcımlı ve İslamiyet. *Doğudan*, 14, s. 94-105.
- Akdoğan, Y. (1999). *İslamcılık Bağlamında Türkiye'de Siyasal İslam'ın Gelişimi ve Refah Partisi 1980-1998*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Akdoğan, Y. (2005). Adalet ve Kalkınma Partisi. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 620-631). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akdoğan, Y. (2005). *Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*. İstanbul: Alfa Basım.
- Ak Parti Tüzüğü*. (2002). Ankara: Ak Parti Yayınları.
- Aktaş, Ü. (2009). İslamcılık ve Sol/Sosyalizm Ekseninde, Türkiye'se Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir Analiz. *Özgün Düşünce*, 2, s. 8-57.
- Aktaş, Ü. (2009). İslami Sol, Tecdid ve Kavramsal/Sembolik Üretim. *Özgün Düşünce*, 2, s. 116-132.
- Aktaş, Ü. (2009). Türkiye Siyasetinin Muhalif İki Akımı: İslamcılık ve Sosyalizm. Ö. Laçiner (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Dönemler Ve Zihniyetler* (s. 722-757). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktay, Y. (2002). Soğuk Savaş Dönemi Arap İslamcılığında Sol ve Sosyalist Bağlam - Seyyid Kutub Örneği. *İslamiyat*, 2, s. 43-68.
- Aktay, Y. (2005). Kaynakça'ya Dair. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 1040-1064). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Aktay, Y. (2009). Türkiye'deki İslam ve Sol veya İslamcılar ve Solcular. Ö. Laçiner (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Dönemler ve Zihniyetler* (Cilt 9, s. 758-784). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktay, Y., ve Özensel, E. (2005). İsmet Özel: Dostların Eşiğinde Diaspora. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 782-798). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktürk, İ. (2012, Aralık 22). 'Antikapitalist Müslümanlar'dan Otoyol Eylemi. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22214729.asp>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Alpman, P. S. (2012). "Sol İlahiyat" Bağlamında Sol, İlahiyat ve İslamcılık İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Kutsanması Geciktirilmiş Bir Deneyimin Değeri. *Birikim*, 284, s. 92-101.
- Altunöz, B. (2009). Solun Politik Propaganda Manifestosu: Eyüp Sultan Konuşması. *Doğudan*, 14, s. 106-111.
- Antikapitalist Müslümanlar, (2012). *Antikapitalist Müslümanlar Manifestosu*. İstanbul: <http://antikapitalistmuslumanlar.org/manifesto.htm>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Antikapitalist Müslümanlar, (25 Nisan 2013). *Antikapitalist Müslümanlar'dan Duyuru*. <http://www.antikapitalistmuslumanlar.org/>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Antikapitalist Müslümanlar, (2 Mart 2013). <http://antikapitalistmuslumanlar.org/>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Antikapitalist Müslümanlar (4 Mayıs 2013). <http://antikapitalistmuslumanlar.org/>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Aslan, M. (26 Mar 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Atay, T. (2012). *Din Hayattan Çıkar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, M. (Nisan 2010). Sol İslam ve Kavramların Dili. *Umran*, s. 22-25.
- Bakacak, Ç. (2010). Türkiye'de İslam'ın Siyasallaşma Serüveni: Milli Görüş ve Partileri. *Doğudan*, 15, s. 52-62.

- Bekaroğlu, M. (2007). *"Adil Düzen"den "Dünya Gerçekleri"ne Siyasetin Sonu*. Ankara: Elips Kitap.
- Bekaroğlu, M. (27 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Belge, M. (2009). Sosyalizm: "zorunluluk" mu, etik seçme mi? T. Bora içinde, *Yeni Bir Sol Tahayyül İçin* (s. 55-74). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Berber, E. (2013). Emre Berber Hayri Kırbaoğlu ile Konuğu. Ö. A. Yıllığı içinde, *Hasat* (s. 160-165). İstanbul: Mavi Ofset.
- Berkes, N. (2010). *Türkiye'de ağdağuğuğu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgen, A. (23 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Birelma, A. (26 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Bobbio, N. (1999). *Sağ ve Sol Bir Politik Ayrımın Anlamı*. (Z. Yılmaz, ev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Bora, T. (2009). *Türk Sağının  Hali*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bulaç, A. (2005). Medine Vesikası ve Yeni Bir Toplum Projesi. Y. Aktay içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Dğuce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 503-524). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cesur, E. (2002). Ali Şeriatı: Allahperest-Sosyalist. *İslamiyat*, 2, s. 43-68.
- Cevizci, A. (2010). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (M. Harmancı, ev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Coğuun, A. H. (2006, Aralık 11). Müslüman Sol Geliyor. *Hürriyet*.
- Cumhuriyet. (26.01.1974). *CHP-MSP Protokolü 109 Maddeden Oluğuuyor*.
- Cumhuriyet. (26.01.1974). *Süleyman Demirel: Muhalefette Kalacağız*.

- Çaha, Ö. (2005). Ana Temalarıyla 1980 Sonrası İslami Uyanış Demokrasi, Çoğunluk ve Sivil toplum. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 476-492). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, R. (1994). *Ayet ve Slogan Türkiye'de İslami Oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, R. (2005). Milli Görüş Hareketi. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 544-575). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalışlar, O. (1997). *Refah Partisi Nerden Nereye*. İstanbul: Pencere Yayınları .
- Çalmuk, F. (2005). Necmettin Erbakan. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 550-567). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiğdem, A. (2005). İslamcılık ve Türkiye Üzerine Bazı Notlar. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 26-33). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çınar, M. (1997, Mart). Yükselen Değerlerin İşadamı Cephesi: MÜSİAD. *Birikim*, 95, s. 52-56.
- Çınar, M. (2005). *Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Demirağ, D. (2010, Nisan). İslam Sosyalist Olur Mu? *Umran*, s. 50-53.
- Demircan, F. (26 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Doğan, F. K. (26 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Doğan, N. (2009). Nurettin Topçu'nun Devlet Görüşünün Kaynakları. *Doğudan*, 14, s. 30-39.
- Doğan, S. (26 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Dolmacı, E. (01 Mart 2008). *Doğudan Dergisi, Doğunun Mektebi Gibi*. http://us.zaman.com.tr/us-tr/newsDetail_getNewsById.action?newsId=19870. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

- Duman, O. Ş. (2002). Sultan Galiyev'de Medeniyet Tartışmaları, Milliyetçilik, Sosyalizm ve Din. *İslamiyat*, 2, s. 101-116.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İkel Biçimleri*. (F. Aydın, Çev.) İstanbul: Ataç Yayınları.
- Durukan, B. (24 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Eliaçık, İ. (2007). *Yaşayan Kuran - Nüzul Sırasına Göre Türkçe Meal- Tefsir*. İstanbul: İnşa Yayıncılık.
- Eliaçık, İ. (27 Mart 2013,). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Eliaçık, R. İ. (2011). *Adalet Devleti*. İstanbul: İnşa Yayınları.
- Eliaçık, R. İ. (2011). *Mülk Yazıları Gökler ve Yer Allah'tan Başkasına mı Kalacak?* İstanbul: İnşa Yayınları.
- Emek ve Adalet Platformu, (2 Ağustos 2012). *Güvercin Günlükleri*. IMC TV. (F. Kentel, ve A. Erkilet, Röportajı Yapanlar)
- Emek ve Adalet Platformu, (23 Şubat 2011). *Emek ve Adalet Platformu İlkeleri*. <http://www.emekveadalet.org/bizkimiz>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Emek ve Adalet Platformu, (27 Nisan 2012). *1 Mayıs*. <http://www.emekveadalet.org/arsivler/3865>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Emek ve Adalet Platformu, (7 Şubat 2013). Halil İbrahim Yenigün – “Yeni Bir İslamcılık Dilinin İmkani” Söyleşi Notları Ve Ses Kaydı. <http://www.emekveadalet.org/arsivler/8024>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Emek ve Adalet Platformu, (Eylül 2012). *Kardeşlik İftarları*. e-bülten. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Emek ve Adalet Platformu, (12 Mart 2012). *Bir Eylem Tipolojisine Doğru*. <http://www.emekveadalet.org/arsivler/3138>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Emekdünyası. (2013, Mart 02). Emperyalizme Karşı Dolmabahçe'ye Yürüdüler. *Emekdünyası*, s. <http://www.emekdunyasi.net/ed/guncel/20824-emperyalizme->

karsi-dolmabahceye-yuruduler#.UTSNjyWeh6F.facebook. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

Engels, F. (2009). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Ankara: Alter Yayıncılık.

Erbakan, N. (1976). *Milli Görüş*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Erdem, E. (2011). *Abdestli Kapitalizm*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Erdoğan, M. (2002). İdris Küçükkömer'in Düşünce Hayatımızdaki Yeri. *Tezkire*, 26, s. 95-98.

Erdoğan, N. (2009). Kıvılcımlı Söyleminin Uğrakları: Tarih, Gelenek ve "Kutsal İhtilalcilik". Ö. Laçiner (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* (s. 180-194). İstanbul: İletişim Yayınları.

Eren, M. (2012). *Kanlı Pazar*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Erkilet, A. (2004). *Eleştirellikten Uyuma Müslümanların Kamusal Alan Serüveni*. Ankara: Hece Yayınları.

Feuerbach, L. (2008). *Hıristiyanlığın Özü*. (D. Bulut, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Gannuşı, R. e. (2011). *Kur'an ve Yaşam Arasında Kadın*. (M. Coşkun Çev.) İstanbul: İlimyurdu Yayıncılık.

Garaudy, R. (2010). *İslamın Vaadettikleri*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Garaudy, R., ve Bercavi, F. (2012). *İslamiyet ve Sosyalizm*. (H. Erdem, Çev.) İstanbul: Rebeze Kitaplığı.

Gökalp, S. (20 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)

Göle, N. (06 Haziran 2013). Gezi: Bir Kamusal Meydan Hareketinin Anatomisi. *T24*. <http://t24.com.tr/yazi/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi/6824>. Erişim tarihi: 23 Haziran 2013.

Gültekingil, M. (2008). Sunuş. M. Gültekingil (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - Sol* (Cilt 8, s. 13-18). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Güneş, A. (2009). Kemal Tahir Marksizm'i; Yerli mi, Milli mi? *Doğudan*, 14, s. 56-63.
- Güzel, M. (2002). Türkiye'de Sol, Sosyalizm ve İslamcılık. *Tezkire*, 26, s. 29-46.
- Haber7. (17 Ağustos 2011). *MÜSİAD'dan Otel İftarı Karşıtlarına Tepki*.
<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/775583-musiaddan-otel-iftari-karsitlarina-tepki>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Haberturka. (1 Ekim 2010). *Numan Kurtulmuş Kararını Verdi*.
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/557157-numan-kurtulmus-kararini-verdi>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Haberturka. (10 Mart 2009). *SP'li Bekaroğlu'ndan Cemevi Ziyareti*.
http://www.haberturka.com/haber.php?haber_id=91763. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Hançerlioğlu, O. (1979). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hanefi, H. (2002). Aydınlanmacı İslam. *İslamiyat*, 2, s. 37-42.
- Hanefi, H. (2009). İslami Sol ve 'Kızartılmış Buz!'. *Özgün Düşünce*, 2, s. 133-136.
- Hodgson, M. G. (2009). *The Ventur of Islam The Classical Age of Islam*. Chicago: The Universty of Chicago Press.
- İnalcık, H. (2012). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. (R. Sezer, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnsel, A. (04 Haziran 2013). Haysiyet Ayaklanması. *Radikal*
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet_insel/haysiyet_ayaklanmasi-1136174. Erişim tarihi: 23 Haziran 2013.
- İrade, Ö. (2013, Şubat). Emek ve Adalet Platformu: “Ezberimizdeki Tanımlar Değişecek Ya Da Yüzleşeceğiz!”. *Özgün İrade*, 106, 7-11.
- Işık, A. (2009). Bir Adalet ve Özgürlük Sistemi ya da İslam'ın Kapitalizm ile Çatışması. *Özgün Düşünce*, 2, s. 203-214.
- Kar, M. (2009). Türk Solunu "Birikim"i. *Özgün Düşünce*, 2, s. 68-76.

- Kara, İ. (2009). Diyanet İşleri Başkanlığı. Y. Aktay ve Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (s. 178-200). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kara, İ. (2011). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karakoç, S. (2009). *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karaman, H. (2012, 12 18). <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0301.htm>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Kavuş, S. (2009). Hikmet Kıvılcımlı: Bir Eylemci, Bir Bilimbaz. *Doğudan*, 14, s. 112-129.
- Kaya, Ö. (2013, Mart 25). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Kayalı, K. (2002). İdris Küçükömer'in Entelektüel Portresi. *Tezkire*, 26, s. 86-94.
- Kayaoğlu, M. (2011). Hanif Marksizm: "İleri" Solculuktan "Gerici" Devrimciliğe. *Ortadoğu ve Türkiye'de Emek ve Adalet Mücadelesi Sempozyumu*, (s. 20-25). 2011.
- Kaynar, M. K. (2011). Milli Mücadele Anti-emperyalist Miydi? M. K. Kaynar içinde, *Resmi Tarih Tartışmaları - Resmi İdeoloji ve Sol* (Cilt 11, s. 15-84). Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Kaynar, M. K. (2012). *Tarihin İnşası ve Siyaset - Yazılar 2*. Sivas: Adımlar Yayınevi.
- Kehrer, G. (1996). *Din Sosyolojisi*. (Y. Aktay ve M. E. Köktaş, Çev.) Ankara; Vadi Yayıncılık.
- Keskin, D. (2011). *Karye Sosyalizmi*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kılıç, Ş. O. (2012, Nisan 24). 1 Mayıs'ta Önce Namaz Sonra Meydan. *Radikal*, s. <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1085967&categoryid=77>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

- Kılıçarslan, Z. (2012, Temmuz 18). Has Parti'nin Geleceği. *Radikal*, s. <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=109448>
5. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Kılıçarslan, Z. (23 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Kılıçarslan, Z. (23 Nisan 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Kıranşal, A. (2009). İslami Sol'un Kur'an Perspektifi. *Özgün Düşünce*, 2, s. 77-85.
- Kırbaşoğlu, H. (2009). Ruh İkizleri: Nurettin Topçu ve Ali Şeriatî. *Doğudan*, 14, s. 40-55.
- Kırbaşoğlu, M. H. (2011). *Ahir Zaman İlmihali*. Ankara: Otto Yayınevi.
- Kıvılcımlı, H. (2008). *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*. İstanbul: Sosyal İnsan Yayınları.
- Kıvılcımlı, H. (2011). *Eyüp Sultan Konuşması*. İstanbul: Sosyal İnsan Yayınları.
- Komsuoğlu, A., ve Eskişar, G. M. (2009). *Siyasal İslam'ın Farklı Yüzleri*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Köker, L. (1992). *Demokrasi Üzerine Yazılar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kutub, S. (2011). *İslam'da Sosyal Adalet*. (H. Ünal, Çev.) İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Kuyaş, A., Oktay, A., Ersel, H., ve Tunçay, M. (2005). *Cumhuriyet Ansiklopedisi (1961-1980)* (Cilt 3). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Küçükömer, İ. (2012). *Düzenin Yabancılaşması*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Laçiner, Ö. (2009). Eşitlik ve Özgürlüğün Sentezi Olarak Sosyalizm. T. Bora içinde, *Yeni Bir Sol Tahayyül İçin* (s. 27-54). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Laçiner, Ö. (2010). Sunuş. *Birikim*, 250.
- Laçiner, Ö. (2012, Kasım). AKP: "Ne"yin İktidarı? *Birikim*, 283, s. 10-14.
- Lewis, B. (2011). *İslam'ın Siyasal Söylemi*. (Ü. Oskay, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Luxemburg, R. (2013). Din ve Sosyalizm. K. Özdoğan, ve D. A. Akkoş içinde, *Sol İlahiyat Dini Soldan Okumak* (K. Özdoğan, Çev., s. 139-171). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2011). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. (M. Türköne, ve T. Önder, Dü) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2012). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. (M. Türköne, F. Unan, ve İ. Erdoğan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K. (2009). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*. (K. Somer, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (2010). *Yabancılaşma*. (B. Erdost, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2010). *Komünist Manifesto*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Meriç, C. (1999). *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç, C. (2004). *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç, C. (2011). *Saint Simon İlk Sosyolog İlk Sosyalist*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mert, N. (2002). İslam ve Sol: Bir Vicdan Muhasebesi. *Tezkire*, 26, s. 63-66.
- Milliyet. (1963, Ocak 12). Büyük Millet Meclisinde Komünizmle Mücadele Komisyonu Kuruldu. *Milliyet*, s. 1.
- Milliyet. (1970, Ocak 20). Erbakan 'En İlerici Parti MNP'dir' dedi. s. 1.
- Milliyet. (2 Mart 2009). *SP'li Bekaroğlu İstanbul Projelerini Anlattı*. <http://siyaset.milliyet.com.tr/sp-li-bekaroglu-istanbul-projelerini%20anlattı/siyaset/siyasetdetay/02.03.2009/1066116/default.htm>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Milliyet. (20.03.1974). *Heykel Gitti Kavga Bitmedi*.
- Miraç, Z. (2012, Aralık 31). Namazdan Dönüşte Marx Tartışıyoruz. *Milliyet*, s. <http://gundem.milliyet.com.tr/-namazdan-donuste-marx-tartisiyoruz->

/gundem/gundemdetay/31.12.2012/1649182/default.htm. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

Özdalga, E. (2010). *Alevi Kimliği*. (B. K. Torun ve H. Torun, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Özel, İ. (2012). *Üç Mesele (Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma)*. Ankara: Tiyo Yayıncılık.

Özipek, B. B. (2005). 28 Şubat ve İslamcılar. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 640-651). İstanbul: İletişim Yayınları.

Pakdil, N. (2012). *Bir Yazarın Notları 1*. Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.

Parti, H. (23 Aralık 2012). *Halkın Sesi Partisi Programı*. www.hasparti.org.

Rahman, F. (2002). İslam'ın İktisat İlkeleri. *İslamiyat*, 2, s. 139-146.

Recep Tayyip Erdoğan Ne Diyor. (2012). İstanbul: Kim Ne Diyor Yayınları.

Rodinson, M. (2002). *İslam ve Kapitalizm*. (L. F. Topaçoğlu, Çev.) İstanbul: Akyüz Yayıncılık.

Rowland, C. (2011). *Giriş: Kurtuluş Teolojisi*. (M. F. Karakaya ve S. Altınçekiç, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Roy, O. (2005). *Siyasal İslamın İflası*. (C. Akalın, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Sabah. (30 Ekim 2011). *Evsizler İçin Sokakta Sabahladılar*. <http://www.sabah.com.tr/Yasam/2011/10/30/evsizler-icin-sokakta-sabahladilar>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

Sadi, K. (1975). *Türkiye'de Sosyalizm'in tarihine Katkı*. İstanbul: May Yayınları.

Said, E. W. (2012). *Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları*. (B. Ülner, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Sarıbay, A. Y. (2005). Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 576-590). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Serbest, E. (2012, Mayıs 1). Antikapitalist Müslüman Gençler 1 Mayıs'ta. *Hürriyet*, s. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20458489.asp>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Sıbai, M. (2010). *İslam Sosyalizmi*. (Y. N. Öztürk, Çev.) İstanbul: Yeni Boyut Yayıncılık.
- Sinanoğlu, M. (2001). İslam. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 23, s. 1-2). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Somel, C. (5 Mart 2013). Bölük Pörçük Toplumsal Muhalefet Sorunu. *Toplumsal Dinamikler Açısından Alternatif Siyaset İmkanları*. içinde Ankara.
- Soylu, B. (2013, Mart 16). *İslamcılık Nasıl Bir Şey Olmalıdır Sorusuna Mütevazî Bir Cevap Arayışı*. <http://www.emekveadalet.org/arsivler/8320>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Şafak, Y. (12 Temmuz 2012). *Başbakan Erdoğan Resmen Teklif Etti*. <http://yenisafak.com.tr/Politika/?t=12.07.2012&c=2&i=394245&k=f2>. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Şahin, Ö. (2009, Temmuz). AKP ve radikal İslamcılarının hoşnutsuzluğu: Radikal İslam'ın ikinci raundu. *Birikim*, 243.
- Şaşkın, M. (26 Mart 2013). Mülakat. (B. Koca, Röportaj Yapan)
- Şeriati, A. (2004). *Marksizm*. (Y. Arslan ve K. Çamurcu, Çev.) İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Şeriati, A. (2012a). *Dine Karşı Din*. (D. Özlük, Çev.) Ankara: Fecr Yayınları.
- Şeriati, A. (2012b). *Ebuzer*. (A. Yegin, Çev.) Ankara: Fecr Yayınları.
- Şeriati, A. (2012c). *İslam ve Sınıfsal Yapı*. (D. Özlük, Çev.) Ankara: Fecr Yayınları.
- Şimşek, E. (2009). Taşralı Namuslu ve Yalnız Bir Adam: İdris Küçükömer. *Doğudan*, 14, s. 74-81.
- Tabakoğlu, A. (2005). *Toplu Makaleleri I İktisat Tarihi*. İstanbul: Kitabevi.
- Tahir, K. (1992). *Notlar/ Sosyalizm Toplum ve Gerçek*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

- Tahir, K. (2011a). *Yorgun Savaşçı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Tahir, K. (2011b). *Devlet Ana*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Talegani, M. (1989). *İslam ve Mülkiyet*. (A. Saidoğlu, Çev.) İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Tantik, A. (2009). İslam ve Sosyalizm. *Özgün Düşünce*, 2, s. 58-67.
- Tarhan, G. (2009). İdris Küçükömer ve Batılılaşmanın İmkani/İmkansızlığı. *Doğudan*, 14, s. 82-93.
- Taşkın, Y. (2013). AKP. *AKP Devri* (s. 11-16). içinde İstanbul: Birikim Yayınları.
- Taşkın, Y. (2013). AKP'ye Karşı Sol Muhalefetin İmkanları. *AKP Devri* (s. 97-107). içinde İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tekin, M. (2010, Şubat). İmkanlar, mesafeler, yüzleşmeler: İslam'a "sol"dan yaklaşım. *Birikim*, 250.
- Tolstoy, L. (2009). *Tanrı'nın Egemenliği İçimizdedir*. (D. Pamir, Çev.) İstanbul: Kaos Yayınları.
- Topçu, N. (2002). Sosyalizm Devrimizin Şeriatıdır. *İslamiyat*, 2, s. 131-138.
- Topçu, N. (2008). *Ahlak Nizamı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Topçu, N. (2012). *İsyân Ahlakı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tripp, C. (2013, 02 11). *İslami Sosyalizm*. [www.istiraki.blogspot.com: http://istiraki.blogspot.com/2011/10/islami-sosyalizm.html](http://istiraki.blogspot.com/2011/10/islami-sosyalizm.html). Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.
- Tuğal, C. (2002). Sosyalizm ve Din. *Tezkire*, 26, s. 67-77.
- Tuğal, C. (2011). *Pasif Devrim: İslami Muhalefetin Düzenle Bütünleşmesi*. (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tunçay, M. (1978). *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Türk Dil Kurumu. (2013).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.519003afa020f9.66340103. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

Türk Dil Kurumu. (2013).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5191e1a906d174.78737131. Erişim tarihi: 2 Mayıs 2013.

Türköne, M. (2011). *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Vahapoğlu, S. (2006). *Hareket Dergisinin Türk Fikir Hayatındaki Etkileri*. Ankara. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü.

Weber, M. (2006). *Sosyoloji Yazıları*. (T. Parla, Çev.) İstanbul: Deniz Yayınları.

Weber, M. (2012). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Yanar, I., ve Topçuoğlu, A. (2005). Nuri Pakdil. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (s. 844-851). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yavuz, M. H. (2005). Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek. Y. Aktay (Dü.) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - İslamcılık* (Cilt 6, s. 591-603). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yavuz, N. (2002). Kemal Tahir, Sosyalizm ve Türkiye. *Tezkire*, 26, s. 99-128.

Yıldırım, R. (2001, Nisan 10). *Adalet Bakanına Çağrı Yağmuru: Durdurun*. Nisan 27, 2013 tarihinde www.bianet.org: <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/1682-adalet-bakanina-cagri-yagmuru-durdurun> adresinden alındı

Yıldız, M. (2009). Bir İslamcının 'Kapitalizm ve Sosyalizm' Hakkındaki Düşünceleri. *Özgün Düşünce*, 2009, s. 86-115.

Zapıoğlu, D. (16 Haziran 2013). Ne Yaşıyoruz? *Birikim dergisi*.

<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=969&makale=Ne+Ya%FE%FDyoruz%3F>. Erişim tarihi: 23 Haziran 2013.

EKLER

EK 1. EMEK VE ADALET PLATFORMU İLKELERİ¹⁵³

I. AMAÇ

Emek ve Adalet Platformu sermayenin emeği sömürmesinin de bir zulüm olduğu gerçeğini atlamadan her türlü haksızlık ve zulme karşı toplumsal adalet mücadelesine katkı sunmayı amaçlar.

Emek ve Adalet'in özgünlüğü, bu amaç için gayret gösteren fakat birbirleri ile mesafeli biçimde mücadele eden gruplar arasındaki diyalogsuzluğu fikri ve eylemsel bir ortak zeminde aşmayı, böylelikle Türkiye siyasetinde yeni bir damarın yaratılmasına katkı sunmayı hedeflemesidir. Başka bir deyişle Emek ve Adalet ülkemizde bugüne kadar insanları köleleştiren sistemlere karşı farklı değer, inanç ve felsefelere dayanarak mücadele edenlerin birlikte tartışıp eyleyebilecekleri bir zemin inşa etmeyi hedefler. Ülkemizdeki siyasi akımların tek birine sığınmadan ve seçkinciliğe düşmeden Türkiye halkının tümüne konuşmayı hedefleyen köktenci bir toplumsal adaletçi söylem ve siyaset arayışındadır.

Emek ve Adalet bu doğrultuda sosyalistler ve İslamcılar arasındaki ötekileştirmeyi kırarak bir fikri ve eylemsel damarın yaratılmasına katkı sunmayı başlıca faaliyet alanlarından biri olarak kabul eder. Dini ve seküler merkezli toplumsal adalet arayışlarının ortak bir söylem ve eylem oluşturabilme ihtimalinin sadece ülkemiz ve bölgemiz için değil, tüm dünya mazlumlarının hak ve adalet arayışları için bir anlam taşıyacağını öngörür.

II. İLKELER

1. Emek ve Adalet Platformu emek meselesini merkezine koyar.

- Çünkü emek ve sermaye çelişkisinin önemli bir belirleyici güç olduğu modern toplumda, sermaye eleştirisi yapmamak, sermayenin karşısında emeğin yanında

¹⁵³ Bu metin <http://www.emekveadalet.org/bizkimiz> adresinden 14.05.2013 tarihinde alınmıştır.

durmamak çok sinsi ve hegemonik bir düzen olan kapitalizmin hakimiyeti ile uzlaşmak anlamına gelir. Kapitalizm ile uzlaşmak onun yarattığı eşitsiz toplum, toplumun çoğunluğunu oluşturan emekçilerin sömürsü ve sermaye tarafından kötürümleştirilmesi, doğa sömürsü, tüketim kültürü, metalaşma, bireyci/rekabetçi kültür ve emperyalizm ile de uzlaşmayı getirir.

- Çünkü adil toplum karun-firavun-belam üçlüsünün ilgası ile mümkündür. Bu köleleştirme odaklarının oluşmalarını önleyecek bir düzenin inşası ile mümkündür. Kapitalizm karunlaşmayı getiren tarihin şu an için bulduğu en yetkin çünkü en hegemonik düzendir. Karunlar, firavunlarını ve belamlarını kurumsallaştırır.
- Çünkü “Şüphesiz insana kendi emeğinden başkası yoktur.” (Necm, 39)

2. Emek ve Adalet Platformu adalet meselesini merkezine koyar.

“Ne zulüm ne merhamet, yalnızca adalet” Muhammed İkbâl

- Adaletten söz etmek için adil bir varlık nizamını kabul etmek gerekir. Yani yapılan her şeyin zatında iyilik ve kötülüğe sahip olduğu bir varlık alanında, irade sahibi insanlar fiillerinin sorumlusu olarak anlaşılırsa adalet anlamlı olacaktır. Her şeyin yerli yerinde ve adı belli olduğu bir varlık tasavvuru, zulmün kendi zatında kötü ve dahası varlığın ereğine aykırı olduğunu bilmekten gelen bir güç ile kişiye mukavemet imkanı sağlayacaktır. İnsanlar hüsranda iken bu hatta direnç göstermeyi varoluşsal bir bilinç durumuna dönüştüreceklerdir. Adalet; tanrı-insan-doğa bağlamında yukarıda ifade edildiği çerçevede var olan insanın tarih, toplum ve devlet ile kurduğu ilişkiyi varlığın amacına yönelik olarak zulme mahal bırakmayacak hale getirme talebidir.
- Bu dünyaya gelen her insanın insanca yaşama hakkı olduğunu savunmak, dini, dili, rengi, cinsiyeti ne olursa olsun yeryüzünde zulme uğrayanların yanında yer almak ve dünyamızı var olan diğer canlılarla hakça paylaşabilmek için adalet bizim için vazgeçilmezdir. Platform, güncel yakıcı sorunları kavramsal tartışmalara hapsedmez. Ataerkillik sorunu, Kürt sorunu, inanca dayalı sorunlar ve ekoloji platformun gündemindedir.
- Kapitalizmin ve onun ürettiği modern aklın ve ahlakın insan bedeninde, zihninde ve doğada yarattığı tahribata karşı insani dayanışma kültürünü öne çıkarmak gerekmektedir. Coğrafyamızdaki topluluklar farklı etnik köken, inanç ve kültürlerden

gelmelerine rağmen adaletsizliğin aynı zalimane yüzünü tanımış; geçmişten bugüne ‘adalet’ dağıtıcı aygıtların hilekar politikalarından dolayı birbirlerinin düşmanı olarak gösterilmiş ve kendi dünyalarına hapsedilmiştir. Kapitalist akıl ve vicdan, biz ademoğullarını vicdanın ve aklın bireyselliğine, bencilliğine hapsedip yalnızlaştırarak, adaletin ve vicdanın toplumsallaşmasının önünü kesmiştir. Zalimlerin kader birliği yaptığı yeryüzünde; mazlumların, adalet arayışı üzerinden kader birliği yapmaları, mazlumların adalet talebini örgütlü/toplumsal/politik bir karşı tavır olarak geliştirmeleri elzemdir.

3. Emek ve Adalet platformu toplumu dönüştürme iddiasındaki çevrelerde çok sık görülen politik ve entelektüel seçkinciliğe sonuna kadar karşıdır. Bugün Türkiye’deki pek çok siyasi hareketin temel sorunlarından biri, okuryazarlarla halk arasındaki yabancılaşma ve mesafedir. Tek yanlı, yukarıdan aşağı propaganda, aydınlatma, bilinçlendirme anlayışına karşı, çeşitli halk kesimleriyle ilişki ve eylem/tecrübe içinde belirginlik kazanacak bir bilincin propagandasının benimsenmesi gerekir. Dahası, bugünün dünyasının eleştirisi ve yeni adaletli bir dünya kurma çabası, ancak okuryazarların uğraşı olmaktan çıkıp genelleştiğinde anlam kazanabilir. Yeni bir dünya kurulacaksa bunu okuryazarların kendi başlarına yapmaları olanaksızdır.

4. Emek ve Adalet Platformu; modernizmin kendini beğenmiş, seçkin bir tavırla “gelenek”i topyekün damgalayıp “yepyeni bir sayfa” açma kolaycılığından uzak durur. Tarihimizin düşünsel/kuramsal geleneği yerelin özgünlüklerini kavrayabilen bir düşüncenin yeşerebilmesi için olmazsa olmaz bir başvuru kaynağıdır. Öte yandan emekçi sınıfların geleneğine gelince, gelenek geçmişin zulümlerinin, yenilgilerinin ve teslimiyetlerin izlerini taşıyan, insanların bilinçlerini şekillendiren muhafazakâr bir mirastan, geçmişin günümüze bıraktığı bir yükten ibaret değildir. Gelenek “değişim” ve “mutlu yarınlar” söyleminin her defasında hüsrana getirdiği modern toplum insanları için bir anlam dünyası arayışının ifadesi, aynı zamanda hegemonya karşıtı sosyal mücadelelerin içinde kök saldığı geçmişi üreten bir etkinliktir.

5. Bu metin çokça eksikleri olan, eleştirilmesi, yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi öngörülen bir yola çıkış metninden ibarettir.

EK 2. ANTİKAPİTALİST MÜSLÜMANLAR MANİFESTOSU¹⁵⁴

İstanbul, 2012

İTİRAZ

İnsanlık hüsrandır. Dünya uçuruma yuvarlanmaktadır.

Antik çağların verimlilik, başarı ve altın tanrısı Mamon modern zamanların tanrısı olarak geri döndü.

Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavarın totemi para, tabusu mülkiyet oldu. İnsanlık alemi tefeci bankerlerin eline düştü.

Ülkelere borç verip halkların faizle kanını emmektedirler. “İktisat bilimi” dedikleri bundan başka bir şey değildir.

Haysiyet, şeref, onur, aşk her şey para ile alınır satılır hale geldi. Toprak, hava, su, ateş, rüzgar, yağmur, ekin, doğa her şey Kapitalist oburların kâr hırsına meta yapıldı.

Her gün 1 milyar insan aç sabahlıyor.

Afrika kıtasının açlık sorununu gidermek için 40 milyar dolar yeterken, sadece bir kapitalist 72 milyar dolar servetle yaşıyor.

İki tefeci bankerin 99 koyunu varken, geri kalan tüm insanlığa bir koyun düşüyor. Onu dahi almak istiyorlar.

Yeryüzünde kan döküp fesat çıkarıyorlar. Ekini ve nesli talan ediyorlar. Savaş planları yapıp ülkeleri işgal ederek kendilerine yeni pazarlar açmak istiyorlar. Allah'ın tüm insanlar eşitçe paylaşsın diye yarattığı yeryüzü nimetlerine, doğal kaynaklarına, rızık ve rızık kaynaklarına iştahla, hırsıyla, kibirle, hasetle saldırıyorlar. İnsanlık tümüyle onlara köle olana kadar da bu hırslarından vazgeçmeyecekler.

---

¹⁵⁴ Bu metin <http://antikapitalistmuslumanlar.org/manifesto.htm> adresinden 14.05.2013 tarihinde alınmıştır.

Kapitalizm Allah'ın düşmanıdır. İnsanın, doğanın, yoksulun, açın, mahrumun düşmanıdır. Bu düşmanlık onun varlık nedenidir.

Bizler çağın kalbini arıyoruz.

Cenneti istiyoruz; sınırsız, sınıfsız bir adalet ve barış yurdu (darusselam) istiyoruz.

Allah'ın herkese yetecek mülkü olan dünyasında, Allah'ın kullarının mülkiyet savaşları ile aç ve açıkta kalmamasını, maddi ve manevi temel ihtiyaçlarının susuzluğunu çekmemesini ve güneşin sıcağında yanmamasını istiyoruz.

Varolan duruma yürekli bir protesto, kalpsiz dünyaya kalp, ruhsuz koşullara ruh gerek.

Mazlumun içli çığılı gür bir sedaya, insanlık vicdanı yeni bir dile muhtaçtır.

KİMLİK

“**Müslüman**”, bütün zamanlarda ve mekanlarda ezeli ve ebedi evrensel adımızdır. Yerlerde ve göklerde bütün mülkün Allah'a ait olduğu gerçeğini teslim edenler, bundan razı olanlar, bu nedenle de doğal düzendeki barış halini bozmayanlar, doğal barış halini sürdürmek ve yaşatmak isteyenler demektir.

Kapitalizme karşı oluşumuz ise tarihsel bir vurgudur. Çünkü çağımıza egemen olan sistemin adıdır Kapitalizm. Her peygamberî mesaj kendi zamanının egemen sistemine karşı durmuştur. Bunun için “**Antikapitalist**” vurgusu yapıyoruz.

Antikapitalist her çıkış ve söylemi dini inancının veya inançsızlığının, ırkının, dilinin, renginin, ideolojisinin ne olduğuna bakmaksızın doğal müttefikimiz olarak görüyoruz. Onlarla aynı platform ve mücadele ortamlarını paylaşmak istiyoruz.

Antikapitalist Müslümanlar kapitalizme karşı oluşlarını itikadi bir temele dayandırır. Tevhid ilkesini hareketin merkezine alır ve Kuran'dan aldığı ilhamla bu ilkeyi güçlü bir şekilde vurgular:

“**De ki, ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın resulüyüm. O Allah ki, göklerin ve yerin bütün mülkü O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur...**” (A'raf; 158)

Tevhidi üçlü saç ayağına oturtur. Allah'tan başka ilah, güç, otorite yoktur. Çünkü yerlerin ve göklerin bütün varlıkları ona aittir, mülkün tek sahibi O'dur. Bunu bütün peygamberler dünya insanlarına haykırmışlardır. Peygamberlerin pratiğinde şekillenen yaşam tasavvuru bizim de yolumuzu aydınlatan örnektir.

Antikapitalist Müslümanlar tevhidi, yaşamdan kopuk soyut bir düşünce olarak görmez. Tevhidi, insanlığı bir ve eşit görmek olarak anlar ve onu hayatın içinde ete kemiğe büründürmenin yollarını arar. Tevhidin zıddı olan şirkin temelini ise **“sınıflı toplum”** olduğuna inanır.

Şirkin en büyük sebebi mülk edinme arzusu olmuştur. Bu arzu toplumda sınıflı yapıları oluşturmuş; mülkiyeti elinde bulunduranlarla ona bağımlı yaşayan işçiler, yoksullar, gençler, kadınlar arasında adaletsiz bir dünya oluşturmuştur. Mülk sahipleri yönetme hakkını da ellerinde bulundurmuşlar, haksız yasalar yoluyla hem mülklerini hem de iktidarlarını garanti altına almışlardır. Geçmişten günümüze bütün peygamberler bu şirk düzenlerini ortadan kaldırmak için mücadele etmişlerdir.

Antikapitalist Müslümanlara göre değer, Allah'ın nimeti ile emeğin bulunduğu alandır. Ancak emek değer üretir. Sermaye değer üretmez. **“İnsana emeğinden başkası yoktur”** (Necm; 39) ayeti temel dayanak noktalarından birini oluşturur. Antikapitalist Müslümanlar emeğin dışındaki bütün kazanım yollarını reddeder. Faiz (riba) ya da emek sömürüsü şirk sisteminin ana unsurudur. Bu yüzden “mülkiyet hakkı”nı özgürlüğün bir göstergesi değil; hegemonya ve otorite kurmanın bir aracı olarak görür. Çünkü sermaye gücünü elinde bulunduranlar, buna sahip olmayanların özgürlüklerini de gasbeder.

Buna karşılık Antikapitalist Müslümanlar ortaklaşacılığı savunur. Herkes emeğinin karşılığını almalıdır. Hiç kimse bir başkasının ürettiği emeğin değerine el koymamalıdır. Bilgi, servet ve iktidar belirli ellerde toplanmamalı, genele yayılmalıdır. Allah'ın nimeti bütün yaratılanlar içindir. Bir grup mutlu azınlık için değil!

“Mallar içinizden sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir devlet olmasın.” (Haşr: 7)

Antikapitalist Müslümanlar bu çerçevede kapitalizm karşıtlığını sadece söylem düzeyinde değil; pratik olarak da yaşama geçirme iradesindedir. Alternatif bir çalışma, iş bölümü ve yaşamı örgütler. Antikapitalist Müslümanlar tüm gönüllülerini ihtiyaçtan fazla mal biriktirmemeye, ellerinde ihtiyaç fazlası her türlü birikimi paylaşmaya çağırır. Eldeki birikimin ranta (ihtiyaç fazlası ev, bina, arsa, altın, para...) yatırılmasını Kurânî tabirle **“kenz” (biriktirme)** olarak tanımlar ve **bunu** Allah’a ve halka karşı işlenmiş suç olarak görür.

Keza her tür faiz, emek sömürüsü, kamu imtiyazı ve bilgi tekeli oluşturarak elde edilen servetleri suç içerdiğinden sorgular. Antikapitalist Müslümanlar; bütün peygamberler, erdemli toplumlar ve insanlar gibi kendi gönüllüleri başta olmak üzere tüm insanları, lüks tüketimden, israftan, gösterişten uzak, gayet sade, mütevazı, zühde dayalı paylaşımcı bir hayat sürmeye ve haklısızlığa karşı adaletin tesisi için devrimci bir mücadeleye çağırır. Yeryüzü nimetlerinde bütün insanlığın hakkı olduğuna ve bu nimetlerin insanlar arasında eşitçe paylaşılması için yaratıldığına inanır:

“Orada ihtiyacı olanlar için eşitçe olmak üzere dört mevsim rızık ve rızık kaynakları takdir etti.” (Fussilet; 10).

Antikapitalist Müslümanlar; devleti, ilelebet payidar olması düşünülen statükonun dayatma gücü değil; özgürlüğün koşullarını oluşturacak bir araç olarak görür. İnsanın bütün benliği ile yaşam süremediği bir ortamda devletin varlığı ancak zulüm üretir. Tek bir kişinin burnunun kanamasına dahi devletin bekası adına razı olmaz. Adaletin gerçekleşmesi adına devleti alabildiğine sorgular.

İnsanların yaratılışından gelen bütün değerlerini savunur. **“Sizin renklerin ve dilleriniz Allahın ayetleridir.”** (Rum; 22) vahyi, bakış açısını belirler. Dilinden, renginden, düşüncesinden, inancından ya da inançsızlığından ötürü kimsenin hakkının yenmesine razı olmaz ve hakkı yenmişlerin yanında olur, onlarla birlikte **“Allah’ın ayetleri”**nin savunusunu yapar. Antikapitalist Müslümanlar, tüm halkların olduğu gibi Kürt halkının hak ve özgürlük taleplerini bu minvalde destekler. Ermeni halkının uğradığı zulme karşı çıkar. Her tür inkarı, asimilasyonu, katliamı zulüm ve insanlık suçu olarak görür. **“Haksız yere bir insanı öldüren bütün insanlığı öldürmüştür”** ayeti mucibince tek bir ölümü bile insanlığın tümüne yönelik soykırım girişimi olarak görür.

Türk, Kürt, Arap, Çerkes, Arnavut, Rum, Ermeni vb. olsun olmasın bütün ezilenleri ve mazlumları tek bir millet olarak telakki eder. Zalimlerden başkasına düşmanlık beslemez. Adem'in çocukları olması sebebiyle ve tevhid ilkesi gereğince bütün insanları bir ve eşit görür.

Devletin her türden ırk, din, mezhep, resmi ideoloji ve şahıs vurgusundan arındırılması gerektiğini savunur.

Ortak iyiye ait kavramlar; hak, hukuk, adalet, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik yeterlidir.

Din, Antikapitalist Müslümanlar için hayatın bütününe kapsayan yaşam biçiminin adıdır. Sevgiyi, merhameti, adaleti, eşitliği, özgürlüğü savunmak dinin özüdür. Her din ve inanın bu ulvî amaçlara ulaşmak için bazı ritüelleri vardır. Ve bu her inanışta farklılık arzeder. Antikapitalist Müslümanlar, devletin tüm inançlar ve ibadet etme biçimleri üzerinde söz sahibi olmasına karşıdır. Alevilik gibi diğer tüm inanç gruplarının da kendi ibadet koşullarını belirlemesi gerektiğine inanır. İnançları, mezhepleri ve meşrepleri ne olursa olsun, bütün bir insanlık ailesinin eşitliğini savunur.

Antikapitalist Müslümanlar inançsız kesimler için de aynı şeyi düşünür. Kimse Allah'a inanmaya ve bir dine girmeye zorlanamaz. Hiç kimse bir başkası üzerinde otorite kurma hakkına sahip değildir. İnançları ve ritüelleri yargılama, sorgulama ve ötekileştirme aracı olarak görmez. İnsanların sadece zarara yol açan davranışları sebebiyle, ötekine karşı sorumlu ve hesap verme durumunda olduklarına inanır.

Sömüren sömürülen ilişkisinde kimlik testi yapmaz. Sömürülen insanların inancının önemi olmadığı gibi, sömürenlerin inancı da önemsenmez. Zulüm alını secdeli kişilerden gelse dahi Antikapitalist Müslümanlar zulme karşı durur. Taşeron firmalarda, ne zaman işten çıkarılacağını bilmeden açlık sınırının altında yaşayan işçiler, işsizlik sarmalında boğulan milyonlarca genç, etnisite kurbanı ve inanç ayırımına uğrayan halklar, gelenek ve modernite arasında sıkışıp kalarak erkek egemen anlayışın sonucu haksızlığa uğrayan kadınlar için Antikapitalist Müslümanlar ısrarlı ve tavizsiz bir mücadelenin içindedir.

“**Biz ezilenleri yeryüzünde önderler yapmak istiyoruz**” (Kasas;5) ayeti gereğince ezilenlerin adaleti, eşitliği, kardeşliği, merhameti ve paylaşımı esas alan iktidarını savunur.

Bundan dolayı Antikapitalist Müslümanlar aynı zamanda anti-emperyalist bir kimliğe sahiptir. Kapitalizmin yeni hammaddeler bulması ve yeni pazarlar oluşturması adına, milyonlarca insanın öldürülmesi, tecavüze uğraması, yerlerinden ve yurtlarından sürülmesi kabul edilemez. Emperyalist kuşatmaya karşı, halkların birliğini ve ezilenlerin devrimci mücadelesini savunur. Anti emperyalist duruşumuzun kaynağı da vahiydir:

“**Size ne oluyor da Allah yolunda o ezilen erkekler, kadınlar ve yavrular uğruna savaşmıyorsunuz ?**” (Nisa 75)

Peygamberlerin yolunu; tarih boyunca ezilenlerin sesi, mazlumların içli çığılığı ve çağımızda devrimci mücadelelerin esin kaynağı olarak görür ve hepsini selamlar.

Antikapitalist Müslümanlar bu perspektiften yola çıkarak doğaya, insana ve eşyaya bakışını belirler. Hiçbir kişisel, etnik, dini ya da sınıfsal bir gücün insanların tümü üzerinde otorite (hegomonya) kurma hakkı yoktur. Evrenin işleyiş kanunları, doğal yasalar, evrensel ahlak ilkeleri, ortaklaşacı toplulukların gönüllü sözleşmelerinden doğan hükümlere uymak yeterlidir. “**Lailaheillallah**” esasında bu demektir.

Tüm farklılıklarıyla birlikte “**adalete dayalı bir dünya düzeni**”ni mümkün görür.

Yeryüzündeki tüm dinlerin ideal dünya ülküsünü ifade eden cenneti, sınırsız ve sınıfsız özgür dünya olarak anlar. Böylesi başka (öteki) bir dünyaya inanır ve gerçekleşmesi için çaba serfeder...

ÇAĞRI

Zincirleri kırmak ve 'kölelere özgürlük!' demek için!

Diri diri gömülen kızlara, yok edilen hayatlara, fâil-i meçhûllere “hangi suçlarından dolayı öldürüldüler” demek için!

Bedeni metâlaştırılan, kişilikleri değil; dişilikleri kimlikleştirilen, din, örf, töre adına hakları elinden alınan ve yok sayılan kadınların özgürlüğü ve eşitliği için!

Başörtüsüne şartsız özgürlük için!

Çocuklarımızı robotlaştıran ve senelerce resmi ideoloji yoluyla uyutan ve öğüten zorunlu eğitim dayatmasına hayır demek için!

Zorunlu askerliğin zulüm, vicdani reddin ise insanî bir hak olduğunu haykırmak için!

Yeryüzünde bozgunculuk yapanlara, ekini ve nesli ifsat edenlere karşı ses çıkarmak: 'Güneş, rüzgar bize yeter!' demek için!

Kapitalizme abdest aldırana, devletin davranışlarını değiştirmeyip kendi davranışlarını devlet yapanlara, alternatif ekonomi-politik sistem üretmeyip mevcut sömürücü sermaye sınıfına dahil olanlara, kamu imtiyazı kullanarak servet toplama yarışına girenlere, dindarlık ve muhafazakârlık adı altında şahsi ikbal peşinde koşanlara "hayır" demek için!

Hırsızlığın, yolsuzluğun, çapulun, yağmanın siyaset zannedildiği, talanın ve haram yiyiciliğin küstahça ve hoyratça hüküm sürdüğü bir ülkede, 'Allah, ekmek ve özgürlük' demek için!

Tüm ezilen insanlarla birlikte Allah'ın bizlere bahşettiği haklarımızı almak için Antikapitalist Müslümanlar Hareketi'ni kuruyoruz.

Yüreğimizde başka bir dünya var.

Adalet ve barış yurdu var.

Kalpsiz dünyanın kalbi var.

Mülk Allah'ındır!

EK 3. MÜLAKATLAR

EK 3.1. Mehmet Bekaroğlu

Mehmet Bekaroğlu ile 27.03.2013 tarihinde Bayram Koca tarafından İstanbul'da yapılan Mülakat:

Bayram Koca (B.K.): Milli Görüş çizgisinde, İslami camiada solcu olarak isimlendiriyor musunuz?

Mehmet Bekaroğlu (M.B.): Öyle bir şey yok. Yani şöyle bir şey; Ben 28 Şubat'a kadar Milli Görüş'e desteğimiz dışında bir şey yok. 28 Şubat baskıları beni bir şekilde Fazilet Partisi'ne girmeye zorladı. Yani niye böyle oluyor böyle olmasın derken bir şekilde konuşmaya fikirlerimizi paylaşmaya başladık. O dönemde Refah Partisi kapatılmış Fazilet Partisi kurulmuştu. Eski insanlar, eski konuşma tarzları, eski dil problem oluşturuyordu. Tekrar parti kapatılır diye biz farklı bir dil olarak biraz da araçsal görüldük aday oldum milletvekili seçildim. Ben o zamana kadarda insan hakları ile uğraşıyordum Mazlum-Der, İHD üyesiydim. Bir süre insan haklarıyla ilgili aktiftim ve toplantıya katılmıştım. Bir de İslamcılık üzerinde düşünen yazan çizen birisiydim. Tabi Fazilet Partisi'nden bir adam insan haklarıyla uğraşiyor "teklifsiz" uğraşiyor, "öteki" ile ilgileniyor, insan hakları hukukunu konuşuyor. Böyle bir insan solcu olur soldur. Gibi şeyler oldu. Önce öyle oldu. Partinin içinde de bir grup insan Diyarbakır milletvekili misin Rize milletvekili misin? Yani nedir bu Diyarbakır meselesi diye tepki gösterdi. O dönemde mecliste Kürtler'in temsilcisi yoktu. CHP'de yoktu. DSP'den Kürtler'i temsil edecek kimse yoktu. Ve dünya kadar hak ihlalleri oluyordu ve ben tek başıma o ihlalleri meclise taşıyordum. Soru önergesi, konuşmalar filan "İnsan Hakları Komisyonu'nu" zorluyordum. Oradaki hak ihlallerine, OHAL'le müthiş bir şekilde boğuşuyordum. Sen solcu musun Kürtler'le ne uğraşıyorsun git solcu ol gibi parti içinde konuşuldu. Orada bir kanat olacak kadar konuşuldu. Dışarıda da böyleydi. Ama biz hiçbir zaman solculuk filan demedik. "Müslüman-Sol" ya da biz solcuyuz demedik. Biz elhamdülillah Müslümanız ama farklı okuyoruz biraz partiden ve geleneksel gruptan. İki alanda farklı okuyoruz: 1) Ekonomi yani serbest piyasa filan yağmaya emekten yana

adaletten yana bakıyoruz. Mülk konusunda diğer gruplar gibi large bakmıyoruz. 2) Hak, hukuk, özgürlük konusunda insan hakları konusunda bir miktar ayrılıyorduk. Yani oradan bir kanat oluşturduk yoksa hiçbir zaman kendimize solcu filan demedik. Hala da demiyorum yani. Hele hele Türkiye'deki reel solculuğun karşılığıyla ne ilgim var benim. Ben bir defa “demokrat” bakan bir insanım. Solda demokrat kim. O anlamda evrensel baktığımız zaman emekten, özgürlükten, sermayeden bakma anlamında evet solum. Türkiye’de kimseye solcuyum demem çünkü Küçükömer’in tespit ettiği gibi ne solu kardeşim ama evrensel anlamda solun değerlerini savunuyorum. Türkiye solunu kaşıyorsun kaşıyorsun hepsi Kemalist çıkıyor. Bir defa özgürlükler konusunda büyük defoları mevcut onların. Dinle bir defa problemliler. Ben dindar bir insanım. Ben bir defa dinin bu şekilde okunması gerektiğini düşünüyorum. Din böyle yani din bozulmuş tarihte. İstismar ediliyor kullanılıyor. Bozulmuş yani sonsuz mülkiyet yağma yeryüzü sanki babaların mallarıymış gibi saldırıyorlar. Yeryüzüne saldırmalarını talan etmelerini eleştiriyorum. Bizlere yeryüzü mirastır, emanettir. Bizden sonrakilere bırakacağız. İnsan hakları özgürlük filan burada Medine’deki Peygamber efendimizin pratiğini, ilk dönem pratiğini savunuyorum. Oradan bir toplumsal günümüzde özellikle liberal demokrasilerde meydana gelen bulanımlardan sonra İslamcılara peygamberin Medine’deki ilk dönem uygulamasından pratik çıkabileceğine inanıyorum. Buna kafa yoruyorum. Hiç solcu filan değilim İslamcıyım bu anlamda.

B.K.: İslam’ın içinden mi konuşuyorsunuz?

M.B.: Tabii Müslümanım.

B.K.: Özgürlükleri savunurken insanlar sizi solcu diye mi atfediyor?

M.B.: Evet. Maalesef

B.K.: Bu sebeple mi AKP’ye geçmediniz?

M.B.: Fazilet kapatılıp, Saadet Partisi ve AK Parti kurulurken geçmedim. Sebebi şuydu; “onlar iktidara gelmek, iktidarda kalmak” [istiyorlardı.] Biz iktidara gelirsek iyi şeyler yaparız öyle diyorlar. Erbakan iktidara geldi ama sert davrandı iktidarda kalamadı. Dolayısıyla biz reel siyaset yapacağız. Daha makbul, daha uzlaşmacı davranacağız. Biz iktidara geleceğiz, İslam’ı yaşam tarzını korumak ama iktidara geleceğiz diyorlardı.

Tamam, gelinde ben de diyorum ki “iktidara gelinde elbette iktidara gelmek elimizde düzeltereğiz” demektir. Ama iktidarı sorgulayalım. İktidarın tabiatını sorgulayalım. Bu otoriter, totaliter, Kemalist iktidar, bu mekanizmalar devam ettiği müddetçe o zulüm devam eder. Siz iktidarı sorgulamıyorsunuz. Yani biz iktidarı değiştirmek onun vesayetçi yapısını değiştirmek gerektiğini savunduk öteki türlü gelen herkes zulmeder. Örneğin, iktidara gelmeden önce YÖK kötüdür, Cumhurbaşkanı’nın yetkileri çok fazladır. Niye Ahmet Necdet Sezer ve Kemal Gürüz var. Sonra kendi adamları gelince yetmedi o yetkiler. Şimdi bütün yetkileri kullandılar şimdi Tayyip Bey, meclisi fesh etme, yargı üst kurullarını atama yetkisi, filan almaya çalışıyor. Daha büyük yetkiler istiyordu. YÖK bir vesayet kurumu YÖK’ün altında üniversitede bilimsel yayın olmaz. Bizim itirazımız bu. Ama biz YÖK’te olunca iyi. Onlarla buradan ayrıldık.

B.K.: ‘Siyasetin Sonu’ kitabınızla da siyasete veda ettiğinizi mi belirttiniz?

M.B.: Siyasetin Sonu derken de, tarihin sonu gibi, belli bir siyaset tarzının, o döneme kadar yapılan siyasetin bittiğini vurgulamaya çalıştım. Artık o siyasetle bir yere gidilemez siyaset o anlamda bitmiştir.

B.K.: Yeni Siyaset Girişimi’nden bahseder misiniz?

M.B.: Ben 2004’te Saadet Partisi’nden istifa ettim. Orada bütün gücümüzü Hoca’yı kurtarmaya harcıyorduk. Siyaset üretemiyorduk. Hoca’yı da kurtaramıyoruz. Siyasette olmuyor diye bıraktım. Bırakır bırakmaz da bir grup arkadaşla “Siyasal Düşünce Platformu” diye bir platform kurduk ve etkinlikler yapmaya başladık. Türkiye’deki siyasetin sorunlarını tartışmaya başladık. Öyle bir çalışmaya başladık Ankara’da. Bu toplantılar, seminerler, konferanslar ayda bir tane iki tane devam ederken, çok daha popüler oldu bu toplantılar, herkes beklemeye izlemeye başladı. Ertuğrul Günay’da bu toplantılara konuşmacı, dinleyici olarak geldi gitti. Bu arada benim öteden beri temasta olduğum arkadaşlar vardı, siyaset ne olacak ne olmayacak. Bu çerçevede biz, Ertuğrul Günay, Abdülbaki Erdoğan başta vardı sonra bıraktı, Haluk Özdalga, Ayhan Bilgen. Böyle arkadaşlar, Siyasal Düşünce Platformu çalışmalarına devam ederken, “Yeni Siyaset Girişimi” diye daha somut, aktif siyaset yönelik toplantılara başladık. Ve Ertuğrul beyle beraber ülkeyi gezmeye başladık. Yani yeni siyaset nasıl olacak. Formülde buydu. En çok tartışılan konuda siyasal partiler nasıl olmalıydı. Yeni Siyaset Girişimi’nin

temelinde de üyeleri tarafından finanse edilen ve bütün kararları üyeleri tarafından alınan bir parti kuralım düşüncesi vardı. Yani üyeler yönetecek aidatlarla, ilçe yöneticileri, milletvekili adayları bu üyeler tarafından alınacak. Böyle bir siyasi parti. Bu partinin üç tane amacı olacak; Medine Vesikası gibi; 1) Bir bütün insanlığın güvenliğini sağlayacak, 2) Bütün insanlığın ekmeğini garanti altına alacak ekmek - derken refah, bir insanın kimsenin önünde eğilmeden kendisine bakmakla hükümlü olduğu insanların geçimini sağlayabilecek bir şey- ve 3) Bütün insanlığın özgürlüğü. Siyaset bunlarla yapılacak. Kimlikle filan değil. Bunları kabul eden herkesle biz siyaset yapabiliriz. Siyaseti buna indiriyoruz, kimlikten –solcu sağcı- ayırıyoruz. Bir manifesto program çalışması filan derken Günay AKP'ye geçti. Daha sonra biz devam ettik. O çalışmalara HAS Parti'nin programı oldu. HAS Parti'nin programı budur. Kurtulmuş'un programı yoktu. Biz de araçsal baktık, bu isim iyi bu program tutar şeklinde baktık ama inanmadılar tabi olmadı.

B.K.: HAS Parti, Yeni Siyaset Girişimi'nin devamı mıydı?

M.B.: Hayır, ben, Zeki Hoca [Kılıçarslan] ve bazı arkadaşlar vardı ama programı diyorum. Programı budur.

B.K.: HAS Parti'nin başarısız olmasındaki etken Milli Görüş geleneğinden gelen insanların programı içselleştirmemesi miydi?

M.B.: Ondan ziyade, genel başkanın programı ve arkadaşları araç olarak görmesiydi bence. Genel başkan bu işe inanmadı, bizi ve programı araç olarak görüyordu. Bu araçla amacına ulaştı. Başarısız olma diye bir şey olmadı. HAS Parti'nin programı denenmedi ki. Böyle bir ağır program her şeye rağmen bütün kutuplaşmaya rağmen, 320 bin kişi rey verdi. Bu sıradan reyler değildi. Bu 300 bin, programın esprisini anlayan, diğerlerden farkını gören ve bütün kutuplaşma baskılarına rağmen programa rey verdi. O yüzden ben HAS Parti'nin başarısız olduğuna inanmıyorum. Daha oraya gelmemiştik. 1 milyon oy bekliyorduk ama programdan dolayı değil, Numan Bey'in popülaritesinden dolayı. Yani oy alamayan Numan Bey. Program aldı oyunu. 300 bin bu aşamada iyi bir oydu.

B.K.: Bu iki girişimde e heveslerin ucuza gitmesi mi oldu?

M.B.: Elbette bu iki girişim bu şekilde sonuçlanması hem bireysel olarak Bekaroğlu'nun ya bu adam saf mı gibi sorular sorulmasına yol açtı. Hem de böyle bir programın bundan sonraki girişimlerde yani insanlar düşüncecek, olumsuz oldu tabii bu. Böyle sonuçlanması olumsuz oldu doğru.

B.K.: İki giriş sonrası bir birikim oluştu mu sizce?

M.B.: Bir birikim vardı, büyüdü oluştu elbette fakat bir şey daha ortaya çıktı. Bu kitlelilik iddiasında olan tevazu içerisinde giden bu siyasi hareketin içinde değil tabii kıyısında köşesinden “sivri gruplar” çıktı. Popülizme meyil ettiler. Sivri lafları söylemeye başladılar ve bunlar “Müslüman-Sol”a mal edildi. Milletın hafızasındaki olumsuz imgelerle göründüler ve konuştular yani bildiğimiz klasik sol imgelerle konuştular. Özentili laflar seçtiler. “Antikapitalist Müslümanlar” filan. “Kapitalizmle Mücadele Dernekleri” ya bunun hiç bir yaratıcılık tarafı yok ya. Ucuz bu. Bu marjinalize eder siyaseti ve söylemi. “Antikapitalist Müslümanlar'ın yaptıkları şeyler bu işi marjinalleştiriyor.” Böyle bir sıkıntı yaşadı ve yaşamaya devam ediyor. İslam'ın daha adaletçi ve özgürlükçü okuması bu bahsettiğim nedenlerden dolayı bir sıkıntı yaşadı ve yaşamaya devam ediyor. Bu marjinalize eder. Bu ciddi bir problem. Popülizm, 1 Mayıs filan, mikrofona koşmak, kullanılan dil. Kapitalizmle Mücadele Derneği “yaratıcılık bu mu ya!” Bir şey söylememize gerek yok, susalım. Bunlar bu işi marjinalize etti. Sıkıntı verdi. Fakat toplumda bir şeyi var. Bana herkes soruyor. Yeni bir siyasi parti kurmak için “araçları, konjonktürü, ortamı, imkânları henüz yok.” Ak Parti ile gidebildiği kadar giden insanlar gerektiğinde HAS Parti'ye geçeriz şeklinde düşünüyorlardı. Bir taraftan rahatsızlık verdik bir taraftan da hayal kırıklığı yaşadılar Numan Bey'den dolayı. Ben AKP'ye gitmediğimden dolayı kızanlar var, fakat gittiğimden dolayı Numan Bey'e daha çok kızanlar var. Sen böyle bir alternatifi ortadan kaldırdın diye çok kızanlar var.

B.K.: Her iki girişimde de yaptıklarınız ses getiriyordu. Onlar sizden korktu da sindirmek mi istediler?

M.B.: Biz sadece AKP bizi tehlike olarak görmesinden ziyade, Ak Parti ötesinde bir şey vardı. Bir sermaye var. Çıkar şeyi oluşmuş, Müslümanlık pazarlanmaya başlanmış, MÜSİAD'ı, Cemaat'i filan bütün bunların gözlerine soka soka bir şey söyledik. “sizin

yaptığınız bu değil, siz diğerlerinden hiç farklı değilsiniz, siz diğerleri gibi faiz yiyorsunuz, zehir zıkkım olacak size. Siz diğerleri gibi Karunlaştınız. Haksızlık yapıyorsunuz. Emeği sömürüyorsunuz, utanmadan sıkılmadan 700 liraya adam çalıştırıyorsunuz. Allah'tan korkun. Yani bu sadece Ak Parti işi değil yani. Bu insanların hepsini rahatsız etti. Herkes bizim aleyhimize idi. Bunlar solcu filan. Bekaroğlu Ergenekoncu filan. Biz onlara bildikleri bir şeyi hatırlatıyoruz. İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkan Adaylığı dönemimde anlattığım metafor da bunu ifade ediyordu; “Durakta iki tane çocuğu, eski bir pardösüsüyle otobüse binmeye çalışan başörtülü kadın, oradan otobüs gibi bir jeeple başka bir kadın 1000 dolarlık çizmesi 800 dolarlık başörtüsü ile öbürüne su sıçratıyor.”

B.K.: Milli görüş camiası içinde “öteki”nin hakkını savundunuz bu anlamda kendi camianız içinde dışlandınız. Peki, solcular size sahip çıktı mı?

M.B.: Solcular kimseye sahip çıkmıyor, bu memlekette solcu filan yok. Ama bizim camianın içinde yaşadım. Ben olağanüstü bir şey yapmadım, peygamberin yaptığını yaptım. Mazlum-Der'ın yıllarca yaptığını ben daha yukarıdan yaptım. İlk defa ben yapmadım. Mazlum-Der yıllardır yapıyor. Ama ben bir şekilde rahatsız etmeye başladım bu insanları. Onun siyasetini yapmaya başladım. Sivil toplum örgütü olarak filan değil. Yapmaya de devam ediyorum; Şu anda da “İstanbul Düşünce Evi” diye bir yer açtık Üsküdar'da siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda çalışma yapıyor.

B.K.: “Halkın Sesi Hareketi” olarak devam mı ediyorsunuz?

M.B.: O ismi kullanmıyoruz. Ama bir hareketlenme devam ediyor. Bir hareket var ama adını siyaseten koymamış bir hareket var. Bir internet sitesi kurduk: www.fikirzaman.org. bunu geliştirmeye çalışıyoruz. Bir siyasi parti oluşumuna girmedik. Doğru da olmazdı. Daha dün birkaç tane tecrübe yaşamış bir insanım. Yeni siyaset diye tekrar insanların karşısına çıkmak yerine bu düşünceyi yani Yeni Siyaset Girişimi'nden bu yana siyaset diline döktüğümüz bu düşünceyi her yerde anlatmaya çalışıyoruz. Dergi ve başka planlarımız var. Bu dili derinlemesine tartışacağız. Gelecek kuşaklar ne yaparlar, göreceğiz.

B.K.: Emek ve Adalet Platformu nasıl sizce?

M.B.: Onlar daha önemli, onları önemsiyorum. Onların popülizm gibi merakları yok. Alanlarını sınırlıyorlar çalışma hayatı ile ilgili emekle ilgili çalışmalar yapıyorlar. Önemli işler de yaptılar ve bu popülizmin modasından da kendilerini koruyabildiler. Çok önemli onlar. Çok dikkatli davranıyorlar. Ama insanlar Antikapitalist Müslümanlar ile Emek ve Adalet Platformu’nu karıştırabiliyorlar.

EK 3.2. İhsan Eliaçık

İhsan Eliaçık ile 27.03.2013 tarihinde Bayram Koca tarafından İstanbul’da yapılan Mülakat:

Bayram Koca (B.K.): Akıncılar içinde yer alıyordunuz ve birden İslam’ın sol yorumuna geçiş nasıl oldu?

İhsan Eliaçık (İ.E.): Biz akıncılar içerisinde Metin Yüksel’in de içinde yer aldığı bir grup vardı. Biz o zaman Kayseri’deydik. Mesela duvarlara “sınırsız-sınıfsız İslam toplumuna doğru” yazılar yazardık. Ülkücüler bize “yeşil komünist” derlerdi. “Siz aslında komünistlerden daha tehlikelisiniz çünkü din kılıfı altında sınıfsız İslam toplumu diyorsunuz” diye hitap ederlerdi dolayısıyla o zamanki gençlik yıllarından itibaren zihnimizin bir köşesinde eğilimler vardı. Sonra ben Mamak cezaevinde yattım bir yıl. “Akıncılar ve akıncılar gençlik davasından” yargılandım. Orada sol örgütlerin tamamıyla karşı karşıya kaldım bir yıl boyunca karışık bir şekilde yattık kalktık. Şu anda konuştuğum birçok meseleyi ben o zamandan tartıştım. Dolayısıyla 19-20 yaşından itibaren bu bir taraftan dini düşünce hem bir taraftan sol eğilimler fraksiyonlar onların iddiaları, işte para sermaye mülkiyet filan bunlardan haberdarım yani. Fikir olarak zihnimin gerisinde var. Ama bunların ortaya çıkması zaman içerisinde oldu. 1992 yılında veya 93 te olabilir. Üçüncü kitabım yayınlandı kitabımın ismi “Devrimci İslam”, orada daha çok devrimcilik meselesini bir yöntem meselesi olarak ele alıyorduk. Yani şu anki iktidarda olan AK Parti’nin kökü olan Milli Görüş Hareketi’nin muhalefetine muhalefet ediyorduk. Yani İslam devleti böyle parti yoluyla filan gelmez. Devrimci bir yöntem var derdik. O zaman da devrimcilik tartışmaları baya vardı. “Değişim” dergisi çıkardık. Değişim dergisinde bir sürü yazılar yazdım. Adalet, eşitlik, özgürlük benim

hep baştan beri kullandığım kavramlardır. Dolayısıyla zihin dünyamızın gerisinde var olan tohumlar yavaş yavaş ortam buldukça açılmaya başladı. En son 2008'den itibaren de AK Parti'nin var olan durumuna yönelik giderek zenginleşme filan meselelerine yönelik eleştiriler gelişmeye başlayınca birden bire bu kamuoyunun dikkatini çekmeye başladı ve ondan itibaren de bu gelişti sürekli.

B.K.: Söylemleriniz geleneğin dışında görülüyor mu?

İ.E.: Bizim söylediğimiz sözler Sünni geleneğin biraz dışında olabilir ama İslam geleneğinin içindedir. İslam'ın içerisinde devrimci söylemler her zaman olmuştur. Ta peygamberin yaşantısından itibaren var, peygamberin kendisi bana göre öyle. Biz anlattığımız şeye İslam'ın sol yorumu demiyoruz. Kendimize sosyalist veya komünist de demiyoruz. Kur'an ayetlerini ve peygamberin hayatını anlatıyoruz. Burada olan şey; ezilenden yana olan ve zengin yoksul uçurumuna itiraz eden söylemdir. Kur'an'ın metinleri ile bizatihi bunu göstermeye çalışıyorum. Kur'an'daki bu işin temellerini İslam tarihindeki temellerini yazdığım yazılarla insanlara gösteriyorum onlar da önceleri tepki gösteriyorlar, marjinal buluyorlar ama daha sonra yavaş yavaş ikna oluyorlar. Tabi ben Müslüman Sünni çoğunluğun "anti-komünistleştirilmesini" asıl marjinal ve gelenek dışı buluyorum. Asıl gelenek dışı olan odur. Yani İslam'da böyle bir şey yoktur. Şii kültürüne bak baştan aşağıya ayaklanma, kıyam, devrimci bir kültürdür. Kapitalistleşmek asıl marjinaldir. Ne Anadolu'da ne İslam tarihinde ne Sufi geleneğinde ne tasavvufta böyle bir şey yoktur. Yani zenginlikle övünmek, zenginleşmek, paraya pula aşırı önem vermek, bütün bir tasavvuf tarihi dünya malına meyil etmeyi aşağılar. Bizim kültür tamamen budur yani. Osmanlı kültürü de budur. Osmanlı'da kapitalizmin gelişmemesinin sebebi de budur. Mülk Allah'ındır, toprak Allah'ındır bir kişiye ait olamaz. Bir paşa öldüğü zaman bütün mallarına mülklerine el konur. Kendisinden sonrasına aktaramaz. Toprak işleyen su kullananındır. Üç yıl üst üste toprağı ekmeğın toprağı elinden alınır. Yani bu özel mülkiyet karşıtı kültürün içinden geliyoruz zaten. Cumhuriyetten sonra Osmanlı kültürünü ve Müslüman halkı kapitalistleştirmek için devlet özel çaba sarf etmiştir. Koçlar, Sabancılar hep devlet eliyle gelişmiştir. Kapitalizmi devlet büyütmiştir. Minarelere mahyalar asılmıştır; "Ey vatandaş para biriktir" diye. Yerli sermaye oluşsun diye mahyalar asılmış tek parti döneminde. Dolayısıyla asıl kültürde var olan Osmanlı kültürü İslam kültürü esas

itibariyle halk, halkın yaşam kültürü antikapitalisttir. Dünyayı, parayı, zenginliğini gösterişi filan sevmez. Sonradan gelişen şey asıl marjinal aslında biz İslam'ın özünü söylemiş oluyoruz bu durumda. İslam gerçekte budur.

B.K.: Basına bakınca azınlıkta kalıyorsunuz. Taban bulmaya başladığınız mı?

İ.E.: Doğru azınlıktayız ama sempatican çok, dinleyen çok. Taban oluyor tabii olmaz olur mu. Geriden okuyan, izleyen araştıran, yani şu an kültürel gidiyoruz daha çok. Bizim kitlesel bir gücümüz yok. Kadro olarak da bir gücümüz yok. Ama söylem gücü var, sözün gücü var. Bu sözün karşısında dini çevrelerin durması mümkün değil. Elinde sonunda buna inanacaklar. Bu iş böyle yavaş yavaş geliyor daha işin henüz çok başındayız. Sıfır noktasındayız yeni yeni daha bir şeyler geliyor. İlgi çekenler oluyor alıyorlar okuyorlar, kendilerini geliştiriyorlar. Ve ileride kendiliğinden bu işleri geliştirecek gençlik hareketlerinin ortaya çıkacağını düşünüyorum.

B.K.: Antikapitalist Müslümanlar buna bir örnek mi?

İ.E.: Antikapitalist Müslümanlar'da Emek ve Adalet Platformu'da buna bir örnek işte.

B.K.: AKP döneminde İslam dinini kullanılarak daha sistematik bir kapitalistleşme mi söz konusu?

İ.E.: AKP, iktidardan düştükten sonra hiçbir kalıcılığının kalmayacağını düşünüyorum. Aynı ANAP gibi olacağını düşünüyorum. Siyasi bir harekettir yani bir menfaat hareketidir. İdeolojik bir hareket değildir. Çıkar ve menfaat üzerine kurulmuş bir koalisyonudur. Alternatif bir projeleri de yok.

B.K.: Antikapitalist Müslümanlar'la ilişkiniz nedir?

İ.E.: Ben kurulmalarını teşvik ettim. Eylemlerini destekledim. Fakat bizatihi içlerinde kurucu olarak yer almadım. Çünkü hem yaş itibariyle gençlerin arasında ben olduğum zaman onlar kendilerini geliştirme ve özgür karar almaları biraz arka planda kalıyor. Bu gençlik hareketi kendiliğinden doğsun gelişsin diye ben teşvik ediyorum. Emek ve Adalet Platformu da öyle yani. Oradan da bizim derslere gelen bir sürü gençler var. Benim teşvikimle kuruldu yani. Gidin orada böyle bir şey kurun diye bir sürü genç

gönderdim oraya. Onlarda oradan devam ediyorlar aynı şekilde. Yani öyle başka gruplarda olabilir böyle bir sürü ileride gruplar da ortaya çıkabilir.

B.K.: Antikapitalist sistem nasıl kurulacak?

İ.E.: “Kapitalizmle Mücadele Derneği” kuruldu. Kapitalizmle Mücadele Dernekleri şeklinde Türkiye genelinde yayılmayı düşünüyorlar. Şu an da siyasi bir duruş sergiliyorlar. Daha çok kültürel gidiyorlar. Söylem gücü yani, dini çevrelere söyle götürüyorlar. O söylemle tartışıyor onlar daha çok ideolojik bir teşkilat yani. Bir kitle örgütünden ziyade ideolojik bir gençlik hareketi. Başlangıçta öyle. İleride bu giderek yayılır gelişir, kendi siyasi politik hareketini oluşturur. Kendi sistemini kurar, kendi kitaplarını çıkartır, kendi önderlerini çıkartır, gençlik hareketi şeklinde gelişir gider. Asıl iş ondan sonra olacak biz bir “ivme” kazandırıcı oluyoruz. Taşı yerinden oynatıyoruz yani, benim asıl işlevim bu. Yoksa örgütlenme işlerini filan anlamam. Taşı yerinden oynatıp bir bakış açısı geliştiriyoruz. Kur’an’a buradan bakın diyoruz. Bizim şeyimiz daha çok kültürel ideolojik.

B.K.: İslam’ın sermayeye yönelik kökleri var mı sizce?

İ.E.: Kur’an’dan kapitalizmin çıkmayacağına ben inanmış durumdayım. Çünkü zengin olmayı, zenginleşmeyi, sermaye biriktirmeyi öven hiçbir ayet yok. Sürekli olarak vermeyi öğütüyor. Paylaşmayı öğütüyor. Mülk Allah’ındır diyor. İhtiyaçtan fazlasını verin diyor. Malların zenginleri arasında dönüp dolanan bir şey olmasın diyor. Allah yeryüzündeki nimetleri, ihtiyacı olanlar eşitçe paylaşsın diyor. Bir taraftan ticaret helaldir diyor. Diğer taraftan faiz haramdır diyor. Yani alışverişin olduğu ticaretin olduğu fakat sömürünün haksızlığın başkasının emeğinin başkasına geçmesinin olmadığı bir sistem öngörüyor. Buna çağımızda ne denir? Bir defa buna kesinlikle kapitalizm denmez. Sosyalizm denir mi? Eğer mevcut reel sosyalizmler eleştirilerek oradan bir şey geliştirilse, yani devlet kapitalizmi olmayan daha dini ahlaki daha böyle ticaretin ve girişimciliğinde olduğu, fakat faizin haksız kazançsız, fahiş fiyatın, kandırmanın, tekelliliğin olmadığı bir düzen çıkar. Ben buna “Sosyalislam” diyorum ve zamanını ruhunun ben bu yönde olduğunu düşünüyorum. Çünkü kapitalizme karşı tepkiler var. Avrupa’da Amerika da Wall Street’te bankların önünde gösteriler oluyor. Arap Baharı’nda insanlar sokaklara dökülüyor “ekmek, onur, adalet” diye bağırıyor.

Avrupa’da bankaların durumu yine ortada. Her yere kapitalizm hakim olmuş durumda. Bundan sonra, eski sosyalizm tecrübesi de olduğu için daha dini temeli olan Hristiyanlıkta Katolik kilisesinin içinden çıkabilir. Müslümanlıkta da İslam’ın daha sosyal adaletçi yorumlarından çıkabilir. Buralardan daha dini ahlaki bir temeli olan anti-kapitalist sosyal adaletçi bir hareket yükselecek. Gelecekte de bu dünyada olacak diye ben düşünüyorum

B.K.: Siyasi bir partiyi desteklediniz mi?

İ.E.: İlk kez 28 Şubat sonrası dönemde Saadet Partisi’ne oy verdim ilk kez. 28 Şubat öncesi hiçbir partiye oy vermemiştim. Çünkü bu iş bu partilerle olmaz diyordum. 28 Şubat’ın hemen ardından 28 Şubatçılara cevap olsun diye Fazilet Partisi’ne oy verdim. 2002’de de Ak Parti’ye oy verdim. Bir de HAS Parti kurulunca HAS Parti’ye oy verdim.

B.K.: HAS Parti sizin savunduğunuz düşünceye yakın mıydı?

İ.E.: Yakındı ama bence ideolojik olarak kavramış ve benimsemiş değildi. Uzaktan hoş geliyorlar “Harun gibi gelip Karun gibi gitmeyeceğiz” diyorlardı ki o sözü de Numan Kurtulmuş’a ben söyledim. Onların ideolojik köklerini çok zayıf buluyorum. Bekaroğlu’nun da, Kurtulmuş’un da, HAS Parti’nin de. Yani biraz güçlenip iktidar gelince çok rahatlıkla bir kapitalizme kayabilir ona sese çıkarmayabilirler. Bir hareket genellikle muhalefetteyken sert olur, iktidara gelince yumuşar ama sen daha muhalefetteyken yumuşaksın yani geldiğin zaman yok olacaksın demektir.

B.K.: Siyasete girmeyi düşünüyor musunuz?

İ.E.: Düşünmüyorum, ben daha çok kitap yazmak istiyorum. Benim şeyim daha çok ideolojik, dini düşünce alanında ve kültürel, yani biz kitaplar yazalım insanlar bunu okusun oradan kendileri bir hareket geliştirsün yürüsün gitsinler diye düşünüyorum.

